การสัมมนาทางวิชาการ

แนวทางในการพัฒนา
ด้านการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง
จากโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน
อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

สำนักงานฝ่ายฝึกอบรม
ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

กรมประมง

LBCRM-PD No.20

การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง

แนวทางในการพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง จากโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง จ.ชุมพร
ระหว่างวันที่ 19 - 21 กุมภาพันธ์ 2546

สำนักงานฝ่ายฝึกอบรม
ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

กรมประมง

TD/RP/55
LBCRM-PD No.20

เมษายน 2546

บทนำ

จากการที่ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ร่วมกับกรมประมงจัดสัมมนาแนวทางในการพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง จากโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ขึ้น ณ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง ระหว่างวันที่ 19 – 21 กุมภาพันธ์ 2546 เนื้อหาของการสัมมนาประกอบด้วยผลสรุปการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตลอดระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา มีผู้เข้าร่วมการสัมมนาจากกรมประมง ตัวแทนจากประเทศสมาชิกของศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และชาวประมงในอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร โดยผู้เข้าร่วมสัมมนาได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นตลอดจนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ซึ่งจะยังผลประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้จัดทำบทสรุปของการจัดสัมมนาขึ้น เพื่อนำเสนอบทสรุปของการสัมมนา เนื้อหาในการสัมมนา ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ร่วมสัมมนา และท้ายที่สุดนี้ศูนย์ฯ ต้องขอขอบคุณทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมให้การจัดการสัมมนาในครั้งนี้ดำเนินไปได้ด้วยดีและสัมฤทธิ์ผลทุกประการ

(นายนิเวศน์ เรืองพานิช)
เลขาธิการและผู้อำนวยการ
ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

คำนำ

โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างกรมประมง และสำนักงานฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีระยะเวลาดำเนินงาน 5 ปี โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ระยะแรกเป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การฝึกอบรม และการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความสำนึกในการรักษาทรัพยากร ระยะที่ 2 เป็นการจัดทำขอบเขตและการกำหนดหน้าที่ของโครงการฯ

วัตถุประสงค์ของการจัดสัมมนาครั้งนี้เพื่อถ่ายทอดผลการดำเนินงานระยะแรกของโครงการฯ และประสบการณ์ที่ได้จากการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่โครงการ ชาวบ้าน และชุมชน ให้เป็นกรณีศึกษาแก่ชุมชน/หน่วยงานของรัฐที่สนใจนำไปจัดทำแผนพัฒนาการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ ที่รับผิดชอบ นอกจากนี้การสัมมนาครั้งนี้ยังเป็นเวทีที่เปิดรับข้อเสนอแนะ คำแนะนำ ซึ่งผลที่ได้จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแผนงานของโครงการในปีต่อไป

คณะผู้จัดสัมมนา
ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง จังหวัดชุมพร
สำนักงานฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สารบัญ

หน้า

ส่วนที่ 1 รายงานการสัมมนา

รายงานการสัมมนา 3

ส่วนที่ 2 ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ 1 รายนามผู้เข้าร่วมการสัมมนา..... 17

ภาคผนวกที่ 2 รายละเอียดการสัมมนา..... 27

ภาคผนวกที่ 3 กำหนดการการสัมมนา..... 29

ภาคผนวกที่ 4 หัวข้อการสัมมนา..... 33

ภาคผนวกที่ 5 คำกล่าวเปิดการสัมมนา..... 35

ส่วนที่ 3 ภาควิชาการ

คำปราศรัยสำคัญ "สู่การพัฒนาก้าวต่อไปของการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง"..... 41

โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร..... 49

ความเป็นมาและกิจกรรมต่างๆในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน..... 63

การส่งเสริมและการดำเนินกิจกรรมในปีแรกของโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน 75

สรุปผลการดำเนินงานของโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน..... 83

ประสบการณ์และผลการฝึกอบรมและพัฒนาสื่อ 101

กิจกรรมกลุ่มแม่บ้านในกิจกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ..... 109

ประสบการณ์ในการกำหนดเขตพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งและพื้นที่เลี้ยงหอย..... 119

การกำหนดเขตพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง..... 131

การทำประมงแบบร่วมมือกันระหว่างอวนจมปูและลอบปู..... 139

โครงการโรงเรียน-ชุมชนร่วมใจพิทักษ์ และฟื้นฟูป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา: ธนาคารปูและบ้านปลา..... 151

การกระจายอำนาจ: การมีส่วนร่วมของชาวบ้านและบทบาทที่เพิ่มขึ้นของหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นต่อการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง..... 157

บทบาทของเครือข่ายรัฐบาลเพื่อการจัดการทรัพยากรในประเทศฟิลิปปินส์..... 171

บทบาทของ อบต. ต่อการพัฒนาท้องถิ่น..... 181

ส่วนที่ 1
รายงานการสัมมนา

รายงานการสัมมนา
"แนวทางในการพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง จากโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร"
ณ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง จังหวัดชุมพร
19-21 กุมภาพันธ์ 2546

วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2546

1. บทนำ

การสัมมนาเรื่องแนวทางในการพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งจากโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร จัดขึ้นโดยความร่วมมือระหว่างกรมประมงและศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAFDEC) ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 19-21 กุมภาพันธ์ 2546 ณ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง จังหวัดชุมพร

วัตถุประสงค์ของการสัมมนาเพื่อนำเสนอความก้าวหน้าของโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อ.ปะทิว จ.ชุมพร ประเมินปัญหาและวางแนวทางในการดำเนินงานในอนาคต รวมทั้งเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็นจากชาวประมงในพื้นที่โครงการฯ และผู้มีประสบการณ์ในงานด้านการจัดการทรัพยากรทั้งจากประเทศไทยและจากประเทศสมาชิกของศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

2. พิธีเปิดการสัมมนา

นายภิญโญ ไทยถาวร ประมงจังหวัดชุมพรในฐานะตัวแทนจากฝ่ายจังหวัดชุมพรได้กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมการสัมมนา ต่อจากนั้น มร.จุนอิจิโระ โอคาโมโต้ รองเลขาธิการศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้กล่าวรายงานความเป็นมาของโครงการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ลำดับถัดมาดร.มะลิ บุณยรัตผลินในฐานะตัวแทนจากกรมประมงได้กล่าวเปิดการสัมมนา

3. ทิศทางการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม

นายสกุล สุพงษ์พันธุ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการประมงทะเลได้อธิบายถึงเป้าหมายของโครงการพัฒนาทรัพยากรประมงชายฝั่งในรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สาเหตุหลักและความจำเป็นในการจัดการฯ เนื่องมาจากทรัพยากรประมงลดลง ก่อให้เกิดผลกระทบต่อรายได้ของชาวประมงขนาดเล็ก โครงการเริ่มแรกจัดทำขึ้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 6 ภายใต้ชื่อ โครงการประมงหมู่บ้าน และได้เปลี่ยนเป็นโครงการพัฒนาประมงชายฝั่งพื้นบ้านในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 7 และ 8 ต่อมาเปลี่ยนเป็นโครงการฟื้นฟูทะเลไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 ซึ่งมุ่งเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งกิจกรรมหลักที่สำคัญคือโครงการปรับเปลี่ยนเครื่องมือ โครงการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โครงการแปรรูปสัตว์น้ำ โดยแต่ละโครงการจะจัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อดูแลและดำเนินการโดยมีรูปแบบการดำเนินการ แบบสหกรณ์ เป้าหมายหลักของโครงการเหล่านี้เพื่อสร้างองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งและลดบทบาทของพ่อค้าคนกลาง

นายสกุล ได้เสนอว่าองค์ประกอบของพื้นที่ที่จะทำให้โครงการประสบความสำเร็จควรเป็นพื้นที่ที่มีเกาะมีปะการังเทียม มีมาตรการคุ้มครองไม่ว่าจะเป็นโดยกฎหมายหรือว่าเป็นโดยชุมชน ตัวอย่างของพื้นที่ที่เห็นได้ชัดคือโครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนที่บริเวณอ่าวบางสะพาน ผลของการดำเนินงานโดยสำรวจจากตัวเลขรายได้ของชาวประมง ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูล แต่ผลจากการสัมภาษณ์ชาวประมงเบื้องต้นพอ

จะสรุปได้ว่าชาวประมงมีความพึงพอใจในโครงการฯ ที่สามารถป้องกันไม่ให้เครื่องมือทำการประมงที่ทำลายทรัพยากรเข้ามาในพื้นที่ ปริมาณสัตว์น้ำเพิ่มมากขึ้นและก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่หรือระหว่างชาวประมงด้วยกันเอง นายสกุลยังได้ให้ข้อคิดกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโครงการในลักษณะนี้ว่ากิจกรรมจะสำเร็จหรือไม่อยู่ที่การคัดเลือกพื้นที่ ความพร้อมขององค์กรชุมชนและวิสัยทัศน์ของเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้อง

ข้อคิดเห็นและเสนอแนะ

นายวรรณเกียรติ์ ทับทิมแสง ผู้อำนวยการกองแผนงาน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และนายรังสรรค์ ฉายากุล ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีประมงทะเล ได้เสนอความคิดเห็นว่าการจัดการทรัพยากรมีอยู่ 2 แบบคือ Co-management และ Community-Based Fisheries Management (CBFM) โดยโครงการที่อ่าวบางสะพานจะเป็นแบบ Co-management ส่วนโครงการจัดการทรัพยากรประมง ชายฝั่งโดยชุมชน อ. ปะทิว จ. ชุมพร จะเป็นแบบ CBFM ซึ่งโครงการฯนี้จะไม่ให้สิ่งอำนวยความสะดวก ขั้นพื้นฐานกับชุมชน เนื่องจากสิ่งเหล่านี้รัฐธรรมนูญใหม่ได้ถ่ายโอนไปให้กับฝ่ายการปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนเจ้าหน้าที่ในโครงการฯจะเป็นผู้ช่วยเหลือในการให้ข้อมูล การฝึกอบรม เสมือนเป็นพี่เลี้ยงให้กับชาวประมง ดังนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้โครงการฯประสบความสำเร็จก็คือความร่วมมือของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นชาวประมง ผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พ่อค้าคนกลาง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

4. ความเป็นมาและกิจกรรมต่างๆในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน สู่การพัฒนาการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมบริเวณ อ.ปะทิว จ.ชุมพร

การสัมมนาในหัวข้อนี้เป็นการนำเสนอร่วมกันระหว่าง ดร.มาซาฮิโร ยามาโอะ อดีตผู้เชี่ยวชาญเศรษฐสังคมของศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และนายพานิช สังข์เกษม อดีตผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง

ดร.ยามาโอะ ได้อธิบายถึงความเป็นมา วัตถุประสงค์ ยุทธศาสตร์และผลที่คาดว่าจะได้จากโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน จากนั้น ดร.ยามาโอะและนายพานิช ร่วมกันอธิบายกิจกรรมหลักทั้ง 6 กิจกรรม ประกอบด้วย การสำรวจขั้นพื้นฐาน การส่งเสริมและขยายการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน การส่งเสริมธุรกิจในท้องถิ่น การส่งเสริมศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาระบบและวิธีการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน และการฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรชายฝั่ง โดยมีระยะเวลาของโครงการ 5 ปี แบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ระยะ คือระยะที่ 1 ในช่วงสองปีแรกเป็นการจัดเตรียมข้อมูลเพื่อการจัดการทรัพยากร การส่งเสริมและพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของกระทรวงมหาดไทย โดยเริ่มจากการสำรวจพื้นฐาน การส่งเสริมฝึกอบรม และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ส่วนระยะที่ 2 เริ่มในปีที่ 3 ของโครงการฯ เป็นการจัดการและสร้างงานที่เป็นทางเลือกใหม่ให้ชาวประมงในพื้นที่

ข้อคิดเห็นและเสนอแนะ

นายวีระ บุญรักษ์ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลางได้สอบถามถึงบทสรุปของโครงการฯที่เกิดขึ้นและการดำเนินการต่อไป ซึ่ง ดร.ภัทรียา สวนรัตนชัย ตัวแทนจากศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ชี้แจงว่างานที่ดำเนินการในปีแรกเป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งจะดำเนินการไปตามขั้นตอนตามแผนที่ได้จัดทำขึ้น

นายอัศนีย์ มั่นประสิทธิ์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาการประมงฯ (ฝ่ายวิชาการ) ได้สอบถามเพิ่มเติมว่าจากการที่ชาวประมงมีส่วนร่วมกับโครงการใน 1 ปีที่ผ่านมานั้น เครื่องมือหลักเช่น แหหมึก และครอบปลากะตักหรือปูที่จับได้จากลอบที่มีขนาดเล็กแล้วนำมาแกะเนื้อขาย ทำให้ชาวประมงมีความกังวลกับ

ทรัพยากรที่จะหมดไปหรือไม่ นายพานิชชี้แจงว่าเครื่องมือลอบปูในขณะนี้ ยังไม่มีกฎหมายควบคุม การคงอยู่ของทรัพยากรขึ้นอยู่กับความเข้าใจและจิตสำนึกของชาวประมงเอง เช่นนำปูไข่นอกกระดองที่จับได้มาปล่อยไว้ในกระชังก่อนจนกว่าจะออกไข่ซึ่งชาวประมงจะได้เรียนรู้ผลของการกระทำดังกล่าวด้วยตัวเอง นายเจต พิมลจินดา ประมงจังหวัดสมุทรปราการ ได้สนับสนุนและเพิ่มเติมว่ากรณีชาวประมงบริเวณอ่าวพังงา เครื่องมือลอบปูจากข้อกำหนดเดิมใช้ขนาดตาอวน 3 นิ้ว ชาวประมงได้กำหนด ตาอวนร่วมกันโดยขยายตาอวนเป็น 4 นิ้ว ซึ่งเกิดจากจิตสำนึกของชาวประมงเอง นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งตลาดกลางโดยชุมชนขึ้นและมีการควบคุมขนาดปูที่นำมาขาย

นอกจากนั้นนายรังสรรค์กล่าวเพิ่มเติมว่า การจัดการปัญหาเกี่ยวกับพ่อค้าคนกลางให้หมดไปจากระบบตลาดจะทำให้เศรษฐกิจในชุมชนพัฒนาไปได้มาก

5. ประสบการณ์ ผลการฝึกอบรมและการพัฒนาสื่อ

หัวข้อนี้เป็นการนำเสนอร่วมกันระหว่างนายคงไผท ศราภัยวานิช ตัวแทนจากศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และนายนพพร สิทธิเกษมกิจ ตัวแทนจากศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง

นายนพพรได้รายงานโดยสรุปเกี่ยวกับหลักสูตรการฝึกอบรมต่างๆภายใต้โครงการฯที่ได้จัดทำขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน การให้ความรู้เพิ่มเติมในการประกอบอาชีพเช่น หลักสูตรการแปรรูปสัตว์น้ำ หลักสูตรการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ หลักสูตรการบรรจุภัณฑ์ หลักสูตรการสาธิตและส่งเสริมด้านเครื่องมือประมง

นายคงไผทนำเสนอผลงานการผลิตสื่อ ซึ่งเป็นการกระตุ้นและสร้างความเข้าใจขั้นพื้นฐานให้ชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เห็นความสำคัญของโครงการฯ และการให้ความร่วมมือด้วยความสมัครใจตลอดจนสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์จัดการ และใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยผ่านสื่อต่างๆเช่น โปสเตอร์ชุดป่าชายเลน และชุดแนะนำประชาสัมพันธ์โครงการและกิจกรรมต่างๆ สมุดซึ่งหน้าปกเสนอเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลน วีดีโอการสนับสนุนการแปรรูปสัตว์น้ำ แผ่นพับโครงการฯ และแผ่นพับการดำเนินงานกิจกรรม และผลการประเมินสื่อที่ได้ทำ การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์โดยสุ่มสำรวจแบบสอบถามกับประชาชน 100 คนจาก 6 หมู่บ้านในพื้นที่โครงการฯ ซึ่งสรุปผลได้ว่าการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สื่อต่างๆควรแจกโดยตรงให้กับกลุ่มเป้าหมายหรือร้านค้า การผลิตสื่อต้องใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและกะทัดรัด ภาพประกอบสื่อควรมาจากพื้นที่จริงเพื่อช่วยให้กลุ่มเป้าหมายมีความสนใจกับสื่อนั้นๆมากขึ้น นอกจากนี้ผู้รายงานยังเพิ่มเติมว่ามีเอกสารวิชาการเผยแพร่อีก 15 รายการ และผู้ที่สนใจสามารถเข้ามาหาข้อมูลได้ที่ http://td.seafdec.org/locally-based

ข้อคิดเห็นและเสนอแนะ

คุณเจสิกา ซี มูน็อก ตัวแทนจากประเทศฟิลิปปินส์สอบถามว่าหัวข้อการฝึกอบรมที่ได้นำเสนอส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ชาวประมงและกลุ่มแม่บ้าน แต่จากประสบการณ์ของผู้ถามพบว่าโครงการฯจะมีความสำเร็จได้ดีถ้าส่วนกลางมีความเข้าใจเป็นอย่างดี จึงอยากทราบว่าได้มีการอบรมหรือทำความเข้าใจให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก่อนหรือไม่ นายวรรณเกียรติ์ชี้แจงว่าก่อนจะเริ่มโครงการฯเจ้าหน้าที่ได้ทำความเข้าใจสภาวะต่างๆของพื้นที่ก่อน และต้องทำความเข้าใจกับผู้ที่ร่วมในโครงการฯและผู้นำเกี่ยวกับแนวคิดก่อนที่จะนำแนวคิดของโครงการฯไปสู่หมู่บ้าน และยังได้กล่าวสรุปว่าในการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนจำเป็นต้องเริ่มทำความเข้าใจที่ผู้นำก่อนแล้วจึงขยายไปสู่ชุมชน โดยนำเสนอวิธีการเพิ่มรายได้ให้ชุมชนเช่นในเรื่องของการแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและการกำหนดเขตพื้นที่เพาะเลี้ยง

นายคงไผท กล่าวนำเสนอถึงข้อจำกัดในการฝึกอบรมว่า วิทยากรที่มาถ่ายทอดความรู้เป็นผู้มีความสามารถแต่มีข้อจำกัดในการนำเสนอให้ชาวประมงเข้าใจ การเลือกสถานที่ในการจัดการอบรมควรเลือกสถานที่

ในหมู่บ้านเพื่อความสะดวกในการเดินทางของชาวบ้าน และช่วงเวลาที่ให้การฝึก ควรเป็นเวลาที่ไม่ตรงต่อการประกอบอาชีพของชาวประมง

6. กลุ่มแม่บ้านกับความสามารถในการแปรรูปสัตว์น้ำ ตำบลปากคลอง อ. ปะทิว จ.ชุมพร

นางสุมิตรา เรืองสิวะกุล ตัวแทนจากศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รายงานว่า กิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำของกลุ่มแม่บ้านตำบลปากคลองเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจในท้องถิ่น ซึ่งนอกจากการแปรรูปสัตว์น้ำแล้วการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็เป็นกิจกรรมที่จะดำเนินการต่อไป โดยกิจกรรมเหล่านี้มุ่งเน้นที่จะส่งเสริมอาชีพเพิ่มเติมให้กับชาวประมงเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้และลดการลงแรงการทำการประมง รูปแบบการดำเนินงานเริ่มจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน และนำข้อมูลเหล่านี้นำมาจัดทำเป็นแผนพัฒนาต่อไป กิจกรรมนี้ได้มีรูปแบบ ในการทำงานอยู่ 3 รูปแบบคือ การพากลุ่มแม่บ้านไปดูงานเพื่อให้เห็นความเป็นไปได้ และความสำเร็จของกลุ่มอื่นๆ การจัดการฝึกอบรมการแปรรูปสัตว์น้ำ และการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆเช่น อบต. เพื่อเป็นแหล่งสนับสนุนเงินทุนหรือประสานงานกับพัฒนาชุมชนในเรื่องการหาตลาด จากการที่โครงการฯได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวทำให้กลุ่มแม่บ้านตำบลปากคลองมีความตื่นตัวในการทำกิจกรรมแบบชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และกลุ่มมีสมาชิกเพิ่มขึ้น ปัจจุบันมีการดำเนินกิจกรรมและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

<u>ข้อคิดเห็นและคำแนะนำ</u>

นายวุฒิชัย เจนการ นักวิชาการ 8 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแนะนำว่าโครงการฯควรมีการสำรวจช่วงเวลาในการทำงานของชาวประมงในแต่ละวัน หากชาวประมงยังมีเวลาว่างอาจส่งเสริมให้หารายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว จากการทำผลิตภัณฑ์งานฝีมือซึ่งจะสอดคล้องกับโครงการของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยซึ่งได้ประกาศสนับสนุนการท่องเที่ยวในจังหวัดชุมพร ในกรณีนี้อาจบรรจุโครงการดังกล่าวให้อยู่ในแผนงานของทางจังหวัดชุมพรได้อีกด้วย

ดร.ทีโอ เอบเบอร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการประมงของศูนย์พัฒนาการประมงฯ ให้ข้อเสนอแนะว่าโครงการฯควรที่จะเสนอทางเลือกในการประกอบอาชีพใหม่ อย่างเช่นการส่งเสริมการท่องเที่ยวชายฝั่งซึ่งไม่ใช่การสนับสนุนอาชีพที่ยังเกี่ยวข้องกับการประมงที่อาจส่งผลให้เกิดการลงแรงจับสัตว์น้ำเพิ่ม ในกรณีนี้นายเจตให้การสนับสนุนว่าน่าจะเป็นเรื่องที่ทางโครงการต้องพิจารณาและแนะนำว่าเจ้าหน้าที่ของโครงการฯ ควรจะศึกษาค่า MSY เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลใน การกำหนด จำนวนเครื่องมือและการลงแรงทำประมงที่เหมาะสมต่อไป ซึ่งรูปแบบการควบคุมอาจมาจากชุมชน นายวรรณเกียรติ์ ชี้แจงว่าปัจจุบันกฎหมายของประเทศไทยยังไม่เอื้ออำนวยต่อการควบคุมโดยชุมชน

นายสกุลให้ความเห็นว่าก่อนที่จะส่งเสริมให้มีการแปรรูปสัตว์น้ำ ควรจะฟื้นฟูทรัพยากรให้มีปริมาณเกินความต้องการของตลาดเสียก่อน

นายอัศนีย์ แนะนำว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำควรปรับรสชาติให้เป็นสากล เพื่อขยายตลาดออกไปไม่ใช่เฉพาะตลาดในท้องถิ่น

7. การกำหนดเขตพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

นายสายันต์ เอี่ยมรอด ตัวแทนจากสำนักงานประมงจังหวัดชุมพรได้อธิบายถึงการกำหนดพื้นที่โครงการฯ ซึ่งมีหลักอยู่ 3 ประการคือ ต้องมีกลุ่มชาวประมงต้องมีการจัดการทรัพยากรประมงร่วมกัน และต้องมีขอบเขตที่ชัดเจน ส่วนเหตุผลในการประกาศเขตพื้นที่ชายฝั่งประกอบด้วย 1)ข้อขัดแย้งระหว่างชาวประมงพื้นบ้านและ

ประมงพาณิชย์ 2)สนับสนุนโครงการพระราชดำริ 3)เพื่อเป็นเขตจัดการทรัพยากรชายฝั่งและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในบริเวณอ่าวปะทิว จากนั้นได้อธิบายถึงความเป็นมา และขั้นตอนในการเลือกพื้นที่การประกาศเขตพื้นที่ห้ามทำการประมง จนกระทั่งออกเป็นประกาศจังหวัดชุมพรมีผลตั้งแต่วันที่ 4 ตุลาคม 2545 โดยชุมชนและเจ้าหน้าที่ต้องมีส่วนร่วมดำเนินการให้เป็นไปตามประกาศ แต่อย่างไรก็ตามข้อจำกัดในการจัดการประกาศเขตคือ ไม่มีการโอนถ่ายอำนาจให้อบต. และขาดการบังคับใช้ตามประกาศ

ข้อคิดเห็นและเสนอแนะ

นายลิขิต บุญสิทธิ์ เจ้าหน้าที่โครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนอ่าวบางสะพาน ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการให้ชุมชนเป็นผู้จัดการเองนั้นชุมชนยังไม่มีอำนาจในการจัดการ และได้แสดงความเป็นห่วงถึงพื้นที่ที่ประกาศว่ามีขนาดเล็กกว่าจำนวนชาวประมงที่มีเพิ่มมากขึ้น และในพื้นที่ประกาศเขตที่ 2 ยังไม่มีการห้ามทำประมงอวนล้อมจับ ซึ่งหากนำปะการังเทียมลงไปทรัพยากรก็คงยังเสียหาย จากนั้นนายลิขิตตั้งคำถามว่าหน่วยงานใดมีหน้าที่รับผิดชอบโครงการฯระหว่างสำนักงานประมงจังหวัดกับศูนย์วิจัยฯ และได้อธิบายว่าในส่วนของโครงการฯ ที่บางสะพานนั้น ชุมชนไม่มีอำนาจในการห้ามเรือประมงจากเขตพื้นที่อื่นมาทำประมงในพื้นที่ตน อีกทั้งพื้นที่ของโครงการฯที่บางสะพานอยู่ในความรับผิดชอบของหลาย อบต. ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งในการบริหารการทำความเข้าใจ

นายสายันต์ชี้แจงว่าแม้ชุมชนไม่มีอำนาจด้านกฎหมาย แต่ชุมชนสามารถร่วมแสดงความคิดและเสนอแนวคิดได้ ซึ่งเป็นแนวทางในการจัดการจากล่างขึ้นบน

นายวรรณเกียรติ์ชี้แจงเพิ่มเติมว่า ทั้งสองโครงการ ทั้งที่ อ.บางสะพานและที่ อ.ปะทิวนั้นมีรูปแบบที่แตกต่างกัน และอธิบายเพิ่มเติมว่าทรัพยากรที่เสื่อมโทรมลงนั้นเป็นหน้าที่ของกรมประมงที่จะต้องดูแลและหาทางแก้ไข สำหรับกรณีของอวนล้อมจับในเขตพื้นที่โครงการฯ ที่ อ.ปะทิวนั้น ไม่ได้มีการกำหนดเป็นข้อห้ามโดยรัฐแต่ให้คนในชุมชนปรึกษากันเพื่อลดความขัดแย้งและให้ชาวประมงทำความตกลงกันเอง

นายสกุลได้กล่าวแนะนำว่าการสร้างปะการังเทียมเพื่อเป็นแหล่งล่อสัตว์น้ำนั้น หากรัฐปล่อยให้ชุมชนจัดการกันเอง เมื่อมีอวนล้อมเข้ามาทำประมงในพื้นที่อาจทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในหมู่ชาวประมง และได้เสนอแนะว่าผู้ที่จะทำโครงการจัดการทรัพยากรประมงในอนาคต ควรทำการศึกษาและสอบถามข้อมูลเครื่องมือประมงพื้นบ้านว่ามีชนิดใดบ้าง มีจำนวนมากน้อยเพียงใด มีพื้นที่ทำประมงที่ไหน ทั้งนี้ควรมุ่งให้ความช่วยเหลือชาวประมงพื้นบ้านมากกว่าชาวประมงพาณิชย์

นายพานิชกล่าวว่าแต่ละโครงการฯมีทั้งผลสำเร็จและปัญหา สำหรับการประชุมในวันนี้ไม่ได้เป็นการสรุปโครงการฯ เป็นเพียงการมองภาพรวมจากการทำงานในพื้นที่เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมต่อไป

นายสายันต์กล่าวว่า การให้ชุมชนจัดการกันเอง ดูเหมือนว่าเป็นการทำให้ชุมชนแตกแยกแต่จากการลงพื้นที่พบว่าในกรณีชาวประมงหมู่ที่ 7 ซึ่งเคยมีความขัดแย้งกับหมู่บ้านอื่นในเรื่องลอบปู แต่ภายหลังการดำเนินโครงการฯ ชาวประมงก็สามารถตกลงกันได้ในระดับหนึ่ง เช่นการจะกำหนดขนาดตาอวนของลอบปู ทั้งนี้ชาวประมงรอเพียงผลการศึกษาจากกรมประมงถึงขนาดตาอวนที่เหมาะสมเท่านั้น ส่วนในกรณีอวนล้อมปลากะตักกลางวัน ในอดีตชาวประมงตกลงกันไม่ได้แต่หลังจากเริ่มโครงการฯ ได้มีการจัดให้ชาวประมงพูดคุยกัน และในอนาคตอาจมีข้อตกลงที่ชัดเจนมากขึ้น

คุณเจสิกา ได้ตั้งคำถามว่าในประเทศไทยฝ่ายใดเป็นผู้ประกาศใช้กฎหมายในท้องถิ่นระหว่างรัฐบาลหรือหน่วยงานท้องถิ่นและกลุ่มชาวประมงสามารถบังคับใช้กฎหมายด้วยตนเองได้หรือไม่ ซึ่งนายสายันต์ชี้แจงว่าหน่วยงานท้องถิ่นระดับจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการประกาศใช้กฎหมายในท้องถิ่น กลุ่มชาวประมงยังไม่มีอำนาจในออกกฎหมายหรือข้อบังคับใดๆ

นายพะเยาว์ ศรีจันทร์ ประธานเครือข่ายประมงตำบลปากคลอง เสนอแนะว่าในกรณีที่รัฐบาลยัง

ไม่ให้อำนาจชุมชนจัดการทรัพยากรท้องถิ่นด้วยตนเอง เจ้าหน้าที่ของรัฐและชุมชนควรร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากร โดยต่างฝ่ายก็ควรทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด

นายวรรณเกียรติ์ชี้แจงเพิ่มเติมว่า รัฐบาลกำลังดำเนินการออกกฎหมายใหม่ เพื่อให้สิทธิ์คนในท้องถิ่นจัดการทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่

ดร. อีฟ จากโครงการชาร์ม (CHARM) ได้สอบถามถึงสาเหตุที่ทำให้กฎหมายประมงฉบับใหม่ประกาศใช้ล่าช้าและเกี่ยวข้องอย่างไรกับโครงการนี้ นายวรรณเกียรติ์ชี้แจงว่ากฎหมายไทยออกล่าช้าเพราะมีหลายขั้นตอน ส่วนความเกี่ยวข้องกับโครงการฯคือเมื่อกฎหมายใหม่ประกาศใช้ชุมชนจะมีสิทธิ์และอำนาจในการดูแลทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ในช่วงที่กฎหมายยังไม่ประกาศ โครงการฯนี้ก็ทำหน้าที่จัดเตรียมความพร้อมให้กับชุมชน คุณเจสิกา กล่าวเสริมว่าถ้าการออกกฎหมายใหม่ใช้เวลานานควรจะต้องดำเนินการโครงการนำร่องให้เร็วที่สุด

วันที่ 20 **กุมภาพันธ์** 2546

8. ประสบการณ์ในการกำหนดเขตพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และพื้นที่เลี้ยงหอย

ในหัวข้อนี้นายสายันต์ เอี่ยมรอด ตัวแทนจากสำนักงานประมงจังหวัดชุมพร นำเสนอผลการดำเนินงานร่วมกับ นายวิเชียร ติธาดา ตัวแทนชาวประมงตำบลปากคลอง

นายสายันต์ได้รายงานถึงวัตถุประสงค์และขั้นตอนในการกำหนดเขตพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งและพื้นที่เลี้ยงหอย โดยวัตถุประสงค์ของการกำหนดเขตเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของกลุ่มผู้จับสัตว์น้ำและกลุ่มผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในอ่าวปะทิว นอกจากนั้นยังเป็นการควบคุมพื้นที่และจำนวนผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ส่วนขั้นตอนในการกำหนดพื้นที่ นายสายันต์ได้อธิบายว่า เริ่มด้วยเจ้าหน้าที่จากกรมประมงร่วมกับ อบต. และผู้ใหญ่บ้านจัดประชุมร่วมกับชาวประมงทุกหมู่บ้านในตำบลปากคลอง ได้มติจากการประชุมออกมาดังนี้คือ ชุมชนต้องการเปลี่ยนแปลงประกาศจังหวัดในพื้นที่อ่าวปะทิวที่เป็นพื้นที่เลี้ยงหอยให้เป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยให้มีการแบ่งให้ชัดเจนว่าพื้นที่ใดเป็นพื้นที่เลี้ยงหอย พื้นที่ใดเป็นพื้นที่เลี้ยงปลาในกระชัง และขยายพื้นที่ที่เคยประกาศไว้ให้มากขึ้น และต้องการให้จัดพื้นที่สำหรับให้เรือจอดเพื่อหลบคลื่นลมในช่วงฤดูมรสุม นอกจากนั้นก็ให้มีการเลือกตัวแทนชาวประมงเพื่อเข้าไปร่วมกำหนดพื้นที่กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หลังจากได้มติของที่ประชุม เจ้าหน้าที่ของรัฐและตัวแทนชาวประมงได้ออกเรือไปปักหลักเขตและตรวจสอบพิกัดที่แน่นอน และจัดทำประชาพิจารณ์เรื่องพื้นที่ที่ปักหลักเขตขึ้นในทุกหมู่บ้าน ซึ่งขณะนี้เหลืออีกเพียง 1 หมู่บ้านเท่านั้น หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะทำตามขั้นตอนในการประกาศเขตต่อไป

นายวิเชียรได้อธิบายถึงขั้นตอนในการเลือกพื้นที่ที่ใช้ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำว่า พื้นที่เลี้ยงปลาในกระชังจะต้องเลือกพื้นที่ที่อยู่ใกล้ไหล่เขาหรือเกาะเพื่อช่วยบังคลื่นลมในช่วงฤดูมรสุม ส่วนพื้นที่เลี้ยงหอยซึ่งชอบน้ำกร่อยควรเลือกพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับลำน้ำ ลำคลอง สำหรับผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจะต้องยื่นคำร้องขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่

<u>ข้อคิดเห็นและเสนอแนะ</u>

นายวรรณเกียรติ์ได้กล่าวถึงวิธีการในการศึกษาความสามารถในการรองรับจำนวนกระชัง และความหนาแน่นของสัตว์น้ำที่จะเลี้ยงในอ่าวปะทิว และได้ตั้งคำถามว่าหลังจากการกำหนดเขตเป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแล้ว ชาวประมงที่เป็นผู้จับยังสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่เหล่านั้นได้หรือไม่ นายสายันต์ได้ชี้แจงว่าตามกฎหมายแล้ว ชาวประมงอื่นไม่สามารถเข้าไปจับสัตว์น้ำในบริเวณ กระชังหรือแปลงเลี้ยงสัตว์น้ำได้ แต่สามารถเข้าไปจับในเขตระหว่างแปลงหรือกระชังได้ และได้กล่าวว่าเรื่องข้อตกลงในการเข้าไปจับสัตว์น้ำนี้จะเสนอให้เป็น

ประเด็นการประชุมในหมู่บ้านต่อไป

นายอัศนีย์เสนอให้มีการศึกษาถึงทิศทางการไหลของกระแสน้ำในอ่าวปะทิว เพื่อเป็นข้อมูลให้กับผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในการตั้งกระชังหรือแปลงหอย ไม่ให้กีดขวางเส้นทางเดินน้ำจนอาจทำให้มีการทับถมของตะกอนจนตื้นเขิน และกล่าวถึงความเป็นไปได้ของโครงการฯว่าอาจขยายไปถึงการทำเขื่อนกันคลื่น และสอบถามถึงการอนุญาตให้เรือจากที่อื่นเข้ามาจอดในพื้นที่ ซึ่งนายสายันต์ตอบว่า เรื่องของเขื่อนกันคลื่นอาจเป็นเรื่องยากเนื่องจากลงทุนสูง ส่วนเรื่องการจอดเรือในปัจจุบันมีเรือต่างถิ่นเข้ามาจอดหลบลมไม่มากนัก ไม่น่าจะเป็นปัญหา

9. การทำประมงแบบร่วมมือกันระหว่างอวนจมปูและลอบปู

นายรังสรรค์ ฉายากุล ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีประมงทะเลกล่าวถึงการการพัฒนาและการเข้ามาในประเทศไทยของเครื่องมือลอบปู ปริมาณความสามารถของการบรรทุกลอบปูในเรือแต่ละเที่ยว เนื่องจากลอบปูเป็นเครื่องมือที่สามารถจับปูมีชีวิตได้ ราคาปูจึงสูง จึงได้รับความนิยมมาก แต่ในเวลาต่อมาก็เกิดความขัดแย้งกับเครื่องมือประมงชนิดอื่น ซึ่งทางกรมประมงพยายามที่จะไกล่เกลี่ยเช่น ขอประชุมบุคคลที่เกี่ยวข้องคือชาวประมงที่ใช้เครื่องมืออวนลาก อวนดำ อวนครอบปลากะตัก ลอบปู ซึ่งท้ายที่สุดสามารถตกลงกันได้โดยร่างเป็นข้อตกลงว่า ลอบปูควรวางไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ขวางเครื่องมือชนิดอื่น และระยะห่างลอบแต่ละชุดต้องห่างไม่น้อยกว่า 1-1.5 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีข้อตกลงการใช้ช่วงเวลาและพื้นที่ เช่นเดือนมืดให้เป็นช่วงของการทำประมงอวนดำ ส่วนเดือนหงายให้เป็นช่วงเวลาของลอบปูแทน

สำหรับกรณีของบ้านปากคลอง นายประกอบ คงรัตน์อาภรณ์ ตัวแทนชาวประมงอวนปูได้ชี้แจงว่าประมงชายฝั่งที่ตำบลปากคลองมีเครื่องมือหลายชนิด เดิมมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ แต่ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมามีนายทุนเอาลอบมาวางทำให้ปูมีปริมาณน้อยลง ชาวประมงที่ใช้เครื่องมือต่างกันควรร่วมกันพูดคุยเพื่อให้ทุกเครื่องมือทำประมงร่วมกันได้

ต่อจากนั้นนายจาง เฟื่องฟุ้ง ตัวแทนชาวประมงลอบปู ยอมรับคำชี้แจงของนายประกอบในบางส่วนและจะพยายามหาแนวทางแก้ไข นายจางยังได้อธิบายถึงการทำประมงลอบปูจากอดีตถึงปัจจุบันว่าลอบปูนั้นมีความได้เปรียบอวนปูตรงที่มีการใช้เหยื่อล่อ แต่ต่อมาการทำประมงในหมู่บ้านก็เพิ่มขึ้นมาก ดังนั้นการโทษเครื่องมือลอบปูอย่างเดียวก็ไม่ถูกต้อง นายจางยังอธิบายถึงแนวความคิดและการทดลองขยายขนาดตาอวน โดยขยายตาอวนของลอบให้มีขนาดใหญ่ขึ้นซึ่งมีแนวคิดมาจากจิตสำนึกและความต้องการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ

<u>ข้อคิดเห็นและเสนอแนะ</u>

นายรังสรรค์ ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเรื่องการทดลองขนาดตาอวนของลอบปูว่าขนาดตาอวน 1 นิ้ว ปูที่จับได้ 59% เป็นปูขนาดก่อนวัยเจริญพันธุ์ (จากข้อมูลทางวิชาการต้องการให้จับปูตัวเมียที่ขนาด 9.4 เซนติเมตรขึ้นไป และตัวผู้ที่ 6.5 เซนติเมตรขึ้นไปถือว่าเป็นขนาดที่เหมาะสม) เมื่อทดลองที่ขนาดตา 3 นิ้ว พบว่าปูที่ต่ำกว่าขนาดที่เหมาะสมสามารถหลุดรอดได้ถึง 33% แม้จะจับปูได้น้อยลง แต่ราคาปูนั้นขึ้นอยู่กับขนาด ดังนั้นเมื่อได้ปูขนาดใหญ่ ผลตอบแทนก็ดีไปด้วย

นายสกุลได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า เจ้าหน้าที่โครงการฯน่าจะร่วมทดลองเรื่องลอบปูกับนายจาง เนื่องจากสามารถทำได้ง่าย เพราะลอบปูวางได้ทุกวัน ต่างกับอวนปูสามารถจับปูได้เฉพาะช่วงที่น้ำเดินเท่านั้น

10. โครงการธนาคารปูและบ้านปลา

นางสุกัญญา มารศรี เจ้าหน้าที่ภาคสนาม สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ร่วมกับนายจาง ฟุ้งเฟื่อง ตัวแทนชาวประมง หมู่ 7 ได้อธิบายถึงโครงการของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ที่เข้ามาทำงานในพื้นที่เดียวกันกับโครงการ

จัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน บริเวณ อ.ปะทิว

นางสุกัญญากล่าวถึงความเป็นมาและเหตุผลที่สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามาทำโครงการฯ ในพื้นที่ ต. ปากคลอง ซึ่งเข้ามาทำในฐานะที่เป็นฝ่ายประสานงาน ระหว่างชุมชนและภาครัฐบาล จากนั้นอธิบายถึงการทำแผนแม่บทเครือข่ายประมงชุมชนตำบลปากคลอง โดยมีนายสายันต์เป็นตัวแทนจากกรมประมงเข้าไปช่วยร่างแผน ซึ่งมีโครงการธนาคารปู และบ้านปลา เป็นส่วนหนึ่งของแผนงาน

นายจางได้อธิบายถึงสาเหตุ วิธีการ และผลงานในเบื้องต้นของโครงการธนาคารปู เหตุผลที่ทำโครงการนี้ก็เพื่อจะเพิ่มทรัพยากรปูให้ลูกหลานได้มีไว้ใช้บริโภคต่อไป วิธีการเริ่มแรกโดยการตั้งกลุ่มธนาคารปูขึ้นมานั้น ทางสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยได้ช่วยสนับสนุน เสา และหลังคา ที่จะเป็นเหมือนโรงเรือน ส่วนกรมประมงช่วยสนับสนุนกระชัง ขนาด 3.5 x 3.5 x3.5 เมตร จำนวน 2 กระชัง เมื่อชาวประมงที่อยู่ในกลุ่มจับปูที่มีไข่นอกกระดองได้ให้นำไปฝากไว้กับธนาคารปู เพื่อให้ปล่อยไข่ออกไปก่อนที่จะจับขายต่อไป โดยกลุ่มเป็นผู้ดำเนินการ จากการดำเนินงาน นายจางพบว่าลอบปูที่ทำประมงเป็นประจำในพื้นที่นั้นสามารถจับปูได้มากขึ้นถึงประมาณสองเท่าของอัตราการจับเดิม

นางสุกัญญาอธิบายการดำเนินงานโครงการบ้านปลา โดยปรึกษาขอความร่วมมือกับกรมประมงในการจัดสร้างปะการังเทียม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับชาวประมงในพื้นที่ และเพื่อเป็นแนวเขตป้องกันไม่ให้เรืออวนรุน อวนลากเข้ามาทำการประมงในพื้นที่ โดยใช้ยางรถยนต์มัดรวมกันแล้วนำไปทิ้งที่ระยะห่างฝั่งประมาณ 2.5 ก.ม. การทำงานทั้งหมดเป็นการร่วมกับชาวประมง หลังจากทิ้งบ้านปลาไประยะหนึ่งชาวประมงไปตกปลาที่บริเวณนั้นได้ผลจับ มากว่า 100 กก. ต่อวัน

ข้อคิดเห็นและเสนอแนะ

นายสกุล นายอัศนีย์ และนายวรรณเกียรติ์ ได้ร่วมกันเสนอข้อคิดเห็นและข้อมูลจากการศึกษาในประเทศต่างๆ ถึงผลดี ผลเสียของการนำยางรถยนต์มาใช้เป็นบ้านปลา

คุณเจสิกา กล่าวแนะนำว่าหลังจากมีบ้านปลาแล้วควรมีการจัดตั้งกฎเกณฑ์ในการใช้ทรัพยากรบริเวณนั้นร่วมกัน มิเช่นนั้นอาจเป็นการเร่งใช้ทรัพยากรมากเกินไป คุณวุฒิชัย ให้การสนับสนุนในเรื่องการตั้งกฎเกณฑ์เช่นกัน และควรมีการกำหนดชนิดของเครื่องมือที่อนุญาตให้เข้าไปทำประมงได้ และยังได้กล่าวถึงการทำปะการังเทียมที่ภูเก็ตว่า มีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างจากที่นี่ เพราะที่นั่นทำขึ้นเพื่อฟื้นฟูทรัพยากร และใช้เป็นตัวล่อให้ปะการังธรรมชาติมาเกาะ

นายจางให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าทางกลุ่มมีแผน ที่จะหามาตรการที่จะอนุญาตเฉพาะเครื่องมือประมงขนาดเล็กและห้ามไม่ให้เรือปั่นไฟเข้ามาจับปลาในบริเวณนั้น

นายสายันต์ ได้ให้ข้อมูลเสริมว่า ต่อไปชุมชนจะเปลี่ยนจากการใช้ยางรถยนต์มาเป็นท่อซีเมนต์ โดยได้ขอความอนุเคราะห์ท่อซีเมนต์ไปยังแขวงการทางหลวงเรียบร้อย ซึ่งในการทำงานนี้เป็นการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดกับชาวประมง และชี้แจงเพิ่มเติมว่าสำหรับ กฎเกณฑ์ในการใช้ทรัพยากรบริเวณรอบปะการังเทียมที่มีในปัจจุบันนั้นห้ามใช้อวนล้อมหินในพื้นที่ดังกล่าว

11. การจัดการหมู่บ้านและเครือข่ายประมง

นายสายันต์ ได้แนะนำตัวแทนกลุ่มแม่บ้านเพื่อการผลิตตำบลปากคลอง เครือข่ายประมงชุมชนตำบลปากคลอง และกลุ่มเกษตรกรทำสวนพัฒนาตำบลปากคลอง จากนั้นได้ให้ตัวแทนแต่ละกลุ่ม ได้อธิบายโครงสร้างของกลุ่มดังนี้

นางทับทิม สาธิตศานนท์ ประธานกลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิตตำบลปากคลอง ได้อธิบายประวัติ

ความเป็นมา ของกลุ่มที่เกิดจากแนวคิดในการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีคุณค่าเพิ่มขึ้น จากการที่ซีฟเด็ค (SEAFDEC) และกรมประมงได้พาไปเยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ ทำให้เกิดประกายความคิดในการเริ่มต้นรวมกลุ่มกันจัดทำแปรรูปสัตว์น้ำ ซึ่งถือได้ว่าผลการดำเนินการที่ผ่านมาประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ยังคงต้องมีการพัฒนาต่อไปและเสริมว่าการที่แม่บ้านได้มีโอกาสนำประสบการณ์จากการเยี่ยมชมองค์กรหรือหน่วยงานอื่นที่ประสบความสำเร็จเป็นการยกระดับของกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น และผลพลอยได้จากการรวมกลุ่มของแม่บ้านทำให้เกิดการรวมตัวเพื่อร่วมทำกิจกรรมที่มีประโยชน์กับชุมชน

นายพะเยาว์ ศรีจันทร์ ประธานเครือข่ายประมงชุมชนตำบลปากคลอง ได้อธิบายหลักการและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม ซึ่งในอดีต กลุ่มฯ พบอุปสรรคมากมายเนื่องจากเดิมเป็นกลุ่มชาวประมงที่ได้รับเงินจากกรมประมง เพื่อนำไปประกอบอาชีพ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จในหลายๆ กลุ่ม แต่มีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งได้เข้าฝึกอบรมเป็นราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ทำการฟื้นฟูป่าชายเลนในตำบลปากคลอง ต่อมาสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยมาช่วยในด้านการจัดประชุม จนสามารถจัดตั้งเครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา (คปอ) จากแนวคิดที่จะอนุรักษ์ป่าชายเลน ได้ขยายความสนใจถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงเพิ่มขึ้น จึงได้จัดตั้งกลุ่มประมงชุมชนนี้ขึ้น โดยรวบรวมกลุ่มประมงต่างๆ เพื่อหาแนวทางในการกำหนดการใช้ทรัพยากรให้ได้อย่างเหมาะสม

นายแสวง คล้ายเรไร ประธานกลุ่มเกษตรทำสวนพัฒนาตำบลปากคลอง ได้เล่าประวัติความเป็นมาสั้นๆ ว่า กลุ่มได้ก่อตั้งมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2533 ภายหลังพายุเกย์พัดผ่าน ชาวบ้านสิ้นเนื้อประดาตัว ทรัพยากรสูญเสียอย่างมาก จึงได้มีความพยายามในการกอบกู้พื้นที่ ซึ่งก็ได้รับสนับสนุนจากภาคเอกชน มีการประชุมร่วมกัน พัฒนาการเกษตร ในปีพ.ศ. 2541 ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ปัจจุบันมีการรวบรวมผลผลิตที่ได้จากสมาชิกนำมาจำหน่ายและจัดซื้อปุ๋ยให้กลุ่มสมาชิกเพื่อลดต้นทุนการผลิต จัดเงินช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิตในกลุ่มสมาชิก

นายสมหมาย อุบลกาญจน์ กำนันตำบลปากคลอง ได้เล่าถึงการดำเนินงานของกลุ่ม ภายหลังพายุเกย์ โดยได้ฟื้นฟูทรัพยากรร่วมกันปลูกต้นไม้ จัดกิจกรรมฝึกอบรมให้กับราษฎรอาสาสมัคร เพื่อปลูกจิตสำนึกในชุมชน และจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อประสานงานกับกรมป่าไม้ เพื่อปกป้องป่าชายเลน ได้ต่อสู้กับนายทุนจนกระทั่งกลุ่มมีความเข้มแข็งในการต่อสู้กับปัญหาและการบุกรุกพื้นที่ป่า

จากนั้นนายสายันต์ เอี่ยมรอด ได้สอบถามถึงความสำเร็จของกลุ่มและความคาดหวัง นางทับทิมได้ชี้แจงว่ากลุ่มประสบความสำเร็จสูงสุด และประสงค์จะพัฒนางานให้ดีขึ้นต่อไป นายพะเยาว์ กล่าวว่ากิจกรรมบ้านปลาที่ดำเนินการอยู่นั้น แม้ว่าทรัพยากรมีอยู่มาก แต่เครื่องมือประมงต่างๆ ก็มีการพัฒนามากเช่นกัน กฎหมายก็ไม่สามารถควบคุมจำนวนเรือประมงได้ จึงน่าที่จะสร้างบ้านปลาเพื่อทำให้ทรัพยากรได้ฟื้นตัวและสิ่งที่ได้คือการสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชน อีกทั้งลดปัญหาความขัดแย้ง สำหรับงานต่อไปนั้นหากได้งบประมาณจาก อบต.จะพัฒนาป่าชุมชนชายเลนและทำการจัดการดูแลกันเอง เพื่อทำให้ชาวประมงสามารถใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน นายแสวงกล่าวว่า กลุ่มฯประสบความสำเร็จ และมุ่งหวังให้เกิดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันในชุมชน และเกิดความเสียสละเพื่อส่วนรวม นอกจากนี้ได้เสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ ซึ่งชุมชนมีศักยภาพเพียงพอ

นายสายันต์ได้กล่าวสรุปว่า ขณะนี้ชุมชนได้รู้จักคำว่าแผนแม่บทและการจัดทำงบประมาณแล้ว นั่นเป็นจุดที่ชี้ให้เห็นว่าชุมชนเริ่มรู้ถึงการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนแล้ว

12. บทบาทขององค์กรส่วนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรประมง และรับผิดชอบร่วมกันของคนในชุมชน

ดร.ยามาโอะ ได้อธิบายถึงแนวทางในการดำเนินงานของโครงการฯ หลังจากรัฐบาลมีนโยบายในการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่น ซึ่งในขณะนี้อยู่ในรูปแบบของ อบต. และหากกฎหมายประมงใหม่ได้ประกาศใช้ชุมชนจะมีหน้าที่และมีสิทธิ์ตามกฎหมายที่จะจัดการทรัพยากรประมงในท้องถิ่นด้วยตนเองได้ สำหรับในพื้นที่

โครงการฯทั้งหน่วยงานของรัฐและชาวประมง ต่างก็เห็นด้วยที่จะให้มีการประกาศเขตพื้นที่เพื่อการจัดการฯ แต่ในขณะนี้ยังไม่มีหน่วยงานหรือกลุ่มใดที่จะเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแล อบต.เป็นหน่วยงานหนึ่งที่น่าจะเข้ามามีส่วนร่วม โดยคาดหวังว่าอบต.จะมีหน้าที่ดังนี้คือบริหารจัดการงานทางด้านประมง เช่นการจดทะเบียนเรือประมง การให้ความสนับสนุนการจัดการทรัพยากร และมีอำนาจในการปกป้องทรัพยากรของตนเอง

ข้อคิดเห็นและเสนอแนะ

นายรังสรรค์ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ มีกฎหมายถึง 5 มาตราที่สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถจัดการทรัพยากรของตนเองได้ ซึ่งสนับสนุนแนวความคิดของ ดร.ยามาโอะ

คุณเจสิกา เสนอความความคิดเห็นว่าบทบาทหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรประมงควรเป็นหน้าที่ของหน่วยงานท้องถิ่น

นายลิขิตเสนอแนะว่า หากมีการประกาศเขตแล้วควรอนุญาตให้เฉพาะเรือประมงในท้องที่เท่านั้นที่สามารถทำประมงในพื้นที่ได้

13. ความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างชาวประมงและองค์กรส่วนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

คุณแมรี่ตัวแทนจากประเทศฟิลิปปินส์ได้นำเสนอประสบการณ์การจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่ได้ดำเนินการที่เกาะ บานาเตะ เมืองอิโลอิโล ประเทศฟิลิปปินส์ โดยเริ่มจากการอธิบายข้อมูลพื้นฐานของประเทศที่มาของโครงการฯ ซึ่งเป็นผลมาจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากร วัตถุประสงค์ของโครงการ องค์ประกอบของโครงการ ประกอบด้วยการพัฒนาโครงสร้างองค์กร กฎหมายประมงเพื่อการควบคุม การแบ่งพื้นที่อ่าวเป็น 6 พื้นที่ งานวิจัยเกี่ยวกับเขตชายฝั่ง และการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ยังได้นำเสนอสิ่งที่โครงการนี้ได้ดำเนินการมาตั้งแต่แรกเริ่มได้แก่ การจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการจัดการทรัพยากรในอ่าว ข้อตกลงการสนับสนุนจากหน่วยงานระดับประเทศและหน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งในระยะหลังมีองค์กรให้ความช่วยเหลือเพิ่มขึ้นมากถึง 11 องค์กร การสร้างความร่วมมือและการได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลส่วนกลาง รวมถึงการประสานกฎหมายต่างๆให้สอดคล้องกัน ทั้งหมดนี้เป็นการนำไปสู่การดำเนินการอย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นยังจัดทำแผนแม่บท มีการรวมตัวกลุ่มชุมชนเพื่อสนับสนุนจากท้องถิ่นไปสู่ระดับที่สูงขึ้น เสริมความแข็งแกร่งให้ชาวประมงพื้นบ้าน แต่อย่างไรก็ตามก็ยังประสบปัญหาหลายอย่างโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทัศนคติของบุคคลในพื้นที่ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลง งบประมาณที่จำกัดในเรื่องอาชีพเสริม และข้อจำกัดในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาจุดแข็งของการจัดการทรัพยากรชายฝั่งคือความร่วมมือจากองค์กรต่างๆ การสนับสนุนทางด้านการเงินรวมทั้งต้องมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถทำงานอยู่ตลอดในพื้นที่ จากนั้นยังมีการเสนอกิจกรรมต่างๆที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ข้อคิดเห็นและเสนอแนะ

ดร.เอบเบอร์ ถามถึงงบประมาณที่โครงการได้รับ คุณแมรี่ตอบว่า เงินจากองค์กรรัฐบาลท้องถิ่น 150,000 บาทหรือ 160,000 เปโซต่อปี

14. บทบาทของ อบต.ต่อการพัฒนาท้องถิ่น

นายวัฒนา เยาวภักดิ์ เจ้าหน้าที่งานปกครอง สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดชุมพร ได้อธิบายถึงองค์กรที่มีบทบาทในการปกครองซึ่งปัจจุบันมีอยู่ 3 ส่วนหลักคือ การบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ซึ่งในอนาคตจะลดให้เหลือเพียง 2 ส่วนคือ ส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นไปตามแผนของการกระจายอำนาจ และอธิบายถึงบทบาทและหน้าที่ของ อบต. ความสำคัญของหน่วยงาน ความรับผิดชอบของ

หน่วยงาน และได้กล่าวถึงหลักการในการบริหารและการพัฒนาตำบลของ อบต.ได้แก่ ทำถูก คิดเป็น มีอิสระ และประชาชนมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังได้กล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องการของบประมาณจาก อบต. ซึ่งผู้ที่ต้องการจะของบประมาณสนับสนุนการทำงานจะต้องเข้าใจระบบวิธีการการทำงานของ อบต. และในการของบประมาณจะต้องสอดคล้องกับหน้าที่ของ อบต. รวมทั้งแนะนำว่าควรจัดส่งแผนงานโครงการฯเพื่อของบประมาณก่อนเดือนพฤษภาคม เพื่ออนุมัติงบประมาณในการดำเนินงานต่อไป

วันที่ 21 **กุมภาพันธ์** 2546

15. **เยี่ยมชมโครงการส่วนพระองค์ จังหวัดชุมพร**

นายชัยรัตน์ เจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ ผู้ดูแลงานโครงการส่วนพระองค์ จังหวัดชุมพรกล่าวต้อนรับและอธิบายถึงความเป็นมาและกิจกรรมต่างๆ ในโครงการฯ

ส่วนที่ 2
ภาคผนวก 1 - 5

ภาคผนวก 1

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสัมมนา

กรมประมง(ส่วนกลาง)

มะลิ บุณยรัตผลิน (ดร.)
ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการทรัพยากรประมง
กรมประมง จตุจักร กทม 10900
โทร. 02 - 9406207

สกุล สุพงษ์พันธุ์ (นาย)
ผู้เชี่ยวชาญด้านประมงทะเล
กรมประมง จตุจักร กรุงเทพ 10900
โทร. 09 - 9686282

สิริ ทุกข์วินาศ (ดร.)
ผอ.ส่วนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
กรมประมง จตุจักร กทม. 10900
โทร. 02 - 5580215

รังสรรค์ ฉายากุล (นาย)
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี
ประมงทะเล
ตึกปลอดประสพชั้น 6 เกษตรกลาง
จตุจักร กทม. 10900
โทร. 0-2562-0542 , 0-9926-9234
อีเมล์ rangsunc@fisheries.go.th

อำพร เลาวพงษ์ (นาง)
เศรษฐกร
สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการประมง
โทร. 09 - 5005373
อีเมล์ amporn1@fisheries.go.th

นพพร สิทธิเกษมกิจ (นาย)
นักพัฒนาทรัพยากรบุคคล 4
สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการประมง
กรมประมง จตุจักร กทม. 10900
โทร. 02-5580233

ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนบน

ธานินทร สิงหะไกรวรรณ (นาย)
นักวิชาการประมง 8
กรมประมง จตุจักร กทม. 10900
โทร. 02 - 9406558

กรวิทย์ จันทร์กุศล (นาย)
นักวิชาการประมง 7
กลุ่มพัฒนาแหล่ง ศพท.ตอนบน
โทร. 02 - 9406559

เลิศชาย โพดาพล (นาย)
นักวิชาการประมง 6
กลุ่มพัฒนาแหล่งประมง ตึกปลอดประสพชั้น 7
กทม.

รัตนาวลี พูลสวัสดิ์ (นางสาว)
นักวิชาการประมง 6 ว.
ศพท.ตอนบน 49 ซ.พระราชวิริยาภรณ์16
ต.บางพึ่ง อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ
โทร. 02 - 8167636-38ต่อ 13
อีเมล์ ratvaree@yahoo.com

เสาวมล ภูตีกา (นางสาว)
นักวิชาการประมง
ศพท.ตอนบน 49 ซ.พระราชวิริยาภรณ์16
ต.บางพึ่ง อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ
โทร. 02 - 5167636-8 ต่อ 1213
อีเมล์ psaowam@ yahoo.com

ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง

วีระ บุญรักษ์ (นาย)
ผอ.ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

จินดา เพชรกำเนิด (นาง)
นักวิชาการประมง 5
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

ภมรพรรณ ฉัตรภูมิ (นาง)
นักวิชาการประมง 5
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

นพรัตน์ นาสุชล (นาง)
นักวิชาการประมง 5
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

วลีรัตน์ มูสิกะสังข์ (นางสาว)
นักวิชาการประมง 5
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

พัชรี พันธุเล่ง (นาง)
นักวิชาการประมง 5
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

วัฒนา ฉิมแก้ว (นาย)
นักวิชาการประมง 4
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

จรัญ มีรักษา (นาย)
นักวิชาการประมง 4
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

ชุมโชค สิงหราชัย (นาย)
นักวิชาการประมง 3
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120408
โทร. 077-522185

จิรภา คำหงษา (นางสาว)
นักวิชาการประมง
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120408
โทร. 077-522185

บารมี ขุนนิรงค์ (นางสาว)
นักวิชาการประมง
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

ลัดดาวรรณ พรมเล็ก (นาง)
นักวิชาการประมง
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

ฐิติพร ศุภนิรันดร์ (นางสาว)
นักวิชาการประมง
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

ยุพิน หนูกลิ่น (นาง)
นักวิชาการประมง
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

ถาวร โรจนะรัตน์ (นาย)
เจ้าหน้าที่ประมง 4
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

จิราภรณ์ รัตนพรหม (นาง)
เจ้าหน้าที่ประมง 3
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

ชัยยันต์ แคใหญ่ (นาย)
เจ้าหน้าที่ประมง
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120408
โทร. 077-522185

บุญฤทธิ์ พนัสนาชี (นาย)
เจ้าหน้าที่ประมง
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

ธรรมฤทธิ์ วนิชเรืองชัย (นาย)
ช่างกล 2
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077-522185

ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนล่าง

วราลักษณ์ เดชบุญ (นางสาว)
นักวิชาการประมง 5
ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนล่าง
อ.เมือง จ.สงขลา
โทร. 074 - 312595
อีเมล์ waraporde@hotmail.com

อำนาจ ศิริเพชร (นาย)
นักวิชาการประมง
ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนล่าง
โทร. 09 - 8708372
อีเมล์ asiripech@yahoo.com.

ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลฝั่งอันดามัน

สุชาติ แสงจันทร์ (นาย)
นักวิชาการประมง 6
สถานีประมงทะเลจังหวัดพังงา
โทร. 076 - 412788

วิโรจน์ คงอาษา (นาย)
นักวิชาการประมง 4
สถานีประมงทะเลจังหวัดพังงา
โทร. 076 - 412788

ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลฝั่งตะวันออก

พานิช สังข์เกษม (นาย)
ผอ.ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลฝั่งตะวันออก
ต.เพ อ.เมือง จ.ระยอง 21160
โทร. 038-651762
อีเมล์ emdec@Loxinfo.co.th

สุวิชา ใจเปี่ยม (นาย)
เจ้าพนักงานประมง 4
ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยฝั่งตะวันออก
ต.เพ อ.เมือง จ.ระยอง 21160
โทร. 038 - 651764
อีเมล์ shack@thaimai.com

สำนักงานประมงจังหวัด

เจต พิมลจินดา (นาย)
ประมงจังหวัดสมุทรปราการ
4/15 ถ.ศักดิเดช อ.เมือง จ.ภูเก็ต 83000
โทร. 01-8925706
อีเมล์ jpafdec@phuket.ksc.co.th

ภิญโญ ไทยถาวร (นาย)
ประมงจังหวัดชุมพร
สำนักงานประมงจังหวัดชุมพร
โทร. 06-9431292

ผจงจิตต์ บุญหนุน (นาง)
เจ้าหน้าที่บริหารงานประมง 7
สำนักงานประมงจังหวัดชุมพร
โทร. 077 - 511298

ทวี เกตุนุ้ย (นาย)
เจ้าหน้าที่บริหารงานประมง
สำนักงานประมงจังหวัดชุมพร
โทร. 077 - 511298

ธวัชชัย ญาณสมบัติ (นาย)
หัวหน้าฝ่ายพัฒนาการประมง
สำนักงานประมงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
โทร. 01-8056795

บุญรอด จันทร์ทับ (นาย)
เจ้าหน้าที่บริหารงานประมง 7
สำนักงานประมงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
โทร. 01-7366707,032-602010

ลิขิต บุญสิทธิ์ (นาย)
เจ้าหน้าที่บริหารงานประมง 7
สำนักงานโครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน
โทร. 01 - 7058332

สุริยะ วิฑูรย์พันธุ์ (นาย)
ประมงจังหวัดเพชรบุรี
สำนักงานประมงจังหวัดเพชรบุรี

สุชิน ช่วยครุฑ (นาย)
เจ้าหน้าที่บริหารงานประมง 7
สำนักงานประมงจังหวัดสุราษฎร์ธานี
โทร. 01-4239880

ภาราดร สายน้ำเขียว (นาย)
เจ้าหน้าที่บริหารงานประมง 7
สำนักงานประมงจังหวัดสงขลา
โทร. 074 - 311302

สุนันท์ หลีเจริญ (นาย)
เจ้าหน้าที่บริหารงานประมง 7
สำนักงานประมงจังหวัดปัตตานี
โทร. 073 - 349591, 349525

อนุศักดิ์ หะยีเด (นาย)
เจ้าหน้าที่บริหารงานประมง 7
สำนักงานประมงจังหวัดปัตตานี
โทร. 073 - 349591 , 09 - 9775809

ภิรมย์ รัตนโชติ (นาย)
เจ้าหน้าที่บริหารงานประมง 7
สำนักงานประมงจังหวัดสงขลา
โทร. 01 - 9696720

พรชัย สิงหบุญ รน.(น.ท.)
นักวิชาการประมง 7
สำนักงานประมงจังหวัดภูเก็ต
1/2 ม.1 ต.ตลาดใหญ่ อ.เมือง จ.ภูเก็ต
โทร. 01-4579306
อีเมล์ porslek@hotmail.com

สุชาติ ยังทรัพย์ (นาย)
เจ้าหน้าที่บริหารงานประมง 7
สำนักงานประมงจังหวัดภูเก็ต อ.เมือง จ.ภูเก็ต
โทร. 076 - 212460

อิสระ บุศยะรัฐ (นาย)
หัวหน้าฝ่ายพัฒนาการประมงจ.ภูเก็ต
สำนักงานประมงจังหวัดภูเก็ต
โทร. 076 - 212460 , 09 - 6505973

ประสิทธิ์ พรหมชนะ (นาย)
เจ้าหน้าที่บริหารงานประมง 7
สำนักงานประมงจังหวัดสตูล
โทร. 074 - 711104 , 01 - 3282571

ธีระชัย ทิพย์ดวง (นาย)
เจ้าหน้าที่ประมง 4
สำนักงานประมงจังหวัดสตูล
โทร. 074 - 711104 , 01 - 7893396

กฤษดา ณ นคร (นาย)
เจ้าหน้าที่บริหารงานประมง 7
สำนักงานประมงจังหวัดพังงา
อ.เมือง จ.พังงา 82000
โทร. 076 - 412153

โอภาส นวลวิไลลักษณ์ (นาย)
ประมงจังหวัดกระบี่
สำนักงานประมงจังหวัดกระบี่ อ.เมือง จ.กระบี่
โทร. 075 - 611799

สฤษดิ์ คงชีพ (นาย)
เจ้าหน้าที่บริหารงานประมง 7
สำนักงานประมงจังหวัดกระบี่ อ.เมือง จ.กระบี่
โทร. 075 - 611799

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ

Akio Koyama (Dr.)
Senior Volunteer JICA (Fisheries Science)
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯวิทยาเขตชุมพร
ม.6 ต.ชุมโค อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86160
โทร. 077-506419
อีเมล์ kyama@kmitl.ac.th

จักรพงษ์ ศรีพนมยม (นาย)
อาจารย์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ วิทยาเขตชุมพร
ม.6 ต.ชุมโค อ.ปะทิว จ.ชุมพร
โทร. 077-506419 ต่อ4585
อีเมล์ ksjakkra@kmitl.ac.th

วรพงษ์ นรินานนท์ (นาย)
อาจารย์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯวิทยาเขตชุมพร
ม.6 ต.ชุมโค อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86160
โทร. 077-506416,09-2353926
อีเมล์ warrapongn@yahoo.com

ชาวประมง

จาง ฟุ้งเฟื่อง (นาย)
ตัวแทนประมงลอบปู
11/5 ม.7 ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86120

จำลอง รงคีรี (นาย)
ผช.ผญบ.ม.2
9 ม.2 ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86120
โทร. 06 - 2777845

ฉอ้อน ยาดำ (นาง)
เหรัญญิกกลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ
82 ม.3 ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86120
โทร. 01 - 9797727

ทับทิม สาธิตศานนท์ (นาง)
ประทานกลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิต ต.ปากคลอง
43/2 ม.1 ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86120
โทร. 01-3707885

ประกอบ คงรัตน์อาภรณ์ (นาย)
ตัวแทน ม.2 ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร
25 ม.2 ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86120
โทร. 09 - 5944696

ประกิจ แข่งขัน (นาย)
ชาวประมง
50/2 ม.1 ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86210

แสวง คล้ายเรไร (นาย)
ประธานกลุ่มเกษตรทำสวนพัฒนา
56/3 ม.6 ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86120
โทร. 01-2729260 09-9714141

ประพาส สังข์พัน (นาย)
กรรมการกลุ่มประมง
24/1 ม.3 ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86120
โทร. 09 - 9098778

พะเยาว์ ศรีจันทร์ (นาย)
ประธานเครือข่ายประมงชุมชน ต.ปากคลอง
51/1 ม.3 บ้านถ้ำธง ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86120
โทร. 07 - 2733218

วิเชียร ติธาดา (นาย)
หัวหน้ากลุ่มประมง ต.ปากคลอง
12 ม.1 ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86120

วัฒนา ปานทอง (นาย)
ผช.ผญบ.ม.7
29/1 ม.7 ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86120
โทร. 01 - 0858291

สมบูรณ์ แสงเดช (นาย)
ชาวประมง
2 ม.5 ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86120
โทร. 01-1248130

สมหมาย อุบลกาญจน์ (นาย)
กำนันตำบลปากคลอง
25/1 ม.1 ตปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86120
โทร. 09 - 8730396

สุชิน นามวงศ์ (นาย)
ผู้ใหญ่บ้าน ม.5
32 ม.5 ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร
โทร. 01 - 2702424

องค์กรเอกชน

สุกัญญา มารศรี (นาง)
ผู้ประสานงานในพื้นที่
210 สุขุมวิท 64, โรงกลั่นน้ำมันบางจาก
พระโขนง กทม. 10260
โทร. 02-7429641-50 Ext 741 /01-
อีเมล์ ya-nati@hotmail.com

วิโรจน์ พินโยภรณ์ (เรือเอก)
ข้าราชการนอกประจำการ ธุรกิจฟาร์มเพาะเลี้ยงกุ้ง
505/19 ซ.ทวีธาภิเศก แขวงวัดอรุณ
ถ.อรุณอมรินทร์
โทร. 01-9384683

องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

นิพนธ์ แดงลาส (นาย)
ประธาน อบต.ปากคลอง
ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86120
โทร.

ไพศาล นามวงษ์ (นาย)
คณะกรรมการ อบต. หมู่ที่ 5
ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 86120
โทร.

สำนักงานเลขาธิการ
ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
(SEAFDEC/Secretariat)
Suraswadi Bldg., Kadetdart Univ.
Campus, Bangkhaen, Bkk. 10900

Junichiro Okamoto (Mr.)
Deputy Secretary General
โทร. 66-2-940-6331
อีเมล์ dsg@seafdec.org

สุริยัน วิจิตรเลขการ (นาย)
Program Manager
โทร. 02-940-6326 To 29
อีเมล์ suriyan@seafdec.org

ฝ่ายฝึกอบรม
ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
(SEAFDEC/Training Department)
ถ. สุขสวัสดิ์ ต. แหลมฟ้าผ่า อ. พระสมุทรเจดีย์
จ. สมุทรปราการ 10290

นายอัศนีย์ มั่นประสิทธิ์ (นาย)
ผู้ช่วยผู้อำนวยการฯ (ฝ่ายวิชาการ)
โทร. 02-4256100-09 , 01-8255017
อีเมล์ aussanee@seafdec.org

ยุทธนา เทพอรุณรัตน์ (ดร.)
หัวหน้ากองกลาง
โทร. 02-4256100
อีเมล์ yuttana@seafdec.org

Theo Ebbers (Dr.)
Expert on Coastal Fisheries Management
โทร. 02-4256100
อีเมล์ thebbers@ seafdec.org

พนิตนาฎ ธาราดล (นาง)
หัวหน้าแผนกส่งเสริมการประมง
โทร. 02-4256100
อีเมล์ panitnard@seafdec.org

ภัทรียา สวนรัตนชัย (ดร.)
หัวหน้าแผนกเศรษฐสังคม
โทร. 02-4256100
อีเมล์ phattareeya@seafdec.org

เพ็ญจันทร์ ละอองมณี (นาง)
หัวหน้าแผนกแหล่งทำการประมง
โทร. 02-4256100
อีเมล์ penchan@seafdec.org

สุมิตรา เรืองสิวะกุล (นาง)
นักวิจัย
โทร. 02-4256100
อีเมล์ sumitra@seafdec.org

ภัทรจิตร แก้วนุรัชดาสร (นางสาว)
ผู้ช่วยนักวิจัย
โทร. 02-425-6142
อีเมล์ pattarajit@ seafdoc.org

คงไผท ศราภัยวานิช (นาย)
ผู้ช่วยนักวิจัย
โทร. 02-4256100
อีเมล์ kongpathai@seafdec.org

ศักดิ์ชาย อานุภาพบุญ (นาย)
ผู้ช่วยนักวิจัย
โทร. 02 - 4256142
อีเมล์ Sukchai@ seafde@ .org

จารุมน ตาพัวฒน์ (นางสาว)
Special trainee
โทร. 02-4256100
อีเมล์ jarumon@seafdec.org

ศิริพร แพงศร (นางสาว)
Special trainee
โทร. 02 - 4256142
อีเมล์ psiriporn@seafdec.org

อนุรักษ์ ลูกอ้น (นาย)
Special trainee
โทร. 02-4256100
อีเมล์ lanurak@seafdec.org

ประเทศสมาชิก
ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
(SEAFDEC)

Brunei Darussalam

Abd. Hamid Haji Zainin (Mr.)
Senior Fisheries assistant
Fisheries Station Numra, Fishereis Department Brunei,
Bt 1728, Brunei Darussalum
Tel. 673-2-383067/673-2-772787

Indonesia

Listya Inderasari (Ms.)
Chief of Sub Directorate Fisheries of Resources
Monitoring & Evaluation, Indonesia
Directorate General of Capture Fisheries
Jl. Harsono RM No.3, Gd B Lt VI
Ragunan, Ps Minggu Jakarta Silatan
Tel. 62-021-7811672
e-mail: dfrm.dgf@indosas.net.id

Erni Widjajanti (Ms.)
Chief of Sub Section, Programme Cooperation
Directorate General of Capture Fishereis
Jl. Harsono RM No.3
Gd B. Lt IV Ragunan, Jakarta
Tel. 62-21-7883-1853

Japan

Masahiro Yamao (Dr.)
Professor, Hiroshima University
Faculty of Biological Science, Hiroshima University
1-4-4 Kayamiyama Higashi-Hiroshima
139-8528 Japan
Tel. 81-824-24-7962
e-mail: yamao@ hiroshima-u.ac.jp

Malaysia

Abdul Hamid bin Abd. Shukor (Mr.)
Director of Planning and Development
Department of Fisheries, Malaysia
Tel. 03-26175552

Badeli bin Hassan (Mr.)
Head of Fisheries District Langkawi
Pejabat Perikanan Daerah, Bukit Malut, 07000
Langkawi Kedah Malaysia
Tel. 04-9665935, fax:04-9665937
e-mail: bathely@ yahoo.com

Abdul Razak bin Latun (Mr.)
Research Officer
Fisheries Research Institute 11960 Batu Mung
Penang Malaysia
Tel. 604-6263925
e-mail: razlat@rocketmail.com

Adnan bin Hussain (Mr.)
Fisheries officer
Tinglat 859 Wisma Tani, Jalan Sultan
Salahuddin, 50678, Kualalumpar Malaysia
Tel. 603-26175576
e-mail: adnan321@ hotmail.com

Anuar bin Omar (Mr.)
State Extension Officer
Department of Fisheries Kedah / Perlis, 5th Floor,
Wisma Persekutuan Jalan Kampung Baru,
05000 Alor Setar, Kedah
Tel. 04-7342135/7342137
e-mail: perikan@tm.net.my

Myanmar

Than Oo Wai (Mr.)
Asst. Director, Department of Fisheries
Ministry of Livestock and Fisheries, Sinmin Road,
Ahotone toanship, Yangon, Union of Myanmar
Tel. 095-01-225562
e-mail: dof @ mptmail.net.mm

Philippines

Mary Lou B. Larroza (Ms.)
Executive Director
BBRMCL,Banate,Iloilo Philippines
Tel. 033 -3670-068
e-mail: bbrmci@ iloilo.net

Jessica C. Munoz (Ms.)
Supervising Aquaculturist
860 Arcadia Bldg.Quezon Avenue, Quezon City
Philippines
Tel. 632-410-99-90 , 632-372-50-08
e-mail: jmunoz@ frmp.org

Vietnam

Nguyen Van Chiem (Mr.)
Deputy Management of FRCD
10-12. NGUYEN CONSGHOAN Ba DINK
HaNoi Vietnam
Tel. 04. 7716213
e-mail: nv chiem @ yahoo.co.UK

ชาวประมงมาเลเซีย

Adzibi bin Hj. Omar (Mr.)
Fishermen's Association of Langkawi
Langkawi, Kedah, Malaysia
Tel. 1 604 9665935
e-mail: adsibi @ hotmail.com

Adnan bin Ahmak (Mr.)
Fisherman (KEN)
Kg Kuala Teriang PDG Matsirat 07000 Kuah
Langkawi Kedah
Tel. 04-9664360

CHE,HASSAN Bin ALI (Mr.)
Fishermen of Langkawi
Malaysia/Fishermen's Assocation
Kanpune Kwaca Teriang Langkawi,Kedah, Malaysia
Tel. 04-9552990

Manzor bin Man (Mr.)
Fishermen of Langkawi
Malaysia/Fishermen's Assocation
Kanpune Kwaca Teriang Langkawi,Kedah, Malaysia
Tel. 04-9551532

Hayazee bin Mohammad Daud (Mr.)
Fishermen's Association of Langkawi
PULAU LANGKAWI MALAYSIA
21 PERSIARAN PUTRA 07000,KUAH.PULAU LANGKAWI,KEDAH
Tel. 6049666213 1 012-4089664
e-mail: PnKl@ yahoo.com

Kasa bin Hamzah (Mr.)
Fishermen's Association of Langkawi
PULAU LANGKAWI,MALAYSIA
21,Persiaran Putra 07000 Kuah,P.Langkawi, Kedah, Malaysia
Tel. 604 9666213 / 9669727

Padzil bin Din (Mr.)
Fishermen of Langkawi
21,Persiaran Putra 07000 Kuah,P.Langkawi, Kedah, Malaysia
Tel. 019.5648863

Shahidan bin Rejab (Mr.)
Fishermen's Association of Langkawi
Peiabat Pusatuan Nelayan Kawasan Langkawi,Kuch, 07000 Langkawi
Tel. 604-9666102

CHARM Project

YVES HENOCQUE (Dr.)
CHARM EU Co-Director
CHARM Project Management Unit
Department of Fisheries
Tel. 02-5620560
e-mail: Yves.henocque @ ifremer.fr

วิมล จันทรโรทัย (ดร.)
นักวิชาการประมง 8
กรมประมง จตุจัตร กทม. 10900

กมลพันธ์ อวัยวานนท์ (ดร.)
นักวิชาการประมง 6
CHARM ตึกปลอดประสพชั้น 4 กรมประมง
จตุจักร กทม. 10900
อีเมล์ kamonpun10@hotmail.com

มัณฑนา ภิรมย์นิ่ม (นาง)
CHARM STAFF
CHARM ตึกปลอดประสพชั้น 4 กรมประมง
จตุจักร กทม. 10900
อีเมล์ montanap@fisheries.go.th

จงกลนี แซ่มช้าง (ดร.)
นักวิชาการประมง 7
กรมประมง โครงการ CHARM
โทร. 02-5728900

พิธาน ลิปิสมุทร (นาย)
นักวิชาการประมง
CHARM ตึกปลอดประสพชั้น 4 กรมประมง
โทร. 09-9672077

พีระ เอี่ยมสมหวัง (นาย)
นักวิชาการประมง
CHARM ตึกปลอดประสพชั้น 4 กรมประมง
จตุจักร กทม. 10900
โทร. 06 - 5679521
อีเมล์ uasomwang@hotmail.com

ศิวพร มณีกุล (นางสาว)
นักวิชาการประมง
CHARM ตึกปลอดประสพชั้น 4 กรมประมง
จตุจักร กทม. 10900
โทร. 02 - 5798200
อีเมล์ siwaporn_ma @hotmail.com

สุมลมาลย์ สุวรรณภูมิ (นางสาว)
นักวิชาการ
CHARM ตึกปลอดประสพชั้น 4 กรมประมง
จตุจักร กทม. 10900
โทร. 09 - 4045314
อีเมล์ ya_naja@hotmail.com

สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงาน กปร.
กรมทรัพยากรทางทะเล

วรรณเกียรติ์ ทับทิมแสง (นาย)
ผู้อำนวยการกองแผนงาน
92 พหลโยธิน 7 เขตสามเสนใน พญาไท
กรุงเทพฯ 10400
โทร. 02 - 2982591
อีเมล์ wannakiat@yahoo.com

วุฒิชัย เจนการ (นาย)
นักวิชาการประมง 8 ว.
สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
ตู้ปณ.60 อ.เมือง จ.ภูเก็ต 83000
โทร. 01-1731148

สุมนา ขจรวัฒนากุล (นาง)
นักวิชาการประมง 5
408 ม.8 ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 0-7752-2185

ขจรชัย ฤทธิ์วงศ์ (นาย)
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
สำนักงาน กปร. 78 ถ.ราชดำเนินนอก
เขตดุสิต กทม.
โทร. 02 - 2806202

ปิยวรรณ เสรีชัยตระกูล (นางสาว)
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
สำนักงาน กปร. 78 ราชดำเนินนอก
เขตดุสิต กทม.
โทร. 02 - 2806193

สำนักงานจังหวัด

ชุมพล เสือดี (พันจ่าเอก)
หัวหน้าสถานีวิทยุประมงชายฝั่งจังหวัดชุมพร
สถานีวิทยุประมงชายฝั่งจังหวัดชุมพร ต.ปากน้ำ
อ.เมือง จ.ชุมพร 86120
โทร. 077 - 521906 , 522003

ธนู สงวนศรี (พ.จ.ต.)
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 6
สำนักงานจังหวัดชุมพร ศาลากลางจังหวัดชุมพร
ต.นาชะอัง อ.เมือง จ.ชุมพร
โทร. 077-511551,Fax 077-503975

ภาคผนวก 2

การสัมมนา
แนวทางในการพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง
จากโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน
บริเวณอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

บทนำ

จากมติข้อตกลงในการประชุม Fisheries Consultative Groups (FCG) ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีฟเดค) ได้ร่วมมือกับกรมประมง ในการทำวิจัยร่วมโครงการนำร่อง " โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร " ซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2544

โครงการนำร่องโดยส่วนใหญ่ที่กรมประมงรับผิดชอบ จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการประมงโดยชุมชน (Community-Based Fisheries Management : CBFM) โดยเน้นให้ชาวประมงและคนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และรับทราบถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรประมงให้ยั่งยืน รวมทั้งมีส่วนกำหนดโครงสร้างการจัดการทรัพยากรประมง ปัจจุบันการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นเพื่อการจัดการประมงกลายเป็นประเด็นสำคัญ การปรับปรุงและปฏิรูปกฎหมาย กฎและข้อบังคับด้านการประมงจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าว โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพรเป็นโครงการนำร่องเพื่อศึกษาว่าจะทำอย่างไรให้เกิดความร่วมมือและมีส่วนร่วมระหว่างคนในท้องถิ่น กลุ่มชาวประมงและรัฐบาลในท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรประมง

ตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นมา เจ้าหน้าที่จากกรมประมงและฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีฟเดค) ได้ร่วมกันดำเนินโครงการนำร่องดังกล่าวร่วมกับคนในท้องถิ่น ผู้นำตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร และกลุ่มองค์กรเอกชน (NGO) ซึ่งผลการดำเนินงานจะนำมาเป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรประมงกับจังหวัดชายทะเลต่างๆของประเทศไทย รวมทั้งประเทศสมาชิกของซีฟเดคเพื่อการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งต่อไป

วัตถุประสงค์ของการจัดสัมมนา

1. เพื่อรายงานกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆของโครงการฯ ในช่วงปีแรก รวมทั้งแผนการดำเนินการในปีต่อไป
2. ประเมินผล ปัญหาและแนวทางแก้ไข เพื่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม
3. แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นระหว่างชาวประมง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประมง เจ้าหน้าที่ของรัฐและเจ้าหน้าที่โครงการฯ
4. ถ่ายทอดประสบการณ์ รูปแบบการดำเนินงานของโครงการไปสู่ประเทศสมาชิกของซีฟเดค

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ทราบถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการวางแผน การส่งเสริมและการประเมินโครงการนำร่อง
2. ผู้เข้าร่วมสัมมนาเข้าใจวิธีการในการมีส่วนรับผิดชอบร่วมกันระหว่างชาวประมง ผู้เกี่ยวข้องกับการประมง เจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่น ผู้นำ และสมาชิกอบต.

3. ผู้เข้าร่วมสัมมนาจะทราบและเข้าใจบทบาทของเจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่น และอบต.ในการเป็นผู้นำสำหรับการจัดการด้วยตนเองและการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน
4. ประสบการณ์และบทเรียนจากการดำเนินงานโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร จะเป็นตัวอย่างในการดำเนินงานด้านการจัดการสำหรับพื้นที่ ที่ผู้เข้าสัมมนารับผิดชอบ
5. ผลของการกระจายอำนาจสู่การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง จะส่งผลต่อการพัฒนาการจัดการประมงไปสู่ลำดับขั้นตอนต่อไป

หัวข้อการประชุม

วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2546

1. ทิศทางของการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง โดยคนและชาวประมงในชุมชนมีส่วนร่วม
2. หัวข้อและกิจกรรมต่างๆของโครงการฯ
   - 2.1 การส่งเสริมและการดำเนินกิจกรรมในปีแรก
   - 2.2 กิจกรรมที่ 4 และ 5
   - 2.3 กิจกรรมที่ 3
   - 2.4 กิจกรรมที่ 2

วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2546

3. กิจกรรมเพื่อการใช้ทรัพยากรประมงอย่างยั่งยืน
   - 3.1 ประสบการณ์จากการแบ่งเขตพื้นที่เลี้ยงปลาและเลี้ยงหอย
   - 3.2 การทำประมงแบบประสานกันระหว่างลอบปูและอวนปู
   - 3.3 โครงการธนาคารปูและบ้านปลา
   - 3.4 การจัดการของหมู่บ้านและเครือข่าย
4. บทบาทของการปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรประมงและการร่วมกันรับผิดชอบกับคนในชุมชน
   - 4.1 การรับผิดชอบร่วมกันระหว่างชาวประมงและการปกครองท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง
   - 4.2 ประสบการณ์การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรประมง
   - 4.3 บทบาทของ อบต. เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2546

การอภิปรายการจัดการพื้นที่ชายฝั่งที่กำหนดโดยชุมชนของตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

- การมีส่วนร่วมในโครงการจัดการประมงชายฝั่งโดยชุมชน อ.ปะทิว
- การสร้างจิตสำนึกในเรื่องการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน
- การทำประชาพิจารณ์ในระดับหมู่บ้านและตำบล
- การประสานและการเตรียมการของชาวประมงในการจัดการพื้นที่ชายฝั่ง
- บทเรียนจากการกำหนดเขตพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและพื้นที่เลี้ยงหอย
- บทบาทของ อบต.ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง
- การประเมินผลการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ
- สรุปผล

ภาคผนวก 3

แนวทางในการพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง
จากโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร
ณ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง จ.ชุมพร

วันที่ 19 – 21 กุมภาพันธ์ 2546

19 กุมภาพันธ์ 2546

08.30 – 09.00	ลงทะเบียน
09.00 – 10.00	พิธีเปิด - กล่าวต้อนรับโดย ประมงจังหวัดชุมพร - กล่าวรายงานโดยรองผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาการประมง แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และผู้จัดการ Japanese Trust Fund - กล่าวเปิดโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการทรัพยากรประมง
10.00 – 10.20	พักรับประทานอาหารว่าง
10.20 – 11.00	ทิศทางการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน โดย ผชช. สกุล สุพงษ์พันธุ์ (กรมประมง)
11.00 – 12.00	การส่งเสริมและการดำเนินกิจกรรมในปีแรกของโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จ.ชุมพร โดย ดร.มาซาฮิโร ยามาโอะ (ผู้เชี่ยวชาญจาก JICA) ผอ. พานิช สังข์เกษม (กรมประมง)
12.00 – 14.00	พักรับประทานอาหารกลางวัน
14.00 – 14.45	ประสบการณ์และผลการฝึกอบรมและพัฒนาสื่อ โดย นายคงไผท ศราภัยวานิช (ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) นายนพพร สิทธิเกษมกิจ (กรมประมง)
14.45 – 15.30	กิจกรรมกลุ่มแม่บ้านในกิจกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ โดย นางสุมิตรา เรืองสิวะกุล (ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) นางจินดา เพชรกำเนิด(กรมประมง) น.ส.จิรภา คำหงษา (กรมประมง)
15.30 – 15.50	พักรับประทานอาหารว่าง
15.50 – 16.40	การกำหนดเขตพื้นที่การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง โดย นายสายันต์ เอี่ยมรอด (กรมประมง) ดร.ภัทรียา สวนรัตนชัย (ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) นางจินดา เพชรกำเนิด (กรมประมง)
17.00 – 20.00	รับประทานอาหารเย็น

20 กุมภาพันธ์ 2546

09.00 – 09.45	ประสบการณ์ในการกำหนดเขตพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และพื้นที่เลี้ยงหอย โดย นายวิเชียร ติธาดา (ตัวแทนชาวประมงตำบลปากคลอง) นายสายันต์ เอี่ยมรอด (กรมประมง)
09.45 – 10.30	การทำประมงแบบร่วมมือกันระหว่างอวนจมปู และ ลอบปู โดย ผอ.รังสรรค์ ฉายากุล (กรมประมง) นายจาง ฟุ้งเฟื่อง (ตัวแทนชาวประมงลอบปู หมู่7) นายประกอบ คงรัตน์อาภรณ์ (ตัวแทนชาวประมงอวนจมปู หมู่2)
10.30 – 10.45	พักรับประทานอาหารว่าง
10.45 – 11.30	โครงการธนาคารปูและบ้านปลา โดย นายจาง ฟุ้งเฟื่อง (ตัวแทนชาวประมง หมู่7) นางสุกัญญา มารศรี (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย)
11.30 – 12.15	การจัดการหมู่บ้านและเครือข่ายประมง โดย นายสายันต์ เอี่ยมรอด (กรมประมง) นายพะเยาว์ ศรีจันทร์ (ประธานเครือข่ายประมงชุมชนตำบลปากคลอง) นางทับทิม สาธิตศานนท์ (ประธานกลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิต ต.ปากคลอง) นายแสวง คล้ายเรไร (ประธานกลุ่มเกษตรทำสวนพัฒนา ต.ปากคลอง)
12.15 - 14.00	พักรับประทานอาหารกลางวัน
14.00 – 14.15	บทบาทขององค์กรส่วนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรประมงและการรับผิดชอบร่วมกันของคนในชุมชน โดย ดร.มาซาฮิโร ยามาโอะ (ผู้เชี่ยวชาญจากไจก้า)
14.15 – 15.00	ความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างชาวประมงและองค์กรส่วนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดย MS.MARY LOU B. LARROZA (ตัวแทนจากฟิลิปปินส์)
15.00 – 15.30	พักรับประทานอาหารว่าง
15.30 – 16.15	บทบาทของ อบต. เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดย นายวัฒนา เยาวภักดิ์ (กลุ่มงานบริหารงานบุคคลและการพัฒนาท้องถิ่น)
16.15 – 16.30	อธิบายรายละเอียดในการเยี่ยมชมพื้นที่โครงการฯ บริเวณตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร
17.00 - 19.00	รับประทานอาหารเย็น

21 กุมภาพันธ์ 2546

08.00 – 09.00	เดินทางไปพื้นที่โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร
09.00 – 11.30	เยี่ยมชมพื้นที่โครงการฯ บริเวณตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร
11.30 – 13.00	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 15.00	การอภิปรายการจัดการพื้นที่ชายฝั่งที่กำหนดโดยชุมชน ของตำบลปากคลอง

อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

- การมีส่วนร่วมในโครงการจัดการประมงชายฝั่งโดยชุมชน อ.ปะทิว
- การสร้างจิตสำนึกในเรื่องการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน
- การทำประชาพิจารณ์ในระดับหมู่บ้านและตำบล
- การประสานและการเตรียมการของชาวประมงในการจัดการพื้นที่ชายฝั่ง
- บทเรียนจากการกำหนดเขตพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและพื้นที่เลี้ยงหอย
- บทบาทของ อบต.ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง
- การประเมินผลการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ
- สรุปผล

15.00 – 15.20 พักรับประทานอาหารว่าง

15.20 – 16.00 สรุปผลการสัมมนา

ปิดการสัมมนา

ภาคผนวก 4

หัวข้อการสัมมนา

LBCRM-PD/REF 01	คำปราศรัยสำคัญ "สู่การพัฒนาก้าวต่อไปของการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง"
LBCRM-PD/REF 02	โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร
LBCRM-PD/REF 03	ความเป็นมาและกิจกรรมต่างๆในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน
LBCRM-PD/REF 04	การส่งเสริมและการดำเนินกิจกรรมในปีแรกของโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน
LBCRM-PD/REF 05	สรุปผลการดำเนินงานของโครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน
LBCRM-PD/REF 06	ประสบการณ์และผลการฝึกอบรมและพัฒนาสื่อ
LBCRM-PD/REF 07	กิจกรรมกลุ่มแม่บ้านในกิจกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ
LBCRM-PD/REF 08	ประสบการณ์ในการกำหนดเขตพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งและพื้นที่เลี้ยงหอย
LBCRM-PD/REF 09	การกำหนดเขตพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง
LBCRM-PD/REF 10	การทำประมงแบบร่วมมือกันระหว่างอวนจมปูและลอบปู
LBCRM-PD/REF 11	โครงการโรงเรียน-ชุมชนร่วมใจพิทักษ์ และฟื้นฟูป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา: โครงการธนาคารปูและบ้านปลา
LBCRM-PD/REF 12	การกระจายอำนาจ: การมีส่วนร่วมของชาวบ้านและบทบาทที่เพิ่มขึ้นของหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นต่อการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง
LBCRM-PD/REF 13	บทบาทของเครือข่ายรัฐบาลเพื่อการจัดการทรัพยากรในประเทศฟิลิปปินส์
LBCRM-PD/REF 14	บทบาทของอบต.ต่อการพัฒนาท้องถิ่น

ภาคผนวก 5/1

คำกล่าวต้อนรับของประมงจังหวัดชุมพร

ในพิธีเปิดการสัมมนาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง
จากโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร
ณ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง
วันพุธที่ 19 กุมภาพันธ์ 2546

เรียน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการทรัพยากรประมง

กระผม นายภิญโญ ไทยถาวร ประมงจังหวัดชุมพร ในนามของประชาชนจังหวัดชุมพรรู้สึกเป็นเกียรติ์และมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ท่านผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการทรัพยากรประมงได้กรุณาเดินทางมาเป็นประธานในพิธีเปิดการสัมมนาเรื่อง แนวทางในการพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง จากโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ในวันนี้

ในโอกาสนี้ ผมใคร่ขออนุญาตนำเรียนถึงจังหวัดชุมพร เพื่อโปรดทราบโดยสังเขปดังนี้

จังหวัดชุมพรแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ ภาวะทางเศรษฐกิจของจังหวัดชุมพรอยู่ในลักษณะภาคเกษตรนำภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะด้านการประมง เนื่องจากจังหวัดชุมพรมีชายฝั่งทะเลยาว 222 กิโลเมตร และมีอำเภอที่ติดชายฝั่งทะเล 6 อำเภอ ตำบลปากคลองซึ่งเป็นที่ตั้งของพื้นที่โครงการฯ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือสุดของจังหวัดชุมพร มีพื้นที่ประมาณ 117 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 73,125 ไร่ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขา ทิศตะวันออกของตำบลปากคลองติดต่อกับทะเลอ่าวไทย อันเป็นที่ตั้งของ"โครงการพัฒนาพื้นที่ ส่วนพระองค์" ซึ่งอยู่ในหมู่ที่ 5 ตำบลปากคลอง ด้านใต้ของโครงการพัฒนาพื้นที่ส่วนพระองค์ มีสภาพเป็นสันทราย ซึ่งเกิดจากสิ่งทับถมลมพา มีสภาพเด่นชัดและสวยงามที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย

การปกครองของตำบลปากคลองแบ่งการปกครองท้องถิ่นออกเป็น 7 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งมหา หมู่ที่ 2 บ้านบ่อสำโรง หมู่ที่ 3 บ้านถ้ำธง หมู่ที่ 4 บ้านบางแหวน หมู่ที่ 5 บ้านน้ำพุ หมู่ที่ 6 บ้านบนไร่ และหมู่ที่ 7 บ้านท่าแอต มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 4,128 คน

การประกอบอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร และการประมงชายฝั่ง เนื่องจากเป็นตำบลที่มีชายฝั่งทะเลที่ยาวที่สุดในจังหวัดชุมพรถึง 45 กิโลเมตร มีเกาะแก่งจำนวนถึง 7 เกาะ คือ เกาะร้านเปิด เกาะร้านไก่ เกาะเวียง เกาะสิกง เกาะพระ เกาะขี้นก และเกาะรัง โดยในจำนวน 8 เกาะนี้เป็นเกาะที่ได้รับสัมปทานรังนก 3 เกาะ คือ เกาะสิกง เกาะรัง และเกาะเวียง

โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาตำบลปากคลองตั้งแต่เดือนตุลาคม 2544 เป็นต้นมา สำหรับกิจกรรมที่เห็นเด่นชัดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนและสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่องคือการแปรรูปสัตว์น้ำ ซึ่งดำเนินการโดยกลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิตตำบลปากคลอง ผลิตภัณฑ์กลุ่มฯ ได้รับคัดเลือกเป็น "หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์" ของตำบลปากคลอง ประโยชน์ของโครงการฯ ที่เด่นชัดอีกอย่างหนึ่งก็คือ ทำให้ตำบลปากคลองมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปมากขึ้น และมีบุคคลต่างๆ มาเยี่ยมเยือนตำบลปากคลองมิได้ขาดทำให้ชุมชนมีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ได้อย่างต่อเนื่อง

จังหวัดชุมพร ขอขอบคุณกรมประมง ที่เลือกจังหวัดชุมพรเป็นพื้นที่นำร่องดำเนินงานโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการดำเนินงานของโครงการฯ สามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรประมงแก่จังหวัดชายทะเลต่างๆ ของประเทศไทยได้ต่อไป

ขอขอบคุณ

ภาคผนวก 5/2

Speech by Mr. Junichiro Okamoto

Good morning, ladies and gentlemen, distinguished guests and participants, on behalf of SEAFDEC, I am very pleased to be here to welcome all of you. This first seminar, entitled " Locally Based Coastal Resources Management" is the one part of our collaborative projects with the Department of Fisheries of Thailand.

SEAFDEC has been put its priority on projects related to subjects that are components of the Resolutions on Sustainable Fisheries for Food Security for the ASEAN Region adopted by the ASEAN/ SEAFDEC Millennium Conference.

One of them is to achieve sustainable fishing through the concept of community based fisheries management involving all stakeholders in the process of the development of fishery management schemes. Another facet of sustainable fishing is to contribute to the reduction of poverty in the fisheries community through encouraging self-help activities. These two objectives like the establishment of sustainable fisheries and the alleviation of poverty in fishery communities are common task to be tackled by a collective approach. Fortunately, SEAFDEC has been able to execute this very important program through the Japanese Trust Fund sponsored by the Japanese Government in collaboration with the Government of Thailand. We are very proud of the successful results achieved through the pilot project in Chumporn province and would like to extend these results into the Southeast Asian Region. Many countries, not only member countries of SEAFDEC, but also outside the region have great interest in our activities and the results of the program.

I fully understand that any single approach could not provide a panacea to cope with all the problems in fisheries management that many countries face.

Therefore, I am very much looking forward that this seminar should give participants some ideas, which would be applicable to the reality of the diverse fisheries in the Region. In closing, I hope this seminar be successfully completed to the full and sufficient satisfaction of the participants.

Thank you for your attention.

ภาคผนวก 5/3

คำกล่าวเปิดการสัมมนาของท่านผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการทรัพยากรประมง

พิธีเปิดการสัมมนาเรื่อง แนวทางในการพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง
จากโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร
ณ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง จังหวัดชุมพร
วันพุธที่ 19 กุมภาพันธ์ 2546

ท่านประมงจังหวัดชุมพร ท่านผู้เชี่ยวชาญ ท่านผู้จัดการ Japanese Trust Fund ท่านผู้มีเกียรติ์ และท่านผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่าน

ดิฉันมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง และรู้สึกเป็นเกียรติ์ที่ได้มาเปิดการสัมมนาเรื่องแนวทางการพัฒนาการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง จากโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ในวันนี้ ดิฉันเห็นว่าวัตถุประสงค์ในการจัดสัมมนาที่มุ่งให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างชาวประมง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประมง เจ้าหน้าที่ของรัฐ และเจ้าหน้าที่โครงการฯได้มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องวิธีการดำเนินงาน ประเมินผล ปัญหาและแนวทางแก้ไข เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริม การดำเนินโครงการในลักษณะบูรณาการ และสนับสนุนแนวทางในการกระจายอำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ทำให้การบริการของรัฐในด้านต่างๆมีผลต่อประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์รูปแบบการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆของโครงการฯไปสู่ประเทศสมาชิกของศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีฟเดค) ดิฉันจึงขอสนับสนุนและถือโอกาสฝากข้อคิดบางประการให้ท่านทั้งหลายได้นำไปพิจารณาประกอบในการปฏิบัติต่อไป คือการประสานและบูรณาการในโครงการ และงานพัฒนาชนบทระหว่างหน่วยงานภาครัฐในส่วนกลาง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในชุมชนให้สามารถร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมตัด สินใจ ร่วมดำเนินการและร่วมรับผลประโยชน์ จะเป็นวิธีการที่สามารถแก้ไขและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ของสมาชิกในชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง ดิฉันเชื่อว่ารูปแบบการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งที่จะได้จากการดำเนินโครงการฯนี้สามารถนำไปเป็นต้นแบบในการจัดการทรัพยากร และขยายผลไปดำเนินการในพื้นที่อื่นๆได้ต่อไป

ดิฉันหวังว่าเมื่อผ่านการสัมมนาแล้ว ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่ได้จะอำนวยประโยชน์ในการดำเนินโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งได้เป็นอย่างดี และส่งผลสำเร็จไปสู่ประชาชนในพื้นที่โครงการฯ

ดิฉันขอขอบคุณผู้จัดการสัมมนา ผู้มีส่วนร่วมและผู้ให้ความช่วยเหลือในการจัดการสัมมนาครั้งนี้ รวมทั้งผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่าน

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว ดิฉันขอเปิดการสัมมนาเรื่องแนวทางในการพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรประมง ชายฝั่งจากโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ขอให้การสัมมนาดำเนินการไปด้วยดีและประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทุกประการ ขออวยพรให้ทุกท่านที่มาประชุมพร้อมกัน ณ ที่นี้ประสบแต่ความสุขสวัสดีโดยสืบไป

ขอบคุณ

ส่วนที่ 3
ภาควิชาการ

คำปราศรัยสำคัญ

สู่การพัฒนาก้าวต่อไปของการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง: บทเรียนที่ได้รับจากการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

มาซาฮิโร ยามาโอะ *

ความเป็นมาของการสัมมนา

ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAFDEC) ได้ส่งเสริมและเผยแพร่ **จรรยาบรรณการทำการประมงอย่างมีความรับผิดชอบ**สู่ภูมิภาค โดยจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เป็น 4 ระยะคือ การทำประมง การพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การจัดการการประมง และระยะหลังการจับสัตว์น้ำ จากมติที่ประชุม Fisheries Consultative Group (FCG) ของศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยจะเป็นแกนนำของประเทศสมาชิก และฝ่ายฝึกอบรมของศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะเป็นหน่วยงานนำในการดำเนินการจัดการประมงของศูนย์ฯ

ฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และกรมประมงของไทยได้ร่วมกันวางแผนโครงการนำร่องด้านการจัดการประมงชายฝั่ง และเริ่มจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในปลายปี 2544 ร่วมกับชุมชน ผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการ กลุ่มองค์กรชุมชน ตลอดจนองค์กรส่วนท้องถิ่นของรัฐในอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

โครงการความร่วมมือนี้มีชื่อว่า "การจัดการประมงโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร" (LBCRM-PD) โดยได้รับแนวพระราชดำริจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และกรมประมงได้วางแผนงานในการดำเนิน โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว โดยใช้วิธีการแบบชุมชนมีส่วนร่วม ก่อนที่ฝ่ายฝึกอบรมจะเข้าร่วมในโครงการนี้ กรมประมงได้ร่างแผนงาน 5 ปีไว้แล้วอย่างคร่าว ๆ พร้อมจัดสรรงบประมาณ ฝ่ายฝึกอบรมได้เข้าร่วมโครงการฯนี้ตามแผนปฏิบัติการ FCG เจ้าหน้าที่ของฝ่ายฝึกอบรม และกรมประมงได้ปฏิบัติงานร่วมกันในการร่างข้อเสนอโครงการ ขึ้นใหม่เพื่อกระตุ้น ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการ ทั้งสองฝ่ายได้บรรลุข้อตกลงในการสรุปข้อเสนอโครงการและนำเสนอต่อฝ่ายฝึกอบรมและกรมประมงอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2545

คณะทำงานของฝ่ายฝึกอบรมและกรมประมง ร่วมด้วยชุมชนผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการ เจ้าหน้าที่NGO และเจ้าหน้าที่ส่วนท้องถิ่นได้เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งผ่านไป 1 ปีแล้ว ซึ่งปัจจุบันนี้ อาจมีการนำบทเรียน และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับจากกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการฯ ไปใช้กับการพัฒนาชุมชนและโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอื่น ๆ จะเห็นได้ชัดว่ากิจกรรมในช่วงปีแรกมีทั้งบทเรียน ที่ขมขื่นและความล้มเหลวที่น่าจะหลีกเลี่ยงได้ มีการนำทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวไปศึกษาอย่างละเอียด ซึ่งจะทำให้โครงการฯ สามารถกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการขึ้นใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์จริงของท้องถิ่นในด้านการประมงและสภาพทางนิเวศวิทยาของทรัพยากรชายฝั่ง ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวอาจทำให้เกิดความเข้าใจทิศทางของนโยบายใหม่ด้านการจัดการประมงได้อย่างชัดเจนขึ้น โครงการจัดการประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิวนี้เป็นเสมือนผู้บุกเบิกซึ่งทำให้เกิดแบบอย่างการจัดการการประมง

* ศาสตราจารย์, บัณฑิตวิทยาลัยสาขาวิชา Biosphere Science, มหาวิทยาลัยฮิโรชิม่า
1-4-4 คางามิยามะ, ฮิงาชิ ฮิโรชิม่า, 739-8528 ประเทศญี่ปุ่น
อีเมล์: yamao@hiroshima-u.ac.jp

แบบกระจายอำนาจโดยวิธีการแบบมีส่วนร่วมที่นำไปปฏิบัติได้

ฝ่ายฝึกอบรมและกรมประมงตกลงร่วมกันที่จะถ่ายทอดเทคโนโลยี ความรู้และข้อแนะนำต่าง ๆ ที่ได้รับจากการดำเนินโครงการฯ ให้แก่ประเทศสมาชิกโดยผ่านระบบสารสนเทศของศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจะช่วยประเทศสมาชิกในกลุ่มประเทศ อาเซียนในการทบทวนนโยบายของตนเองและเป็นแนวทางให้เกิดทิศทางใหม่ ๆ ในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง การจัดการทรัพยากรชายฝั่งแบบยั่งยืนเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนในทุก ๆ พื้นที่ของภูมิภาคอาเซียน และเป็นที่คาดว่าประเทศสมาชิกที่ประสบผลสำเร็จในโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งจะให้ข้อแนะนำที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์แก่โครงการความร่วมมือระหว่างฝ่ายฝึกอบรมและกรมประมง

วัตถุประสงค์ของการสัมมนา

การสัมมนาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ข้อคือ

1) เพื่อทบทวนกระบวนการจัดกิจกรรมโครงการในช่วงปีแรก รวมทั้งขั้นตอนการวางแผนงาน
2) เพื่อประเมินผลที่ได้รับและปัญหาที่ต้องแก้ไขเพื่อการดำเนินโครงการอย่างสัมฤทธิ์ผล
3) เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นระหว่างชาวประมงผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และเจ้าหน้าที่โครงการฯ
4) เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีและประสบการณ์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการให้แก่ประเทศสมาชิก

กรมประมงของไทยควรมีการทบทวนกระบวนการวางแผนโครงการและการจัดสรรงบประมาณอย่างละเอียด เป็นที่สงสัยว่ากรมประมงจะสามารถกระตุ้นให้ประชาชนมีความตระหนักและตื่นตัวในการใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืนได้หรือไม่ และจะดึงความสนใจของชุมชนโดยเข้ากับสภาพการณ์จริงของท้องถิ่นได้ดีเพียงใด ในขณะทำการประเมินผลที่ได้รับและปัญหาของกิจกรรมโครงการในช่วงปีแรกนั้น กรมประมงน่าจะได้รับความรู้ที่เป็นบทเรียนและประสบการณ์ที่จะนำไปถ่ายทอดแก่โครงการนำร่องอื่น ๆ ได้ ขณะนี้กำลังมีการร่างโครงการนำร่องตามชายฝั่งอยู่หลายโครงการ และมีการเริ่มกิจกรรมขั้นต้นไปแล้วในบางโครงการ อย่างไรก็ตามโครงการเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้รับการจัดสรรงบประมาณและจำนวนบุคลากรน้อยกว่าโครงการจัดการประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิว ยกเว้นเพียงโครงการใหญ่ ๆ เพียงหนึ่งหรือสองโครงการเท่านั้น แม้จะมีบุคลากรที่เหมาะสม แต่ก็ไม่อาจใช้วิธีการแบบองค์รวมและมีระบบอย่างเป็นจริงเป็นจังได้ ฉะนั้นความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากปฏิบัติการโครงการจัดการประมงโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิวคงจะทำให้เกิดความเข้าใจในทิศทางสำหรับโครงการนำร่องอื่น ๆ ได้ชัดเจนขึ้น หรืออาจนำให้เกิดทิศทางใหม่ ๆ ที่จะให้ผลสัมฤทธิ์มากพอที่จะก่อให้เกิดกรอบแห่งการจัดการแบบยั่งยืนได้

ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลางจังหวัดชุมพรเป็นแกนในการวางแผน และดำเนินโครงการด้วยความ ร่วมมือ ของสำนักงานประมงจังหวัดชุมพรและอำเภอปะทิว ศูนย์นี้มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดหลักสูตรการฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ และอยู่ภายใต้การบริหารของสถาบันวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีประมงทะเล นอกจากจะมีหน้าที่ในการจัดการชายฝั่งและโครงการพัฒนาชุมชนประมงในสามจังหวัดภาคใต้ตอนบน (ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และสุราษฎร์ธานี)แล้ว ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการบริการที่กว้างขวางขึ้นโดยการให้ข่าวสารข้อมูลที่มีประโยชน์แก่ชาวประมงและ เจ้าหน้าที่ประมงในท้องที่สามจังหวัดนี้ด้วยการถ่ายทอดและเผยแพร่เทคโนโลยีและประสบการณ์ที่ได้รับจากโครงการการจัดการประมงโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิวนี้เป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการปรับปรุงคุณภาพ กิจกรรมการฝึกอบรมของศูนย์ฯ จ.ชุมพร

หากมองในแง่ของฝ่ายฝึกอบรม โครงการนี้มีลักษณะอีกประการหนึ่งดังปรากฏในภาพที่ 1 ในฐานะที่เป็นโครงการความร่วมมือตามแผนปฏิบัติการ FCG ฝ่ายฝึกอบรมมีหน้าที่รับผิดชอบอย่างเต็มที่ในการถ่ายทอดสาระสำคัญ ของความรู้และประสบการณ์แก่ประเทศสมาชิกในหลายรูปแบบ เช่น การจัดการฝึกอบรม สัมมนา และสัมมนาเชิงปฏิบัติการ นอกจากนี้ ฝ่ายฝึกอบรมยังมีแผนงานให้การสนับสนุนประเทศสมาชิกในการจัดเตรียมและดำเนินโครงการนำร่องด้านการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอีกด้วย โดยที่โครงการจัดการประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิวมีแผนการดำเนินงาน 5 ปี ฝ่ายฝึกอบรมจึงควรเริ่มสร้างความร่วมมือใหม่ ๆ กับประเทศสมาชิกพร้อมๆกันไปด้วย การสัมมนาครั้งนี้น่าจะเป็นก้าวแรกในการก้าวไปสู่ระยะต่อๆไปของแผนปฏิบัติการ FCG

กลุ่มเป้าหมายของการสัมมนา

การสัมมนาครั้งนี้มีกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มคือ

1) ผู้เข้าร่วมสัมมนาจากภายในประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่เจ้าหน้าที่ประมงชุมชน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำชาวประมง (ในประเทศไทย)
2) ผู้เข้าร่วมสัมมนาจากประเทศสมาชิก โดยเฉพาะประเทศที่ฝ่ายฝึกอบรมวางแผนที่จะสร้างโครงการความร่วมมือ

ชาวประมงท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการจะเข้าร่วมการสัมมนาด้วย แต่ในฐานะวิทยากร ผู้นำเสนอและผู้ให้ข้อคิดเห็นเป็นส่วนใหญ่ ประสบการณ์และคำแนะนำที่มีคุณค่าของพวกเขาเหล่านี้จะมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อเจ้าหน้าที่ประมงท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ขยายโครงการด้านการจัดการประมง โครงการจัดการประมงแบบมีส่วนร่วมทุกโครงการนั้นจำเป็นต้องมีประชาชนเข้าร่วมโครงการให้มากที่สุด ซึ่งเป็นการแน่นอนที่ประชาชนและเจ้าหน้าที่จะต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน ในระยะแรกของโครงการเจ้าหน้าที่อาจแนะแนวทางแก่ชาวประมงและผู้นำชุมชนโดยการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและถ่ายทอดเทคโนโลยีให้อย่างพอเพียง ส่วนในแง่กฎหมาย เจ้าหน้าที่ประมงระดับอำเภอและจังหวัดยังคงมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่องการจัดการประมงชุมชน แม้ว่าชาวประมงและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการจะพึ่งพาการแทรกแซงของรัฐน้อยลงตามกระบวนการกระจายอำนาจที่มีอยู่ต่อเนื่องก็ตาม

ขณะเดียวกัน สมาชิกสภาและเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารของ อบต. จะมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการประมงเพิ่มมากขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ หน่วยงานที่ตั้งขึ้นใหม่นี้ได้รับมอบหมายหน้าที่การบริหารส่วนท้องถิ่นที่สำคัญหลายประการ ซึ่งรวมถึงการจัดเก็บภาษี การวางแผนงานพัฒนาท้องถิ่น การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน และแนะแนวการศึกษาและสวัสดิการต่าง ๆ ซึ่งอาจรวมถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนด้วย การสัมมนาครั้งนี้เป็นการทดลองครั้งแรกในประเทศไทยโดยมุ่งเป้าที่สมาชิก สภาและเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร อบต.

ผู้เข้าร่วมสัมมนาจากต่างประเทศได้รับการเชิญจากฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อถ่ายทอดความรู้ที่มีคุณค่าให้แก่ประเทศสมาชิก ปกติฝ่ายฝึกอบรมจะจัดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการและการประชุมโดยจัดให้มีการเข้าร่วมของประเทศสมาชิกเท่า ๆ กัน อย่างไรก็ดีโครงการนี้ควรวางแผนโครงการความร่วมมืออื่น ๆ ไปด้วยในช่วงระยะเวลา 5 ปีที่กำหนดโดยแผน ปฏิบัติการ FCG ประเทศมาเลเซียเป็นประเทศผู้สมัครในฐานะผู้ช่วยของฝ่ายฝึกอบรม ในขั้นต่อไปของโครงการจัดการประมงชายฝั่งประเทศกัมพูชาและเวียดนามก็อาจนำแนวทางการจัดการประมงโดยชุมชนมีส่วนร่วมนี้ไปใช้ด้วยเช่นกัน ขณะเดียวกันประเทศฟิลิปปินส์และอินโดนีเซียก็ได้มีการพัฒนาการจัดการชายฝั่งที่มีลักษณะเฉพาะมาเป็นเวลา

นานแล้ว และประสบการณ์ที่ได้รับก็สามารถนำไปแพร่ขยายโดยใช้ระบบสารสนเทศของศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในการสัมมนาครั้งนี้ประเทศฟิลิปปินส์เข้าร่วมในฐานะผู้นำเสนอและให้ข้อคิดเห็น

คณะทำงานของโครงการจัดการประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิวคิดว่าควรมีการพิจารณาอย่างลึกซึ้งต่อทัศนคติต่าง ๆ กันที่มีต่อการจัดการประมงในระดับชุมชน และควรให้ความสนใจต่อสภาพความเป็นจริงของ ชุมชนและภายในประเทศให้มากขึ้น แม้แต่ในการสัมมนาและสัมมนาเชิงปฏิบัติการระดับภูมิภาคเราจะไม่กล่าวถึงหัวข้อและกระบวนการกระจายอำนาจอย่างกว้าง ๆ การศึกษาโดยเฉพาะเจาะจงถึงเรื่องราวในประเทศน่าจะให้ผลมากกว่าเนื่องจากประเทศสมาชิกต่างก็มีการพัฒนาโดยใช้วิธีการกระจายอำนาจและ/หรือวิธีการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการประมงจากสภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองของตนเองอยู่แล้วในระดับหนึ่ง

เนื้อหาการสัมมนา

ตอนที่ 1

ตามวาระการประชุมที่ระบุไว้แล้วนั้น การสัมมนาครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนที่หนึ่งมุ่งเน้นที่กระบวนการวางแผนและดำเนินโครงการจัดการประมงโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิว กล่าวคือ 1) กระบวนการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) กระบวนการหาประชามติและกำหนดกฎระเบียบของชุมชน 3) การพัฒนาเครือข่ายหน่วยงาน จัดการประมงของชุมชน และ 4) การจัดตั้งกรอบแผนปฏิบัติการท้องถิ่นตามกฎหมายเพื่อการจัดการประมงชายฝั่งและการลงทุน

โครงการจัดการประมงโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิวกำลังดำเนินการค้นคว้าทดลองว่าจะช่วย กระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรของรัฐในกระบวนการตัดสินใจการจัดการทรัพยากรได้อย่างไร และจะกำหนดกฎระเบียบ คาดว่าการค้นคว้าทดลองเหล่านี้จะสามารถให้ข้อแนะนำเกี่ยวกับเครือข่ายของหน่วยงานการจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม (CMBU) และเกี่ยวกับกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากร โครงการนี้จัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ทั่วพื้นที่ตำบลปากคลองซึ่งประกอบด้วยหมู่บ้านชาวประมง 6 หมู่บ้าน กิจกรรมเหล่านี้มิได้จำกัดอยู่ในวงแคบ ๆ เท่านั้น ในกระบวนการหาประชามติและกำหนดกฎระเบียบต่าง ๆ ในระดับตำบลนั้น ชาวประมงและผู้ใช้ทรัพยากรมักจะมีการปรึกษาหารือกันในระหว่างหมู่บ้าน จากนั้นตัวแทนของกลุ่มก็จะนำข้อคิดเห็นและความสนใจต่าง ๆ กันนั้นมาปรับเข้าหากัน เราอาจตรวจสอบได้ว่าวิธีการใช้ประชามติชุมชน เช่นนี้ใช้ได้ผลดีหรือไม่ในกรอบการจัดการโดยชุมชนระดับตำบล

ในช่วงปีแรกของโครงการระยะที่ 1 เจ้าหน้าที่จากศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลางจังหวัดชุมพรและฝ่ายฝึกอบรมได้กระตุ้นให้ผู้ใช้ทรัพยากรและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการมีการหารือกันถึงระบบการกำหนดเขตการเพาะเลี้ยงปลาและหอยในอ่าวปากคลอง ตลอดจนปรับลดข้อขัดแย้งที่เกิดจากการประมงที่ใช้อวนจมปูม้ากับลอบปู ผู้ใช้ทรัพยากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประมงเหล่านี้อยู่กันกระจัดกระจายในพื้นที่กว้าง เมื่อได้ปรึกษาหารือกับ เจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องที่แล้ว พวกเขาก็พยายามที่จะสร้างแนวทางของตนเองในการหาประชามติและกำหนด กฎระเบียบต่าง ๆ ซึ่งจะมีการกล่าวถึงโดยละเอียดในวาระหนึ่งของการสัมมนาด้วย อาจมีข้อโต้เถียงกันว่าเขตตำบล จะถือเป็นหน่วยหนึ่งของการจัดการประมงและทรัพยากรชายฝั่งหรือไม่ การที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็น หน่วยงานการจัดการได้อย่างไรก็เป็นหัวข้อสำคัญอีกหัวข้อหนึ่งในประเทศไทย โครงการการจัดการประมงโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิวนับว่าเป็นการทดลองในเรื่องนี้เป็นครั้งแรก

บุคลากรและผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกคนจะได้เข้าร่วมในการประชุมแบบเปิดซึ่งจะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อแนะนำเกี่ยวกับระบบการกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในอนาคต การถ่ายโอนอำนาจ

การจัดการประมงเพิ่งจะเริ่มขึ้นเพื่อให้รับกับโครงการกระจายอำนาจขององค์กรบริหารที่รัฐบาลไทยกำหนดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนมีส่วนร่วมและกรอบแผนปฏิบัติงานใด ๆ ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการปกครองตนเองจะมีการพัฒนาที่ก้าวไกลขึ้นภายใต้ระบบการปกครองท้องถิ่นแบบใหม่ ซึ่งในเรื่องนี้การจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบระหว่างส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นจะเป็นอย่างไรนั้นนับเป็นหัวข้อสำคัญหัวข้อหนึ่งในเวทีประชุมแบบเปิดนี้ จะมีการอภิปรายกันว่างานประเภทใดบ้างที่องค์กรรัฐส่วนท้องถิ่น (ได้แก่สำนักงานประมงจังหวัดและอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล)ร่วมกันจัดทำแล้วจะเป็นผลดี และจำเป็นจะต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานเหล่านี้กับกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากร(รวมทั้งองค์กรการจัดการแบบชุมชนมีส่วนร่วม)อย่างไรบ้าง ประสบการณ์ที่ได้รับจากโครงการจัดการประมงโดยชุมชนบริเวณ อำเภอปะทิว ยังคงไม่สมบูรณ์นักทว่าอาจจะเป็นประโยชน์ในการจัดทำข้อเสนอการจัดการประมงแบบกระจายอำนาจก็ได้

เห็นได้ชัดว่าพฤติกรรมที่เป็นไปโดยธรรมชาติและมีจิตสำนึกของผู้ใช้ทรัพยากร และผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการนั้นเป็นสิ่งที่จะต้องมีในการสร้างระบบการกระจายอำนาจที่ดี ในประเทศฟิลิปปินส์ ผู้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการ หน่วยงานNGO และองค์กรรัฐส่วนท้องถิ่นได้พยายามให้ความร่วมมือเป็นอย่างมากในการพัฒนาวิธีการ จัดการทรัพยากรแบบชุมชน มีส่วนร่วมตั้งแต่ก่อนการประกาศ ใช้กฎหมายรัฐบาลท้องถิ่นและพระราชบัญญัติการประมงฉบับใหม่เสียอีก ปัจจุบันวิธีการที่ท้าทายเช่นนี้เป็นนโยบายระดับชาติในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่น รูปแบบเดิม ๆ ของการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม เริ่มก้าวไปสู่การพัฒนาใหม่ ๆ คณะกรรมการการจัดการทรัพยากร มักจะครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางกว่าเขตเทศบาล คณะกรรมการระดับเทศบาลหลาย ๆ คณะทำให้เกิดการรวมกันเป็นเครือข่ายส่วนภูมิภาคภายใต้กรอบแผนปฏิบัติงานปัจจุบันของการจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่ชอบด้วยกฎหมายนั้น ระบบการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ ที่หลากหลายกำลังทวีจำนวนขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์จริงของชุมชนและความแตกต่างทางนิเวศวิทยา ประสบการณ์ลักษณะนี้ของฟิลิปปินส์ให้ข้อคิดที่มีคุณค่าแก่การค้นคว้าทดลองในประเทศไทยในหลาย ๆ ด้าน บุคลากรจากฟิลิปปินส์ให้ทั้งข้อแนะนำและกลยุทธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการการจัดการประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิว

เนื้อหาในตอนที่ 1 เน้นหัวข้อเชิงปฏิบัติและชุมชน โดยมิได้ลงลึกไปถึงการวางหลักเกณฑ์มากนักอาจเป็นที่ตระหนักว่าการมีแนวโน้มเช่นนั้นอาจไม่เหมาะกับผู้เข้าร่วมสัมมนาชาวต่างประเทศและหัวข้อการสัมมนา อย่างไรก็ตาม ในฐานะที่เป็นโครงการนำร่องของความร่วมมือระหว่างฝ่ายฝึกอบรมและกรมประมงได้มีการเผยแพร่ บทเรียนที่เป็นความรู้ที่มีคุณค่าและปฏิบัติได้จริงจาก "สภาพการณ์จริงของท้องถิ่นและประสบการณ์ภายในประเทศ" ตามกระบวนการกระจายอำนาจและลดเจ้าหน้าที่ของรัฐ การให้อำนาจแก่ชุมชน การปรับโครงสร้างองค์กรรัฐส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการประมง และการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในระดับชุมชน

การประชุมในพื้นที่อยู่ในช่วงกลางระหว่างตอนที่ 1 และ 2 ซึ่งเป็นการแสดงถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างผู้ใช้ทรัพยากรและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการในตำบลปากคลอง การประชุมอภิปรายนี้เป็นส่วนสรุปของผู้เข้าร่วมสัมมนาชาวไทย

ตอนที่ 2

หลังจากการเข้าร่วมสัมมนาในตอนที่ 1 และมีการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับคนไทยแล้ว ผู้เข้าร่วมสัมมนาจากต่างประเทศจะมีการอภิปรายต่อไปถึง 3 หัวข้อต่อไปนี้

1) กระบวนการจัดทำโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยใช้วิธีการแบบองค์รวม

2) การส่งเสริมให้มีการตระหนักถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรชายฝั่งแบบยั่งยืน
3) บทบาทและภารกิจของข้าราชการท้องถิ่นในโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งแบบมีส่วนร่วม

แผนงานสังเกตุการณ์ในพื้นที่ตามโครงการอ่าวเบงกอลที่อ่าวพังงา (ฝั่งอันดามัน) โดยได้รับคำแนะนำจากศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลฝั่งทะเลอันดามัน กรมประมง โครงการอ่าวเบงกอลได้เสร็จสิ้น การทำกิจกรรมต่างๆ ในด้านการพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งและการพัฒนาชุมชนเมื่อหลายปีมาแล้ว ยังมีบางหมู่บ้านที่ประชาชนยังคงทำกิจกรรมหลายประเภทร่วมกันอย่างประสบความสำเร็จ ตัวอย่างหนึ่งที่เป็นแบบฉบับคือตลาดกลางขนาดเล็กชาวประมงร่วมมือกันในการจัดประมูลกุ้ง ปู และสัตว์น้ำอื่น ๆ โดยมิได้ยึดแบบแผน การค้าแบบดั้งเดิม กิจกรรมนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากจากระบบตลาดแบบเก่าที่เคยมีมา พวกเขาได้รับผลกำไรมากขึ้น นอกจากนี้ธุรกิจการท่องเที่ยวยังได้แทรกซึมเข้าไปในการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านอีกด้วย มีชาวประมงและชาวบ้านจำนวนมากที่หันมาดำเนินกิจการเป็นเรือโดยสาร และมีการตั้งสมาคมผู้ประกอบการเรือโดยสารเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนและการยกระดับราคา

โครงการอ่าวเบงกอลกระตุ้นให้ชาวบ้านทำการปลูกป่าชายเลนทดแทนและขยายพื้นที่อนุรักษ์ออกไป ขณะเดียวกันก็นำวิธีการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง การปลูกป่าทดแทนประสบความสำเร็จในหลาย ๆ หมู่บ้าน บางหมู่บ้านจัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศโดยประสานงานกับองค์กร NGO พวกเขามีการเก็บสะสมเงินกองทุนหมู่บ้านซึ่งได้จากการบริจาคของ NGO และนักท่องเที่ยว กองทุนเหล่านี้เริ่มกลายเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับสินเชื่อขนาดเล็ก การปลูกป่าทดแทนและกิจกรรมพัฒนาชุมชนอื่น ๆ โครงการปลูกป่าชายเลนทดแทนให้ประโยชน์แก่ชาวบ้านในหลาย ๆ ด้าน

ในตอนที่ 2 นี้มีการคัดเลือกหัวข้อและเรื่องที่จะนำมาอภิปรายเพื่อการจัดทำข้อเสนอโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่เป็นไปได้ในประเทศสมาชิก หัวข้อสำคัญหัวข้อหนึ่งคือวิธีการที่ครอบคลุมแบบองค์รวมการจัดการประมงแบบยั่งยืนจำเป็นต้องมีการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนประมง การขาดโอกาสในการประกอบอาชีพทั้งภายในและภายนอกชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการที่จะสร้างเสริมความอุตสาหะโดยรวม การช่วยบรรเทาความยากจนอาจลดการจับปลาที่มากเกินควร และเงินทุนที่มากเกินไปให้น้อยลง โครงการนำร่องที่ประสบความสำเร็จหลาย ๆ โครงการรวมทั้งโครงการอ่าวเบงกอลที่อ่าวพังงา แสดงให้เห็นว่าวิธีการ แบบองค์รวมที่ใช้กับการใช้ทรัพยากรชายฝั่งแบบยั่งยืนนั้นให้ผลดีกว่ามาก ซึ่งจะมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างกิจกรรมการดำรงชีวิตแบบมีทางเลือกด้วย

ผู้เข้าร่วมสัมมนาชาวมาเลเซียจำนวนหนึ่งได้รับเชิญให้มาร่วมแบ่งปันประสบการณ์โครงการของ จ.ชุมพรและจ.พังงาในประเทศไทย ฝ่ายฝึกอบรมและกรมประมงของมาเลเซียได้อภิปราย กันถึงแผนงานโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งบริเวณเกาะลังกาวี รัฐเคดาห์ ซึ่งจะต้องอาศัยการวางแผนงานและเจ้าหน้าที่ขยายโครงการเข้าร่วมในโครงการโดยประสานงานกับชาวประมงในชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการ ในตอนที่ 2 นี้มีวาระที่เน้นถึงบทบาทขององค์กรรัฐส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการจัดการแบบยั่งยืนและภารกิจของข้าราชการส่วนท้องถิ่น โดยทั่วไปเรามักจะคิดกันว่าวิธีการแบบมีส่วนร่วมจะทำให้ข้าราชการส่วนท้องถิ่นมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการประมงน้อยลง ซึ่งในความเป็นจริงนั้น การให้บริการที่กว้างขวางขึ้นคืองานในส่วนข้อกฎหมายและการสอดส่องดูแลจะถูกมอบหมายให้แก่ข้าราชการส่วนท้องถิ่นและองค์กรประมงส่วนท้องถิ่นและ/หรือส่วนภูมิภาคเสียเป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับผู้ใช้ทรัพยากรและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการทั้งหลาย ข้าราชการส่วนท้องถิ่นควรมีส่วนรับผิดชอบในโครงการกระจายอำนาจด้วย ประเทศไทยเพิ่งเริ่มที่จะมีการกระจายอำนาจการจัดการประมงอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งประเทศไทยก็ตระหนักดีถึงความสำคัญของการจัดการการฝึกอบรม และกิจการทางการศึกษาเสียใหม่โดยมุ่งไปที่เจ้าหน้าที่ส่วนท้องถิ่น การเสริมสร้าง

ความรู้ความสามารถของทรัพยากรมนุษย์เป็นประเด็นสำคัญของการประชุมในตอนที่ 2 นี้ ผู้แทนจากฟิลิปปินส์อาจให้ข้อแนะนำได้ว่าเจ้าหน้าที่รัฐส่วนท้องถิ่นจะมีส่วนรับผิดชอบได้อย่างไร และจะลดการมีส่วนเกี่ยวข้องขององค์กรรัฐส่วนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องในขณะที่ผู้ใช้ทรัพยากร และผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการมีภาระหน้าที่ในการจัดการการประมงเพิ่มมากขึ้นได้อย่างไร

การแนะแนวทางอย่างเหมาะสมและการให้บริการที่กว้างขวางขึ้น โดยเจ้าหน้าที่รัฐส่วนท้องถิ่นนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ประสบการณ์ที่ได้รับจากกัมพูชาและเวียดนามจะทำให้เกิดความเข้าใจต่อการจัดการโครงการฯ ในขั้นเริ่มต้นของการทำกิจกรรมนำร่องได้อย่างชัดเจนขึ้น

ในช่วงสุดท้ายของตอนที่ 2 ผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกคนและเจ้าหน้าที่โครงการจัดการประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิวจะร่วมกันให้ข้อสรุปพร้อมข้อเสนอแนะและคำแนะนำต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาก้าวต่อไปของการจัดการประมงโดยชุมชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจะรวมถึงบางหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และความร่วมมือด้านการจัดการประมงชายฝั่งที่เพิ่มมากขึ้นในบรรดาประเทศสมาชิก

คำกล่าวขอบคุณ

ในนามของเจ้าหน้าที่โครงการฯทุกคน ผมขอขอบคุณกรมประมงของไทย ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลางจังหวัดชุมพร ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลฝั่งอันดามัน สำนักงานประมง จังหวัดชุมพร สำนักงานประมงอำเภอปะทิว องค์การบริหารส่วนตำบลปากคลอง และฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอย่างมากที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการจัดสัมมนาครั้งนี้ และขอขอบคุณเป็นพิเศษต่อรัฐบาลญี่ปุ่นที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์งบประมาณบางส่วนของโครงการแก่กรมประมงเสมอมา ท้ายที่สุดนี้ ผมขอขอบคุณชาวประมงในท้องที่ ผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ และชาวบ้านตำบลปากคลองทุกคน ที่ได้ให้การต้อนรับการมาเยือนของพวกเรา ตลอดจนให้ความรู้และข้อแนะนำเป็นอย่างมากในฐานะบุคลากรของการสัมมนาและการประชุมครั้งนี้

ภาพที่ 1 ความร่วมมือระหว่างโครงการและโปรแกรม FCG

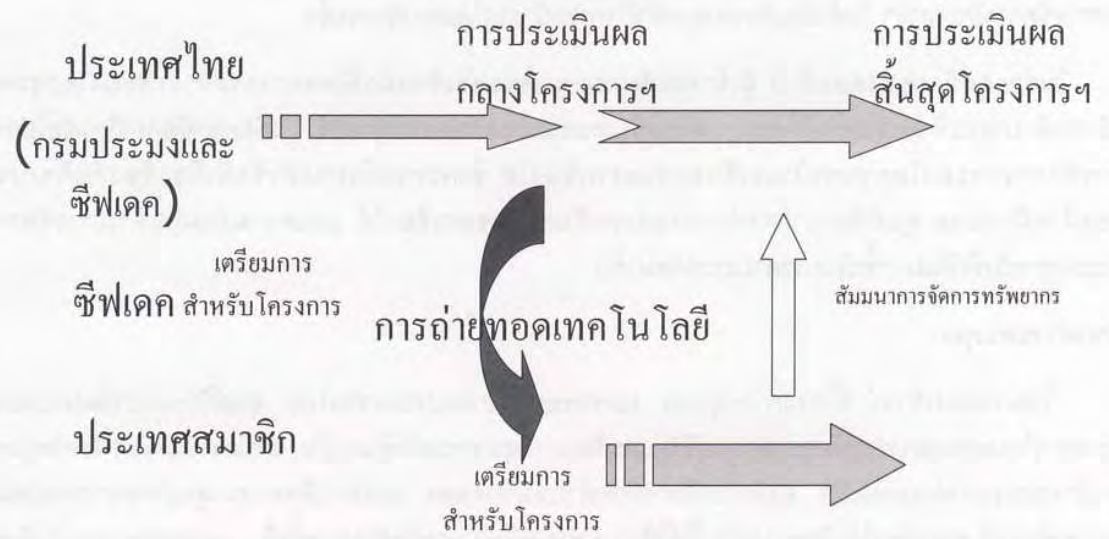

โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

สกุล สุพงษ์พันธุ์ *

บทคัดย่อ

จากปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมงในปัจจุบัน กรมประมงจึงได้นำแนวทางการจัดการประมงแบบใหม่มาใช้คือ การจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาแนวทางการใช้ทรัพยากรประมงชายฝั่งอย่างยั่งยืน จากมติที่ประชุม Fisheries Consultative Groups (FCG) ของศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ให้ฝ่ายฝึกอบรมเข้าร่วมในโครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนกับกรมประมง โครงการความร่วมมือระหว่างกรมประมงและศูนย์ฯดำเนินการในชื่อ โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร (Locally Based Coastal Resource Management in Pathew District, Chumporn Province) แนวทางในการจัดการได้นำเอาแนวทางการจัดการประมงโดยชุมชนกับการจัดการร่วมระหว่างรัฐและชุมชนนำมาผสมผสานกันในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยกำหนดขอบเขตของพื้นที่ในการจัดการคือการทำประมงบางประเภทต้องถูกห้ามในพื้นที่ที่กำหนด ซึ่งภาครัฐและชุมชนในพื้นที่จะได้ร่วมกันพัฒนาแนวทาง การจัดการโครงการฯมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนในระดับพื้นที่ การฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง และการยกระดับรายได้ของชุมชนประมงชายฝั่ง แผนของโครงการฯประกอบด้วย 6 กิจกรรมคือ การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การส่งเสริมการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน การส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจในท้องถิ่น การส่งเสริมศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาระบบและวิธีการการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน และการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง ระยะเวลาของโครงการ 5 ปี ทางด้านงบประมาณ กรมประมงได้จัดงบประมาณ การดำเนินงานจำนวน 15.20 ล้านบาท ฝ่ายฝึกอบรมศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สนับสนุนงบประมาณภายใต้โครงการ Japanese Trust Fund ของรัฐบาลญี่ปุ่น ผลของโครงการฯจะได้รับการพัฒนาเพื่อถ่ายทอดหรือนำไปใช้ในประเทศสมาชิกของศูนย์ฯต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน โครงการความร่วมมือ การจัดการร่วมระหว่างภาครัฐและ ชุมชน

* ผู้เชี่ยวชาญด้านการประมงทะเล กรมประมง

1. บทนำ

ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสัตว์น้ำเนื่องจากการนำขึ้นมาใช้จนเกินศักย์การผลิตตามธรรมชาติ การจับสัตว์น้ำก่อนวัยและขนาดอันสมควร การปล่อยมลพิษลงสู่แหล่งน้ำของชุมชน ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสัตว์น้ำ การทำประมง และผลกระทบด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากร ทำให้กรมประมงต้องกำหนดมาตรการการจัดการประมงต่างๆ เพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การปิดพื้นที่และกำหนดฤดูทำการประมง การควบคุมจำนวนเครื่องมือประมงและขนาดตาอวนของเครื่องมือประมง การปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมงที่มีลักษณะทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำ การกำหนดเขต ทำการประมงสำหรับเครื่องมือประมงบางชนิด เป็นต้น

2. ความเป็นมา

จากปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมงดังกล่าว กรมประมงจึงได้นำแนวทางการจัดการประมงแบบใหม่มาใช้คือ การจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน เป็นแนวทางการจัดการประมงแบบใหม่ที่กรมประมงได้พยายามนำมาทดลองใช้ในพื้นที่ต่างๆ เช่นโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง โดยชุมชนบริเวณอ่าวพังงา โครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนอ่าวบางสะพาน โดยให้ชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการการใช้ทรัพยากรประมงและพัฒนาการประมงพื้นบ้าน เพื่อหารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมสำหรับนำไปใช้กับชุมชนประมงทะเลอื่นๆบริเวณชายฝั่งของประเทศไทยต่อไป และแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญไทยฉบับปัจจุบันที่สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการประมง

โครงการนี้เป็นกิจกรรมหนึ่งในโครงการจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรประมงทะเลของกรมประมงและเป็นโครงการตามพระราชดำริ โดยมีพื้นที่บริเวณตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร (รูปที่ 1) ตำบลปากคลองมีพื้นที่ 117 ตารางกิโลเมตร ประชากรจำนวน 4,152 คน ประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน มีครัวเรือนทั้งหมด 879 ครัวเรือน อาชีพทั่วไปได้แก่ การประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และการเกษตรกรรม เช่น ยาง มะพร้าว และปาล์มน้ำมัน เป็นต้น ชาวประมงส่วนมากจะทำการประมงด้วยอวนครอบหมึก อวนลอยปลา อวนจมปูม้า ลอบหมึก และอวนล้อมปลากะตักบางส่วนทำการเพาะเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง

จากตารางที่ 1 และ 2 แสดงแผนปฏิบัติงานของโครงการในช่วง 5 ปี โดยงบประมาณ ส่วนมากจะใช้ดำเนินการก่อสร้างปะการังเทียมและการปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมง อย่างไรก็ตามการสำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านทรัพยากรประมง สิ่งแวดล้อม สภาวะเศรษฐกิจและสังคม การปล่อยพันธุ์ สัตว์น้ำเพื่อฟื้นฟูแหล่งประมง การพัฒนาเครื่องมือประมงและการจัดตั้งกลุ่มชาวประมงจะเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องในโครงการฯ การพัฒนาเครื่องมือประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นส่วนหนึ่งของอาชีพเสริม นอกเหนือจากการทำประมงและยังจะช่วยลดการลงแรงประมงในแหล่งประมงบริเวณโครงการได้อีก

โครงการจัดการประมงโดยชุมชนมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาแนวทางการใช้ทรัพยากรประมงชายฝั่ง อย่างยั่งยืน โดยกำหนดขอบเขตของพื้นที่ในการจัดการประมงชายฝั่งพื้นบ้านการประมง บางประเภทต้องถูกห้ามในพื้นที่ที่กำหนด เช่น อวนลาก อวนรุน และคราดหอย กรมประมงและชุมชนในพื้นที่ได้กำหนดพื้นที่โครงการเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 อยู่ด้านทิศเหนือ ครอบคลุมพื้นที่ 46 ตารางกิโลเมตร และส่วนที่ 2 อยู่ทางทิศใต้ มีพื้นที่ 70 ตารางกิโลเมตร ซึ่งกรมประมงและชุมชนในตำบลปากคลอง จะได้ร่วมกันพัฒนาแนวทาง การจัดการประมงโดยชุมชนต่อไป

จากมติที่ประชุม Fisheries Consultative Groups (FCG) ของ ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAFDEC) ได้ให้ความเห็นชอบที่ฝ่ายฝึกอบรมของ SEAFDEC จะเข้าร่วมในโครงการ โดยขยายกิจกรรมเป็น

โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งซึ่งประเทศไทยจะเป็นแกนนำในโครงการนี้ของประเทศสมาชิกของ SEAFDEC ผลของโครงการนี้จะได้รับการพัฒนาเพื่อถ่ายทอดหรือนำไปใช้ในประเทศสมาชิก ของ SEAFDEC ต่อไป โครงการความร่วมมือระหว่างกรมประมง และศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAFDEC) จะดำเนินการในชื่อโครงการ จัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร (Locally based Coastal Resource Management in Pathew District, Chumporn Province)

3. วัตถุประสงค์

3.1 วัตถุประสงค์ทั่วไป

แนวทางการจัดการประมงโดยชุมชนมีวัตถุประสงค์ทั่วไป 3 ประการ ดังนี้

1) ศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนในระดับพื้นที่
2) ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง
3) ยกระดับรายได้ของชุมชนประมงชายฝั่ง

แนวทางการจัดการประมงโดยชุมชนมีส่วนร่วม (Community-Based Fisheries Management – CBFM) และการบริหารจัดการร่วมระหว่างรัฐและชุมชน (Co-Management-CM) ถูกนำมาผสมผสานในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งสำหรับโครงการนี้ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ชาวประมง และผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการจะมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการทรัพยากรชายฝั่ง เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการประมงอย่างยั่งยืน มาตรการการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรจะได้รับการยอมรับอย่างมีจิตสำนึกที่แท้จริง อย่างไรก็ตามเพื่อที่จะยกระดับรายได้ของชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการจัดหาอาชีพเสริมเพื่อเป็นการหารายได้เพิ่ม และลดการใช้เครื่องมือประมงที่มีลักษณะทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำได้อีกทางหนึ่ง

3.2 เป้าหมาย

เป้าหมายของโครงการเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชนมีส่วนร่วม เพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพของชุมชนประมงชายฝั่ง การที่จะบรรลุผลสำเร็จของเป้าหมาย องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และกลุ่มองค์กรชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในพื้นที่ที่กำหนดอย่างมาก โดยกรมประมง จะมีหน้าที่สนับสนุนและให้คำปรึกษา

3.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1) **แนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน**

การใช้ทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชนต้องเป็นไปอย่างยั่งยืนและชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเครื่องมือประมงที่มีลักษณะทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำถูกห้ามมิให้ใช้ทำการประมงในพื้นที่ เช่น อวนลาก อวนรุน และคราดหอย

2) **เพิ่มผลผลิตและยกระดับการครองชีพของชุมชน**

เมื่อดำเนินการจัดการประมงโดยชุมชนจะส่งผลให้ผลผลิตและระดับการครองชีพดีขึ้น ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาการใช้ทรัพยากรประมงที่มากเกินควรและสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ทรุดโทรมของชุมชนได้

3) **เสริมสร้างศักยภาพในการจัดการโดยชุมชน**

ภายใต้กิจกรรมของโครงการฯ องค์กรท้องถิ่นและชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดการทรัพยากร จะช่วยพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทำให้องค์กรท้องถิ่นเข้มแข็ง

4) นำผลสำเร็จของโครงการไปกำหนดนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของกรมประมง

4. แผนปฏิบัติการ

แนวทางที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ประกอบด้วย

1) การประยุกต์ใช้หลักการการจัดการประมงโดยชุมชนมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการร่วมระหว่างรัฐและชุมชน
2) การฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำ
3) การสร้างอาชีพเสริม

ทุกแนวทางจะประกอบด้วยการจัดตั้งกลุ่มและชุมชนมีส่วนร่วม หน่วยงานหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ กรมประมง สำนักงานประมงจังหวัด สำนักงานประมงอำเภอ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง องค์กรบริหารส่วนตำบล ฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แผนปฏิบัติการประกอบด้วย 6 กิจกรรม ดังนี้

1) การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

ครอบคลุมข้อมูลในพื้นที่ได้แก่ ทรัพยากรสัตว์น้ำ ระบบนิเวศน์ สภาวะสิ่งแวดล้อม สภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม ผลการสำรวจจะนำไปพิจารณาประกอบการดำเนินงาน และการประเมินผลของโครงการ บางครั้งอาจมีการสำรวจเฉพาะเรื่องเพื่อการฝึกอบรม ผลของการสำรวจจะทราบความต้องการในการฝึกอบรมและพัฒนาความรู้และเทคนิคในด้านต่างๆ ซึ่งชาวประมงและชุมชนสามารถให้ความเห็นต่อผลการสำรวจดังกล่าวได้

2) ส่งเสริมการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน

โครงการฯ จะส่งเสริมการทำประมงอย่างมีความรับผิดชอบและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งโดยชุมชนมีส่วนร่วม การดำเนินงานโครงการฯจะสนับสนุนข้อมูลและการฝึกอบรม ซึ่งจะช่วยลดข้อขัดแย้งในการประกอบอาชีพทางการประมง ปัจจัยที่สำคัญได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มจัดการประมง ซึ่งจะมีการฝึกอบรมวิธีดำเนินงานให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งชุมชน

3) ส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจในท้องถิ่น

โครงการจะส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจในท้องถิ่นทั้งที่เกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องกับการทำประมง เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการประมง การตลาดและขบวนการแปรรูป รวมทั้งเป็นการสร้างอาชีพเสริมอีกทางหนึ่งด้วย การพัฒนาเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์จาการทำประมง โดยการแนะนำเทคนิคจากภาคเอกชนหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เป้าหมายของกิจกรรมเพื่อสนองตอบนโยบายของรัฐบาล เรื่องหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

4) ส่งเสริมศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรประมงที่ถูกต้องเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อผลสำเร็จของโครงการ โดยผ่านขบวนการฝึกอบรม ซึ่งจะเน้นในเรื่องการจัดการทรัพยากร การทำการประมงโดยมีความรับผิดชอบ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง กลุ่มเป้าหมายของการฝึกอบรม

ได้แก่ชาวประมง เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เด็กนักเรียน และเยาวชน นอกจากนั้นการจัดตั้งกลุ่มของชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรและธุรกิจต่างๆ เป็นสิ่งที่จำเป็นและต้องการฝึกอบรม

5) **พัฒนาระบบและวิธีการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน**

โครงการฯจะดำเนินการผลิตเอกสาร บทความ และสื่อชนิดต่างๆ เพื่อถ่ายทอดการพัฒนาการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยมุ่งเน้นในเรื่องกฎระเบียบด้านการประมง แผนการจัดการทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของชุมชน

6) **การฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง**

กรมประมงจะพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชนมีส่วนร่วมและให้ความเห็นกิจกรรมหลักได้แก่การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลโดยการจัดวางปะการังเทียมในพื้นที่ที่ชุมชนให้ความเห็นชอบ และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ชนิด และขนาดที่เหมาะสมในแหล่งน้ำ เพื่อฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์

5. ระยะเวลาของโครงการและแผนปฏิบัติการ

5.1 ระยะเวลาของโครงการ 5 ปี ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2544 ถึงเดือนกันยายน 2549

5.2 แผนปฏิบัติการ

ตารางที่ 3 แสดงกรอบแผนการปฏิบัติการตลอดโครงการโดยแบ่งโครงการออกเป็น2 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2544 ถึง กันยายน 2546 จะดำเนินกิจกรรมการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ฝึกอบรมการดำเนินกิจกรรมที่จำเป็นของโครงการฯ การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรชายฝั่งที่ถูกต้อง และการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง ข้อมูลพื้นฐานจะวิเคราะห์ถึง ลักษณะและปัญหาของพื้นที่โครงการเพื่อการพัฒนาแนวทางการจัดการประมงโดยชุมชน

ระยะที่ 2 โครงการฯ จะดำเนินการประเมินผลการปฏิบัติในระยะที่ 1 เพื่อปรับปรุงแผนปฏิบัติการ ส่วนการสำรวจข้อมูลจะดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อการติดตามผลกิจกรรม ในระยะที่ 2 จะดำเนินการตามกรอบแผนปฏิบัติการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างอาชีพเสริมนอกเหนือจากการประมง ตารางที่ 4 แสดงขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการจัดการประมงโดยชุมชน กิจกรรมหลักได้แก่ การประชาสัมพันธ์การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยจัดทำแผ่นพับและโปสเตอร์ตลอดจนการให้ความรู้และฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึก ซึ่งจะดำเนินงานในระยะที่ 1 ส่วนระยะที่ 2 จะพัฒนาชาวประมง องค์กรท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ด้วยกลุ่มหรือตนเอง

6. การบริหารโครงการ

6.1 **คณะกรรมการบริหาร** (Steering Committee)

กรมประมงควรจัดตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการ เพื่อตรวจสอบ และให้คำแนะนำแนวทาง การดำเนินงานของโครงการ โดยมีหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

1) กำหนดนโยบายและแนวทางการดำเนินงานของโครงการ
2) เสนอแนะและปรับปรุงแผนปฏิบัติงานและงบประมาณ

3) ตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานตามโครงการ

4) ประสานงานระหว่างหน่วยงานที่ร่วมโครงการ

สมาชิกของคณะกรรมการบริหารโครงการประกอบด้วย

1)	ผู้เชี่ยวชาญด้านการประมงทะเล (นายสมศักดิ์ จุลละศร)	ประธานคณะกรรมการ
2)	ผู้เชี่ยวชาญจาก JICA ประจำ SEAFDEC/TD	กรรมการ
3)	ผู้อำนวยการกองประมงทะเล กรมประมง	กรรมการ
4)	ผู้แทนจากโครงการจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรประมงทะเล	กรรมการ
5)	ผู้แทนจากฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	กรรมการ
6)	ผู้แทนจากสำนักเลขาธิการ ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	กรรมการ
7)	ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการประสานงานโครงการอันเนื่องจากพระราชดำริ (กปร.)	กรรมการ
8)	หัวหน้ากลุ่มวิชาการ กองประมงทะเล กรมประมง	กรรมการและเลขานุการ

(นายวรรณเกียรติ ทับทิมแสง)

ผู้เชี่ยวชาญด้านการประมงทะเล ทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการ บริหารและหัวหน้ากลุ่มวิชาการ กองประมงทะเล ทำหน้าที่ผู้ประสานงานโครงการฯ

6.2 คณะกรรมการดำเนินงาน (Implementing Committee)

1) จัดทำแผนปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับงบประมาณ

2) อำนวยการและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3) ปรับปรุงและประเมินผลโครงการอย่างต่อเนื่อง

4) จัดทำรายงานผลการดำเนินงานในด้านวิชาการ การบริหารงานและการเงิน

คณะกรรมการดำเนินงานจะทำหน้าที่ประสานงานระหว่างการปฏิบัติในพื้นที่โครงการกับกรมประมง ซึ่งผลจากการดำเนินงานจะได้นำเสนอข้อแนะนำในการจัดทำโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

คณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วย

1)	ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง	ประธานคณะกรรมการ
2)	ผู้แทนจากสำนักงานประมงจังหวัดชุมพร	กรรมการ
3)	ผู้แทนจากสำนักงานประมงอำเภอปะทิว	กรรมการ
4)	ผู้แทนจากจังหวัดชุมพร	กรรมการ
5)	ผู้แทนจากศูนย์พัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งประจวบคีรีขันธ์	กรรมการ
6)	ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลปากคลอง	กรรมการ
7)	ผู้แทนจากฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	กรรมการ
8)	ผู้แทนจากศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง	กรรมการและเลขานุการ

ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง กองประมงทะเล กรมประมงจะทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการ โดยที่ตั้งของสำนักงานคณะกรรมการดำเนินงานอยู่ที่ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง จังหวัดชุมพร

6.3 การดำเนินงานของสำนักงานโครงการ

ในช่วงการดำเนินงานระยะที่ 1 จะจัดตั้งสำนักงานโครงการฯ บริเวณพื้นที่โครงการ โดยมีภารกิจ ดังนี้

1) ประสานงานระหว่างคณะกรรมการดำเนินงานกับชาวประมงและองค์กรชุมชน
2) สนับสนุนการปฏิบัติงานของคณะกรรมการดำเนินงาน ในพื้นที่โครงการ

หน้าที่ของสำนักงานโครงการจะให้คำแนะนำการปฏิบัติงานตามแผนในระยะแรก และจะทดแทนการปฏิบัติหน้าที่โดยชุมชน ในช่วงระยะที่ 2 ของโครงการ

6.4 การกำหนดความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 5 แสดงความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในโครงการ ซึ่งแยกออก เป็นหน่วยงานหลัก ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบการปฏิบัติงานและหน่วยงานสนับสนุน ซึ่งจะช่วยเหลือการปฏิบัติงานทางอ้อม ฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะร่วมในโครงการส่วนมาก ภายใต้ภารกิจงานวิชาการ การฝึกอบรมและให้คำปรึกษา การปฏิบัติงานตามแผนฯ ของโครงการเท่านั้น

7. การสนับสนุนโครงการ

กรมประมงโดยศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง สำนักงานประมงจังหวัดและประมงอำเภอ และฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนโครงการหลัก กรมประมงจะสนับสนุนบุคลากรและอุปกรณ์ต่างๆ ตามความจำเป็นของโครงการ รวมทั้งงบประมาณที่จะใช้ปฏิบัติงานตามแผนฯฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะให้การสนับสนุนโครงการฯ ตามแผน

8. งบประมาณ

กรมประมงได้จัดงบประมาณสำหรับดำเนินการตลอดระยะเวลาของโครงการ 5 ปี จำนวนเงินประมาณ 15.20 ล้านบาท ฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะสนับสนุนงบประมาณภายใต้โครงการ Japanese Trust Fund ของรัฐบาลญี่ปุ่น ซึ่งจะพิจารณาวงเงินงบประมาณให้ในแต่ละปีตามภารกิจ การเปลี่ยนแปลงการจัดสรรงบประมาณจะดำเนินการได้โดยการพิจารณาของคณะกรรมการดำเนินงานและคณะกรรมการบริหารตามผลความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมของโครงการ

9. การตรวจสอบและประเมินผล

คณะกรรมการดำเนินงานจะทำการตรวจสอบความก้าวหน้าของกิจกรรมตามแผนปฏิบัติงานของโครงการและรายงานผลต่อคณะกรรมการบริหาร การตรวจสอบและการประเมินผลของโครงการฯ จะดำเนินงานโดยชุมชนมีส่วนร่วมและแผนปฏิบัติงานในแต่ละปีจะถูกปรับปรุงตามผลการประเมิน

10. เงื่อนไขอื่นๆ

ภายใต้ข้อตกลงของ FCG/SEAFDEC ให้ประเทศไทยเป็นแกนนำในการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน กรมประมงจะต้องส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ข้อแนะนำและประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งแก่ประเทศสมาชิก โดยผ่านระบบงานของศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะทำหน้าที่จัดการสัมมนาหรือสัมมนาเชิงปฏิบัติการในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน

ผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานโครงการฯ ที่ผ่านมา 1 ปี สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การส่งเสริมและพัฒนาผลผลิตท้องถิ่น มีกลุ่มเป้าหมายคือแม่บ้านประมง ซึ่งโครงการฯได้ทำให้เกิดกลุ่มแม่บ้าน ประมงเพื่อการผลิต หมู่ที่ 1 กลุ่มแม่บ้านประมงบ้านถ้ำธง หมู่ที่ 3 กลุ่มแม่บ้านประมงเกาะเตียบ หมู่ที่ 7 ต.ปากคลอง กิจกรรมหลักคือการแปรรูปสัตว์น้ำ ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิต หมู่ที่ 1 ได้รับเลือกเป็นผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ของตำบลปากคลอง
2. ประกาศเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการเลี้ยงหอย เลี้ยงปลาในกระชัง พื้นที่ทำการประมง และพื้นที่จอดเรือสำหรับหลบลมมรสุมในบริเวณอ่าวปะทิวโดยผ่านการเห็นชอบจากชุมชน
3. จัดทำแผนที่พื้นที่การเลี้ยงกุ้งทะเล และการเลี้ยงปลาในกระชัง
4. จัดทำแผนที่แหล่งทำการประมงของเครื่องมือประมงชนิดต่างๆ
5. จัดทำแผนที่หมู่บ้านแต่ละหมู่
6. ประชาสัมพันธ์โครงการโดยจัดทำแผ่นพับ สมุด โปสเตอร์ เป็นต้น

รูปที่ 1 พื้นที่โครงการ ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร

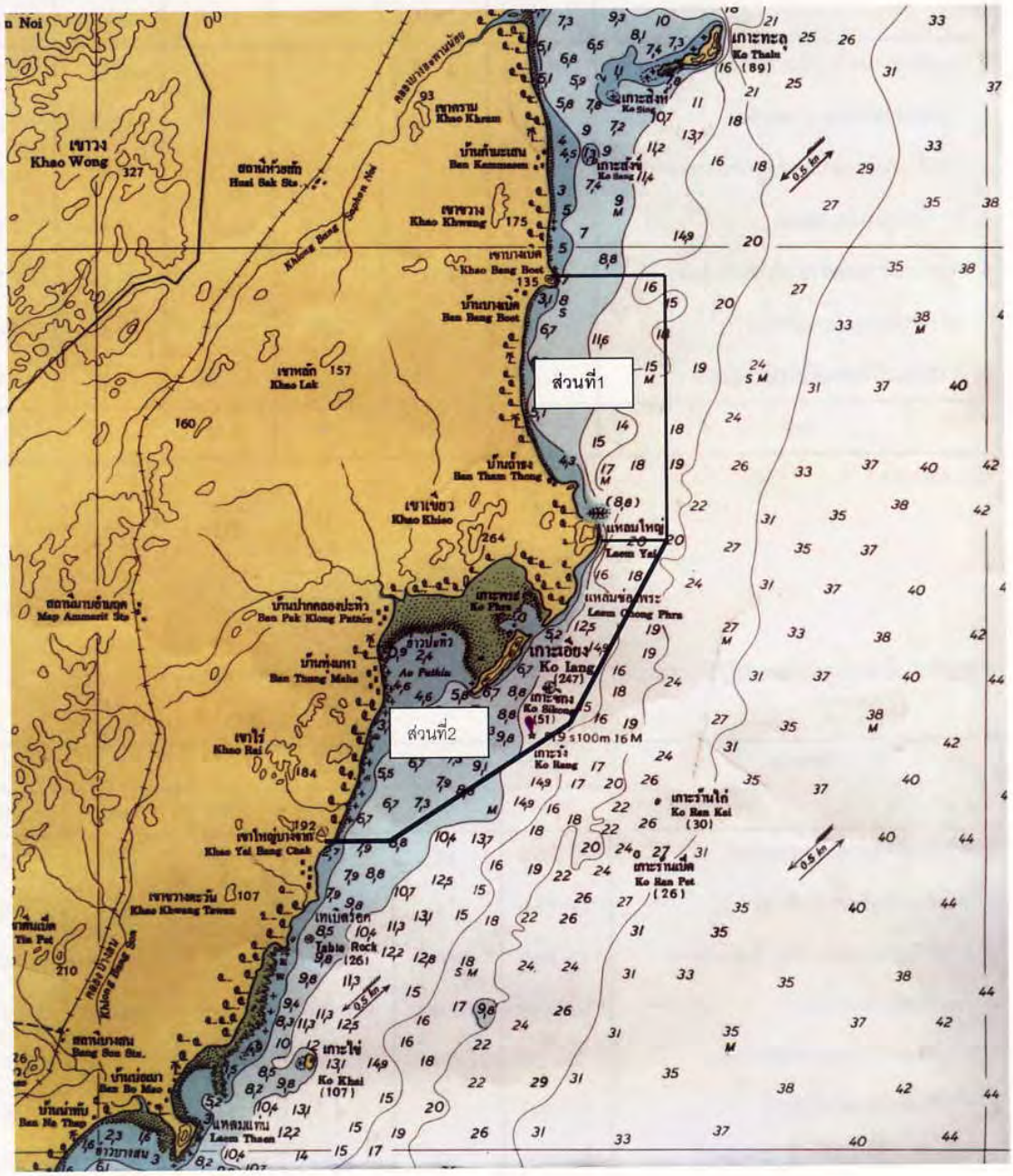

ตารางที่ 1 งบประมาณตามแผนปฏิบัติงานโครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน ของกรมประมง

กิจกรรม	งบประมาณ(ล้านบาท)					
	2545	2546	2547	2548	2549	รวม
1. การสำรวจสภาวะสิ่งแวดล้อม	0.12	0.12	0.12	0.12	0.12	0.60
2. การสำรวจทรัพยากรสัตว์น้ำ	0.12	0.12	0.12	0.12	0.12	0.60
3. การสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคม	0.12	0.12	0.12	0.12	0.12	0.60
4. การฟื้นฟูแหล่งประมง	0.20	0.20	0.20	0.20	0.20	1.00
5. การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล	-	6.00	-	-	-	6.00
6. การจัดตั้งกลุ่มชาวประมง	0.20	0.30	0.30	0.30	0.30	1.40
7. การปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมง	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	5.00
รวม	1.76	7.86	1.86	1.86	1.86	15.20

ที่มา: กรมประมง

ตารางที่ 2 เป้าหมายตามแผนปฏิบัติงานโครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน ของกรมประมง

กิจกรรม	เป้าหมาย					
	2545	2546	2547	2548	2549	รวม
1. การสำรวจสภาวะสิ่งแวดล้อม	12 (ครั้ง)	12	12	12	12	60
2. การสำรวจทรัพยากรสัตว์น้ำ	12 (ครั้ง)	12	12	12	12	60
3. การสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคม	12 (ครั้ง)	12	12	12	12	60
4. การฟื้นฟูแหล่งประมง	100,000(ตัว)	100,000	100,000	100,000	100,000	500,000
5. การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล	-	2 (แห่ง)	-	-	-	2
6. การจัดตั้งกลุ่มชาวประมง	1 (กลุ่ม)	1	1	1	1	5
7. การปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมง	60 (ราย)	60	60	60	60	300

ที่มา: กรมประมง

ตารางที่ 3 กิจกรรมหลักตามแผนปฏิบัติงาน ปี 2545 – 2549

กิจกรรม	2545	2546	2547	2548	2549
	ระยะที่ 1		ประเมินผลครั้งที่ 1	ระยะที่ 2	
1. การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน					
1) ข้อมูลพื้นฐานในพื้นที่โครงการ					
2) ข้อมูลเฉพาะเพื่อการส่งเสริมและฝึกอบรม					
3) วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับชุมชน					
2. ส่งเสริมการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน					
1) ส่งเสริมให้ชาวประมงมีส่วนร่วมในการจัดการประมงเพื่อลดข้อขัดแย้งในการทำประมง					
2) ส่งเสริมการจัดการประมงโดยชุมชน					
3) เพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานให้ชุมชนท้องถิ่น					
3. ส่งเสริมและพัฒนาผลผลิตท้องถิ่น					
1) พัฒนาการแปรรูปและการเพิ่มคุณค่าผลผลิต					
2) สร้างอาชีพเสริมและสนับสนุนโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์					
4. ส่งเสริมศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน					
1) ให้ความรู้และฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน					
2) เตรียมการและวางแผนกิจกรรมของกลุ่มชาวประมงและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์					
5. พัฒนาระบบและวิธีการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน					
1) จัดทำคู่มือ แผ่นภาพ และสื่อชนิดต่างๆ					
2) ศึกษาวิธีการเสริมสร้างจิตสำนึก					
6. การฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง					
1) จัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล					
2) ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ					

LBGRM-PDREF 02
โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน

ตารางที่ 4 ขั้นตอนและกิจกรรมการจัดการประมงโดยชุมชน

ระยะเวลาโครงการ ปีที่	ระยะที่ 1 ปีที่ 1 ปีที่ 2	ระยะที่ 2 ปีที่ 3	ระยะที่ 3 ปีที่ 4 ปีที่ 5
ขั้นตอนและกิจกรรมการจัดการประมงโดยชุมชน	**ประชาสัมพันธ์และสร้างจิตสำนึก** 1. ประชาสัมพันธ์ - จัดทำ แผนที่ แผ่นพับ และโปสเตอร์ - จัดทำหุ่นแสดงตำแหน่งพื้นที่โครงการ 2. ประเมินผลการมีส่วนร่วม 3. จัดตั้งกลุ่มชุมชนเพื่อจัดการ	**การจัดการองค์กรชุมชน** 1. จัดตั้งระบบจดทะเบียนด้วยชุมชน 2. แนะนำการบริหารงานด้วยชุมชน 3. จัดทำระบบการตรวจสอบ 4. พัฒนาองค์กรท้องถิ่นในการจัดการ	**ดำเนินการตามแผนและการปรับปรุงแผนฯ** 1. ดำเนินการและปรับปรุงข้อกำหนดและระเบียบ 2. พัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่าย 3. ขยายผลการดำเนินงานไปสู่ชุมชนข้างเคียง
	1. ฝึกอบรมผู้รับผิดชอบโครงการ 2. ฝึกอบรมผู้นำชุมชนและอ.บ.ต.	1. ฝึกอบรมชุมชน 2. แลกเปลี่ยนความเห็นและประสบการณ์กับโครงการอื่น 3. ฝึกอบรมการทำงานเป็นกลุ่ม	

การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการจัดการประมงโดยชุมชน ระหว่างวันที่ 16-21 กันยายน พ.ศ. 2546 ณ ศูนย์ฝึกอบรมการประมงทะเลจังหวัดสมุทรสาคร

ตารางที่ 5 หน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรม	กรมประมง	สนง. ปจ.ชุมพร	สนง. ปอ.ปะทิว	ศพท. ชุมพร	อ.บ.ต. ปากคลอง	องค์กร ชุมชน	สถาบัน อื่นๆ	SEAFDEC	สนง.อำเภอ ปะทิว
1. การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน									
1) ข้อมูลพื้นฐานในพื้นที่โครงการ		/	/	/		S		/	
2) ข้อมูลเฉพาะเพื่อการส่งเสริมและฝึกอบรม		/	/	/		S		/	
3) วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับชุมชน		/	/	/	S	S		/	
2. ส่งเสริมการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน									
1) ส่งเสริมให้ชาวประมงมีส่วนร่วมในการจัดการประมงเพื่อลดข้อขัดแย้งในการทำประมง	I	/	I	I	I	T	S	I (S)	
2) ส่งเสริมการจัดการประมงโดยชุมชน		/	I			T	S	I (S)	
3) เพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานให้ชุมชนท้องถิ่น	I				T	I	S	I (S)	
3. ส่งเสริมและพัฒนาผลผลิตท้องถิ่น									
1) พัฒนาการแปรรูปและการเพิ่มคุณค่าผลผลิต		S			/	T	I	S	S
2) สร้างอาชีพเสริมและสนับสนุนโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์		S			/	T	I	S	S
4. ส่งเสริมศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน									
1) ให้ความรู้และฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน		I		/	S,T	T		/	
2)เตรียมการและวางแผนกิจกรรมของกลุ่มชาวประมงและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์		I	S	/	S,T	T		I	S
5. พัฒนาระบบและวิธีการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน									
1) จัดทำคู่มือ แผ่นภาพ และสื่อชนิดต่างๆ	S			/		S		/	
2) ศึกษาวิธีการเสริมสร้างจิตสำนึก				/				/	
6. การฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง									
1)จัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล	/	I	I	I	S	S		S	
2)ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ	/	I	I	I	S	S		S	

I = หน่วยงานปฏิบัติ (/ = หน่วยงานหลัก) S = หน่วยงานสนับสนุน T = กลุ่มเป้าหมาย I (S) = หน่วยงานปฏิบัติและสนับสนุน

ความเป็นมาและกิจกรรมต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน สู่การพัฒนาการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชนมีส่วนร่วม บริเวณ อ.ปะทิว จ.ชุมพร

มาซาฮิโร ยามาโอะ *

บทคัดย่อ

การดำเนินโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร เป็นความร่วมมือระหว่างศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมประมง และโครงการพระราชดำริ โดยมีการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบมาจากโครงการนำร่องด้านการจัดการทรัพยากรประมงที่จังหวัดพังงา และอำเภอบางสะพาน-บางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งมีจุดเด่นและด้อยที่แตกต่างกันไป จากการศึกษาบทเรียนจากโครงการดังกล่าวทำให้ทราบว่าความสำเร็จของโครงการฯ จะต้องขึ้นอยู่กับความร่วมมือของชาวบ้านในพื้นที่ และกฎหมายที่สามารถบังคับใช้เพื่อการจัดการ การดำเนินงานของโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร พยายามทำให้คนในชุมชนเข้าใจและมีส่วนร่วมกับโครงการฯ และให้ความสนใจบทบาทและหน้าที่ขององค์กรรัฐส่วนท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายที่จะสร้างแบบอย่างโครงการที่เป็นไปได้และขอบข่ายงานที่ปฏิบัติได้เพื่อการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

คำสำคัญ : ความร่วมมือของชาวบ้าน การพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบ เพื่อการจัดการทรัพยากร

* ศาสตราจารย์, บัณฑิตวิทยาลัยสาขาวิชา Biosphere Science มหาวิทยาลัยฮิโรชิม่า
1-4-4 คางามิยามะ, ฮิงาชิฮิโรชิม่า 739-8528 ประเทศญี่ปุ่น
อีเมล์: yamao@hiroshima-u.ac.jp

1. วัตถุประสงค์ในการจัดทำเอกสาร

เอกสารชุดนี้กล่าวถึงกระบวนการที่กำลังดำเนินอยู่ของโครงการความร่วมมือระหว่างฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และกรมประมงของไทยซึ่งใช้ชื่อโครงการว่า "การจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร (LBCRM-PD)" เอกสารนี้ประกอบด้วยหัวข้อใหญ่ 2 หัวข้อ

ในหัวข้อแรกกล่าวถึงความเป็นมาของโครงการความร่วมมือนี้ โครงการจัดการทรัพยากร ประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิวเป็นการดำเนินงานภายใต้แผนปฏิบัติการที่มีชื่อว่า "Fisheries Consultative Group (FCG)" กรมประมงได้ก้าวมาถึงจุดเปลี่ยนซึ่งควรที่จะขยายยุทธวิธีการจัดการประมงโดยชุมชนมีส่วนร่วมให้ครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่งทั่วประเทศ ในหัวข้อที่สองกล่าวถึงเค้าโครง และเนื้อหาข้อเสนอโครงการโดยย่อ เอกสารนี้จะนำไปสู่การอภิปรายเรื่องกิจกรรม และปัญหาของการทำกิจกรรมโครงการที่ละเอียดลึกซึ้งมากขึ้นตลอดจนแผนงานในอนาคตของโครงการฯ

2. ความเป็นมาของโครงการ: สู่โครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิว

2.1 แผนปฏิบัติการ FCG และโครงการความร่วมมือ: ทัศนะของศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แผนปฏิบัติการ FCG เป็นกลยุทธ์ในการแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาลักษณะเดียวกันที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ในบรรดาประเทศสมาชิก ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เผยแพร่**จรรยาบรรณการทำการประมงอย่างมีความรับผิดชอบ**สู่ภูมิภาค โดยจัดกิจกรรมเป็น 4 ระยะ กล่าวคือ การทำประมง การพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การจัดการการประมง และระยะหลังการจับสัตว์น้ำ ภายใต้แผนปฏิบัติการ FCG หน่วยงานซึ่งเป็นแกนนำของศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีการดำเนินโครงการนำร่องในรูปแบบเฉพาะโดยความร่วมมือของประเทศเจ้าบ้านเช่นกัน

ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งนั้น ประเทศไทย (กรมประมง) เป็นแกนนำของบรรดาประเทศสมาชิกของอาเซี่ยน(ASEAN) ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ฝ่ายฝึกอบรมเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานของศูนย์ฯ กรมประมงและฝ่ายฝึกอบรมเห็นชอบที่จะร่วมมือกันจัดทำโครงการนำร่องในเรื่องนี้ โดยจะมีการถ่ายทอดเทคโนโลยี ความรู้ และบทเรียนที่ได้รับจากโครงการนี้ให้แก่ประเทศสมาชิกโดยใช้ระบบสารสนเทศของศูนย์ฯ ซึ่งน่าจะเป็นการช่วยประเทศสมาชิกในการทบทวนนโยบายของตนเองและเป็นแนวทางให้เกิดทิศทางใหม่ ๆ ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน เป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนในภูมิภาคอาเซียน เป็นที่คาดหวังว่าประเทศสมาชิกที่มีประสบการณ์ในด้านโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งจะให้คำแนะนำที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์แก่โครงการความร่วมมือระหว่าง ฝ่ายผึกอบรมและกรมประมงนี้

2.2 กรมประมงกับโครงการตามพระราชดำริ

กรมประมงตัดสินใจที่จะดำเนินโครงการจัดการประมงในจังหวัดชุมพร ซึ่งมีพื้นที่ให้เลือกอยู่หลายแห่งด้วยกัน แต่ท้ายที่สุดได้ตกลงใจเลือกตำบลปากคลอง อำเภอปะทิวเป็นพื้นที่โครงการ สาเหตุสำคัญเนื่องจากคณะกรรมการ โครงการตามพระราชดำริมีแผนงานที่จะดำเนินโครงการพัฒนาโดยรวม ณ อำเภอปะทิวใน 3 ด้านด้วยกันคือ ด้านการเกษตร การป่าไม้ และการประมง

กรมประมงเป็นหน่วยงานแกนนำในเรื่องการประมงภายใต้โครงการฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลที่ดำเนินการ โดยกรมประมง (กองประมงทะเล) ได้มีการวางแผนจัดทำกรอบปฏิบัติงาน

การจัดการประมงแบบยั่งยืนในทะเลส่วนหน้าตำบลปากคลอง นอกจากนี้กิจกรรมการปลูกป่าชายเลนทดแทนจะเป็นภารกิจหนึ่งของกรมป่าไม้

2.3 โครงการสิทธิประมงหน้าบ้าน

ก่อนที่ฝ่ายฝึกอบรมจะเข้าร่วมโครงการฯ กรมประมงได้ริเริ่มโครงการที่ชื่อว่า "การกำหนดสิทธิการจับสัตว์น้ำในการประมงชายฝั่ง" ซึ่งมีรูปแบบตามโครงการที่ท้าทายโครงการหนึ่งในตำบลบางสะพาน และตำบลบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โครงการนี้เน้นเรื่องการมีกรอบ แห่งกฎหมายพิเศษซึ่งใกล้เคียงกับสิทธิการใช้พื้นที่ในการประมง (TURFs) แต่ในความเป็นจริงนั้น น่าจะเริ่มด้วยการห้ามใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำบางชนิดที่มีลักษณะทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำ เช่น การใช้อวนลาก และอวนประกอบแสงไฟที่มีขนาดของตาอวนเล็กกว่า 2.5 มม. ในพื้นที่ที่กำหนด เป็นต้น

เพื่อให้แนวคิดเรื่องสิทธิประมงหน้าบ้านเป็นไปในแนวทางเดียวกัน กรมประมงได้จัดทำข้อเสนอโครงการขึ้น เช่นเดียวกับที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งมีการเสนอให้นำแนวความคิดการจัดการประมงโดยชุมชนมาใช้ในพื้นที่โครงการ รวมทั้งคิดหาวิธีการจัดการที่เป็นไปได้ ตลอดจนสนับสนุนการใช้วิธีการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งรวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ และการลงทุนซึ่งเป็นวิธีการแบบดั้งเดิมที่ใช้ในการพัฒนาชุมชนประมงและการประมงขนาดย่อมด้วย

ตามที่ สายันต์ เอี่ยมรอด และคณะ (2546) ได้อธิบายถึงกระบวนการกำหนดพื้นที่ที่กำหนดไว้นั้น ชาวประมงผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการ และเจ้าหน้าที่กรมประมงต่างเห็นชอบในการกำหนดเขตพื้นที่ที่ 1 ในทะเลส่วนหน้า ซึ่งครอบคลุมพื้นที่บ้านน้ำพุ (หมู่ที่ 5) และบ้านถ้ำธง (หมู่ที่ 3) และเห็นชอบที่จะขยายพื้นที่ที่กำหนดไปยังด้านใต้ของตำบลปากคลอง พื้นที่ที่จะกำหนดขึ้นใหม่นี้ครอบคลุมพื้นที่จากบ้านถ้ำธง (หมู่ที่ 3) จนถึงบ้านทุ่งมหา (หมู่ที่ 6) คิดเป็นเนื้อที่ 40 ตารางกิโลเมตร ชาวประมงและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการส่วนใหญ่มีมติให้ชาวประมงเลิกใช้อวนลาก อวนรุน คราดหอย และเลิกการจับปลากะตักเวลากลางคืนในบริเวณพื้นที่ที่กำหนดขึ้นใหม่ (พื้นที่ที่ 2) ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามข้อเรียกร้องของชาวบ้าน กรมประมงได้ประกาศห้ามการใช้เครื่องมือประมงเหล่านี้ในพื้นที่ที่ 1 และ 2 ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการ สำนักงานประมงจังหวัดชุมพรได้แก้ไขการกำหนดพื้นที่เหล่านี้เล็กน้อย โดยการลากเส้นตรงเชื่อมระหว่างจุดเพื่อให้เห็นพื้นที่ได้ชัดเจนขึ้น

อย่างไรก็ดี ในที่สุดแล้วในข้อเสนอโครงการมิได้มีการสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวกับการกำหนดสิทธิการจับ สัตว์น้ำในพื้นที่ที่ 1 และ 2 แต่อย่างใด ภายใต้กรอบแห่งกฎหมายและข้อบังคับด้านการประมงในปัจจุบันนั้น โอกาสที่จะเผยแพร่เรื่องสิทธิประมงหน้าบ้านคงเป็นไปได้น้อยซึ่งเป็นผลจากการถกกันอย่างยืดเยื้อในเรื่องกรอบงานของโครงการ

2.4 โครงการพัฒนาการประมงขนาดย่อม

คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติเห็นชอบในวัตถุประสงค์เริ่มแรกของกรมประมงพร้อมกับจัดสรรงบประมาณให้ ซึ่งในการจัดสรรงบประมาณนั้น คณะรัฐมนตรีได้ให้ความสำคัญกับการสร้างปะการังเทียมเป็นอันดับแรก ตามด้วยการพัฒนาเครื่องมือจับสัตว์น้ำเป็นอันดับที่สอง กรมประมงมีแผนทำการสำรวจด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และสภาวะเศรษฐกิจและสังคม การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ การพัฒนาเครื่องมือจับสัตว์น้ำ และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในส่วนของการจัดสรรงบประมาณและกิจกรรมเป้าหมายนั้น ข้อเสนอโครงการนี้เป็นเพียงแผนงานพัฒนา การประมงขนาดย่อม (SFDS)[1] เท่านั้น

กรมประมงพร้อมที่จะถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำพร้อมจัดหาวัสดุอุปกรณ์และพันธุ์สัตว์น้ำให้ด้วย พันธุ์สัตว์น้ำที่เป็นกลุ่มเป้าหมายคือ ปลากะพงขาว ปลากะพงแดง ฯลฯ การส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์ทะเล เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ มีการวางแผนขยายการเพาะเลี้ยงหอย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่มุ่งการสร้างงานอีกกิจกรรมหนึ่ง กระบวนการเหล่านี้อาจทำให้เกิดแหล่งรายได้เพิ่มขึ้นและ ลดความพยายามที่จะจับปลาในเขตพื้นที่ใกล้เคียงให้น้อยลง

2.5 บทเรียนที่ได้จากประสบการณ์ในอดีต

การสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านการประมง เช่น การทำปะการังเทียม การหาเทคนิคการจับปลา การก่อตั้งกลุ่ม ชาวประมงชุมชน การส่งเสริมการเพาะเลี้ยงปลาทะเลและหอยเป็นวิธีการแบบดั้งเดิมที่กรมประมงใช้ปฏิบัติมาจน ทุกวันนี้ ชุมชนชายฝั่งในหลาย ๆ พื้นที่ของจังหวัดชายฝั่งทะเล จำนวนไม่น้อยที่มีการปฏิบัติตามวิธีการเหล่านี้ ในทางตรงกันข้ามโครงการนี้จะใช้วิธีการจัดการประมงแบบชุมชนมีส่วนร่วมเช่นเดียวกับที่เคยใช้กับโครงการ นำร่องอื่น ๆ มาแล้ว

กรมประมงได้ดำเนินโครงการจัดการประมงโดยชุมชนมีส่วนร่วมในหลาย ๆ รูปแบบ ซึ่งโครงการฯ เหล่านี้ ส่งเสริมการสร้างความมีจิตสำนึกของประชาชนในการใช้ทรัพยากรในทางที่ถูกต้อง แต่จะขัดขวางการใช้เครื่องมือประมงที่มุ่งทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำ และส่งเสริมกิจกรรมประมงที่กำหนดโดยตนเอง การจัดเตรียมและจัดหา หลักสูตรในการศึกษาและฝึกอบรมเป็นส่วนสำคัญของโครงการจัดการประมงแบบชุมชนมีส่วนร่วมเหล่านี้ อย่างไรก็ตามยังไม่มีความพยายามในการสร้างกรอบกฎหมายที่จะยอมให้ชุมชนและชาวประมงท้องถิ่น มีอำนาจบริหารจัดการพื้นที่ของตนเองได้

ที่อ่าวพังงาในปีพ.ศ. 2539 มีการเริ่มโครงการความร่วมมือระหว่างกรมประมงและโครงการอ่าวเบงกอล ซึ่งเน้นเรื่องการส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการทำประมงอย่างมีความรับผิดชอบ ชาวประมงท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการได้เข้าร่วมในหลักสูตรการฝึกอบรมและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการประมง โดยการให้ความสนับสนุนของเจ้าหน้าที่กรมประมงและ NGO (Suanrattanachai, 2001) มีการอภิปรายกันอย่างแข็งขันถึงเรื่องการห้ามใช้อวนลาก อวนรุน ภายในระยะ 3 กม. การเลือกใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำ การอนุบาลปูม้าในกระชัง การปลูกป่าชายเลนทดแทนและเรื่องอื่นๆ โครงการเหล่านี้ประสบความ สำเร็จในการกระตุ้นจิตสำนึกของชาวประมง ในการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน

อาจกล่าวได้ว่าเป็นเพราะสภาพทางภูมิศาสตร์และการนับถือศาสนาของผู้คนในอ่าวพังงาที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีการยึดเหนี่ยวและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันอย่างมากซึ่งทำให้มีการเข้าร่วมในโครงการ ของกรมประมงและโครงการอ่าวเบงกอลอย่างแข็งขัน ประสบการณ์การเข้าร่วมและปฏิบัติการของกิจกรรมที่เน้นชุมชนนั้นเป็นบ่อเกิดของกิจกรรมความร่วมมือทางเศรษฐกิจอีกหลาย ๆ กิจกรรมในพื้นที่โครงการ เช่นการปลูกชายเลนทดแทน รุดหน้าไปอย่างรวดเร็วและดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศให้หลั่งไหลเข้ามาร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่โครงการ (Yamao, 2001) ชาวประมงที่มาให้บริการเรือโดยสารได้ก่อตั้งสมาคมของตนเองขึ้น เพื่อกำหนดราคาค่าโดยสารที่มีผลกำไรเพียงพอรวมทั้งเพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์ด้วย "ตลาดกลาง" ที่บริหารโดยกลุ่มชาวประมงมีปรากฏอยู่ใน 3 หมู่บ้านเพื่อให้ชาวประมงสามารถจำหน่ายกุ้งได้ในราคาสูงขึ้นกว่าเดิม ตลาดเล็กๆ 3 แห่งนี้ผลัดเปลี่ยนกันรวบรวมและจัดประมูลกุ้ง ผู้ค้าสัตว์น้ำในท้องถิ่นมักซื้อกุ้งโดยการประมูลลักษณะนี้

แม้จะประสบความสำเร็จในกิจกรรมความร่วมมือหลาย ๆ กิจกรรม แต่ก็ยังมีบัญหาที่ต้องนำ ไปแก้ไข ประการแรกคือ โครงการนี้เดิมมีจุดประสงค์ที่จะเสริมสร้างความมีจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน ประการที่สอง กรอบแห่งกฎหมายที่สนับสนุนวิธีการแบบมีส่วนร่วมนั้นมีน้อยมาก ประการที่สามการจับปลาที่ผิดกฎหมายโดยใช้อวนลากและอวนรุนยังคงเป็นการทำลายทรัพยากรชายฝั่งอยู่ แม้ว่าจะมีการเรียกร้องจากกลุ่ม ชาวประมงขนาดเล็กในพื้นที่โครงการให้กรมประมงเข้าไปควบคุมและกำกับดูแลอย่างต่อเนื่องก็ตาม

2.6 วิธีการอันท้าทายสู่ "สิทธิประมงหน้าบ้าน"

โครงการนำร่องเรื่องสิทธิการประมงหน้าบ้านในอำเภอบางสะพานและอำเภอบางสะพานน้อย อาจเป็นเพียง โครงการเต็มรูปแบบเพียงโครงการเดียวที่ใช้แนวคิดเรื่องการจัดการประมงแบบชุมชนมีส่วนร่วม แม้ในปัจจุบัน ก็ยังนับว่าโครงการนี้เป็นโครงการที่ท้าทายที่สุดในบรรดาโครงการนำร่องต่าง ๆ ในประเทศไทย

มีกลุ่มชาวประมง 7 กลุ่มใน 2 อำเภอ กรมประมงเป็นผู้แนะแนวทางชุมชนเป้าหมายให้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้น หน้าที่หลักของกลุ่มคือการจัดการการเงินระดับย่อยโดยอาศัยเงินช่วยอุดหนุนจากกรมประมง กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ยัง ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานจัดการเพื่อการกำหนดพื้นที่ตามที่กรมประมงกำหนดโครงการนำร่องเรื่องสิทธิประมง หน้าบ้านอาจเริ่มโดยการห้ามใช้เครื่องมือประมงที่มุ่งทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำเช่น อวนลากและอวนล้อมประกอบแสงไฟ(luring light purse seine) ที่มีขนาดตาอวนเล็กกว่า 2.5 ซม.ในเขตดังกล่าว ทั้งนี้เป็นเพราะแนวคิดเรื่องสิทธิ การทำประมงนั้นขัดกับรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการประมง[2] กลุ่มชาวประมงควรกระตุ้นให้สมาชิก มีจิตสำนึกในการทำประมงอย่างมีความรับผิดชอบและทำหน้าที่หาประชามติในระดับหมู่บ้านและอำเภอ การประสานงานและการปรับเข้าหากันระหว่างกลุ่มที่ใช้เครื่องมือประมงต่าง ๆ กันนับเป็นภารกิจ ที่สำคัญของกลุ่ม

เจ้าหน้าที่โครงการของกรมประมงมักจัดให้มีประชาพิจารณ์และให้ข้อมูลที่จำเป็นต่อกระบวนการจัดการในการกำหนดพื้นที่ ชาวประมงและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการ การกำหนดพื้นที่และคอยสอดส่องดูแลการจับปลาที่ผิดกฎหมายในพื้นที่ แต่น่าเสียดายที่ก่อนจะมีการเริ่มโครงการนำร่องเรื่องสิทธิการทำประมงหน้าบ้านนั้น ชาวประมงและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการเกิดการเข้าใจผิดในเรื่องแนวคิดเรื่องสิทธิการจับสัตว์น้ำ โดยเกรงว่าจะมีการเสียเปรียบทางเศรษฐกิจจากการกำหนดพื้นที่ในการทำประมง และคิดว่ากิจกรรมการประมงจะถูกจำกัดอยู่เพียงแค่พื้นที่ที่กำหนดเท่านั้นซึ่งทำให้ไม่สามารถจับปลานอกเขตของตนเองได้ (Terao, Anuchiracheeva and Ruangsivakul, 2000)

โครงการนำร่องเรื่องสิทธิการทำประมงหน้าบ้าน เป็นผู้บุกเบิกในเรื่องการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ชาวประมงชุมชนขนาดย่อมได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนรับผิดชอบในการกำหนดกฎระเบียบสำหรับท้องที่ตนเอง อันที่จริงแล้ว สิ่งที่สำคัญเร่งด่วนมากกว่านี้คือการเรียกร้องให้มีการใช้ทรัพยากรประมงในพื้นที่ที่กำหนดกระนั้นก็ดี เรื่อง "สิทธิประมงหน้าบ้าน" ได้ทำให้ชาวประมงเกิดความสับสนและไม่ไว้วางใจวัตถุประสงค์ของโครงการมากยิ่งขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นการบังคับใช้กฎหมายและเทศบัญญัติว่าด้วยการประมงก็ยังไม่เข้มแข็งพอ ชาวประมงท้องถิ่น รู้สึกผิดหวังกับการให้การสนับสนุนของสถาบัน และข้อกฎหมายที่มีต่อโครงการนำร่องเรื่องสิทธิการทำประมงยังไม่ชัดเจน ทั้งชาวประมงขนาดย่อมและขนาดใหญ่ต่างประสบความยากลำบากในการปรับข้อขัดแย้งที่มีขึ้นในระหว่างกลุ่ม

หากไม่มีประชามติร่วมกันระหว่างชาวประมงท้องถิ่นเดียวกัน หรือระหว่างชาวประมงในท้องถิ่นและต่างท้องถิ่นแล้ว โครงการนำร่องใด ๆ ก็ยากที่จะประสบผลสำเร็จในเรื่องสิทธิการทำประมงหน้าบ้านได้ หากไร้ซึ่งการให้ความสนับสนุนด้านกฎหมาย ในการบังคับใช้กฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ แล้วก็เป็นการยากที่จะทำให้โครงการนำร่องใด ๆ คงอยู่ได้ บทเรียน 2 หัวข้อนี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่น่าจะนำไปสู่การประสบความสำเร็จของโครงการนำร่องเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

2.7 การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชนจะคั่นอยู่ระหว่างสองโครงการ

การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชนมิใช่เรื่องใหม่ และอยู่คั่นกลางระหว่างโครงการความร่วมมือของกรมประมงและโครงการอ่าวเบงกอลที่อ่าวพังงากับโครงการนำร่องเพื่อสิทธิการทำประมงหน้าบ้านในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน นั้นนำเอาวิธีการที่ประชาชนมีส่วนร่วมมาใช้โดยเฉพาะในแง่วัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนในกระบวนการการตัดสินใจเรื่องการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในระดับชุมชน โดยจัดให้ประชาชนมีโอกาสต่าง ๆ ในการศึกษาและฝึกอบรม

ในอีกแง่หนึ่ง การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชนมีแบบอย่างของโครงการนำร่องเพื่อสิทธิการทำประมงหน้าบ้านในเรื่องการกำหนดพื้นที่จับสัตว์น้ำ โดยห้ามใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำบางชนิด จุดประสงค์หลักของการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนก็คือการหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการกำหนดกฎระเบียบเรื่องการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนในพื้นที่ที่กำหนด โดยจะเสนอแนะขอบข่ายงานที่สามารถกำหนดกฎเกณฑ์และบริหารจัดการการประมงได้อย่างมีแบบแผนโดยใช้การค้นคว้าทดลองและฝึกปฏิบัติ

อย่างไรก็ตาม การจัดการประมงโดยชุมชนก็มีข้อแตกต่างจากโครงการนำร่องเพื่อสิทธิการทำประมงหน้าบ้านอยู่หลายด้าน ความพยายามที่จะนำเสนอเรื่องสิทธิประมงหน้าบ้านไม่ว่าในลักษณะใดก็ตามจะไม่บังเกิดขึ้นตราบใดที่รัฐบาลไทยยังไม่แก้ไขพระราชบัญญัติและข้อบังคับปัจจุบันเสียก่อน โครงการสิทธิการทำประมงหน้าบ้านนับว่าเป็นเรื่องท้าทายก็จริง แต่ย่อมไม่เหมาะกับเวลานี้หากขาดความเข้าอกเข้าใจของประชาชนแล้ว การกำหนดการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ที่กำหนดจะเป็นไปได้ยากในพื้นที่โครงการตำบลปากคลอง[3] ข้อแตกต่างอีกอย่างหนึ่งก็คือการจัดการประมงโดยชุมชนให้ความสนใจบทบาทและหน้าที่ขององค์กรรัฐส่วนท้องถิ่นมากกว่าโครงการนำร่องเพื่อสิทธิการทำประมงหน้าบ้าน จากแนวโน้มใหม่ของแผนงานกระจายอำนาจที่รัฐบาลไทยวางไว้และถือปฏิบัติอยู่นั้นทำให้การจัดการประมงโดยชุมชนเป็นระบบการจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่ปฏิบัติได้และยอมรับได้

กล่าวโดยรวมแล้ว การจัดการประมงโดยชุมชนได้เลือกเอาสาระสำคัญของทั้งสองโครงการนำร่องก่อนหน้านี้มาใช้ปฏิบัติ

3. โครงร่างของโครงการ

3.1 ขอบข่ายงานและเป้าหมาย

เป้าหมายของโครงการนี้คือสร้างแบบอย่างโครงการที่เป็นไปได้และขอบข่ายงานที่ปฏิบัติได้เพื่อการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน โดยกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของชาวประมงและผู้ใช้

ทรัพยากรและส่งเสริมการเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพของชุมชนประมงชายฝั่ง โครงการ จัดการประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิว เป็นการวางรูปแบบตามแนวทางการจัดการประมงโดยชุมชน มีส่วนร่วม (CBFM) และการบริหารจัดการระหว่าง รัฐและชุมชน (CM) แต่จะลงรายละเอียดมากกว่าในเรื่องวิธีการสร้างเครือข่ายขององค์กรการจัดการระดับต้น ในระดับตำบล

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์โดยทั่วไป 3 ประการคือ ประการแรกการจัดการทรัพยากรชายฝั่งแบบยั่งยืนในระดับท้องถิ่น ประการที่สองการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง และประการที่สามการบรรเทาภาวะยากจนในชุมชนประมงชายฝั่ง

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการนี้มีอย่างน้อย 4 ประการ คือ 1) การจัดการประมงโดยชุมชนในอำเภอปะทิว สัมฤทธิ์ผล 2) เพิ่มผลผลิตและยกระดับการครองชีพของชุมชน 3) เพิ่มศักยภาพของชุมชนและองค์กรท้องถิ่น ในการพัฒนาชุมชน 4) นำผลสำเร็จของโครงการไปกำหนดนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของกรมประมง กรมประมงและฝ่ายฝึกอบรมตระหนักดีว่าควรเตรียมวิธีการแบบผสมผสานไว้สำหรับใช้กับโครงการจัดการประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิว เนื่องจากการเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพทั้งในและนอกชุมชนประมง จะช่วยลดการใช้ทรัพยากรประมง ที่มากเกินควรและสภาวะที่ทรุดโทรมของทรัพยากรได้

3.2 กิจกรรมโครงการและหัวใจสำคัญ

โครงการนี้ประกอบด้วย 6 กิจกรรมหลัก ได้แก่ 1) การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน 2) ส่งเสริมและขยายการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน 3) ส่งเสริมการทำธุรกิจในท้องถิ่น 4) ส่งเสริมศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน 5) พัฒนาระบบและวิธีการใช้ทรัพยากร ชายฝั่งอย่างยั่งยืน 6) ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรชายฝั่ง

1) การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน (กิจกรรม 1)

โครงการฯ มีการสำรวจข้อมูลเพื่อให้ได้ข่าวสารและข้อมูลที่จำเป็นในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและพัฒนาชุมชน โดยผู้ใช้ทรัพยากรและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการเข้ามามีส่วนร่วม ข้อมูลที่สำรวจส่วนใหญ่เกี่ยวกับด้านสมุทรศาสตร์และสิ่งแวดล้อม เทคนิคการประมงและสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม

2) ส่งเสริมและขยายการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน (กิจกรรม 2)

โครงการฯ สนับสนุนการทำการประมงอย่างมีความรับผิดชอบ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและการมีส่วนร่วมในการจัดการกำหนดพื้นที่ชายฝั่ง โดยส่งเสริมความสามารถในการจัดการของกลุ่มจัดการประมงและเครือข่ายของกลุ่ม ส่งเสริมองค์การบริหารส่วนตำบลปากคลอง

3) ส่งเสริมธุรกิจในท้องถิ่น (กิจกรรม 3)

โครงการฯ จะช่วยเหลือให้ชุมชนเพิ่มพูนรายได้โดยพัฒนาเทคนิคการจัดการ การตลาด และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการประมง และสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพนอกเหนือจาก การทำประมง กิจกรรมทั้งหลายที่จัดอยู่ในกิจกรรม 3 นี้เป็นการสนองตอบโครงการ "หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์" ที่รัฐบาลกำลังสนับสนุนอยู่ในขณะนี้ ด้วยความร่วมมือของ อบต. และหน่วยงานท้องถิ่นอื่น ๆ โครงการฯ จะนำเทคโนโลยีที่จำเป็นและข้อมูลการตลาดไปเผยแพร่ ให้แก่ชุมชนกลุ่มเป้าหมาย

4) **ส่งเสริมศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน (กิจกรรม 4)**
โครงการฯ จะจัดเตรียมหลักสูตรการศึกษาและฝึกอบรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์และการปฏิบัติตามกิจกรรม 2 และ 3

5) **พัฒนาระบบและวิธีการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน (กิจกรรม 5)**
โครงการฯ จำเป็นต้องมีการให้บริการอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีและวิธีการต่าง ๆ โดยจัดเตรียมและพัฒนาบทความ เอกสารคู่มือและสื่อต่าง ๆ

6) **ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรชายฝั่ง (กิจกรรม 6)**
กิจกรรมนี้วางแผนและดำเนินงานโดยกรมประมง ซึ่งได้จัดสรรงบประมาณจำนวนหนึ่งสำหรับการจัดวางปะการังเทียมในพื้นที่ที่ชุมชนให้ความเห็นชอบ การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนและการใช้ทรัพยากรรอบ ๆ พื้นที่ที่มีการจัดวางปะการังเทียมเป็นกิจกรรมเป้าหมายที่จัดรวมไว้ในกลุ่มของกิจกรรม 2 และจะมีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำด้วย

3.3 ระยะเวลาของโครงการ

โครงการฯ แบ่งออกเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 เน้นการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การฝึกอบรม การประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรชายฝั่งที่ถูกต้อง กิจกรรมการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งโดยการจัดวางปะการังเทียมจัดอยู่ในระยะที่ 1 นี้ ในระยะที่ 2 จะเป็นการดำเนินงานตามกรอบแผนปฏิบัติการและส่งเสริมการ สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพนอกเหนือจากการประมง

ในระยะที่ 1 จะมีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการโดยร่วมมือกับชาวประมง ผู้นำชุมชน สมาชิกสภา อบต. และองค์กรรัฐส่วนท้องถิ่น วัตถุประสงค์หลักของการสัมมนานี้ก็เพื่อนำผลจากการสำรวจข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ตามหลักการแล้วมาปรับใช้ใหม่ และเพื่อให้ชุมชนหันมาให้ความสนใจกับความต้องการของตนเองที่มีต่อโครงการฯ ตลอดจนช่วยปรับร่างกิจกรรมโครงการ

ในระยะของการเปลี่ยนจากระยะที่ 1 ไปสู่ระยะที่ 2 จะมีการประเมินผลความสำเร็จของการปฏิบัติงานใน ระยะที่ 1 โดยมีเกณฑ์การประเมินอย่างน้อย 5 หัวข้อคือ ประสิทธิภาพ การให้ผลสัมฤทธิ์ ผลกระทบความสัมพันธ์กัน และการให้ผลอย่างยั่งยืน จะมีการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติของโครงการกับรูปแบบโครงการโดยใช้ตัวเลข ตามหลักเกณฑ์การประเมินผล การตรวจติดตาม(อย่างต่อเนื่อง) ในระหว่างการดำเนินโครงการนั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เจ้าหน้าที่โครงการควรตรวจสอบการปฏิบัติการและกระบวนการจัดการอย่างสม่ำเสมอ โดยมีตัวเลขเปรียบเทียบที่ถูกต้องเหมาะสม

3.4 แผนงานต่อเนื่องของการจัดการประมงโดยชุมชน

โครงการฯ มีแผนงานต่อเนื่องในการขยายขอบข่ายโครงการจัดการประมงโดยชุมชน แผนงาน พัฒนาจัดเตรียมไว้ 3 ขั้นตอน ในขั้นตอนแรกนั้นกิจกรรมหลักได้แก่การขยายการรณรงค์การจัดการชายฝั่งอย่างกว้างขวาง และการจัดการให้การศึกษาและฝึกอบรม ขั้นที่สองส่งเสริมให้ผู้ใช้ทรัพยากรและผู้มีส่วนได้เสีย ในพื้นที่โครงการมีการ พัฒนากิจกรรมที่กำหนดขึ้นเองภายใต้กรอบแห่งกฎหมายปัจจุบัน ทั้งนี้ อบต. และกลุ่มการจัดการชุมชน (CBMUs) จะมีประชามติร่วมกันในการใช้ทรัพยากรโดยการกำหนดระเบียบขึ้นเอง ในขั้นตอนนี้ควรช่วยทำให้การจัดการองค์กรเข้มแข็งขึ้น ในขั้นที่สามจะเป็นการพัฒนาก้าว

สำนักงานประมงจังหวัดชุมพรมีหน้าที่ในการประสานงานกับโครงการตามพระราชดำริอื่น ๆ ในอำเภอปะทิว และให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนและสวัสดิการของประชาชน

องค์การบริหารส่วนตำบลปากคลองเข้าร่วมเป็นสมาชิกของคณะกรรมการดำเนินงานในฐานะตัวแทนของประชาชนในพื้นที่โครงการในปัจจุบัน อบต. และองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องจะเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นและแบ่งสรรภารกิจกันในระยะต่อมาของโครงการ โดยจะมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบเต็มที่ในการวางแผนและดำเนินโครงการในระยะสุดท้ายของโครงการ

4. เพื่อการพัฒนานโยบายการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในอนาคต

การจัดการประมงชายฝั่งควรจะทำให้เกิดกรอบสถาบันที่มีระบบและกลไกที่ดีทั่วประเทศ ถึงเวลาแล้วที่จะต้องมีการเปลี่ยนจากสภาวะการขั้นเริ่มต้นของโครงการนำร่องมาเป็นการพัฒนาอย่างเต็มที่โดยใช้การจัดการแบบชุมชนมีส่วนร่วม รัฐบาลเริ่มที่จะผลักดันระบบการกระจายอำนาจ และการโอนถ่ายอำนาจอย่างสมบูรณ์ ซึ่งจะต้องมีการมอบหมายภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับท้องถิ่นในจังหวัดและอำเภอให้มากขึ้นเรื่อย ๆ ประเด็นสำคัญ ในการส่งเสริมการบริหารส่วนท้องถิ่นคือการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ อบต. ในเรื่องการพัฒนาและสวัสดิการชุมชน ขณะนี้กำลังมีการพิจารณากฎหมายการประมงใหม่ ๆ ในสภาเพื่อให้สอดคล้องกับแนวโน้มใหม่ ๆ ของการปกครองส่วนท้องถิ่น

จากประสบการณ์ในการใช้วิธีการจัดการประมงโดยชุมชนและการบริหารจัดการร่วมระหว่างรัฐและชุมชนที่ผ่านมา กรมประมงได้พยายามกำหนดเป็นนโยบายไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและพัฒนาชุมชน ก่อนที่จะมีการแก้ไขข้อกฎหมาย กรมประมงได้สร้างกรอบการปฏิบัติงานรูปสถาบันขึ้นใหม่ในพื้นที่โครงการโดยมีการปรึกษาหารือกับชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน

โครงการจัดการประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิวให้ประสบการณ์อย่างหนึ่ง กล่าวคือจะเห็นได้ชัดว่าเป็นการยากที่จะกำหนดหลักการขึ้นจากโครงการนำร่องเพียงโครงการเดียว ภายใต้สภาวะแวดล้อม เช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ การทำประมง และสภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกันย่อมทำให้กรอบการปฏิบัติงานของการจัดการประมงโดยชุมชนมีรูปแบบและการพัฒนาที่แตกต่างกันไปด้วย

กระนั้นก็ดี โครงการจัดการประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิวน่าจะทำให้เห็นภาพทิศทางในอนาคตของโครงการกระจายอำนาจที่กรมประมงวางไว้ได้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะว่าโครงการฯ ต้องพึ่งพาระบบการบริหาร ส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่ในปัจจุบันซึ่งเป็นแบบแผนเดียวกันทั่วประเทศ ซึ่งนับเป็นการขัดแย้งโดยสิ้นเชิงกับโครงการนำร่องหลาย ๆ โครงการที่ใช้วิธีการแบบชุมชนมีส่วนร่วมในแง่ที่ว่าระดับของการมีจิตสำนึกได้ด้วยตนเองของประชาชนและปัจจัยต่าง ๆ ด้านเศรษฐกิจ และสังคมอื่น ๆ นั้นจะมีผลกระทบต่อความสำเร็จ และ/หรือความล้มเหลวได้มากกว่าปัญหาในด้านสถาบัน และข้อกฎหมายเสียอีก การวางหลักการจากโครงการที่ใช้วิธีการแบบชุมชนมีส่วนร่วมที่ประสบผลสำเร็จนั้นเป็นเรื่องที่ยากมาก

โครงการจัดการประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิวต้องอาศัยความมีจิตสำนึกในเรื่องการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนของชุมชนเป็นอย่างมาก แต่ก็มิได้เน้นที่พฤติกรรมการรู้จักกระตุ้นตนเองและกำหนดกฎเกณฑ์ด้วยตนเองทั้งหมดเสียทีเดียว เป้าหมายหนึ่งของโครงการฯ ก็คือการแสวงหากลไก การจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่ใช้ได้ผลและประหยัด ซึ่งทำให้ทั้งภาคประชาชนและภาครัฐให้ความร่วมมือกันอย่างแข็งขันได้โดยไม่ยาก

เอกสารอ้างอิง

สายันต์ เอี่ยมรอด, ภัทรียา สวนรัตนชัย และ จินดา เพชรกำเนิด *"ประสบการณ์ในการกำหนดเขตพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และพื้นที่เลี้ยงหอย"*, รายงานการสัมมนาโครงการจัดการประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิว, ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ - กรมประมง, 2546.

P. Suanrattanachai, 2001, Coastal Fisheries Management and Community Development for Samll-scale Fisheries: Lessons Gained through Case Studies on Pilot Project in Thailand, 126 pp.

T. Terao, S. Anuchiracheeva and S. Ruansivakul, 2000, A Preliminary Study on a Fishing Right Pilot Project in Bang Saphan Bay, Prachuap Khiri Khan Province, Thailand . Samut Prakan: SEAFDEC/ Training Department, 105 pp.

ยามาโอะ, ม. *"การจัดการทรัพยากรท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชน"*, ผลิตภัณฑ์อาหารและผลิตภัณฑ์การเกษตรในเอเชีย, เรียบเรียงโดย มิคุนิ, ฮ. โตเกียว: โอทสึกิ โชเต็น, 2543, หน้า 163-196.(ภาษาญี่ปุ่น)

ยามาโอะ, ม. *การท่องเที่ยวทางทะเลและผลกระทบที่มีต่อชุมชนประมง*, ฮิโรชิม่า: มหาวิทยาลัยฮิโรชิม่า, 2544, 106 หน้า.(ภาษาญี่ปุ่น)

หมายเหตุ

[1] โครงการพัฒนาประมงพื้นบ้าน (SFDS) เริ่มขึ้นในปี 2530 และสิ้นสุดในปี 2539 ซึ่งอยู่ในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 และ 7 ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540 - 2544) นั้น กรมประมงได้ดำเนินการโครงการต่าง ๆ ภายใต้ชื่อว่า "โครงการฟื้นฟูทะเลไทย" แต่เนื้อหาของโครงการก่อน ๆ และโครงการล่าสุดก็มิได้แตกต่างกันมากนัก

[2] เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2542 มีการประกาศใช้เทศบัญญัติว่าด้วย "ระเบียบว่าด้วยการห้ามใช้เครื่องมือ จับสัตว์น้ำในบางพื้นที่ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เทศบัญญัตินี้นับเป็นกรอบแห่งกฎหมายของโครงการนำร่องว่าด้วยสิทธิการทำประมงหน้าบ้าน

[3] ในที่นี้มิได้หมายความว่าสิทธิการใช้ทรัพยากรชายฝั่งตามแบบแผนดั้งเดิมจะมีอยู่ ในบริเวณชายฝั่งอันดามันนั้นมีชุมชนจำนวนมากที่กำหนดเขตพื้นที่ของตนเองโดยร่วมมือกับชุมชนใกล้เคียง ซึ่งก็มิได้ยึดติดกับธรรมเนียมปฏิบัติเดิม ๆ เสมอไป แต่จะยึดถือตามประชามติระหว่างชุมชนด้วยกัน การกำหนดสิทธิเฉพาะเช่นนี้ดูจะมีผลในทางกฎหมายเพิ่มมากขึ้นแล้ว

การส่งเสริมและการดำเนินกิจกรรมในปีแรก โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

พานิช สังข์เกษม *

บทคัดย่อ

ในอดีตที่ผ่านมากรมประมงได้ดำเนินโครงการจัดการประมงโดยชุมชนมีส่วนร่วมในหลายรูปแบบ ซึ่งโครงการเหล่านี้ส่งเสริมการสร้างความมีจิตสำนึกของประชาชนในการใช้ทรัพยากรในทางที่ถูกต้อง แต่จะขัดขวางการใช้เครื่องมือประมงที่มุ่งทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำ และส่งเสริมกิจกรรมประมงที่กำหนดโดยตนเอง การจัดเตรียมและจัดหาหลักสูตรในการศึกษาและฝึกอบรมเป็นส่วนสำคัญของโครงการจัดการประมงแบบชุมชนมีส่วนร่วมเหล่านี้ อย่างไรก็ตามยังไม่มีความพยายามในการสร้างกรอบกฎหมายที่จะยอมให้ชุมชนและชาวประมงท้องถิ่นมีอำนาจบริหารจัดการพื้นที่ของตนเองได้

โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชนได้นำเอาวิธีการที่ประชาชนมีส่วนร่วมมาใช้ โดยเฉพาะในแง่วัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนในกระบวนการตัดสินใจเรื่องการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน โดยจัดให้ประชาชนมีโอกาสต่างๆในการศึกษาและฝึกอบรม และจุดประสงค์หลักของการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนก็คือการหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการกำหนดกฎระเบียบเรื่องการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนในพื้นที่ที่กำหนด การดำเนินงานในปีแรกกิจกรรมการสำรวจข้อมูลพื้นฐานซึ่งเป็นการสำรวจด้านเศรษฐกิจสังคม ด้านสมุทรศาสตร์และสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน ได้จัดประชุมและชี้แจงเรื่องการจัดตั้งและวัตถุประสงค์ของโครงการฯให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งชุมชน กิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจในท้องถิ่นได้ส่งเสริมให้แม่บ้านในภาคประมงมีการพัฒนาการแปรรูปสัตว์น้ำ กิจกรรมการฝึกอบรม กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการอบรมจากโครงการฯ คือนักเรียน ผู้นำกลุ่ม ผู้นำชุมชน ผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมการพัฒนาระบบสื่อเพื่อการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน ปัจจุบันมีเอกสารสำหรับเผยแพร่ทั้งแผ่นพับ โปสเตอร์ กิจกรรมการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งโดยในปีแรกทางกรมประมงได้ทำการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ และในปีหน้าทางโครงการจะจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์น้ำ

คำสำคัญ: โครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนมีส่วนร่วม ส่งเสริมการสร้างความมีจิตสำนึก การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การฝึกอบรม การพัฒนาสื่อเพื่อการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน

* ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลฝั่งตะวันออก กรมประมง

แผนปฏิบัติการประกอบด้วย 6 กิจกรรม

1. การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

2. ส่งเสริมและขยายการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน

โครงการฯ จะส่งเสริมการทำประมงอย่างมีความรับผิดชอบและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งโดยชุมชนมีส่วนร่วม การดำเนินงานโครงการฯ จะสนับสนุนข้อมูลและการฝึกอบรมซึ่งจะช่วยลดข้อขัดแย้งในการประกอบอาชีพทางการประมง ปัจจัยที่สำคัญได้แก่การจัดตั้งกลุ่มจัดการประมง ซึ่งจะมีการฝึกอบรมวิธีดำเนินงานให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งชุมชน

2.1 กิจกรรมการประชาสัมพันธ์โครงการฯ

1. วันที่ 28 พฤศจิกายน 2544 ทางโครงการฯ ได้จัดประชุมผู้นำชาวประมงในตำบลปากคลองและผู้นำท้องถิ่น (อบต.) เพื่อรับฟังเรื่องการจัดตั้งโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชนในพื้นที่ตำบลปากคลอง ชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน และหน่วยงานที่รับผิดชอบ มีผู้เข้าร่วมประชุม 45 คน

2. วันที่ 22-26 เมษายน 2545 จัดประชุมชี้แจงเรื่องการจัดตั้งโครงการฯ วัตถุประสงค์ของโครงการฯ ขั้นตอนการดำเนินงาน และแนะนำเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในโครงการฯ การประชุมในครั้งนี้จัดขึ้นที่หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านรวม 5 หมู่บ้าน (หมู่ที่ 1 และ 6 รวมกัน) การจัดการประชาสัมพันธ์ในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ผลจากการฝึกอบรมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าใจกิจกรรมของโครงการฯ มากขึ้น

2.2 กิจกรรมอบรมผู้นำหมู่บ้านและผู้นำชาวประมง

วันที่ 14 – 18 มกราคม 2545 จัดฝึกอบรมการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน ที่ศูนย์ฝึกอบรมลูกเรือประมงทะเลจังหวัดชุมพร ผู้ที่เข้าร่วมฝึกอบรมเป็นผู้นำชาวประมง และผู้นำท้องถิ่นในตำบลปากคลอง รวม 20 คน หลักสูตรแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ วันที่ 14-15 มกราคม เป็นการบรรยายถึงหลักและวิธีการจัดการทรัพยากรประมง สถานการณ์ประมงในปัจจุบัน เพื่อให้ผู้ที่มี ส่วนร่วมเข้าใจหลักการจัดการทรัพยากรมากขึ้น วันที่ 16 – 18 มกราคม เป็นการนำผู้เข้ารับการ ฝึกอบรมเดินทางไปดูงานที่จ.ภูเก็ต พังงา และกระบี่ ซึ่งหมู่บ้านเหล่านี้ประสบความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน ผลจากการฝึกอบรมผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีความคิดที่จะช่วยกันเผยแพร่ความรู้ที่ได้สู่ผู้อื่นต่อไป

2.3 กิจกรรมอบรมเจ้าหน้าที่โครงการฯ

1. การเสริมสร้างประสบการณ์และทักษะในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในโครงการฯ ฝ่ายฝึกอบรมศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเขียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีฟเดค) ได้เชิญเจ้าหน้าที่ จากกรมประมงจำนวน 4 ท่าน ไปดูงานด้านการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนที่ประเทศ ฟิลิปปินส์ในเดือนธันวาคม 2544 เพื่อให้เจ้าหน้าที่โครงการฯ ได้เรียนรู้รูปแบบการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชนหลายๆรูปแบบ

2. วันที่ 13 – 15 มีนาคม 2545 ฝึกอบรมการวางแผนโครงการแบบมีส่วนร่วม โดยเชิญวิทยากรจากกรม

วิเทศสหการ สำนักนายกรัฐมนตรี หัวข้อการบรรยายมีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งผู้เข้าอบรมสามารถนำความรู้มาเป็นวิทยากรให้แก่ชาวประมงในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน และสามารถวางแผนการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. วันที่ 26 มีนาคม 2545 ได้จัดอบรมการพัฒนาบุคลากร เพื่อการพัฒนาชุมชนบรรยายโดยพัฒนากร อำเภอปะทิว เพื่อสร้างความเข้าใจในกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่ตำบลปากคลอง ต่อเจ้าหน้าที่โครงการฯ

4. วันที่ 9-14 กรกฎาคม 2545 สำนักงานฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีฟเดค) ได้เชิญเจ้าหน้าที่จากกรมประมงจำนวน 7 ท่าน ไปดูงานด้านการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนที่ประเทศมาเลเซีย เพื่อเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์ ทักษะในการปฏิบัติงาน และพัฒนาความรู้ในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน ของเจ้าหน้าที่โครงการฯได้มากขึ้น

5. วันที่ 1-2 ตุลาคม 2545 อบรมเจ้าหน้าที่โครงการฯ เรื่อง GIS และ Arcview for GIS โดยเจ้าหน้าที่จากสำนักงานฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีฟเดค) เป็นวิทยากร เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ด้านการใช้โปรแกรมนี้ในการจัดทำแผนที่แหล่งประมง และในการแสดงผลข้อมูลทางด้านสิ่งแวดล้อม

2.4 กิจกรรมอบรมนักเรียน

วันที่ 20 และ 23-27 กันยายน 2545 จัดฝึกอบรมนักเรียนโรงเรียนในตำบลปากคลองจำนวน 6 โรงเรียน หลักสูตร "การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง" เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงแก่เยาวชน มีนักเรียนเข้าร่วมอบรมทั้งสิ้น 180 คน โดยกิจกรรมนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.)

3. ส่งเสริมและพัฒนาผลผลิตท้องถิ่น

โครงการฯ จะส่งเสริมและพัฒนาผลผลิตท้องถิ่นทั้งที่เกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องกับการทำประมง เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการประมง การตลาดและขบวนการแปรรูป รวมทั้งเป็นการสร้างอาชีพเสริมอีกทางหนึ่งด้วย การพัฒนาเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์จากการประมง โดยการแนะนำเทคนิคจากภาคเอกชนหรือ องค์กรที่เกี่ยวข้อง เป้าหมายของกิจกรรมเพื่อสนองตอบนโยบายของรัฐบาล "หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์"

1. วันที่ 22 มกราคม 2545 ทางโครงการฯได้จัดนำตัวแทนแม่บ้านตำบลปากคลองจำนวน 6 คนเดินทางไปดูงานการแปรรูปสัตว์น้ำ และการดำเนินธุรกิจของกลุ่มแม่บ้านที่ประสบความสำเร็จ คือกลุ่มแม่บ้านประมงบ้านพลา อ.บ้านฉาง จ.ระยอง

2. วันที่ 23 – 25 มกราคม 2545 นำแม่บ้านชุดเดิมเข้าร่วมสัมมนาในหัวข้อเรื่องการพัฒนาธุรกิจสหกรณ์ประมงแห่งประเทศไทย ซึ่งจัดโดยสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ที่โรงแรมบางกอกพาเลซ กรุงเทพฯ เพื่อให้แม่บ้านได้เรียนรู้การทำธุรกิจ และการตลาดมากขึ้น

3. วันที่ 6 – 7 กุมภาพันธ์ 2545 ทางโครงการฯ ได้เดินทางไปถ่ายทำวีดีโอ การแปรรูปปลากะตักของกลุ่มแม่บ้านชุมชนเทศบาลประแส อ.ประแส จ.ระยอง ซึ่งสินค้าของแม่บ้านกลุ่มนี้ได้รับเลือกเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นความต้องการของกลุ่มแม่บ้านในตำบลปากคลอง

4. วันที่ 27-28 พฤษภาคม 2545 ทางโครงการฯ ได้จัดอบรมกลุ่มแม่บ้านประมงหลักสูตร "การแปรรูปสัตว์น้ำ" จำนวน 2 ครั้ง ครั้งละ 1 วัน แก่แม่บ้านประมงในต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 2 พื้นที่ คือบริเวณ ม.1,6 และ ม.3,7 มีแม่บ้านประมงสนใจเข้าร่วมทั้งสิ้น 67 คน

5. วันที่ 29 พฤษภาคม 2545 ทางโครงการฯ ได้จัดอบรมกลุ่มแม่บ้านประมงหลักสูตร "การบรรจุผลิตภัณฑ์" จำนวน 1 ครั้ง ครั้งละ 1 วัน แก่แม่บ้านประมงในต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร มีแม่บ้านประมงสนใจเข้าร่วมทั้งสิ้น 35 คน

6. วันที่ 23 – 24 มิถุนายน 2545 ทางโครงการฯ ได้จัดให้มีการอบรมย่อยครั้งที่ 2 เรื่องการแปรรูปสัตว์น้ำให้กับแม่บ้านประมงในต.ปากคลอง 2 พื้นที่ คือบริเวณ ม.1,6 และ ม.3,7

ผลจากการฝึกอบรมทำให้เกิดกลุ่มแม่บ้านที่มีกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำจำนวน 3 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิตตำบลปากคลอง มีสมาชิกจำนวน 79 คน ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้แก่ ปลากะตักสามรส หมึกสามรส ข้าวเกรียบปลา ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านนี้ได้รับเลือกเป็นหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ของตำบลปากคลอง ผลิตภัณฑ์ที่ได้นำไปขายในสถานที่ต่างๆ ทั่วประเทศ เช่น กรุงเทพมหานคร เชียงราย เชียงใหม่ สงขลา ระนองฯ และได้รับรางวัลที่ 2 จากการประกวดผลิตภัณฑ์การแปรรูปอาหารทะเลในงานภูมิปัญญาแผ่นดินใต้ อาหารสะอาด รสชาติอร่อย อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ระหว่างวันที่ 22-30 กันยายน 2545

2) กลุ่มแม่บ้านประมงถ้ำธง มีสมาชิกแรกเข้าจำนวน 26 คน ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้แก่ หมึกสามรส ปลากะตักสามรส ปลาหวาน ก้างปลาสวรรค์ฯ

3) กลุ่มแม่บ้านประมงเกาะเตียบ มีสมาชิก 24 คน โดยเป็นการรวมตัวกันเพื่อทำการแปรรูปสัตว์น้ำจำหน่ายในพื้นที่ สินค้าที่ได้รับความนิยมคือ หอยแมลงภู่ปรุงรส ข้าวเกรียบหอยแมลงภู่ ข้าวเกรียบปู ข้าวเกรียบหมึก ข้าวเกรียบเผือก และข้าวเกรียบฟักทอง วัตถุดิบที่นำมาแปรรูปเป็นวัตถุดิบที่หาได้ง่าย และมีราคาถูก ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มนี้ได้รับรางวัลที่ 3 จากการประกวดผลิตภัณฑ์การแปรรูปอาหารทะเล ในงานภูมิปัญญาแผ่นดินใต้ อาหารสะอาด รสชาติอร่อย อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ระหว่างวันที่ 22-30 กันยายน 2545

7. วันที่ 23 สิงหาคม 2545 อบรมกลุ่มแม่บ้านประมงหลักสูตร "สหกรณ์และกลุ่มธุรกิจ" จำนวน 1 ครั้ง ครั้งละ 1 วัน แก่แม่บ้านประมงในต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร มีแม่บ้านประมงสนใจเข้าร่วมทั้งสิ้น 30 คน

ผลจากการฝึกอบรมทำให้แม่บ้านเริ่มมีความคิดที่จะทำอาชีพเสริมให้กับครอบครัวมีความสามัคคี เกิดขึ้นในชุมชนมากกว่าแต่ก่อน พ่อบ้านมองเห็นบทบาทและความสำคัญของแม่บ้านมากขึ้น และยอมรับในความสามารถของสตรีในภาคประมง

8. วันที่ 13 พฤศจิกายน 2545 ทางโครงการฯ พาตัวแทนกลุ่มแม่บ้านประมงเกาะเตียบ เดินทางไปดูงานที่กลุ่มแม่บ้านหลังสวน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จเพื่อให้แม่บ้านได้เห็นแนวทางในการบริหารกลุ่มฯ

4. ส่งเสริมศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรประมงที่ถูกต้องเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อ

ผลสำเร็จของโครงการฯโดยผ่านขบวนการฝึกอบรม ซึ่งจะเน้นในเรื่องการจัดการทรัพยากร การทำการประมงโดยมีความรับผิดชอบ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง กลุ่มเป้าหมายของการฝึกอบรม ได้แก่ ชาวประมง เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เด็กนักเรียน และเยาวชน นอกจากนั้นการจัดตั้งกลุ่มของชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรและธุรกิจต่างๆเป็นสิ่งที่จำเป็นและต้องการฝึกอบรม

1. ฝึกอบรมชาวประมงหลักสูตร "การจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน" ตามโครงการฯ ทุกหมู่บ้านในต.ปากคลอง อ.ปะทิว จ.ชุมพร 5 ครั้ง 5 วัน ระหว่างวันที่ 22-26 เมษายน 2545 มีชาวประมงสนใจเข้าร่วมฟังคำชี้แจงทั้งสิ้น 262 คน

2. ฝึกอบรมชาวประมงหลักสูตร "การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง" จำนวน 1 ครั้ง ครั้งละ 2 วัน ระหว่างวันที่ 25-26 มิถุนายน 2545 มีชาวประมงสนใจเข้าร่วมอบรมทั้งสิ้น 35 คน ผลจากการ ฝึกอบรมทำให้ชาวประมงสามารถนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาเทคนิค และวิธีการเลี้ยงสัตว์น้ำของตนเองได้ดียิ่งขึ้น

3. ฝึกอบรมชาวประมงหลักสูตร "การเสริมสร้างจิตสำนึกการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน" จำนวน 2 ครั้ง ครั้งละ 1 วัน ในวันที่ 19, 29 สิงหาคม 2545 มีชาวประมงสนใจเข้าร่วมอบรมทั้งสิ้น 84 คน

4. ฝึกอบรมชาวประมงหลักสูตร "การสาธิตและการส่งเสริมเครื่องมือประมง" จำนวน 1 ครั้ง ครั้งละ 1 วันวันที่ 24 สิงหาคม 2545 มีชาวประมงสนใจเข้าร่วมอบรมทั้งสิ้น 41 คน ผลจากการฝึกอบรมทำให้ชาวประมงเข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมง โดยจะเริ่มที่เครื่องมือประมงลอบปูเป็นเครื่องมือแรก ซึ่งจะทำการเปลี่ยนขนาดตาอวนพื้นท้องลอบ จากประมาณ 1 นิ้ว เป็นตาอวนขนาด 4 นิ้ว ชาวประมงบางรายที่ต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพจะมีเงินทุนสนับสนุนในรูปของปัจจัยการผลิตโดยใช้เงินจากโครงการจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรประมงทะเล และจะเริ่มดำเนินการปรับเปลี่ยนในปีงบประมาณ 2546

5. ประชุมชี้แจงชาวประมงในเรื่อง "การจัดสรรพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง" จำนวน 3 ครั้ง ในเดือนสิงหาคม และกันยายน 2545 มติในที่ประชุมเห็นด้วยว่าควรมีการปรับเปลี่ยนประกาศจังหวัดปี 2527 จากที่อนุญาตเลี้ยงหอยเป็นที่อนุญาตเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ควรมีการจัดสรรพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งแบ่งเป็น 2 พื้นที่ คือ พื้นที่สำหรับเลี้ยงหอย และพื้นที่เลี้ยงปลา โดยมีการแบ่งเขตอย่างชัดเจน และจัดที่หลบลมมรสุมสำหรับเรือประมงไว้ด้วย ในการจัดสรรพื้นที่จะมีการเลือกกรรมการของแต่ละหมู่บ้าน เป็นคณะกรรมการร่วมกันพิจารณาพื้นที่

6. ประชุมขอความเห็นชอบในเรื่อง "การจัดสรรพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง" หลังจากที่คณะกรรมการได้ร่วมกันพิจารณาพื้นที่แล้ว โดยขอความเห็นชอบในวันที่ 5-7 ธันวาคม 2545

7. จัดทำการประเมินความคิดเห็นเบื้องต้น (PRA) ในที่ประชุมหมู่บ้านหมู่ที่ 6 เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแผนที่หมู่บ้าน การใช้ประโยชน์จากแผนที่แหล่งประมง รวมทั้งความถูกต้องของแผนที่ การดูแลรักษาความสะอาดบริเวณชายหาด และการจัดหน้าบ้านให้สวยงาม ซึ่งชาวบ้านให้ความสนใจและมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นค่อนข้างมาก และมีความคิดที่จะดำเนินการตามที่ได้เสนอต่อไป

5. พัฒนาระบบและวิธีการการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน

โครงการฯ จะดำเนินการจัดทำเอกสาร บทความ และสื่อชนิดต่างๆ เพื่อถ่ายทอดการพัฒนาการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยมุ่งเน้นในเรื่องกฎระเบียบด้านการประมง แผนการจัดการทรัพยากรประมงและการมีส่วนร่วมของชุมชน

กิจกรรมการพัฒนาระบบและวิธีการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน ได้เริ่มดำเนินการควบคู่กับการเริ่มโครงการฯ โดยทำการพัฒนาและจัดทำสื่อต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ และปลูกสร้างจิตสำนึกในการจัดการทรัพยากรประมงให้กับชาวประมงและผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่โครงการฯ ในระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

1. จัดทำโปสเตอร์และสมุดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อให้ชาวประมงและบุคคลทั่วไปได้ทราบถึงความสำคัญของป่าชายเลน และร่วมกันอนุรักษ์ และได้แจกจ่ายไปยังแต่ละหมู่บ้านในพื้นที่โครงการฯ รวมทั้งโรงเรียนในตำบลปากคลอง
2. จัดทำโปสเตอร์เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆในพื้นที่โครงการฯ พื้นที่เขตประกาศ เพื่อประชาสัมพันธ์พื้นที่โครงการฯ รวมทั้งงานกิจกรรมต่างๆ ให้ชาวบ้านตำบลปากคลองเข้าใจยิ่งขึ้น
3. จัดทำแผ่นพับ(ภาษาไทย) เพื่อเผยแพร่ความเป็นมา วัตถุประสงค์ และกิจกรรมในการดำเนินงาน
4. แผ่นพับแนะนำโครงการ (ภาษาอังกฤษ)
5. จัดทำแผนปฏิบัติการโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อ.ปะทิว จ.ชุมพร
6. รายงานการดำเนินงานประจำสามเดือนฉบับที่ 1 (ต.ค. – ธ.ค.) ฉบับที่ 2 (ม.ค. – มี.ค.) และฉบับที่ 3 (เม.ย. – มิ.ย.) เพื่อรายงานความคืบหน้าในการดำเนินโครงการฯ
7. โฮมเพจแนะนำโครงการฯ ได้จัดทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยเนื้อหาประกอบด้วยความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ กิจกรรมต่างๆ พร้อมทั้งคำอธิบายงานในแต่ละกิจกรรมสามารถเข้าไปชมได้ที่ http://td.seafdec.org/Locally-based/index.html หนังสือ project proposal หนังสือแนะนำโครงการฯ รวมทั้งบทนำของโครงการฯ เป็นภาคภาษาอังกฤษ
8. Newsletter การทำกิจกรรมโครงการฯ เป็นหนังสือพิมพ์ขนาดย่อม มีทั้งหมด 4 หน้า เพื่อรายงานการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา กลุ่มเป้าหมายที่จะแจกคือ ชาวบ้านในตำบลปากคลอง รูปแบบจะจัดพิมพ์ 4 สี ขนาด เอ 4 อยู่ในระหว่างการจัดพิมพ์

6. การฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง

กรมประมงจะพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชนมีส่วนร่วมและให้ความเห็นกิจกรรมหลักได้แก่การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลโดยการจัดวางปะการังเทียมในพื้นที่ ที่ชุมชนให้ความเห็นชอบ และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ชนิด และขนาดที่เหมาะสมในแหล่งน้ำเพื่อฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์

1. การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล

   ทำการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเพื่อประกอบการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลในปี 2546 จำนวน 2 แห่ง คือที่บ้านบ่อสำโรง หมู่ที่ 2 และบ้านบนไร่ หมู่ที่ 6

2. การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ

   ดำเนินการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ลูกกุ้งแชบ๊วย และกุ้งกุลาดำจำนวน 1,000,000 ตัว ในวันที่ 7

สิงหาคม 2545 และจากการสอบถามชาวประมงพบว่าผลจากการปล่อยพันธุ์กุ้งในปีที่ผ่านมามีผลทำให้ชาวประมงบริเวณ ต.ปากคลอง อ.ปะทิว สามารถจับกุ้งได้ในปริมาณมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

7. กิจกรรมอื่นๆ

โครงการฯ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการประสานงานโครงการอันเนื่องจากพระราชดำริ (กปร.) ปี 2545 จำนวน 2,020,800 บาท โดยแบ่งรายละเอียดงบประมาณดังนี้

1. การฟื้นฟูทรัพยากรในแหล่งน้ำ 100,000 บาท

2. การฝึกอบรม 90,000 บาท

3. ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง 1,500,000 บาท

ใช้ในการก่อสร้างอาคารสำนักงานโครงการฯ ประกาศประกวดราคาเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2545 โดยผู้ประกวดราคาได้ คือ นายอำนวย บัวเขียว หจก. อุดมธนาสิน เริ่มทำสัญญาเมื่อวันที่ 27 กันยายน 2545 สิ้นสุดสัญญาวันที่ 24 เมษายน 2546

4. ค่าครุภัณฑ์ 1,206,000 บาท
ใช้ในการจัดซื้อครุภัณฑ์ต่างๆที่ใช้ในสำนักงานโครงการฯ อยู่ในระหว่างดำเนินการจัดซื้อ

สรุปผลการดำเนินงานของโครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน บริเวณอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร : สรุปจากรายงานไตรมาส

มาซาฮิโร ยามาโอะ *

1. วัตถุประสงค์

รายงานฉบับนี้ ได้สรุปผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคต่างๆของโครงการฯที่ได้ดำเนินงานมาแล้วจากรายงานไตรมาสของโครงการฯ พร้อมทั้งเสนอแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานของโครงการฯ โดยในส่วนของรายละเอียดของกิจกรรมต่างๆนั้นส่วนใหญ่ได้จัดพิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ และเอกสารวิชาการ

โครงการฯนี้ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม คือ กิจกรรมที่ 1 การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน กิจกรรมที่ 2 การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชน กิจกรรมที่ 3 การสนับสนุนธุรกิจของชุมชน กิจกรรมที่ 4 การส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรมที่ 5 การพัฒนาระบบและวิธีการส่งเสริมให้มีประสิทธิภาพ กิจกรรมที่ 6 การฟื้นฟูทรัพยากรประมง

โครงการดังกล่าวนี้ มีระยะเวลา 5 ปี (ตุลาคม 2544 - กันยายน 2549) ซึ่งแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐานต่างๆ และการฝึกอบรมเพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความสำนึกในการรักษาทรัพยากร (กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมที่ 4 และกิจกรรมที่ 5) และการฟื้นฟูทรัพยากรประมง (กิจกรรมที่ 6)

ระยะที่ 2 เป็นการจัดทำขอบเขตและการกำหนดหน้าที่ของโครงการฯ รวมถึงการสนับสนุนเพื่อให้เกิดโอกาสในทางเลือกด้านเศรษฐกิจ

2. สรุปผลการดำเนินงานของโครงการฯ ในช่วงแรกของระยะที่ 1

ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการวางแผนโครงการฯ การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การให้การศึกษา และการฝึกอบรม ดังต่อไปนี้

ไตรมาสที่ 1 (เดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม 2544)

จัดทำแผนและงบประมาณของโครงการฯ ที่จะดำเนินงานในปี 2545 โดยร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของกรมประมงและเจ้าหน้าที่ของซีฟเดค (SEAFDEC) โดยใช้งบประมาณจากกรมประมงและซีฟเดค (SEAFDEC) (โดยในส่วนของ SEAFDEC นั้น มีท่านรองเลขาธิการศูนย์ฯเป็นผู้จัดสรรงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลญี่ปุ่น (Japanese Trust Fund)) และได้เสนอแผนงานดังกล่าวพร้อมกับการแต่งตั้งคณะทำงานของทั้ง 2 ฝ่ายในวันที่ 5 ตุลาคม 2544 และได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการบริหารโครงการฯจากหน่วยงานทั้งสองฝ่ายในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2544 หลังจากนั้นคณะทำงานจึงได้เริ่มเตรียมแผนปฏิบัติงานและประสานงาน

* ศาสตราจารย์, บัณฑิตวิทยาลัยสาขาวิชา Biosphere Science, มหาวิทยาลัยฮิโรชิมา
1-4-4 คางามิยามะ, ฮิงาชิ ฮิโรชิม่า, 739-8528 ประเทศญี่ปุ่น
อีเมล์: yamao@hiroshima-u.ac.jp

กับชุมชนในพื้นที่ตำบลปากคลอง

ในระยะแรกนั้นได้มีการประชุมเตรียมแผนการดำเนินงานโดยมีการพิจารณาปัญหาที่สำคัญๆ 3 เรื่องคือ

1. เรื่องเกี่ยวกับการพิจารณาเตรียมแผนปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโครงการฯและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของประชาชนในท้องที่ ทั้งนี้เพราะขั้นตอนและวิธีการของโครงร่างของโครงการฯ ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและองค์กรในตำบลปากคลอง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นในการที่จะจัดทำแผนร่างขั้วคราวก่อน

2. การพิจารณาหาแนวทางเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม และเห็นความสำคัญของการใช้ทรัพยากรให้เกิดความยั่งยืน

3. การพิจารณาหาแนวทางที่จะสร้างหรือปลูกจิตสำนึกร่วมกันระหว่างชุมชน องค์กรในท้องถิ่น(อบต.) และเจ้าหน้าที่ของทั้งสองฝ่ายในทุกระดับ ซึ่งหลังจากการประชุมคณะกรรมการดำเนินงานจึงได้มีมติในการจัดทำแผนและกำหนดกลยุทธ์ร่วมกัน

ดังนั้นกิจกรรมต่างๆของโครงการฯ จึงเกิดจากการทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันและภายใต้งบประมาณที่ได้รับของทั้งสองฝ่าย โดยในไตรมาสที่หนึ่งมีผลการปฏิบัติงานของแต่ละกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ 1

การจัดเตรียมการสำรวจซึ่งเป็นทั้งเรื่องด้านสังคมและเศรษฐกิจ ด้านสมุทรศาสตร์และสิ่งแวดล้อม โดย SEAFDEC และเจ้าหน้าที่ของศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง จังหวัดชุมพร ได้ร่วมกันวางแผนและออกแบบการสำรวจ

กิจกรรมที่ 4

1. **การจัดเตรียมการฝึกอบรมผู้นำในท้องถิ่น** โดยศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง จังหวัดชุมพร ได้จัดเตรียมแผนการฝึกอบรมและการให้การศึกษาเพื่อสนับสนุนโครงการฯ ที่จะดำเนินการฝึกอบรมในไตรมาสต่อไป ทั้งนี้รวมถึงการจัดเตรียมแผนการฝึกอบรมเรื่องการพัฒนาด้านการจัดการประมงโดยชุมชนและการพัฒนาธุรกิจสหกรณ์ (ซึ่งจัดโดยสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศญี่ปุ่น และสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย)

2. **การศึกษาดูงานที่ประเทศฟิลิปินส์** ระหว่างวันที่ 2-7 ธันวาคม 2544 เจ้าหน้าที่จากกรมประมง 4 ท่านและจาก SEAFDEC 4 ท่าน เดินทางไปศึกษาดูงานโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งบนเกาะปาไนย (Panay) และศึกษาขอบเขตโครงสร้างของการกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรประมง ซึ่งผลจากการศึกษาดูงานครั้งนี้ทำให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง และเห็นพ้องต้องกันว่าหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นเป็นหัวใจสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

3. **โครงการปลูกป่าร่วมกับองค์กรในท้องถิ่น** โรงเรียนบ้านทุ่งมหามีแผนที่จะปลูกป่าชายเลนร่วมกับ NGO ทาง SEAFDEC ได้สนับสนุนด้านการเงินให้กับโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรในท้องถิ่น และได้ร่วมปลูกป่าพร้อมกับครู นักเรียน และกลุ่มปลูกป่าชายเลนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนงานของกิจกรรมโครงการฯ และได้เข้าร่วมโครงการศึกษาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน

กิจกรรมที่ 5

กิจกรรมโฆษณาและประชาสัมพันธ์ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสนับสนุนให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการฯ 2) เพื่อกระตุ้นให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยใช้แผ่นป้ายโฆษณารณรงค์การปลูกป่าชายเลน ซึ่งเป็นภาพกิจกรรมการปลูกป่าชายเลนของโรงเรียนบ้านทุ่งมหา อย่างไรก็ตามตั้งแต่มีการดำเนินการเกี่ยวกับการประกาศเขตของกระทรวงเกษตรฯ การจัดพิมพ์แผ่นป้ายโฆษณาต่างๆได้เลื่อนออกไป (และต่อมาได้จัดพิมพ์และเผยแพร่ในเดือน กันยายน 2545)

ไตรมาสที่ 2 (เดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม 2545)

ในช่วงเดือนมกราคม 2545 ส่วนใหญ่เป็นการจัดทำแผนปฏิบัติงานของแต่ละกิจกรรม ที่ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่แนวคิดและขอบเขตการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน (LBCRM) และดำเนินโครงการฝึกอบรมผู้นำในท้องถิ่น ตลอดจนการทดสอบแบบสำรวจข้อมูลทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ และสมุทรศาสตร์

ในช่วงเวลาดังกล่าวพบอุปสรรคบางประการเกี่ยวกับการจัดการและการบริหารโครงการฯ ซึ่งก็ได้มีการแก้ไข คือการตกลงร่วมกันเกี่ยวกับความรับผิดชอบระหว่างคณะกรรมการดำเนินงานและคณะทำงานด้วย ดังนั้นจึงได้จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการทำโครงการฯ ทั้งนี้เพื่อติดตามประเมินผลการทำงานในแต่ละขั้นตอนให้เป็นไปตามแผนงาน ซึ่งนับว่าเป็นอีกบทเรียนหนึ่งของการทำงานและการบริหารงาน

ในไตรมาสที่ 2 มีผลการปฏิบัติงานของแต่ละกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ 1

1. **การสำรวจข้อมูลด้านสังคม-เศรษฐกิจ**

   1.1 **การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นใน 6 หมู่บ้าน** (7- 11 มกราคม 2545) โดยมีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ 1) เพื่อแยกแยะด้านกายภาพ สังคมและเศรษฐกิจ และสภาวะสิ่งแวดล้อม 2) เพื่อที่จะได้ทราบถึงปัญหาพื้นฐานและโอกาสในการสร้างจิตสำนึกและความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นประชาชน 3) เพื่อศึกษาโอกาสในการทำงานของชุมชน 4) เพื่อหาแนวทางส่งเสริมให้ชาวประมงและชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรประมงร่วมกันทั้งด้านการผลิตและการกระจายสินค้า ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนี้ได้มีการวิเคราะห์อย่างละเอียดในแนวลึก ทั้งกิจกรรมการทำการประมงและกิจกรรมต่อเนื่องในท้องถิ่น

   1.2 **การสำรวจการทำการประมงหมึกและปลากะตัก** (25 กุมภาพันธ์ -1 มีนาคม 2545) เนื่องจากกิจกรรมประมงดังกล่าวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของชุมชนในท้องถิ่นมาก เพราะกิจกรรมดังกล่าวมีผลต่อการปรับปรุงการผลิตและสภาวะความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งการสำรวจครั้งนี้เน้นด้านการลงทุนและภาวะการผลิต

   1.3 **การสำรวจด้านการตลาด** (27-29 มีนาคม 2545) มีเนื้อหาครอบคุมด้านการแปรรูปและการตลาดของสินค้าสัตว์น้ำที่สำคัญๆในท้องถิ่น โดยมีการสำรวจผู้แปรรูป ผู้ค้า รวมถึงแพปลา ซึ่งเป็นผู้รวบรวมสินค้าที่สำคัญในท้องถิ่น และระบบการตลาดของสินค้าสัตว์น้ำโดยเฉพาะหมึกและปลากะตัก ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในด้านการแปรรูปและการตลาด ตลอดจนได้เสนอปัญหาและแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพของการแปรรูปและการตลาด

1.4 **การสำรวจกลุ่มต่าง ๆในท้องถิ่น** เพื่อให้ทราบถึงกลุ่มต่างๆที่มีอยู่ตลอดจนการ ดำเนินงานของกลุ่มเหล่านั้น เพื่อหาแนวคิดและแนวทางที่จะนำมาสู่การพัฒนาความร่วมมือระหว่างชุมชน

2. **การสำรวจด้านสมุทรศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและการสำรวจผลผลิตสัตว์น้ำ**

2.1 **การสำรวจด้านสมุทรศาสตร์และสิ่งแวดล้อม** (เริ่มในเดือน มกราคม 2545) โดยการใช้เรือสำรวจ 12 จุดในเขตประกาศ และเก็บข้อมูล 3 ครั้งในช่วงดังกล่าว ข้อมูลและตัวอย่างจากการสำรวจได้แก่ คุณภาพน้ำ อุณหภูมิของน้ำ ความเค็ม ปริมาณออกซิเจน ธาตุอาหาร และจำนวนแบคทีเรียกระแสน้ำ และทรัพยากรทางทะเล (เช่น แพลงตอนสัตว์ ลูกปลาวัยอ่อน และสัตว์น้ำขนาดเล็ก)

2.2 **การจัดทำแผนที่แหล่งทำการประมง** (สำรวจระหว่างวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ถึง 1 มีนาคม 2545) แสดงให้เห็นถึงแหล่งทำการประมงตามชนิดเครื่องมือและกิจกรรมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่ง ทั้งนี้ได้จัดทำแผนที่กระชังเลี้ยงปลา ฟาร์มเลี้ยงหอยแมลงภู่ บ่อเลี้ยงกุ้ง และพื้นที่ป่าชายเลน เป็นต้น ซึ่งได้แสดงแผนที่ในรูปแบบต่างๆ และการอธิบายสภาวะของสิ่งแวดล้อมและสภาพของทรัพยากรชายฝั่งรวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่น

2.3 **การสำรวจผลผลิตสัตว์น้ำ** เป็นการสำรวจรายเดือนในท้องที่โครงการฯ โดยเน้นเครื่องมือขนาดเล็ก เช่น อวนจมปู อวนลอยกุ้งสามชั้น และอวนลอยปลา เป็นต้น ทั้งนี้ได้ข้อมูลด้านปริมาณการจับทั้งขนาดและชนิดของสัตว์น้ำของแต่ละเครื่องมือ ซึ่งนับว่ามีประโยชน์ต่อการประเมินข้อมูลแหล่งทำการประมง

กิจกรรมที่ 3

การสาธิตการแปรรูปให้กับกลุ่มสตรี ธุรกิจในท้องถิ่นมีการพัฒนาขึ้นหลังจากโครงการฯให้การสนับสนุนโดยการฝึกอบรมผู้นำกลุ่มสตรี เช่นการสนับสนุนให้เข้าร่วมสัมมนาที่เกี่ยวกับการพัฒนาธุรกิจสหกรณ์และมีโอกาสเข้าเยี่ยมชมกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านประมงในจังหวัดระยองในเรื่องการแปรรูปสินค้าสัตว์น้ำและการตลาด ซึ่งผู้เข้าร่วมการอบรมครั้งนี้มีความพึงพอใจมาก และหลังจากการดูงาน(ในวันที่ 1 มีนาคม 2545) กลุ่มสตรีดังกล่าวได้เริ่มสาธิตการแปรรูปสัตว์น้ำให้กับสมาชิกในกลุ่มจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการอบรมและดูงาน ซึ่งมีการแปรรูปหลายผลิตภัณฑ์หลายรูปแบบและส่งขายในตลาดท้องถิ่น ซึ่งทาง SEAFDEC ได้ให้การสนับสนุนในหลายรูปแบบ ส่วนกรมประมงให้การสนับสนุนวิทยากรในการแปรรูปสัตว์น้ำ

กิจกรรมที่ 4

1. **การฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่โครงการ**

1.1 **การจัดการโครงการแบบครบวงจร** (The Project Cycle Management : PCM) ในวันที่ 13-15 กุมภาพันธ์ 2545 โดยผู้เชี่ยวชาญจากกรมวิเทศสหการ ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาประสิทธิภาพของคณะทำงาน

1.2 **การพัฒนาชุมชนในตำบลปะทิว** ในวันที่ 26 มีนาคม 2545 ซึ่งจัดโดยองค์กรในท้องถิ่นพบว่าในท้องที่ดังกล่าวมีโครงการพัฒนาต่างๆ หลายโครงการและมาจากหลายหน่วยงาน ดังนั้นจึงจำเป็นที่ต้องทราบถึงขอบเขตของนโยบายและองค์กรต่างๆที่เข้ามาสนับสนุนและพัฒนาต่างๆในท้องที่ดังกล่าวด้วย

2. **การฝึกอบรมผู้นำ** เป็นการฝึกอบรมให้ผู้นำในหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มต่างๆ ผู้นำกลุ่มสตรี และอบต. ตำบล

ปากคลอง เพื่อให้เข้าใจอย่างสอดคล้องในกิจกรรมของโครงการฯ ซึ่งเป็นการสนับสนุนกิจกรรมที่ 2 และ 3

2.1 **การฝึกอบรมด้านการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง** ในช่วงวันที่ 14-18 มกราคม 2545 มีการอบรมเรื่อง "การจัดการประมงโดยชุมชน" ที่ศูนย์ฝึกอบรมลูกเรือประมงทะเล จ.ชุมพร โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือเป็นการบรรยาย และร่วมกันพิจารณาปัญหา ซึ่งเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการทั้งในด้านทฤษฎีและการ ปฏิบัติเกี่ยวกับขอบเขตการจัดการทรัพยากรและให้ผู้อบรม ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับสถานะการณ์ปัจจุบันของทรัพยากรชายฝั่ง และในช่วง 16-18 มกราคม 2545 คณะทำงานและผู้เข้าร่วมการอบรมได้ไปศึกษาดูงานที่ จ.ภูเก็ต เพื่อเยี่ยมชมศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลฝั่งอันดามัน ของกรมประมง ในการทัศนศึกษาครั้งนี้ได้ไปสังเกตการณ์หมู่บ้านประมงจำนวน 3 หมู่บ้านในจังหวัดพังงา ซึ่งได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นและที่จังหวัดกระบี่ กำนันตำบลบ้านเขาทองได้อธิบายระบบการจัดการเขตพื้นที่ชายฝั่งและการติดตาม ตรวจสอบการทำประมงในเขตของอาสาสมัคร

2.2 **การฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่** 3 กลุ่มสตรีร่วมกันพัฒนากิจกรรมการแปรรูปโดยใช้ทรัพยากรสัตว์น้ำที่มีอยู่ในท้องถิ่นรวมถึงปลากะตักและหมึก โดยพยายามจัดฝึกอบรมให้กลุ่มแม่บ้านได้มีกิจกรรมร่วมกัน ในวันที่ 22 มกราคม 2545 เจ้าหน้าที่ของ SEAFDEC เชิญแม่บ้านในท้องที่จำนวน 6 ราย และ เจ้าหน้าที่จากศพท.ชุมพร ของกรมประมงจำนวน 2 ราย ไปดูงานที่ จ.ระยอง โดยเยี่ยมชมกลุ่มประมงบ้านพลา ซึ่งเป็นกลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ ซึ่งทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการด้านการตลาดและการจัดการในกลุ่มดังกล่าว ในช่วง 22-25 มกราคม 2545 กลุ่มสตรีดังกล่าว นี้ได้ร่วมฟังสัมมนา "การพัฒนาธุรกิจสหกรณ์ประมงในประเทศไทย" ซึ่งจัดโดยสหกรณ์ประมง แห่งชาติของประเทศญี่ปุ่นและสันนิบาตสหกรณ์ของไทย เรื่องการพัฒนาสหกรณ์ในประเทศไทย และการจัดการด้านการตลาด รวมถึงประสบการณ์จากประเทศต่างๆ

กิจกรรมที่ 5

1. **ภาพโปสเตอร์และสมุด**

SEAFDEC จัดพิมพ์โปสเตอร์จำนวน 200 แผ่นซึ่งเป็นกิจกรรมการปลูกป่าชายเลนร่วมกันระหว่างผู้นำในท้องถิ่น NGO ครู นักเรียน ชาวประมง และเจ้าหน้าที่ของโครงการฯ และได้แจกให้ทุกหมู่บ้านทุกโรงเรียน และสถานที่ราชการต่างๆรวมถึงองค์กรในท้องถิ่น

2. **การแจกสมุด**

สมุดที่จัดทำแจกให้นักเรียนทุกคนทุกโรงเรียนระดับประถมของตำบลปากคลอง (ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม) โดยปกสมุดเป็นภาพการร่วมกันปลูกป่าชายเลนของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียน และในช่วงที่มีการแจกสมุดให้นักเรียนในแต่ละชั้นเรียนนั้นได้อธิบายถึงความสำคัญของการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง และวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ในกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งได้ให้นักเรียนร่วมอธิบายถึงความเข้าใจเกี่ยวกับภาพปกของสมุดด้วย

ไตรมาสที่ 3 (เดือนเมษายน ถึงเดือนมิถุนายน 2545)

ในช่วงนี้โครงการฯ ได้เน้น 2 กิจกรรมคือ การจัดแผนการฝึกอบรม และการสำรวจครัวเรือนประชากร ซึ่งทั้งสองกิจกรรมนั้นจำเป็นต้องใช้เวลาในการวางแผนและจัดเตรียมงาน

ในส่วนของการวางแผนการฝึกอบรม โดยมีการอบรมเจ้าหน้าที่ของโครงการฯ และเจ้าหน้าที่ในระดับท้องถิ่นในการเข้าร่วมการจัดการประมงในท้องถิ่น ผู้ร่วมโครงการฯ ได้ฝึกอบรมและเรียนรู้ว่าทำอย่างไรที่จะเข้าใจท้องถิ่นและทำอย่างไรที่จะทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโครงการฯ ทั้งนี้เป็นการฝึกอบรมผู้ร่วมงานในระดับท้องถิ่นซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานและขอบเขตของกิจกรรม และเพื่อหาคำตอบในการแก้ ปัญหาของการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและการพัฒนาชุมชน ซึ่งทำให้ผู้ร่วมงานได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ รวมถึงทัศนคติของชุมชนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของทรัพยากร และความต้องการในการพัฒนาชุมชนนั้น

ในส่วนอื่นๆนั้น เป็นการสำรวจครัวเรือนประชากรของครัวเรือนในทุกหมู่บ้าน โดยสำรวจข้อมูลด้านอาชีพต่างๆ และในส่วนครัวเรือนประมง สำรวจข้อมูลการถือครองทรัพย์สินประมง (จำนวนเรือและเครื่องมือต่างๆ) ตลอดจนจัดทำข้อมูลพื้นฐานต่างๆในท้องถิ่น รวมถึงการจัดทำแผนที่ของหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมินผลและติดตามผลของกิจกรรมต่างๆ ทั้งนี้โดยการรวบรวมข้อมูลต่างๆจากแหล่งที่มีการสำรวจเพื่อเป็นข้อมูลทุติยภูมิและสำรวจข้อมูลที่จำเป็นเพิ่มเติม

รายละเอียดของกิจกรรมในไตรมาสที่ 3 มีดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ 1

1. **การสำรวจข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม**

1.1 **การจัดเรียงข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล**
หลังจากการสำรวจ ผู้ร่วมการสำรวจได้จัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ร่วมกัน

1.2 **การสำรวจครัวเรือนประชากรของทุกหมู่บ้าน**
ทั้งนี้เพื่อให้ได้จำนวนครัวเรือนทั้งหมดของประชากรในตำบล ซึ่งข้อมูลล่าสุดนั้นเป็นข้อมูลจากสำมะโนครัวเรือนประมงในปี 2538 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงมากในปัจจุบัน จึงได้จัดทำแบบสำรวจครัวเรือนทุกสาขาอาชีพ (การเกษตร การประมง การรับจ้าง การแปรรูป และการค้าขาย เป็นต้น) โดยเน้นด้านแหล่งที่มาของรายได้ ทรัพย์สินของครัวเรือน นอกจากนี้ยังได้จัดทำแผนที่ที่ตั้งของครัวเรือน และมีการถ่ายภาพลักษณะของบ้าน สาธารณูปโภคต่างๆ (ถนน ไฟฟ้า วัด โรงเรียน ท่าเทียบเรือ เป็นต้น) เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงต่างๆก่อนและหลังการมีโครงการฯ

1.3 **การสำรวจข้อมูลด้านสมุทรศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและผลผลิตสัตว์น้ำ**

1) **การสำรวจข้อมูลด้านสมุทรศาสตร์และสิ่งแวดล้อม** มีการสำรวจข้อมูลทุกๆ 2 เดือน ตามคำแนะนำของที่ปรึกษาของโครงการจากกรมประมง เพื่อที่จะประมาณศักยภาพของการเพาะเลี้ยงปลาในกระชัง บริเวณด้านหน้าของหมู่ 7

2) **การสำรวจผลผลิตสัตว์น้ำ** เป็นการรวบรวมข้อมูลรายเดือนจากชาวประมง โดยสอบถามถึงแหล่งการทำประมงและเครื่องมือที่ใช้ในแต่ละเดือนและในแต่ละแหล่ง พร้อมทั้งได้เก็บข้อมูลด้านขนาดและชนิดของสัตว์น้ำที่จับได้เป็นรายเครื่องมือ และได้จัดทำแผนที่ของแหล่งทำการประมงตามชนิดเครื่องมือและสัตว์น้ำที่จับได้ ซึ่งจากการสำรวจดังกล่าวทำให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของโครงการ

กิจกรรมที่ 2

1. **เป็นการกระชับความสัมพันธ์กับประชาชนในท้องถิ่น**

1.1 จากการจัดฝึกอบรมโดยเจ้าหน้าที่ ได้เชิญให้ชาวประมงและผู้ใช้ทรัพยากรเข้าร่วมในโครงการฝึกอบรม

1.2 การสำรวจครัวเรือน และกิจกรรมต่างๆที่ฝ่ายส่งเสริมของโครงการได้เข้าร่วม รวมถึงการพูดคุยกับชาวประมง ผู้ใช้ทรัพยากรชายฝั่ง และการเรียนรู้ต่างๆในปัญหาและแนวทางหรือแนวความคิดในการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรชายฝั่งที่พบ ซึ่งกิจกรรมต่างๆเหล่านี้เป็นการสร้างความคุ้นเคยและกระชับความสัมพันธ์ทั้งสิ้น

2. **กิจกรรมการส่งเสริม** ส่งเสริมให้มีการคิดร่วมกันในการวางแผนและแก้ไขปัญหา มี 3 กิจกรรม คือ

2.1 กิจกรรมร่วมในการพิจารณาการจัดระเบียบของการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำหน้าหมู่บ้าน ในปัจจุบันชุมชนมีความสนใจในการเพาะเลี้ยงปลาในกระชังมาก แต่มีปัญหาในเรื่องพื้นที่เลี้ยงซึ่งมีจำกัด โดยกิจกรรมส่งเสริมนี้ได้จัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดร่วมกันระหว่างผู้ใช้ทรัพยากร ผู้เพาะเลี้ยงและชาวประมง

2.2 การร่วมกันเพื่อจัดตั้งกลุ่ม ในระหว่างการจัดฝึกอบรมการเลี้ยงปลาในกระชัง และการจัดการเลี้ยงหอย ในครั้งนั้นชาวประมงของหมู่ 6 และ 1 ได้จัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงหอยขึ้นมาใหม่โดยได้รับเงินสนับสนุนจากจังหวัดเพื่อนำมาซื้อไม้ไผ่และอื่นๆ

2.3 การพิจารณาปัญหาร่วมกันในเรื่องพื้นที่ทำการประมง การทำประมงลอบปูม้าซึ่งมีปัญหาเรื่องพื้นที่ทำการประมงทับซ้อนกันกับเครื่องมืออื่น โดยโครงการได้สนับสนุนด้านข้อมูลต่างๆ

กิจกรรมที่ 4

1. **การฝึกอบรมเคลื่อนที่** ในระหว่างวันที่ 22-26 เมษายน 2545 เจ้าหน้าของโครงการฯ ได้จัดฝึกอบรมเคลื่อนที่ ในท้องที่จำนวน 5 แห่ง ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่แนวคิดด้านการจัดการประมงโดยชุมชนและการรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับสภาวะปัจจุบันและปัญหาของทรัพยากรชายฝั่ง การศึกษาทิศทางของกิจกรรมต่างๆของโครงการ

2. **การคัดเลือกสถานที่ฝึกอบรมร่วมกัน** ในการคัดเลือกพื้นที่ที่จะฝึกอบรมได้ปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างเจ้าที่ฝึกอบรมและผู้นำของกลุ่มประมงหรือหมู่บ้าน เพื่อที่จะเลือกสถานที่ในการจัดอบรม การนำระยะทางของหมู่บ้านต่างๆมาพิจารณาร่วมกันเป็นต้น ซึ่งโครงการได้จัดอบรมสำหรับหมู่1 และหมู่6 ซึ่งมีผู้ร่วมอบรม 68 คนซึ่งมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ หมู่ที่ 2 มีผู้เข้าร่วมอบรมประมาณ 40 คนซึ่งเป็นชาวประมงและทำการเกษตร หมู่ที่ 5 คาดว่ามีผู้อบรมทั้งจากหมู่ 5 และจากหมู่บ้านใกล้เคียง จำนวน 56 คน การอบรมจะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ซึ่งน่าจะชี้ให้เห็นทิศทางที่ถูกต้องในการจัดฝึกอบรมในหมู่บ้าน และหมู่ที่ 7 มีผู้เข้าอบรม จำนวน 35 คน

3. **การอบรมการเลี้ยงปลาในกระชัง** ในช่วง 25-26 มกราคม 2545 ได้จัดอบรมการเลี้ยงปลาในกระชังเพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องการเลี้ยงปลาแนวใหม่ การเลี้ยงปลาแบบเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้ที่เลี้ยงปลาและผู้ที่สนใจจะเลี้ยง โดยพื้นที่เลี้ยงส่วนใหญ่อยู่บริเวณหน้าหมู่ 7 มีผู้เข้าร่วมอบรม 35 คน โดยมาจากที่ต่างๆในตำบล หลังจากการอบรมผู้เข้าร่วมอบรมได้จัดตั้งกลุ่มผู้เพาะเลี้ยงขึ้นส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ทำการเพาะเลี้ยงอยู่แล้ว

4. **การอบรมการแปรรูปสัตว์น้ำ**

4.1 ระหว่างวันที่ 27-29 พฤษภาคม 2545 โครงการได้จัดฝึกอบรม เทคนิคการแปรรูปสัตว์น้ำให้แก่แม่บ้านประมง โดยจัดอบรมใน 2 หมู่คือ หมู่ 1และหมู่ 3 ซึ่งมีผู้เข้าอบรม 37 คนและ 30 คนตามลำดับ โดยการอบรมในวันที่ 29 พฤษภาคมนั้น เป็นการอบรมด้านการบรรจุหีบห่อ และด้านการตลาด

4.2 ระหว่างวันที่ 23-24 มิถุนายน 2545 มีการจัดอบรมการแปรรูป ซึ่งเป็นระยะที่ 2 โดยการอบรมนี้เป็นความต้องการของสตรีในหมู่ที่ 1,3,6 และ 7 โดยเจ้าหน้าที่ของกรมประมงได้เข้ามาสาธิตการแปรรูปในหลายๆผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของกลุ่มแม่บ้านในแต่ละแห่ง ซึ่งมีผู้เข้าอบรมจำนวน 49 ราย และหลังจากการอบรมได้มีการจัดตั้งกลุ่มสตรีขึ้นในแต่ละหมู่บ้าน

กิจกรรมที่ 5

1. **แผ่นพับ** มีการจัดพิมพ์แผ่นพับฉบับภาษาไทยจำนวน 500 แผ่น เพื่อประชาสัมพันธ์โครงการ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการแนะนำโครงการฯ กิจกรรมต่างๆของโครงการ รวมถึงแผนที่ประกาศเขต โดยได้แจกจ่ายไปยังหมู่บ้านในพื้นที่โครงการฯ และได้นำแผ่นพับดังกล่าวไปใช้ในการฝึกอบรมเคลื่อนที่ในช่วงเดือนเมษายนด้วย
2. **สมุดคู่มือเกี่ยวกับโครงการฯ** ได้แจกจ่ายให้กับผู้นำในท้องที่ อบต. และองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการอธิบายความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมต่างๆ ของแผนในปีแรกและแผน 5 ปี
3. **การจัดสร้าง** homepage เพื่อเผยแพร่โครงการ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาที่เป็นทั้งรูปภาพและคำบรรยายเกี่ยวกับโครงการ ฯ http://td.seafdec.org/locally-based

ไตรมาสที่ 4 (กรกฎาคม ถึงกันยายน 2545)

ในช่วงไตรมาสนี้เป็นการเน้น 4 กิจกรรม คือ 1) การสนับสนุนและส่งเสริมให้ชาวประมง และผู้ใช้ทรัพยากรได้มีโอกาสในการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องการหาแนวทางในการกำหนดเขตเกี่ยวกับการเลี้ยงปลาและเลี้ยงหอย 2) การจัดเรียบเรียงและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและเสนอผลงาน 3) การโฆษณาเผยแพร่ได้จัดเตรียมแผนและเตรียมการพิมพ์รายงานการวิจัย เอกสารวิชาการ จดหมายข่าว และภาพโปสเตอร์ต่างๆ 4) ได้จัดประชุม 2 ครั้ง ในส่วนของการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และการประชุมเจ้าหน้าที่ของรัฐในกลุ่มเป้าหมายและผู้นำในท้องถิ่น (อบต.)

รายละเอียดของกิจกรรมต่างๆในไตรมาสที่ 4 มีดังนี้

กิจกรรมที่ 1

1. **การสำรวจข้อมูลด้านสังคมและเศรษฐกิจ**

1.1 **การสำรวจจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในตำบลปากคลอง** ในช่วง 30 มิถุนายนถึง 4 กรกฎาคม 2545 มีการสำรวจครัวเรือนประชากรในตำบลซึ่งมีครัวเรือนที่ไม่มีการจดทะเบียน หรือไม่มีเลขที่บ้านจำนวนมาก

1.2 **การเตรียมแผนการสำรวจการทำประมงปูม้า** ในช่วงวันที่ 23-26 กันยายน 2545 คณะสำรวจข้อมูลด้านสังคมและเศรษฐกิจได้ทำการสัมภาษณ์ชาวประมงอวนจมปูและลอบปู เพราะจากการสำรวจข้อมูลในครั้งแรกทราบว่ามีการทำการประมงอวนปูและลอบปูจำนวนมาก และเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของชาวประมง ทั้งนี้ลอบปูที่มีขนาดตาอวนถี่มากทำให้ปูที่ติดลอบมีขนาดเล็ก การจับปูขนาด

เล็กนี้ได้เกิดปัญหากับชาวประมงผู้ใช้เครื่องมืออวนจมปู ซึ่งจากการวิเคราะห์ด้านการตลาดและข้อมูลที่ได้จากการสำรวจผลผลิตสัตว์น้ำ และแหล่งทำการประมงต่างๆ ก็สนับสนุนเรื่องปริมาณการจับปูม้าดังกล่าว

1.3 **การสำรวจข้อมูลด้านสมุทรศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และผลผลิตสัตว์น้ำ**

การจัดทำแผนที่การใช้ประโยชน์ของทรัพยากรประมง การสำรวจดังกล่าวได้ดำเนินงานไปอย่างต่อเนื่องตามแผนที่วางไว้ ทั้งนี้ส่วนสำคัญของการสำรวจข้อมูลในด้านนี้ในไตรมาสนี้คือการจัดทำแผนที่การใช้ประโยชน์ของเขตการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจทางสมุทรศาสตร์และสิ่งแวดล้อม และผลผลิตสัตว์น้ำ รวมทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อแสดงให้เห็นที่ตั้งของกระชังเลี้ยงปลาและฟาร์มหอยแมลงภู่ ซึ่งจากแผนที่ดังกล่าวชาวประมงและผู้ใช้ทรัพยากรได้เริ่มพิจารณาปัญหาเรื่องเขตการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

3. การจัดพิมพ์รายงานและเผยแพร่ไปสู่ประชาชน

คณะสำรวจเริ่มจัดเตรียมผลการสำรวจและผลการวิจัยเพื่อจัดพิมพ์เป็นรายงาน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสำรวจทั้งหมดได้เผยแพร่ไปสู่ท้องที่ ซึ่งในเดือนกันยายน ได้จัดพิมพ์เอกสารและรายงานจำนวน 6 เล่ม ทั้งนี้ในเนื้อหาประกอบด้วยข้อมูล ผลการวิเคราะห์ ปัญหาและข้อเสนอแนะ ซึ่งอยู่ในรูปแบบง่ายๆในการเข้าใจ และมีข้อสรุปเป็นภาษาไทย นอกจากนี้ผลการศึกษาดังกล่าวยังได้จัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ในรูปแผ่นพับหรือ บอร์ดจัดแสดงแบบเคลื่อนที่ตามจุดต่างๆ และในการจัดสัมมนาต่างๆ ทั้งในและนอกท้องที่

กิจกรรมที่ 2

1. แผนการแบ่งเขตสำหรับผู้เพาะเลี้ยงปลาและหอยแมลงภู่

1.1 **เป็นความต้องการเร่งด่วน** จำนวนผู้เลี้ยงปลาในกระชังได้เพิ่มขึ้นมากในช่วงปีที่ผ่านมา ผู้เลี้ยงปลาส่วนใหญ่มีการจับจองพื้นที่เลี้ยง ซึ่งบางรายมีพื้นที่เลี้ยงที่จับจองไว้กว้างเกินขนาดของกระชังเลี้ยง ผู้เลี้ยงได้จับจองพื้นที่เลี้ยงเผื่อไว้สำหรับการขยายขนาดของฟาร์มในอนาคต ดังนั้นพื้นที่หน้าเกาะเวียงซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการเลี้ยงปลาและหอยจึงมีไม่เพียงพอกับความต้องการที่เพิ่มขึ้น ซึ่งจากการตรวจสอบข้อมูลพบว่าในอำเภอปะทิวนั้นไม่มีการจดทะเบียน ผู้เลี้ยงปลาในกระชังเลยได้แต่จับจองพื้นที่เลี้ยงและมีการเลี้ยงโดยยึดหลักการจับจองพื้นที่การเพาะเลี้ยงในแหล่งน้ำสาธารณะว่า "ใครมาก่อนได้ก่อน"

1.2 **การที่จะได้ข้อยุติ** เจ้าหน้าที่ประมงระดับจังหวัดได้จัดการประชุมหลายครั้งเพื่อที่ร่วมกันหาทางเลือกต่างๆในการจัดการเรื่องพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่สาธารณะดังกล่าว ประชาชนในหมู่ 1และหมู่ 6 มารวมตัวกันในวันที่ 19 สิงหาคมและได้เสนอข้อคิดเห็นให้ใช้พื้นที่ที่เคยประกาศให้เป็นพื้นที่เลี้ยงหอยแมลงภู่เป็นที่เพาะเลี้ยงปลาในกระชัง ซึ่งเป็นการขยายพื้นที่เพาะเลี้ยงทั้งเลี้ยงหอยและเลี้ยงปลาจำนวน 300 ไร่ และได้เสนอให้มีการแยกเขตพื้นที่เลี้ยงหอยและเลี้ยงปลา ในวันที่ 29 สิงหาคม ประชาชนจากหมู่ 2 ,3, 5 และ7 ได้มารวมตัวกันเพื่อที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงระเบียบที่ประกาศในปี 2527 โดยมีเจ้าหน้าที่ประมงจังหวัดชี้แจงรายละเอียดของพื้นที่ที่จัดให้เลี้ยงหอยจำนวน 400 ไร่ ซึ่งหมายความว่าจะไม่มีผู้ใดมีสิทธิ์ในการเลี้ยงปลาในที่ประกาศดังกล่าว ซึ่งควรที่จะมีการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงระเบียบดังกล่าวก่อนโดยให้เจ้าหน้าที่ประมงประกาศเขตใหม่ จากการประชุม 2 ครั้งดังกล่าว ได้มีข้อตกลงให้เลือกผู้แทน 5 คนจากแต่ละหมู่บ้านเข้ามาร่วมประชุมและจัดทำแผน

ร่วมกัน และนำเสนอในการประชุมระดับตำบลสำหรับการประชุมครั้งต่อไป

1.3 **การเตรียมการสำหรับการประชุม** ความต้องการการกำหนดเขตพื้นที่การเพาะเลี้ยงของประชาชนในท้องถิ่นเป็นประสบการณ์ที่สำคัญมากทั้งผู้ใช้ประโยชน์และเจ้าหน้าที่รวมถึงคณะทำงานด้วย ในช่วงที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของประชาชนและผู้นำในท้องถิ่นนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของโครงการฯได้พยายามดำเนินการให้เป็นแบบเป็นขั้นเป็นตอนทีละขั้น และเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อยุติ โดยคณะทำงานและเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นเป็นผู้ให้ข้อมูลต่างๆ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ และคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ชี้ขาดในการประชุม

1.4 **ข้อตกลงสุดท้าย** จากการปรึกษาและพิจารณาปัญหาร่วมกันหลายครั้งในระดับหมู่บ้านและระดับตำบล ในวันที่ 26 กันยายน 2545 มีประชาชนจำนวน 60 คนเข้าร่วมการประชุมระดับตำบล โดยมีผู้แทนของแต่ละหมู่บ้านเป็นผู้นำเสนอผลสรุปของแต่ละหมู่บ้าน และให้ข้อคิดเห็นต่างๆ จากปัญหาที่เผชิญในด้านการประกาศเขตเพาะเลี้ยง ทั้งนี้โดยส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันในเรื่องการจัดเขตและการแบ่งเขตสำหรับกระชังปลาและฟาร์มหอย แต่ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการที่ผู้เลี้ยงบางรายได้จับจองพื้นที่เลี้ยงปลา (ที่ตั้งกระชัง) ในบริเวณที่เรือประมงต้องไปจอดหลบในช่วงมรสุม และต้องการให้ผู้เลี้ยง 3 รายนั้นย้ายกระชังไปตั้งที่อื่น ซึ่งผลการตัดสินในเรื่องดังกล่าวนั้นได้เลื่อนไปในการประชุมคราวต่อไป ต่อมาในวันที่ 27 กันยายน ผู้แทนของหมู่บ้าน (รวมหมู่ที่ 5 ด้วย) ได้ร่วมสำรวจพื้นที่ในทะเลกับเจ้าหน้าที่ของโครงการฯ โดยใช้เครื่องมือในการวัดพิกัด (GPS) ในการวัดพื้นที่ร่วมกับการใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งผู้แทนที่ร่วมไปสำรวจครั้งนี้จะได้นำผลการสำรวจและข้อคิดเห็นต่างๆเข้าที่ประชุมระดับหมู่บ้านในครั้งต่อไป ซึ่งอาจจะเป็นข้อยุติสุดท้ายก่อนเข้าสู่การประชุมระดับตำบล

1.5 **การทำแผนและการสรุปบทเรียนต่าง ๆที่ได้รับ** ยังมีประเด็นที่สำคัญๆหลายประการเกี่ยวกับการจัดการด้านการเพาะเลี้ยงที่ยังคงมีอยู่และยังไม่ได้แก้ไข เช่นการจับจองพื้นที่เพาะเลี้ยง การจำกัดจำนวนกระชังเลี้ยง และปริมาณกระชังเลี้ยงที่เหมาะสม การพัฒนาด้านการให้อาหารและอื่นๆ ซึ่งจะได้มีการพิจารณาในขั้นตอนต่อไป

2. **ประเด็นที่สำคัญอื่น ๆในด้านการจัดการ : การทำประมงปลากะตักและลอบปู**

การรับรู้ที่เพิ่มขึ้นของชาวประมง ในการพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับการทำการประมงปลากะตักและลอบปู ซึ่งยังไม่ได้นำมาพิจารณา แต่ในขณะนี้ประเด็นนี้ได้เป็นที่สนใจของชาวประมงและผู้ใช้ประโยชน์มาก สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยได้ให้ความสำคัญและเข้ามามีบทบาทในการให้ชาวประมงได้ตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยการสนับสนุนชาวประมงและผู้ใช้ทรัพยากรได้ร่วมมือกันวางปะการังเทียมโดยใช้ล้อยางรถยนต์ และการสร้างธนาคารปู ซึ่งในปัจจุบันเจ้าหน้าประมงจังหวัดและศูนย์ฯชุมพรรวมถึง NGOได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆดังกล่าว อย่างใกล้ชิด และร่วมในการประชุมระดับหมู่บ้านบ่อยครั้ง

กิจกรรมที่ 3

1. **กิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำและกลุ่มผู้หญิง**

1.1 **การแปรรูปสัตว์น้ำในหมู่ที่ 7** การพัฒนากิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำในหมู่ที่ 7 สามารถชักนำให้สตรีในหมู่บ้านจำนวนมากมาร่วมกันเพื่อฝึกอบรมการแปรรูปสัตว์น้ำ ซึ่งได้จัดขึ้นหลายครั้งในปีที่ผ่านมาโดยการจัดตั้งกลุ่มและระดมทุนเพื่อดำเนินกิจกรรม สมาชิกที่เข้ามาร่วมในการแปรรูปต้องการ

ที่จะมีรายได้เพิ่ม ปัจจุบันมีสมาชิกในกลุ่ม 26 ราย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน ชาวประมงที่มีอายุน้อย แม้ว่าจะเผชิญปัญหาในการบริหารกลุ่มแต่ก็มีความกระตือรือร้นในการแก้ไขกับปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้โดยการหาแหล่งรายได้อื่นๆ และในทางเดียวกันโครงการฯ ก็ได้สนับสนุนการฝึกอบรม รวมถึงการจัดทำบัญชีแบบง่ายๆ และได้เข้าไปเยี่ยมและให้คำปรึกษาอยู่เสมอ

1.2 **การผลิตผลิตภัณฑ์แปรรูปในหมู่ที่1** ผลิตภัณฑ์มีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งนี้กลุ่มสตรีดังกล่าวได้รับเงินกู้จำนวน 100,000 บาทปลอดดอกเบี้ยระยะเวลา 5 ปีจากอบต. ซึ่งเงินกู้ดังกล่าวได้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูป กับเพื่อการให้สมาชิกกู้ แม้นว่าในปัจจุบันสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้เข้ามาร่วมในธุรกิจการแปรรูป แต่เข้ามาร่วมในธุรกิจการกู้เงินและฝากเงิน ทั้งนี้เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ต้องทำการแปรรูปหมึกแห้ง และการคัดเลือกปลากะตัก ซึ่งผู้นำกลุ่มสตรีหมู่1 หวังว่า ในบางช่วงสมาชิกอาจเข้ามาร่วมกิจกรรมได้ เช่นช่วงนอกฤดูการทำประมง เป็นต้น

กิจกรรมที่ 4

1. **ทัศนศึกษาที่ประเทศมาเลเซีย**

ในช่วงระหว่างวันที่ 9-14 กรกฎาคม 2545 คณะทำงานทั้งสองฝ่ายได้ไปทัศนศึกษาที่รัฐเคดาห์ (Kedah) ประเทศมาเลเซีย โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐในส่วนกลางและเจ้าหน้าที่ในระดับท้องถิ่น ด้านการควบคุมและดูแลการทำประมง เพราะเป็นระบบการแบ่งเขตทำการประมง 2) เพื่อศึกษาการจัดการของภาครัฐในด้านการเลี้ยงปลาในกระชังและการเลี้ยงกุ้งในบ่อในท้องถิ่น 3) เพื่อศึกษาบทบาทของสมาคมประมงในท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนและการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง รวมถึงการแบ่งความรับผิดชอบระหว่างรัฐและสมาคม 4) ได้มีการพิจารณาและแลกเปลี่ยนข้อมูลในขอบเขตด้านการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

2. **การฝึกอบรมนักเรียนระดับประถม**

ในช่วงวันที่ 20-27 กันยายน 2545 คณะทำงานได้ร่วมในโครงการการเรียนด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนบ้านบ้านปากคลอง โรงเรียนวัดบางแหวน โรงเรียนบ้านถ้ำธง โรงเรียนบ้านน้ำพุ โรงเรียนบ้านบ่อสำโรง และโรงเรียนบ้านบนไร่ ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์ในด้านการปลูกจิตสำนึกให้เกิดความเอาใจใส่ในสิ่งแวดล้อมชายฝั่ง ปะการัง ระบบนิเวศน์ การอนุรักษ์ป่าชายเลน และทรัพยากรประมง รวมถึงการแนะนำโครงการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

กิจกรรมที่ 5

จัดพิมพ์เอกสารโครงการฯ(ภาษาอังกฤษ) ภาพโปสเตอร์ และจดหมายข่าวเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆของโครงการ และแสดงแผนที่ที่แสดงเขตประกาศของพื้นที่

กิจกรรมที่ 6

การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ในวันที่ 7 สิงหาคม 2545 กรมประมงได้จัดกิจกรรมการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำร่วมกับประชาชนและนักเรียน และได้ร่วมปลูกป่าชายเลนโดยการสนับสนุนของกรมป่าไม้ และNGO

ไตรมาสที่ 5 (เดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม 2545)

โครงการฯ ได้ให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่ 1 คือการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน และการเตรียมรายงานผล

ข้อมูลต่างๆเพื่อใช้ประกอบการจัดเขตการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และได้มีการสำรวจข้อมูลชาวประมงลอบปูและอวนจมปู เพื่อจะได้รวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อนำไปใช้ประกอบการพิจารณาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเรื่องพื้นที่ทำประมงระหว่างชาวประมงอวนจมปูและลอบปู

การเตรียมการแบ่งเขตของการเพาะเลี้ยงนั้นเน้นการแบ่งเขตการเลี้ยงปลาในกระชังและพื้นที่เลี้ยงหอย โดยในการเตรียมข้อมูลในช่วงเดือนกันยายนถึงตุลาคม คณะทำงานได้ร่วมเข้าฟังการประชุมในระดับหมู่บ้านและนำเสนอผลการสำรวจเรื่องตำแหน่งและแหล่งในการเลี้ยงในปัจจุบัน ซึ่งแผนที่ดังกล่าวได้จากการสำรวจและการวัดพิกัด (GPS)ร่วมกับข้อมูลภูมิสนเทศ (GIS)

ในด้านการฝึกอบรมนั้นได้จัดฝึกอบรม 2 เรื่อง คือการเพิ่มความชำนาญของคณะทำงานและการฝึกอบรมสมาชิกกลุ่มสตรีที่หมู่ 7 เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจในด้านการรวมกลุ่ม ทั้งนี้ได้จัดให้ไปดูงานของกลุ่มอื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งคาดว่าประสบการณ์ที่ได้รับจากการดูงานจะได้นำมาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงกลุ่มฯให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

รายละเอียดของกิจกรรมต่างๆ ในไตรมาสที่5 มีดังนี้

กิจกรรมที่ 1

1. **การสำรวจข้อมูลด้านสังคมและเศรษฐกิจ**

   1.1 **การสำรวจข้อมูลด้านสังคมและเศรษฐกิจของการทำประมงปูม้า** ได้จำนวนตัวอย่าง 80 ตัวอย่าง ในท้องที่ 7 หมู่บ้าน (รวมบ้านบางเบิด ซึ่งเป็นหมู่ที่ 5 ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์)

   1.2 **ปัญหาเรื่องทรัพยากรถูกทำลาย** ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงอวนจมปูและลอบปู ในเรื่องพื้นที่ทับซ้อนกันนั้นเกิดจากการแข่งขันในด้านการใช้ทรัพยากร ชาวประมงผู้ใช้อวนปูได้ต่อว่าการทำประมงด้วยลอบในเรื่องความขาดการรับผิดชอบในการทำประมง เพราะลอบปูนั้นดักจับปูทุกขนาดโดยที่ไม่ได้คัดเลือก และส่วนใหญ่เป็นปูที่มีขนาดเล็กเกินไปจนเป็นเหตุให้ทรัพยากรปูลดลงมาก ทั้งปริมาณการจับและขนาดของปู

   1.3 **จัดทำแผนปฏิบัติ** ข้อมูลจากการสำรวจเป็นข้อมูลพื้นฐาน เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการปฏิบัติและเพื่อตอบสนองและส่งเสริมการใช้เครื่องมือเฉพาะ ตัวชี้ที่สำคัญๆ เช่น จำนวนเครื่องมือลอบปู อวนจมปูและจำนวนชาวประมง เป็นต้น ซึ่งข้อมูลต่างๆดังกล่าวนี้มีประโยชน์สำหรับผู้วางนโยบายและนักส่งเสริมเพื่อที่จะได้ให้ความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนกลุ่มเป้าหมายได้อย่างถูกต้องและชัดเจนในเวลารวดเร็ว

2. **การสำรวจข้อมูลด้านสมุทรศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและผลผลิตสัตว์น้ำ**

   2.1 **รายงานผล** การวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำรายงาน และนำเสนอในรูปของแผ่นพับต่างๆและเป็นรูปภาพและนำไปใช้ในการประชุมในท้องที่

   2.2 **การเตรียมข้อมูลต่าง ๆเพื่อการกำหนดเขต** เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อยุติในการจัดเขตเพาะเลี้ยงประชาชนต้องการข้อมูลต่างๆ ในด้านการทำประมงและพื้นที่เพาะเลี้ยง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องจัดเตรียมข้อมูลต่างๆให้ได้มากที่สุด

กิจกรรมที่ 2

1. **การเตรียมเพื่อการกำหนดเขตการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ**

   1.1 **แผนที่** จากความต้องการของการประชุมระดับหมู่บ้าน เพื่อที่ได้ทราบถึงแหล่งที่เป็นกระชังปลาและแหล่งที่ชาวประมงต้องการสำหรับจอดเรือในช่วงฤดูมรสุม ซึ่งทางคณะทำงานได้จัดเตรียมให้อย่างละเอียดและเข้าใจง่าย โดยพื้นที่ที่ 1 และ 2 เพื่อการเลี้ยง พื้นที่ 3 และ 4 เพื่อการจอดเรือ และพื้นที่ 5 และ 6 เป็นพื้นที่ของกระชังเลี้ยงปลา (รูปที่ 5 ของเอกสาร LBCRM-PD/REF 08)

   1.2 **เจ้าหน้าที่จากประมงจังหวัดให้คำแนะนำในการจัดเขต** ซึ่งพื้นที่นั้นค่อนข้างกว้างและยากในการดูแลจึงควรรวมพื้นที่ 5 และ 6 เป็นพื้นที่เดียวคือให้เป็นพื้นที่ 5 และได้นำเสนอแผนที่ดังกล่าวในการประชุมระดับตำบล

   1.3 **การใช้แผนที่ในการพิจารณามีอยู่อย่างต่อเนื่อง** ชาวประมงหลายคนให้ข้อคิดเห็นว่าพื้นที่เลี้ยงหอยควรขยายขึ้นอีกจากพื้นที่ 1 และ 2และมีการใช้แผนที่ดังกล่าวในการประชุมอีกหลายครั้งต่อมา

2. **ผลจากการประกาศเขตของจังหวัด**
   การประกาศว่าพื้นที่ที่ 1 และ 2 นั้นเป็นที่ห้ามทำการประมง ซึ่งเริ่มตั้งแต่วันที่ 6 พฤศจิกายน 2545 ประมงจังหวัดได้แจ้งข่าวให้กลุ่มชาวประมงในตำบลปากคลองทราบ ซึ่งผลการประกาศห้ามทำการประมงในพื้นที่ดังกล่าวก่อเกิดความขุ่นข้องใจให้กับชาวประมงบางส่วนที่ทำการประมงในทั้งสองพื้นที่ดังกล่าว

กิจกรรมที่ 3

1. **การพัฒนาการแปรรูปของกลุ่มแม่บ้าน**

   1.1 **การพัฒนาด้านคุณภาพ** กลุ่มแม่บ้านหมู่ 1 มีการปรับปรุงรสชาติและชนิดของผลิตภัณฑ์รวมถึงคุณภาพด้วย โดยได้นำสินค้าไปขายทั้งในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง รวมทั้งในเขตเมืองและต่างจังหวัด และได้พยายามที่จะผลิตสินค้าชนิดใหม่เพื่อเพิ่มความหลากหลายของผลิตภัณฑ์

   1.2 **การสังเกตการณ์กลุ่มแม่บ้านที่ประสบผลสำเร็จ** สมาชิกของกลุ่มสตรีในหมู่ 7 ได้ไปดูงานเกี่ยวกับกิจกรรมและการพัฒนาการผลิตและควบคุมคุณภาพที่กลุ่มแม่บ้านปากน้ำ อ.หลังสวน เพื่อนำรูปแบบการดำเนินงานและรูปแบบของผลิตภัณฑ์มาพัฒนากลุ่มต่อไป

กิจกรรมที่ 4

1. **การฝึกอบรมสำหรับคณะทำงาน** การฝึกอบรมด้านระบบการเก็บข้อมูลทางภูมิศาสตร์ (GIS) และการจัดทำฐานข้อมูล

   1.1 เพื่อให้คณะทำงานเข้าใจในระบบการเก็บ และการใช้ข้อมูล ทางภูมิศาสตร์

   1.2 เพื่อที่จะเพิ่มและพัฒนาคณะทำงานให้มีความชำนาญในการใช้ระบบข้อมูลทางภูมิศาสตร์ที่ได้จากการสำรวจและวิจัยในโครงการฯ

2. **การฝึกอบรมการซ่อมและการดูแลรักษาเครื่องยนต์เรือให้ชาวประมงในท้องถิ่น**

   2.1 ทั้งนี้คณะทำงานนอกจากจะให้ความรู้ด้านเครื่องยนต์เรือแล้วยังได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านต่างๆ กับชาวประมงในท้องที่ ซึ่งทำให้เกิดความคุ้นเคยและเป็นกันเองมากขึ้น

2.2 แบบสำรวจแบบง่าย ในการอบรมได้แจกแบบสอบถามต่างๆ เพื่อประเมินการฝึกอบรมและถามความต้องการในด้านการฝึกอบรมในครั้งต่อไป

กิจกรรมที่ 5

1. **การเตรียมการพิมพ์เอกสาร งานวิจัย และรายงานประจำปี**

นอกจากการพิมพ์ด้านวิชาการต่างๆที่ได้จากโครงการแล้ว ยังได้เตรียมเอกสารเพื่อนำเสนอในรูปกราฟและตารางต่างๆ ที่ทำให้เข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์ของข้อมูลที่ได้มาให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และได้นำเสนอไปในหลายพื้นที่ทั้งในการประชุมในท้องที่ การสัมมนาระดับจังหวัด ระดับประเทศ และในต่างประเทศ

2. **ผลสำเร็จ ปัญหา และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาในอนาคต**

2.1 **ผลสำเร็จการเริ่มจากการสร้างจิตสำนึก**

ในระยะแรกของปีที่ 1 โครงการฯได้เน้นกิจกรรมเกี่ยวกับการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การให้การศึกษาและการฝึกอบรมถือเป็นสิ่งสำคัญมาก ซึ่งได้ส่งเสริมต่อประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอโครงการฯ เพื่อที่จะสร้างการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนได้ และการส่งเสริมธุรกิจในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะว่ากรมประมงได้จัดสรรงบประมาณสำหรับปี 2545 ตามมติรัฐมนตรีเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และทาง SEAFDEC ยังได้ดำเนินการวางแผนกิจกรรมในการให้ได้มาซึ่งการสนับสนุนด้านการเงินจากรัฐบาลญี่ปุ่น จึงทำให้ได้ผลร่างของโครงการไม่มีแผนการปฏิบัติที่ชัดเจนและมีวัตถุประสงค์ที่แน่วแน่ในแต่ละส่วนประกอบ ประชาชนในท้องที่ เจ้าหน้าที่ของกรมประมง และเจ้าหน้าที่ของโครงการควรจะร่วมกันผลักดัน เพื่อให้โครงการก้าวไปเพื่อแผนที่มีตัวตน ดังนั้นในช่วงแรกของโครงการฯ ประสบแรงต่อต้านมากมายในการสร้างจิตสำนึกของแต่ละกิจกรรม

ผลของกิจกรรมที่ 1 (การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน)

1. **การสำรวจข้อมูลพื้นฐานได้นำเสนอข้อมูลต่าง ๆที่มีประโยชน์**

การสำรวจข้อมูลพื้นฐานต่างๆในท้องถิ่นรวมทั้งข้อมูลด้านสมุทรศาสตร์ แหล่งทำประมง เทคนิค และด้านสังคมและเศรษฐกิจนั้นนำเสนอออกมาเพื่อให้เห็นภาพต่างๆในท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน และมีประโยชน์ต่อท้องถิ่นมาก แม้นว่าในการสำรวจต่างๆ ชาวประมงได้ตำหนิถึงการเข้าไปสัมภาษณ์ที่บ่อยครั้งเกินไป และแบบสอบถามมีความซับซ้อนมาก อย่างไรก็ตามหลังจากผู้เลี้ยงปลาและชาวประมงเริ่มพิจารณาในเรื่องของการแบ่งเขตการเพาะเลี้ยง และได้ใช้ข้อมูลต่างๆจากที่ได้สำรวจแล้วทำให้ความเข้าใจในการสำรวจข้อมูลมากยิ่งขึ้น การสำรวจข้อมูลด้านสังคมและเศรษฐกิจ สมุทรศาสตร์ และ แหล่งทำประมงต่างๆนั้นชี้ให้เห็นภาพของธุรกิจประมงในตำบลปากคลองได้อย่างชัดเจน ข้อมูลจากการสำรวจต่างๆได้ให้ข้อเสนอแนะที่ลึกและละเอียดในการจัดการ โดยเฉพาะการกำหนดเขตการเพาะเลี้ยง

2. **การปรับปรุงผลการสำรวจ**

นักวิจัยได้พยายามที่จะวิเคราะห์ผลของข้อมูลและรวบรวมข้อมูลต่างๆทั้งในแผนการสำรวจปกติและทุกๆเวลาที่มีโอกาส เอกสารวิชาการประมาณ 10 เรื่องได้ทำการจัดพิมพ์เป็นที่เรียบร้อยแล้วเหลือบางส่วนที่กำลังอยู่ในระหว่างการพิมพ์ ในการประชุมระดับหมู่บ้านและตำบลรายงานทางวิชาการเหล่านี้ได้เปิดเผยต่อสาธารณชนและในขณะเดียวกันหน่วยงานรัฐในระดับอำเภอและจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับ

การจัดการด้านการประมงได้เชื่อมั่นและนำผลการสำรวจไปใช้และได้ขอร้องให้คณะสำรวจของโครงการจัดการสำรวจและ รวบรวมข้อมูลเพิ่มอีก และได้นำข้อมูลต่างๆที่ได้นำเสนอในรูปแผนภาพต่างๆไปใช้ในงานส่งเสริมต่างๆอย่างแพร่หลาย

ผลของกิจกรรมที่ 2 (การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน)

1. **ความพยายามที่จะจัดแบ่งเขตเพาะเลี้ยงของชุมชน**

หลังจากที่ได้ร่วมในการฝึกอบรมเทคนิคการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและการจัดการแหล่งทำประมงแล้ว ผู้เลี้ยงปลาชาวประมงและผู้ที่อาศัยในบริเวณนั้น ได้เกิดแนวความคิดที่จะจัดทำระเบียบต่างๆเพื่อป้องกันปัญหาต่างๆที่อาจมีผลกระทบต่อการลงทุนในการสร้างกระชังเลี้ยงปลาและฟาร์มหอยแมลงภู่ ซึ่งที่ประจำได้พยายามที่จะทำให้ได้มาซึ่งข้อยุติในการจัดสรรพื้นที่ที่ใช้ในธุรกิจการเพาะเลี้ยง ซึ่งข้อถกเถียงต่างๆนั้นได้มาถึงเกือบจะเป็นข้อสรุปสุดท้ายแล้ว

2. **การทำประมงลอบปูม้าจะพัฒนาไปสู่การทำประมงแบบเป็นมิตรกับทรัพยากร**

ในการทำงานร่วมกับ NGO ชาวประมงได้จัดทำระบบที่เรียกว่า "ธนาคารปู" โดยกรมประมงได้แนะนำให้ลดจำนวนลอบปูลงและสนับสนุนให้ใช้อวนจมปูแทน ทั้งนี้ชาวประมงได้มีการพิจารณาปัญหานี้หลายครั้งในโครงการฯ ซึ่งยังมีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ซึ่งปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้ข้อยุติ

3. **การทดลองผิด-ถูก**

การไกล่เกลี่ยในการประชุมระดับหมู่บ้านและระดับตำบล ได้แนะนำให้เป็นไปตามขั้นตอนและทีละขั้นและควรเสนอทางเลือกหลายๆทาง ในขบวนการที่จะได้มาซึ่งข้อยุติเกี่ยวกับการแบ่งเขตเพาะเลี้ยงนั้น ประชาชนและเจ้าหน้าที่ของโครงการฯ ได้เรียนรู้ว่ามีแนวทางเลือกหลายแนวทางเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อยุติและการจัดทำข้อกำหนดหรือระเบียบ ณ ระดับตำบล ในช่วงแรกๆของการพิจารณาปัญหาแม้ว่าทุกคนต้องการให้ได้ข้อยุติโดยเร็ว อย่างไรก็ตามปัจจุบันพวกเขาทราบว่าการจัดการนั้นต้องผ่านขบวนการการตัดสินใจหลายๆขั้นตอน ทั้งอย่างที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการและการปรึกษาหารือในระดับตำบล วิธีการประชาธิปไตยเป็นวิธีการที่จะชี้ขาดในขบวนการตัดสินใจ และในเวลาเดียวกันขบวนการตัดสินใจร่วมกันนี้ได้พัฒนาไปในทางที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการที่ได้มาซึ่งข้อยุติและการจัดทำกฎระเบียบ

4. **อบต. เข้ามามีบทบาทในการจัดทำและประกาศกฎระเบียบต่างๆมากยิ่งขึ้น**

สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ อบต. ควรเป็นกลางของขบวนการตัดสินใจ แต่จะต้องเข้ามาช่วยกำหนด กฎระเบียบและทำหน้าที่แทนเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอและจังหวัด ในด้านการขออนุญาตต่างๆ ประชาชนหวังว่า อบต. จะได้รับมอบอำนาจในการตัดสินใจให้ ซึ่งในปัจจุบันบทบาทของ อบต. ยังไม่ชัดเจน อย่างไรก็ตามปัจจัยนี้จะเป็นการนำไปสู่การทดลองการปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

ผลของกิจกรรมที่ 3 (การส่งเสริมธุรกิจในท้องถิ่น)

1. **การแปรรูปสัตว์น้ำได้แพร่หลายในทุกท้องที่**

การขยายตัวของกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำนั้น ชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จในปีแรกอย่างชัดเจน ในระยะแรกเริ่ม

กลุ่มแม่บ้านในหมู่ 1 เริ่มมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลากะตักและหมึก หลังจากนั้นก็มีผลิตภัณฑ์ต่างๆมากมาย สมาชิกที่ร่วมในกลุ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้น และจากการที่กลุ่มได้พัฒนาการตลาดทั้งระดับท้องถิ่นและภูมิภาค และจากการสนับสนุนของโครงการฯ ทำให้กลุ่มได้เพิ่มปริมาณการผลิตและชนิดผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย รวมถึงการเปิดร้านค้าย่อยในพื้นที่ ซึ่งผู้นำกลุ่มดังกล่าวเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความสำเร็จในครั้งนี้ และสินค้าของกลุ่มได้รับเลือกเป็นสินค้า หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และได้รับการสนับสนุนการเงินจากอบต. ส่วนกลุ่มแม่บ้านอีก 2 กลุ่มที่หมู่ 3 และหมู่ 7 นั้น ได้เพิ่มการผลิตผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำชนิดต่างๆ นอกจากจะมีผลิตภัณฑ์พื้นบ้านต่างๆแล้ว ยังมีการผลิตสินค้าต่างๆที่ผลิตเพื่อสนองตอบต่อตามความต้องการของตลาดอีกด้วย

2. **การแปรรูปสัตว์น้ำเป็นการเพิ่มแหล่งรายได้**

ตั้งแต่เริ่มมีการพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ประชาชนเชื่อว่าเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนสูง ทำให้จำนวนแม่บ้านที่สนใจในการแปรรูปมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำนั้นเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้แรงงานมาก ดังนั้นแม่บ้านในครัวเรือนประมงที่มีแรงงานจำกัดและต้องทำการแปรรูปหมึกและปลากะตักจึงไม่ได้เข้ามาร่วมในกิจกรรมการแปรรูปมากนัก

ผลของกิจกรรมที่ 4 และ 5 (การฝึกอบรมและการพัฒนาระบบสื่อ)

1. **ความตระหนักในด้านการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนของชุมชน**

กิจกรรมของโครงการฯที่สนับสนุนให้ประชาชนเกิดความตระหนักเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดความยั่งยืนนั้น ได้แสดงให้เห็นจากการที่ประชาชนต้องการที่จะได้ข้อยุติบนพื้นฐานของการกำหนดกฎระเบียบโดยตนเองเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ทำประมงของตำบลปากคลอง (เขตประกาศ) ซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลาเพราะเป็นเรื่องสลับซับซ้อนและมีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมาก ตลอดจนความไม่ชัดเจนในด้านข้อมูลและกฎระเบียบ รวมถึงหน้าที่ที่แท้จริง แต่อย่างไรก็ตามประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวได้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง กลุ่มเป้าหมายซึ่งได้แก่ผู้นำในสาขาอาชีพต่างๆ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาตำบล กลุ่มประมง และกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น ได้เข้ามาร่วมในกิจกรรมการฝึกอบรมและการศึกษา โดยจำนวนผู้เข้ามาฝึกอบรมดังกล่าวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและจะเป็นกำลังสำคัญในการจัดการทรัพยากร ต่อไป

2. **นำไปสู่ความพยายามในการแบ่งเขตการเพาะเลี้ยง**

ในช่วงปลายของปีแรกของโครงการฯ กิจกรรมการฝึกอบรมมีส่วนกระตุ้นที่ทำให้เกิดความต้องการในการจัดเขตการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทั้งนี้มติของหมู่บ้านผลักดันไปสู่การกำหนดเขตเพาะเลี้ยงในระดับตำบล และจากการอ้างอิงของข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และแหล่งการทำประมงของโครงการฯทำให้ประชาชนได้ตระหนักและพยายามที่จะหาข้อยุติและหาแนวทางในการกำหนดกฎระเบียบ ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวนี้เป็นขั้นแรกและต้องใช้เวลาเพื่อให้ได้มาสู่การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน

3. **การส่งเสริมกิจกรรมแม่บ้านเกี่ยวกับการแปรรูปสัตว์น้ำ**

การฝึกอบรมนั้นได้สนับสนุนให้เกิดทางเลือกของการทำงานเพื่อเพิ่มรายได้นั้นเป็นเครื่องมือที่จะลดแรงกดดันจากการที่ทรัพยากรชายฝั่งลดลง กลุ่มแม่บ้านได้เริ่มจากการเข้ารับการฝึกอบรมและมีการเพิ่มจำนวนสมาชิกในแต่ละครั้งที่มีการฝึกอบรม (ส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านประมง) ในปัจจุบันมีกลุ่มแม่บ้านรวม 3 กลุ่มที่มีกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำ เกิดผลิตภัณฑ์ต่างๆอย่างหลากหลายและมีการปรับปรุงคุณภาพ

ตลอดจนเนื้อหาของการฝึกอบรมเป็นที่พอใจของผู้เข้าร่วมอบรม และได้นำไปสู่การถ่ายทอดเทคนิคต่างๆให้สมาชิกในโอกาสต่อมา

4. **การปรับปรุงความสามารถของประชาชน**

โครงการฯได้จัดการอบรมในหลายรูปแบบทั้งการฝึกอบรม ทัศนศึกษา การเข้าร่วมสัมมนา และการประชุมต่างๆ ในปัจจุบันประชาชน ได้เป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความสามารถของประชาชนได้มีการปรับปรุงขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาการฝึกอบรมของศูนย์ฝึกอบรมฯชุมพร

5. **การพัฒนาการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนระดับประถม**
โครงการได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาสิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับประถมร่วมกับ NGO

ผลของกิจกรรมที่ 6 (การฟื้นฟูทรัพยากรประมง)

การปล่อยพันธุ์ปลาและการเพิ่มจำนวนสัตว์น้ำ กรมประมงได้ปล่อยพันธุ์ปลาและกุ้งในอ่าวปะทิวและในพื้นที่ป่าชายเลนของหมู่ 7 นักเรียน ประชาชน และเจ้าหน้าที่ของโครงการร่วมกันปลูกป่าเพื่อเพิ่มแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำวัยอ่อน

4. ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อการพัฒนาในอนาคต

กว่าหนึ่งปีที่ผ่านมาโครงการฯ ได้มีการพัฒนากิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการสำรวจข้อมูล การฝึกอบรมและการให้การศึกษาในรูปแบบต่างๆ มีผลทำให้ประชาชนมีความเข้าใจและมีแนวโน้มที่เข้าร่วมโครงการต่างๆมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การที่ประชาชนได้เข้าใจผลของการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน และรู้จักนำข้อมูลจากการสำรวจดังกล่าวนั้นมาใช้ประโยชน์ และในด้านการพัฒนาธุรกิจท้องถิ่นนั้นได้มีการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเพื่อให้แม่บ้านในพื้นที่ได้รวมกลุ่มในการคิดและทำงานร่วมกันเพื่อหาแนวทางในการเพิ่มรายได้ในครัวเรือน ซึ่งผลของการพัฒนาของกลุ่มแม่บ้านนี้จะเห็นได้อย่างชัดเจน จากการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมต่างๆของแม่บ้านโดยเฉพาะแม่บ้านประมงและการจัดตั้งกลุ่มสตรีในแต่ละหมู่บ้าน และนอกจากนี้ประสบการณ์หนึ่งปีที่ผ่านมายังมีผลทำให้ให้เจ้าหน้าที่ร่วมโครงการฯได้เรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ มากมายโดยเฉพาะการทำงานร่วมกันและร่วมกับชุมชน ซึ่งประสบการณ์ต่างๆดังกล่าวนี้จะได้นำมาพัฒนาและปรับปรุงการทำงานในหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพขั้นต่อไป

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของโครงการที่ผ่านมา ได้พบปัญหาและอุปสรรคต่างๆมากมาย ซึ่งพอที่จะสรุปปัญหาที่สำคัญๆและข้อเสนอแนะได้ดังนี้

1. **ความล่าช้าของการประกาศเขตของจังหวัด**
โครงการนี้ได้เริ่มขึ้นพร้อมกับเงื่อนไขในเรื่องการประกาศเขต ดังนั้นหลายๆกิจกรรมจึงต้องเลื่อนและไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ เพราะต้องรอให้มีการประกาศเขตก่อน หรือแม้ว่าจะเริ่มดำเนินการในบางกิจกรรมซึ่งก็ต้องมีการพิจารณาไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียต่างๆที่อาจจะเกิดขึ้น จึงมีผลทำให้การดำเนินงาน ในช่วงแรกๆเป็นไปอย่างช้ามาก

ประสบการณ์และผลการฝึกอบรมและพัฒนาสื่อ สำหรับโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

คงไผท ศราภัยวานิช [1]
นพพร สิทธิเกษมกิจ [2]

บทคัดย่อ

การส่งเสริมและประชาสัมพันธ์โครงการฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนเข้าใจและมีส่วนร่วมกับการดำเนินงานโครงการฯ ด้วยความสมัครใจ และส่งเสริมให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สื่อสำหรับการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ที่โครงการฯได้ผลิตขึ้นได้แก่โปสเตอร์และสมุดโน้ตหน้าปกการอนุรักษ์ป่าชายเลน โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์โครงการฯ วีดีโอเทปการแปรรูปสัตว์น้ำ แผ่นผับแนะนำโครงการฯ และแผ่นพับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ หลังจากที่ได้ทำการเผยแพร่สื่อดังกล่าวไปสู่คนในพื้นที่โครงการฯแล้ว ได้สุ่มทำแบบประเมินผลเกี่ยวกับสื่อดังกล่าวจากกลุ่มเป้าหมาย 100 คน ใน 6 หมู่บ้านของตำบลปากคลอง สรุปผลได้ว่าการเผยแพร่สื่อควรแจกให้กลุ่มเป้าหมายโดยตรงจะทำให้สื่อถึงผู้รับมากที่สุด ภาษาที่ใช้ในการทำสื่อต้องเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย ความหมายสั้นและกะทัดรัด ภาพที่ใช้ประกอบสื่อควรมีแหล่งที่มาจากพื้นที่หรือกิจกรรมในหมู่บ้านจะทำให้ได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น การส่งเสริมและประชาสัมพันธ์โครงการฯต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจโครงการฯมากยิ่งขึ้น และสื่อที่ประชาชนในพื้นที่ให้ความสนใจมากที่สุดคือโปสเตอร์ เนื่องจากมีคำอธิบายน้อย เน้นรูปภาพ ส่วนเรื่องการฝึกอบรมให้กับประชาชนในพื้นที่โครงการฯเป็นการสร้างเสริมทักษะ และเพิ่มประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพเสริม ทางโครงการฯได้จัดฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆขึ้นได้แก่ การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน การแปรรูปสัตว์น้ำ การบรรจุผลิตภัณฑ์ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และการบำรุงรักษาเครื่องยนต์เรือขนาดเล็ก เป็นต้น

คำสำคัญ : การส่งเสริม การประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม ความสมัครใจ การผลิตสื่อ การประเมินผล การฝึกอบรม

[1] สำนักงานฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

[2] ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง กรมประมง

การส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่จะทำให้ประชาชนในพื้นที่ตำบลปากคลองได้รับทราบและเข้าใจวัตถุประสงค์การดำเนินงานของโครงการฯ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน โครงการฯจึงได้ผลิตสื่อต่างๆ ขึ้นเพื่อใช้ในการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์

วัตถุประสงค์หลัก

1. กระตุ้นและสร้างความเข้าใจขั้นพื้นฐานให้ชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายให้เห็นความสำคัญของโครงการฯ และร่วมมือด้วยความสมัครใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ
2. สนับสนุนให้ชุมชนและกลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์จัดการและใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด คุ้มค่า ยั่งยืน และหลีกเลี่ยงผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและสิ่งแวดล้อม

สื่อที่ใช้เพื่อการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ของโครงการฯ

โครงการฯได้จัดทำสื่อต่างๆขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์วัตถุประสงค์ และการดำเนินงานของโครงการฯให้ประชาชนในพื้นที่ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ได้รับทราบและเห็นประโยชน์ของการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ส่งเสริมแนวทางการประกอบอาชีพเสริมให้แก่ชุมชน

ประเภทของสื่อที่ใช้เพื่อการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ในโครงการฯ

1. โปสเตอร์

เป็นสื่อสาธารณะที่ใช้ภาพประกอบเป็นตัวกลางในการถ่ายทอด ทางโครงการฯได้จัดทำโปสเตอร์ขึ้น 2 ชุดคือ ชุดการอนุรักษ์ป่าชายเลน และชุดการประชาสัมพันธ์โครงการฯ โดยภาพประกอบของการจัดทำสื่อชนิดนี้มีแหล่งที่มาจากกิจกรรมของชาวบ้านและพื้นที่ในตำบลปากคลอง ซึ่งภาพดังกล่าวจะเป็นแรงจูงใจให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจในการชมโปสเตอร์มากยิ่งขึ้น โปสเตอร์ชุดการอนุรักษ์ป่าชายเลนจัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ให้เป็นแหล่งอาศัยและอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน โปสเตอร์ดังกล่าวได้ทำการเผยแพร่ให้กับนักเรียนในโรงเรียนต่างๆ และชาวบ้านในตำบลปากคลอง ส่วนโปสเตอร์ชุดการประชาสัมพันธ์โครงการฯ จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การดำเนินงานในพื้นที่ และกิจกรรมต่างๆของโครงการฯให้ชาวบ้านในตำบลปากคลองได้รับทราบ

2. สมุดโน้ต

ทางโครงการฯได้ตระหนักถึงความสำคัญในการส่งเสริมให้เยาวชนเห็นประโยชน์ของการอนุรักษ์ป่าชายเลน จึงได้จัดทำสมุดโน้ตที่มีหน้าปกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนขึ้นโดยใช้ภาพพื้นที่ป่าชายเลนและกิจกรรมการปลูกป่าชายเลนของนักเรียนในตำบลปากคลองเป็นภาพประกอบ ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจและหวงแหนทรัพยากรในพื้นที่ของตนเอง ได้มีการแจกสมุดดังกล่าวให้กับนักเรียนในตำบลปากคลองเพื่อใช้ในการเรียน นอกจากนี้ภาพประกอบและข้อความบนปกสมุดจะช่วยส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของการอนุรักษ์ป่าชายเลน

3. วีดีโอเทปชุดการแปรรูปปลากะตัก

จัดทำขึ้นเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของกิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับ

กลุ่มแม่บ้าน เนื้อหาประกอบด้วยขั้นตอนและวิธีการแปรรูปปลากะตัก สาธิตโดยกลุ่มแปรรูปปลากะตักของจังหวัดระยอง ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการแปรรูปและดำเนินธุรกิจอย่างต่อเนื่อง วีดีโอเทปดังกล่าวจัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ให้กับกลุ่มแม่บ้านปากคลองใช้เป็นแนวทางในการแปรรูปสัตว์น้ำและพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลากะตักให้เป็นอาชีพเสริมของกลุ่มต่อไป

4. **แผ่นพับแนะนำโครงการฯ**

แผ่นพับแนะนำโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชนจัดทำขึ้นทั้งภาคภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เพื่อใช้สำหรับประชาสัมพันธ์โครงการฯให้กับประชาชนในตำบลปากคลองและประชาชนทั่วไปได้รับทราบถึงความเป็นมา วัตถุประสงค์และการดำเนินงานของโครงการฯ

5. **แผ่นพับรายงานการดำเนินกิจกรรม**

แผ่นพับดังกล่าว จัดทำขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์แจกจ่ายให้ประชาชน ในตำบลปากคลองได้ทราบถึงความก้าวหน้าของการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆของโครงการฯ ประกอบด้วย การสำรวจขั้นพื้นฐานด้านเศรษฐกิจสังคม ด้านสมุทรศาสตร์ และด้านสิ่งแวดล้อม การจัดฝึกอบรมให้กับประชาชน การผลิตสื่อเผยแพร่ให้กับประชาชน การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับทรัพยากรในพื้นที่บริเวณตำบลปากคลอง ภาพประกอบในแผ่นพับดังกล่าวเป็นภาพกิจกรรมที่ประชาชน ในตำบลปากคลองมีส่วนร่วม

การประเมินผล

หลังจากที่ได้จัดทำสื่อรูปแบบต่างๆขึ้นและเผยแพร่ไปสู่ประชาชนในตำบลปากคลอง ทางโครงการฯได้ทำการประเมินผลโดยการสุ่มจากสื่อที่แจก ได้แก่โปสเตอร์ชุดการอนุรักษ์ป่าชายเลน โปสเตอร์ชุดโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน และแผ่นพับรายงานผลการดำเนินงานของโครงการฯ เพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจที่กลุ่มเป้าหมายได้รับจากการเผยแพร่สื่อ รวมทั้งความสวยงาม สะดุดตา ความน่าสนใจ และภาษาที่ใช้ในการถ่ายทอดในการออกแบบสื่อดังกล่าว แนวทางและแหล่งในการเผยแพร่สื่อให้กับคนในชุมชน

การประเมินผลทำการสุ่มสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มเป้าหมายจำนวน 100 คน จาก 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านปากคลอง หมู่ที่ 2 บ้านบ่อสำโรง หมู่ที่ 3 บ้านถ้ำธง หมู่ที่ 5 บ้านน้ำพุ หมู่ที่ 6 บ้านบนไร่ และหมู่ที่ 7 บ้านท่าแอต ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร พบว่าร้อยละ 90, 77 และ 56 ของผู้ตอบแบบสอบถามเคยเห็นโปสเตอร์ชุดการอนุรักษ์ป่าชายเลน โปสเตอร์ชุดโครงการฯ และแผ่นพับรายงานการดำเนินงานของโครงการฯ ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นว่าสื่อประเภทโปสเตอร์มีจำนวนผู้พบเห็นมากกว่าสื่อประเภทแผ่นพับ เนื่องจากผู้ได้รับแจกจะติดโปสเตอร์ไว้ในตำแหน่งที่เห็นได้ชัด เช่น หน้าบ้าน หน้าร้านค้า เป็นต้น

ตารางที่ 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่พบเห็นสื่อจากแหล่งต่างๆ

แหล่งที่พบเห็นสื่อ	ได้รับแจกเอง	ร้านค้า	บ้านเพื่อน	แพปลา	อื่นๆ
โปสเตอร์ป่าชายเลน	37	38	16	7	6
โปสเตอร์โครงการฯ	52	17	11	6	1
รายงานกิจกรรม	42	2	5	4	1

หมายเหตุ ผู้ตอบ 1 คนอาจพบเห็นสื่อได้มากกว่า 1 แหล่ง

จากตารางที่ 1 พบว่าร้อยละ 38, 37 และ 16 ได้รับและ/หรือเห็นโปสเตอร์การอนุรักษ์ป่าชายเลนจากร้านค้าที่พักอาศัยและจากบ้านเพื่อนตามลำดับ ร้อยละ 52, 17 และ 11 ได้รับและ/หรือเห็นโปสเตอร์โครงการฯจากที่พักอาศัย ร้านค้า และบ้านเพื่อนตามลำดับ ส่วนร้อยละ 42, 5 และ 4 ได้รับและ/หรือเห็นแผ่นพับกิจกรรมของโครงการฯ จากที่พักอาศัย บ้านเพื่อน และแพปลาตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าการเผยแพร่สื่อให้ตัวกลุ่มเป้าหมายโดยตรงมีประสิทธิภาพมากที่สุด และในส่วนของโปสเตอร์หากนำไปแจกร้านค้าก็จะเป็นอีกแหล่งหนึ่งที่มีประสิทธิภาพในการประชาสัมพันธ์

ตารางที่ 2 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับความรู้จากการเผยแพร่สื่อ

ชนิดสื่อ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ได้รับ
โปสเตอร์ป่าชายเลน	10	36	24	12	1
โปสเตอร์โครงการฯ	6	25	19	12	5
รายงานกิจกรรม	3	19	15	7	4

หมายเหตุ มีผู้ตอบแบบสอบถามบางรายไม่แสดงความคิดเห็น

จากตารางที่ 2 พบว่าโดยส่วนใหญ่ได้รับความรู้อยู่ในระดับที่มากจากโปสเตอร์การอนุรักษ์ป่าชายเลน โปสเตอร์โครงการฯ และแผ่นพับกิจกรรมของโครงการฯ คิดเป็นร้อยละ 36, 25 และ 19 ตามลำดับ อยู่ในระดับปานกลางคิดเป็นร้อยละ 24, 19 และ 15 ตามลำดับ มีเพียงร้อยละ 1 5 และ 4 ที่ไม่ได้รับความรู้จากสื่อดังกล่าว แสดงว่าเนื้อหาและภาพประกอบที่ใช้มีประสิทธิภาพที่ทำให้กลุ่มเป้าหมายได้รับความรู้จากสื่อที่ผลิตขึ้น และจะเห็นได้ว่าผู้ตอบโดยส่วนใหญ่จะเข้าใจสื่อประเภทโปสเตอร์มากกว่าแผ่นพับรายงานกิจกรรม เนื่องจากส่วนใหญ่จะดูรูปภาพและอ่านหัวข้อหลักๆ มากกว่าที่จะอ่านรายละเอียดที่มีเนื้อหาจำนวนมาก

ตารางที่ 3 ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน

ชนิดสื่อ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เข้าใจ
โปสเตอร์ป่าชายเลน	9	29	34	10	8
โปสเตอร์โครงการฯ	6	20	31	10	7
รายงานกิจกรรม	3	14	20	8	6

หมายเหตุ มีผู้ตอบแบบสอบถามบางรายไม่แสดงความคิดเห็น

จากตารางที่ 3 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามโดยส่วนใหญ่เข้าใจการดำเนินงานของโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน จากการเผยแพร่โปสเตอร์อนุรักษ์ป่าชายเลน โปสเตอร์แนะนำโครงการฯ และแผ่นพับกิจกรรมฯ อยู่ในระดับปานกลางคิดเป็นร้อยละ 34, 31 และ 20 ตามลำดับ เข้าใจมากคิดเป็นร้อยละ 29, 20 และ 14 ตามลำดับ ไม่เข้าใจการดำเนินงานของโครงการฯคิดเป็นร้อยละ 8, 7 และ 6 ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นว่าความเข้าใจที่กลุ่มเป้าหมายได้รับจากการเผยแพร่สื่ออยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะชื่อของโครงการฯ ที่มีความยาวยากต่อการจำและความหลากหลายของโครงการฯต่างๆ ที่มีในตำบลปากคลอง ดังนั้นการประชาสัมพันธ์โครงการฯ ต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 4 ความสวยงามและความน่าสนใจของสื่อ

ชนิดสื่อ	ดีมาก	ดี	ปานกลาง	น้อย	ไม่ดี
โปสเตอร์ป่าชายเลน	22	57	12	1	-
โปสเตอร์โครงการฯ	17	52	14	1	-
รายงานกิจกรรม	11	48	12	4	-

หมายเหตุ มีผู้ตอบแบบสอบถามบางรายไม่แสดงความคิดเห็น

จากตารางที่ 4 ผู้ตอบแบบสอบถามคิดว่าความสวยงามและความน่าสนใจของโปสเตอร์การอนุรักษ์ป่าชายเลน โปสเตอร์โครงการฯ และแผ่นพับกิจกรรมฯ อยู่ในระดับดีคิดเป็นร้อยละ 57, 52 และ 48 ตามลำดับ อยู่ในระดับดีมากคิดเป็นร้อยละ 22, 17 และ 11 ตามลำดับ มีเพียงร้อยละ 11 และ 4 ตามลำดับตอบว่ามีความน่าสนใจและการออกแบบอยู่ในระดับพอใช้ จากการสังเกตระหว่างการเผยแพร่สื่อและสุ่มทำแบบสอบถามกลุ่มเป้าหมายเกือบทั้งหมดจะให้ความสนใจกับภาพประกอบที่มีแหล่งที่มาจากพื้นที่ในตำบลปากคลองและภาพกิจกรรมต่างๆที่มีประชาชนในตำบลปากคลองมีส่วนร่วม แสดงว่าสื่อที่ใช้ภาพประกอบที่มีแหล่งที่มาจากพื้นที่หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในตำบลปากคลองจะมีความน่าสนใจและทำให้เกิดความสะดุดตาในการชมสื่อมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 5 ภาษาที่ใช้ในการถ่ายทอดเนื้อหา และความชัดเจนของสื่อ

ชนิดสื่อ	ดีมาก	ดี	ปานกลาง	น้อย	ไม่ดี
โปสเตอร์ป่าชายเลน	16	56	13	4	-
โปสเตอร์โครงการฯ	11	42	16	4	-
รายงานกิจกรรม	8	32	8	3	-

หมายเหตุ มีผู้ตอบแบบสอบถามบางรายไม่แสดงความคิดเห็น

จากตารางที่ 5 พบว่าการใช้ภาษาในการถ่ายทอดเนื้อหาของโปสเตอร์การอนุรักษ์ป่าชายเลน โปสเตอร์โครงการฯ และ แผ่นพับกิจกรรมฯ ผู้ตอบโดยส่วนใหญ่คิดว่าอยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 56, 42 และ 32 ตามลำดับ อยู่ในระดับดีมากคิดเป็นร้อยละ 16, 11 และ 8 ตามลำดับ และอยู่ในระดับพอใช้คิดเป็นร้อยละ 44 และ 3 ตามลำดับ แสดงว่าภาษาที่ใช้ในการถ่ายทอดเนื้อหามีความเหมาะสมและเข้าใจง่ายสำหรับกลุ่มตัวอย่าง

จากการประเมินผลทำให้สรุปได้ว่า ในการเผยแพร่และกระจายสื่อเพื่อการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ควรเผยแพร่ให้กับกลุ่มเป้าหมายโดยตรงหรือแจกให้กับร้านค้าในชุมชนช่วยประชาสัมพันธ์ วิธีดังกล่าวจะทำให้กลุ่มเป้าหมายได้รับและพบเห็นสื่อมากที่สุด การผลิตสื่อต้องใช้ภาษาที่ทำให้เข้าใจง่ายและกะทัดรัด ภาพประกอบสื่อควรเป็นภาพของพื้นที่ และเป็นสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น รวมทั้งภาพกิจกรรมที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมจะช่วยทำให้กลุ่มเป้าหมายมีความสนใจมากขึ้น ในการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์โครงการฯ ต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับทราบการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ และจะเกิดความเข้าใจในที่สุด ความต้องการและความพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อการผลิตสื่อในครั้งต่อไปร้อยละ 65 ตอบว่าชอบและพอใจโปสเตอร์มากกว่าแผ่นพับ มีเพียงร้อยละ 12 ที่ชอบและพอใจสื่อทั้ง 2 ชนิด เหตุผลที่ส่วนใหญ่ชอบและพอใจโปสเตอร์เนื่องจากมีขนาดใหญ่และมีรูปภาพมาก เนื้อหาที่ใช้อธิบายน้อยและสามารถพบเห็นได้แพร่หลาย

นอกจากนี้โครงการฯ ได้จัดพิมพ์ผลงานการทำวิจัยเพื่อเผยแพร่ ดังนี้

1. Process of Making a Proposal for SEAFDEC/TD-DOF Collaborative Project
2. LBCRM-PD No.1 แผนปฏิบัติการโครงการจัดการประมงโดยชุมชน บริเวณอ่าวประทิว จังหวัดชุมพร
3. LBCRM-PD No.2 Background and Project Proposal of Locally Based Coastal Resource Management in Pathew District, Chumporn Province (LBCRM-PD)
4. LBCRM-PD No.3 การตลาดและการใช้ประโยชน์สินค้าสัตว์น้ำในท้องที่ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร
5. LBCRM-PD No.4 People's Groups and Community-Based Arrangements in Tambol Pakklong, Pathew District, Chumporn Province
6. LBCRM-PD No.5 Marketing and Utilization of Fish Products in Tambol Pakklong, Pathew District, Chumpron Province
7. LBCRM-PD No.6 กลุ่มแม่บ้านกับความสามารถในการแปรรูปสัตว์น้ำ ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร
8. LBCRM-PD No.7 Pre-survey of the Community to Formulate Implementation Plans and Activities to the LBCRM Project: Project Site in Pathew District, Chumporn Province
9. LBCRM-PD No.8 การพัฒนาระบบส่งเสริมสำหรับโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร
10. LBCRM-PD No.9 Quarterly Report No.1 (October-December 2001)
11. LBCRM-PD No.10 Quarterly Report No.2 (January-March 2002)
12. LBCRM-PD No.11 Quarterly Report No.3 (April-June 2002)
13. LBCRM-PD No.12 Quarterly Report No.4 (July-September 2002)
14. LBCRM-PD No.13 Report on the Study Trip to the Philippines
15. LBCRM-PD No.14 Report on Study Trip to Malaysia

การฝึกอบรมในโครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนตามพระราชดำริ

1. **การสัมมนาคณะกรรมการโครงการดำเนินงาน โครงการ "การจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน"**
   วันที่ 28 พฤศจิกายน 2544
   เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินงานและผู้นำกลุ่มชาวประมง ผู้นำชุมชนเข้าใจเรื่องการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนตามพระราชดำริ

2. **การจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนประมง**
   วันที่ 14 – 18 มกราคม 2545
   เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินงาน ผู้นำกลุ่มชาวประมง ผู้นำชุมชน เข้าใจเรื่องการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนเพิ่มขึ้น และมีเทคนิคการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยมีการศึกษาดูงานที่จังหวัดภูเก็ต จังหวัดกระบี่ จังหวัดพังงา

3. **การจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน**
   วันที่ 22 – 26 เมษายน 2545 ที่ตำบลปากคลอง 7 หมู่บ้าน
   เพื่อสร้างความเข้าใจในชุมชนและระดมความคิดของชาวบ้านในตำบลปากคลอง และผู้มีส่วนใช้ทรัพยากรประมง
   - การบริหารทรัพยากรประมงชายฝั่ง
   - การจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน
   - โครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนตามพระราชดำริ
   - การจัดตั้งและดำเนินการกลุ่มประมง
   - การบริหารกองทุนประมง
   - เทคนิคการทำงานแบบมีส่วนร่วม
   - ความคิดเห็นในการจัดการประมงที่เหมาะสม

4. **หลักสูตร "การแปรรูปสัตว์น้ำ"**
   1. เพื่อให้กลุ่มแม่บ้านประมงมีความรู้ด้านโภชนาการ
   2. เพื่อให้ชาวประมงบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและถูกสุขลักษณะ
   3. ส่งเสริมให้เกิดทักษะในการแปรรูปสัตว์น้ำเพื่อใช้บริโภคในยามขาดแคลนและสามารถจำหน่ายได้ราคาดีขึ้น
   4. สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ

5. **หลักสูตร "การบรรจุผลิตภัณฑ์"**
   1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ความรู้ และความเข้าใจในการออกแบบการทำบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการประมงที่มีภายในกลุ่มของตนเอง
   2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ทราบถึงเทคนิคและขั้นตอนในการทำบรรจุภัณฑ์
   3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาการปฏิบัติงานการทำบรรจุภัณฑ์ของตนเอง และขยายผลให้บุคคลอื่นที่สนใจต่อไป

6. **หลักสูตร "การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง"**
   1. เพื่อให้เกษตรกรเข้าใจวัตถุประสงค์และแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของโครงการ
   2. เพื่อให้เกษตรกรเข้าใจหลักการพื้นฐานการเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง
   3. เพื่อให้เกษตรกรเข้าใจถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

กิจกรรมกลุ่มแม่บ้านในกิจกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

สุมิตรา เรืองสิวะกุล [1]
จิรภา คำหงษา [2]
จินดา เพชรกำเนิด [2]

บทคัดย่อ

โครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน บริเวณอำเภอประทิว จังหวัดชุมพร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน ฟื้นฟูทรัพยากรประมงชายฝั่ง และยกระดับรายได้ของชุมชน การสนับสนุนทางเลือกใหม่ในการประกอบอาชีพให้กับชุมชนนอกเหนือจากการทำประมงจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่จะช่วยยกระดับรายได้ของชุมชน กิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจในท้องถิ่น เป็นหนึ่งในแผนปฏิบัติการของโครงการฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาสินค้าในท้องถิ่น และส่งเสริมการกระจายรายได้และเศรษฐกิจหมุนเวียนในท้องถิ่น ทางเลือกที่ทางโครงการฯ ได้นำมาสนับสนุนให้กับชุมชนคือการแปรรูปสัตว์น้ำ และกลุ่มเป้าหมายคือแม่บ้านภาคประมง ซึ่งทางโครงการฯ เล็งเห็นว่าการแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำที่มีวัตถุดิบอยู่ในพื้นที่จะสามารถสร้างรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชนได้ ดังนั้นตั้งแต่เดือนมกราคม 2545 ทีมงานได้วางแผนและจัดกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับการแปรรูปสัตว์น้ำตลอดจนทำหน้าที่คอยประสานงานให้กับกลุ่มแม่บ้าน ปัจจุบันมีกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่โครงการฯรวม 6 กลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือการออมเงินและทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้เสริมเช่น การเลี้ยงสุกร การขายข้าวสาร และการแปรรูปสัตว์น้ำ มีกลุ่มที่ทำการแปรรูปสัตว์น้ำรวม 3 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีการดำเนินงานที่ต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่ที่กลุ่มแม่บ้านตั้งอยู่ ปัจจุบันสินค้าของกลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิต ต.ปากคลองได้รับเลือกเป็นสินค้า "หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์" ของต.ปากคลอง ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านที่ได้รับความนิยมคือข้าวเกรียบชนิดต่างๆ และปลากะตักปรุงรส โดยออกวางจำหน่ายทั้งร้านค้าบริเวณหมู่บ้านและใกล้เคียง การพัฒนากลุ่มแม่บ้านยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาฝีมือและพัฒนาสินค้าให้มีรูปแบบที่ตลาดต้องการ ซึ่งในการจัดทำกิจกรรมดังกล่าวมีทั้งประสบผลตามความคาดหวังและปัญหา แต่ถึงอย่างไรทางทีมงานก็มั่นใจว่าจะต้องทำการพัฒนาและปรับปรุงเทคนิคการแปรรูปสินค้าสัตว์น้ำต่อไป

คำสำคัญ : ทางเลือกใหม่ในการประกอบอาชีพ การยกระดับรายได้ของชุมชน การสร้างรายได้เสริม การแปรรูปสัตว์น้ำ กลุ่มแม่บ้าน ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ

[1] สำนักงานฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

[2] ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง กรมประมง

1. ความเป็นมา

การประมงเป็นอาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญต่อตำบลปากคลอง เพราะเป็นอาชีพที่สร้างงานและรายได้ให้กับกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง ในปัจจุบันเกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอันเนื่องมาจากการทำประมงที่เกินศักยภาพการผลิตของธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขร่วมกันระหว่างภาครัฐและชาวประมง

โครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน อ.ปะทิว จ.ชุมพร เกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างกรมประมงและฝ่ายฝึกอบรมศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีฟเดค) ถูกกำหนดให้ดำเนินการเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง และยกระดับรายได้ของชุมชนประมงชายฝั่ง

โครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนมีแผนปฏิบัติการรวม 6 กิจกรรมได้แก่ การสำรวจข้อมูลพื้นฐานการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน การส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจในท้องถิ่น การส่งเสริมศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาระบบและวิธีการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน และการฟื้นฟูทรัพยากรประมงชายฝั่ง

การส่งเสริมและพัฒนาผลผลิตในท้องถิ่นเป็นกิจกรรมหนึ่งที่จะมุ่งเน้นให้ครอบครัวชาวประมงมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยการทำให้สัตว์น้ำที่จับได้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น การสนับสนุนให้แม่บ้านในภาคประมงทำการแปรรูปสัตว์น้ำเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถทำให้สัตว์น้ำที่จับได้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการแปรรูปยังสามารถส่งเสริมให้เป็นสินค้าประจำตำบลเพื่อเป็นการสนองตอบนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของภาครัฐบาล

กิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาผลผลิตในท้องถิ่นจะบรรลุจุดมุ่งหมายได้ต้องมีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อเป็นการรองรับการส่งเสริมและการพัฒนาความรู้และเทคนิคของการแปรรูป เดิมการแปรรูปสัตว์น้ำของตำบลปากคลองจะเป็นรูปแบบการตากแห้งเป็นส่วนใหญ่ เช่นปลากะตักแห้ง หมึกแห้ง เป็นต้น ดังนั้นทางโครงการฯจึงพยายามหาวิธีการและรูปแบบต่างๆเข้ามาสนับสนุนให้แม่บ้านมีความสนใจการแปรรูปสัตว์น้ำและจัดตั้งกลุ่ม กิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจในท้องถิ่นนี้จะสามารถพัฒนาให้แม่บ้านได้มีการแปรรูปสัตว์น้ำรูปแบบใหม่ๆ แต่ยังคงคุณค่าด้านโภชนาการ

2. วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อให้เกิดการพัฒนาสินค้าท้องถิ่น ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มแก่ครอบครัวชาวประมง และลดปัญหาการทำประมงเกินศักยภาพ
2. ส่งเสริมการกระจายรายได้โดยการทำงานแบบมีส่วนร่วม และเศรษฐกิจหมุนเวียนในท้องถิ่น
3. สินค้าประมงมีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้สตรีในภาคประมงมีความมั่นใจในการประกอบอาชีพที่นอกเหนือจากการทำประมง รวมทั้งมีบทบาทในสังคมมากยิ่งขึ้น
2. ทำให้เข้าใจแนวทางในการพัฒนาบทบาทของสตรีในภาคประมงมากยิ่งขึ้น และสามารถนำผลที่ได้ไปเป็น แนวทางในการส่งเสริมในพื้นที่อื่นต่อไป

3. ทำให้ครอบครัวประมงชายฝั่งมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

4. การดำเนินงาน

กิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาผลผลิตในท้องถิ่นมีกลุ่มเป้าหมายคือแม่บ้านประมง โดยเน้นให้แม่บ้านมีอาชีพเสริมเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและลดแรงในการทำประมงของชาวประมง แนวทางในการดำเนินงานมีดังนี้

1. การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นสตรีในภาคประมง แบบสอบถามจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือข้อมูลทั่วไป และเรื่องกลุ่มแม่บ้าน
2. ข้อมูลที่ได้จะนำมาทำเป็นแผนสำหรับการพัฒนา
   - จัดกิจกรรมที่เน้นให้แม่บ้านมีความสนใจในเรื่องการแปรรูปสัตว์น้ำ
   - จัดกิจกรรมที่สามารถทำให้แม่บ้านเกิดความคิดใหม่ๆ ด้านการทำธุรกิจ
   - จัดฝึกอบรม หัวข้อการฝึกอบรมจะขึ้นอยู่กับความต้องการของกลุ่มแม่บ้าน
   - การประสานงานระหว่างกลุ่มแม่บ้าน และผู้เกี่ยวข้อง
     เช่นการประสานงานกับกรมพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น
   - การประสานงานและรับฟังปัญหาระหว่างกลุ่มแม่บ้าน เพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหา

5. กิจกรรมที่สนับสนุนให้กับกลุ่มแม่บ้าน

รูปแบบของกิจกรรมมี 3 รูปแบบที่นำมาสนับสนุนให้กับแม่บ้าน

5.1 กิจกรรมการศึกษาดูงาน

กิจกรรมที่ 1 วันที่ 22 มกราคม 2545 ทางโครงการฯจัดนำตัวแทนแม่บ้านประมงตำบลปากคลองและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่โครงการฯรวม 8 คน เข้าเยี่ยมชมการแปรรูปสัตว์น้ำและ การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านประมงพลา อ.บ้านฉาง จ.ระยอง ผลิตภัณฑ์ของแม่บ้านประมงพลาคือข้าวเกรียบปลา ปลายอ จากการดูงานในครั้งนี้สามารถกระตุ้นให้แม่บ้านต.ปากคลองมีความคิดที่จะจัดตั้งกลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำในพื้นที่ของตนเพราะในตำบลปากคลองมีการจับปลาชนิดต่างๆได้ตลอดทั้งปี หากมีการแปรรูปสัตว์น้ำเป็นผลิตภัณฑ์ จะสามารถเพิ่มมูลค่าสินค้าประมงให้กับครอบครัวชาวประมงได้อย่างแน่นอน

กิจกรรมที่ 2 วันที่ 21-25 มกราคม 2545 จัดนำตัวแทนแม่บ้านตำบลปากคลองเข้าร่วมการสัมมนาเรื่องการพัฒนาธุรกิจสหกรณ์ประมงแห่งประเทศไทย ณ โรงแรมบางกอกพาเลซ วัตถุประสงค์ของการสัมมนาคือความคิดในการพัฒนาธุรกิจเพื่อการพัฒนาระบบสหกรณ์ประมงของประเทศไทย และผลที่กลุ่มแม่บ้านได้รับคือความรู้ในเรื่องระบบตลาด รูปแบบการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ของประเทศต่างๆการทำงานในรูปกลุ่ม และสามารถมองเห็นภาพการจัดการการทำประมงในอนาคต เพื่อให้เกิดการทำประมงอย่างยั่งยืน

กิจกรรมที่ 3 วันที่ 6-7 กุมภาพันธ์ 2545 ทางโครงการฯได้ไปถ่ายทำวีดีโอเทปการทำปลากะตักสามรสที่กลุ่มแม่บ้านชุมชนเทศบาลประแส ต.ปากน้ำประแส อ.แกลง จ.ระยอง จากวีดีโอเทปชุดนี้ทำให้ แม่บ้านต.ปากคลองได้เรียนรู้การแปรรูปปลากะตักและฝึกหัดทำปลากะตักในรูปแบบที่ท้องถิ่นต้องการ นอกจากนั้นยังได้ดัดแปลงชนิดของสัตว์น้ำจากปลากะตักเป็นหมึกสามรส เพราะพื้นที่ชายฝั่งของ อ่าวปะทิวสามารถทำประมงอวนครอบหมึกได้ตลอดทั้งปี

5.2 กิจกรรมการประสานงาน

กิจกรรมที่ 1 วันที่ 1 มีนาคม 2545 ทางกลุ่มแม่บ้านได้ประสานงานกับโครงการฯจัดประชุมและการสาธิตการแปรรูปสัตว์น้ำชนิดต่างๆให้กับสมาชิกได้ชิมและติชม และเปลี่ยนชื่อกลุ่มเป็นชื่อ กลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิต ต.ปากคลอง โดยมีกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งกิจกรรม ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านมีสมาชิก 79 คน สมาชิกส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านประมงหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 6

กิจกรรมที่ 2 กลางเดือนพฤษภาคม 2545 ทางโครงการฯ ได้จัดทำสติ๊กเกอร์สำหรับผลิตภัณฑ์ให้กับกลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิต ต.ปากคลอง สติ๊กเกอร์จะเป็นการรับรองสินค้าให้กับผู้บริโภค

กิจกรรมที่ 3 วันที่ 27 มิถุนายน 2545 ตัวแทนแม่บ้านเกาะเตียบได้ปรึกษากับทางโครงการฯขอจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกาะเตียบหมู่ที่ 7 โดยขอให้ทางโครงการฯสนับสนุนวัสดุและอุปกรณ์ที่จำเป็นในการแปรรูปสัตว์น้ำ ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิก 22 คน ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มคือ ข้าวเกรียบหอยแมลงภู่ ข้าวเกรียบปลา ข้าวเกรียบฟักทอง (ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่หาได้ง่ายในพื้นที่หมู่ที่ 7)

5.3 กิจกรรมการฝึกอบรม

กิจกรรมที่ 1 วันที่ 27-29 พฤษภาคม 2545 ทางโครงการฯได้จัดอบรมให้กับกลุ่มแม่บ้านประมงใน ต.ปากคลอง เรื่องการแปรรูปสัตว์น้ำและการบรรจุภัณฑ์ การอบรมในครั้งนี้สามารถจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเพิ่มขึ้นชื่อกลุ่มแม่บ้านถ้ำธง

กิจกรรมที่ 2 เป็นการอบรมย่อยให้กับแม่บ้านในพื้นที่โครงการฯ ระหว่างวันที่ 23-24 มิถุนายน 2545 การอบรมครั้งนี้เป็นความต้องการของกลุ่มแม่บ้าน เพื่อเพิ่มความชำนาญในการแปรรูปสัตว์น้ำ

6. ผลที่ได้

6.1 กลุ่มแม่บ้านในตำบลปากคลอง

กลุ่มแม่บ้านใน ต.ปากคลองมีกลุ่มแม่บ้านรวม 6 กลุ่มใน 7 หมู่บ้าน ลักษณะของกลุ่มแม่บ้านจะแตกต่างกันที่วัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง และการดำเนินงาน

1. กลุ่มแม่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชน
   การช่วยเหลือของพัฒนาชุมชนจะเป็นการช่วยทั้งด้านการจัดตั้งและเงินทุนในการสร้างอาชีพเสริมให้กับแม่บ้าน โดยให้กลุ่มเป็นผู้บริหารการเงินด้วยตัวเอง
   และกิจกรรมที่นำมาส่งเสริมจะเป็นการชี้นำของเจ้าหน้าที่มากกว่าเป็นความต้องการของแม่บ้าน
2. กลุ่มแม่บ้านที่เกิดจากการจัดตั้งและสนับสนุนจากกรมประมง
   การช่วยเหลือจะเป็นการฝึกอบรมตามที่แม่บ้านต้องการและสนับสนุนอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับทำกิจกรรมกลุ่ม
3. กลุ่มที่เกิดจากความต้องการของตัวแม่บ้านเอง

กลุ่มแม่บ้านใน ต.ปากคลองประกอบด้วยกลุ่มต่างๆต่อไปนี้

6.1.1 กลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิต ต.ปากคลอง

จัดตั้งโดยสำนักงานประมงจังหวัดชุมพรในปี 2544 ชื่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในหมู่บ้านรวมตัวเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และรู้จักการออมเงิน ต่อมาเมื่อโครงการจัดการ

ทรัพยากรประมงโดยชุมชนได้เข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำให้กับแม่บ้าน ทำให้กลุ่มเพิ่มกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำขึ้นเพื่อให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น และเปลี่ยนชื่อเป็นกลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิต ต.ปากคลอง เพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมของกลุ่ม ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิก 79 คน สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับเลือกเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และได้รับเงินสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชน เพื่อขยายกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำเป็นเงินจำนวน 1,000,000 บาท

6.1.2 กลุ่มองค์กรสตรีหมู่ที่ 2

จัดตั้งในปี พ.ศ. 2543 โดยกรมพัฒนาชุมชนมีสมาชิก 15 คนโดยได้รับเงินสนับสนุน 25,000 บาทเพื่อเป็นทุนในการเลี้ยงสุกรของสมาชิก มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมอาชีพให้กับสตรี สมาชิกส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ปัจจุบันมีสมาชิกที่ดำเนินการเลี้ยงสุกรอยู่แต่ไม่มากเพราะมีปัญหาในด้านเทคนิคการเลี้ยง และด้านการตลาด

6.1.3 กลุ่มองค์กรสตรีถ้ำธง

จัดตั้งปี พ.ศ. 2543 เป็นกลุ่มที่กรมพัฒนาชุมชนจัดตั้งขึ้นโดยได้เงินสนับสนุน 25,000 บาทเช่นกัน กิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านกลุ่มนี้คือจำหน่ายข้าวสารในหมู่บ้าน กิจการของกลุ่มยังคงดำเนินการอยู่แต่ไม่ค่อยพัฒนาเท่าที่ควรเพราะสมาชิกส่วนใหญ่ทำอาชีพประมงจึงไม่ค่อยมีเวลาในการดูแลกิจการ

6.1.4 กลุ่มแม่บ้านประมงบ้านถ้ำธง

จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2545 มีสมาชิก 25 คน ได้รับการสนับสนุนจากกรมประมงและศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีฟเดค) โดยกรมประมงได้มอบอุปกรณ์การแปรรูปสัตว์น้ำให้เพื่อใช้ทำกิจกรรม ปัจจุบันกลุ่มดำเนินกิจกรรมการออมเงิน และทำการแปรรูปสัตว์น้ำบ้างโดยจะทำการแปรรูปในช่วงที่มีสัตว์น้ำเกินจำนวนที่ตลาดต้องการ

6.1.5 กลุ่มพัฒนาสตรีบ้านบางแหวน

จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 ปัจจุบันมีสมาชิก 88 คน กลุ่มได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชนโดยรับเป็นที่ปรึกษาให้กับกลุ่ม สมาชิกส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านเกษตรกรรม กิจกรรมหลักของกลุ่มคือการออมทรัพย์ การกู้ยืม และการประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง ปัจจุบันกลุ่มได้รับเงินสนับสนุนจากอบต.เพื่อเป็นทุนในการกู้ยืม และหลังจากที่โครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนได้เข้ามาส่งเสริมกลุ่มแม่บ้านปัจจุบันสมาชิกบางคนได้เข้ามาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิต ต.ปากคลองเพื่อทำกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำ

6.1.5 กลุ่มแม่บ้านประมงเกาะเตียบ

จัดตั้งปี พ.ศ. 2545 มีสมาชิก 22 คนเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันเองของแม่บ้านประมงหมู่ที่ 7 เพื่อทำกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำ โดยมีกรมประมงและศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้การสนับสนุนอุปกรณ์ในการแปรรูปสัตว์น้ำ ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านได้ผลิตสินค้าออกจำหน่ายทั้งในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียง

6.2 รูปแบบการดำเนินธุรกิจของกลุ่มแม่บ้าน

จากการสนับสนุนให้แม่บ้านประมงรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้การแปรรูปสัตว์น้ำ รวมทั้งส่งเสริมให้จัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินธุรกิจการแปรรูป เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวของสมาชิก ทางโครงการฯสามารถพบรูปแบบการดำเนินธุรกิจของกลุ่มในรูปแบบดังนี้

6.2.1 การดำเนินธุรกิจของกลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิต ต.ปากคลอง

หลังจากทางโครงการฯ ได้จัดนำตัวแทนแม่บ้านไปดูงานการแปรรูปสัตว์น้ำและวิธีการดำเนินธุรกิจของกลุ่มแม่บ้าน จ.ระยอง ทำให้ตัวแทนแม่บ้านที่เป็นเจ้าของแพปลามีความคิดที่จะดำเนินกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำในพื้นที่ต.ปากคลอง โดยการชักชวนสมาชิกในกลุ่ม (เดิมเป็นกลุ่มออมทรัพย์) ทดลองทำการแปรรูปสัตว์น้ำชนิดต่างๆ ทั้งชนิดที่ได้ไปศึกษาดูงาน และชนิดที่แม่บ้านบางคนมีความสามารถมาสอนกันเองในกลุ่ม การดำเนินงานในเบื้องต้นเป็นการใช้ทุนของประธานกลุ่ม ทั้งอุปกรณ์และวัสดุที่ใช้ในการแปรรูปสัตว์น้ำ จากการทดลองและฝึกหัดการแปรรูปบวกกับประธานกลุ่มมีความสามารถในด้านการตลาด ทำให้สินค้าของกลุ่มมีการขยายตัวทางการตลาดได้เร็วและเป็นที่นิยมของผู้บริโภคในหลายพื้นที่ รวมทั้งกลุ่มได้มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการทางด้านการตลาดจึงทำให้สินค้าของกลุ่มได้ออกไปจำหน่ายในหลายพื้นที่ จากความสามารถและความตั้งใจของประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มที่จะนำกลุ่มให้ไปสู่จุดมุ่งหมายคือต้องการให้พื้นที่ ต.ปากคลองมีสินค้าประจำท้องถิ่นและสามารถสร้างรายได้ให้กับแม่บ้านประมง ปัจจุบันสินค้าของกลุ่มแม่บ้านได้รับเลือกให้เป็นสินค้า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของต.ปากคลอง การดำเนินงานของกลุ่มคล้ายกับรูปแบบบริษัทที่มีประธานกลุ่มเป็นเสมือนผู้จัดการ การบริหารกลุ่มของประธานกลุ่มจะขึ้นอยู่กับฤดูการทำประมง ซึ่งจะพบได้หลายวิธีดังนี้คือ

- รูปแบบที่ใช้เงินทุน(เงินออมของสมาชิก)ของกลุ่มประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ และ 70 เปอร์เซ็นต์เป็นของประธานกลุ่ม มีสมาชิกในกลุ่มเป็นลูกจ้างในการผลิตและฝ่ายขายโดยสมาชิกที่ว่างจากงานประจำก็จะหมุนเวียนกันมาทำการแปรรูปสัตว์น้ำ จำนวนเงินค่าแรงจะขึ้นอยู่กับ กำไรในการขายในแต่ละครั้ง

- รูปแบบการนำเอาสินค้าแปรรูปของสมาชิกมาจำหน่ายให้กับกลุ่ม โดยสมาชิกใช้ทุนของตัวเองในการแปรรูปสัตว์น้ำและนำมาขายให้กับกลุ่ม สินค้าที่นำมาขายให้กับกลุ่มจะได้ราคาตามคุณภาพของสินค้า
- รูปแบบที่นำเอาสมาชิกมาเป็นลูกจ้างประจำของกลุ่ม และให้ค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน ปัจจุบันมีลูกจ้างประจำกลุ่ม 3 คน และมีลูกจ้างรายวัน(ส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านเกษตรกรรม)เข้ามาสมทบด้วยในกรณีที่มีกิจกรรมการแปรรูปหลายชนิด (ซึ่งจะขึ้นอยู่ในช่วงฤดูกาลทำประมง) ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่ได้รับความนิยมคือ ข้าวเกรียบปลา ข้าวเกรียบหมึก ปลากะตักปรุงรส

6.2.2 การดำเนินธุรกิจของกลุ่มแม่บ้านหมู่ที่ 7

จากที่โครงการฯได้สนับสนุนกลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิต ต.ปากคลองให้ดำเนิน ธุรกิจการแปรรูปสัตว์น้ำ รวมทั้งได้นำหลักสูตรการฝึกอบรมการแปรรูปสัตว์น้ำให้กับแม่บ้านในพื้นที่โครงการฯ แล้วนั้น ทำให้แม่บ้านหมู่ที่ 7 มีความต้องการที่จะรวมกลุ่มเพื่อดำเนินธุรกิจการแปรรูปบ้าง เหตุผลที่ต้องการแยกกลุ่มดำเนินกิจกรรมเพราะพื้นที่หมู่ที่ 7 อยู่ห่างไกลกับหมู่อื่น นอกจากนี้วัตถุดิบที่จะทำการแปรรูปมีมากพอและราคาของสัตว์น้ำในบริเวณหมู่ 7 มีราคาถูก ดังนั้นตัวแทนแม่บ้านหมู่ที่ 7 ประมาณ 15 คน ได้มาขอให้ทางโครงการฯช่วยเหลือในการจัดตั้งกลุ่มให้โดยใช้ชื่อกลุ่มแม่บ้านประมงเกาะเตียบ ปัจจุบันกลุ่มมีสินค้า

หลายชนิด เช่นหอยแมลงภู่ปรุงรส ข้าวเกรียบหอยแมลงภู่ ข้าวเกรียบหมึก ข้าวเกรียบฟักทอง เป็นต้น สำหรับตลาดของกลุ่มแม่บ้านกลุ่มนี้จะอยู่ในระดับหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง การดำเนินงานของกลุ่มเป็นรูปแบบการใช้ทุนของสมาชิกเป็นทุนในการทำกิจกรรม โดยสมาชิกที่ทำการแปรรูปสัตว์น้ำจะได้รับเป็นค่าแรง ผลกำไรที่ได้จะนำมาเป็นเงินปันผลให้กับสมาชิกในช่วงสิ้นปี

6.3 รูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำ

กิจกรรมการส่งเสริมการแปรรูปสัตว์น้ำให้กับแม่บ้านในพื้นที่โครงการฯได้รับความสนใจจากแม่บ้านใน ต.ปากคลองค่อนข้างมาก และจากการดำเนินงานการสนับสนุนแม่บ้านในตำบลปากคลองที่ผ่านมาพบว่ารูปแบบของการส่งเสริมจะต้องนำเอาพื้นฐานทางด้านสภาพภูมิประเทศ แหล่งทรัพยากร สภาวะทางเศรษฐกิจ และสภาพทางสังคมของพื้นที่มาใช้ประกอบในการพัฒนารูปแบบ รูปแบบการส่งเสริมที่ใช้ในพื้นที่ตำบลปากคลองพบได้ดังนี้คือ

6.3.1 รูปแบบของกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 6

จากการที่โครงการฯ ได้สนับสนุนกิจกรรมการแปรรูปให้กับแม่บ้านเพื่อเป็นอาชีพเสริม ให้กับแม่บ้านประมงนั้นพบว่าตัวแทนแม่บ้านของหมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 6 มีความสนใจมากกว่าหมู่อื่นๆ ในตำบลปากคลอง เพราะในพื้นที่นี้มีกลุ่มแม่บ้านอยู่แล้ว แต่ยังไม่มีกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำ ทางกลุ่มจึงคิดที่จะทำกิจกรรมนี้หลังจากพบว่ากลุ่มตัวเองมีความสามารถพอประกอบด้วยทรัพยากร ในพื้นที่มีมากพอที่จะแปรรูปได้ตลอดปี นอกจากนั้นประธานกลุ่มยังเป็นเจ้าของแพปลาซึ่งมีความสามารถในด้านตลาด และสมาชิกในกลุ่มหลายคนก็สนใจที่จะร่วมมือในการทำกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำ ในเริ่มแรกประธานกลุ่มได้สละทุนส่วนตัวในการทดลองทำการแปรรูปทั้งชนิดที่ได้เรียนรู้มา และชนิดที่คิดกันขึ้นเองในกลุ่ม เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ประธานกลุ่มยอมเสียสละทุนให้เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ถนัดเรื่องของตลาด กลัวว่าเมื่อผลิตสินค้าออกมาแล้วจะไปขายที่ไหนเพราะอาชีพประมงการขายสินค้าสัตว์น้ำส่วนใหญ่จะมีแม่ค้ามารับซื้อถึงในหมู่บ้านหรือขายให้กับแพปลาได้ทั้งหมด แต่หลังจากที่ทดลองผลิตสินค้าออกมาและได้ประสานงานกับพัฒนาชุมชนอำเภอปะทิว ในด้านการตลาด ทำให้สินค้าของกลุ่มได้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปทั้งในจ.ชุมพรและบริเวณใกล้เคียง ในเวลาอันรวดเร็วเกินความคาดหมาย รูปแบบของการส่งเสริมการแปรรูปสัตว์น้ำในพื้นที่นี้เป็นการสนับสนุนที่แกนนำของกลุ่มก่อนเพื่อให้กลุ่มเป็นที่รู้จักของตลาด และเพื่อเป็นกำลังใจให้กับสมาชิกในการที่จะผลิตสินค้าต่อไป

6.3.2 รูปแบบกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่หมู่ที่ 3

เป็นกลุ่มที่มีสภาพทางเศรษฐกิจที่ไม่แน่นอน เพราะพื้นที่หมู่ที่ 3 จะสามารถทำประมงได้เพียง 6-9 เดือน เพราะได้รับลมมรสุมประมาณ 3 เดือน ช่วงที่เศรษฐกิจดีของหมู่ที่ 3 คือฤดูทำปลากะตัก (ประมาณเดือนมิถุนายน – เดือนกันยายน) และทำการประมงหมึก (เดือนกุมภาพันธ์ – เดือนมิถุนายน) ในช่วงฤดูการทำประมงแม่บ้านจะมีภาระกิจยุ่งมาก จึงทำให้การสนับสนุนในด้านการแปรรูปให้กับแม่บ้านประมงเป็นไปได้ยาก และในช่วงที่จับสัตว์น้ำไม่ได้มีเวลาว่างจริงแต่ไม่มีสัตว์น้ำมาทำการแปรรูป สาเหตุมาจากแหล่งทรัพยากรของพื้นที่นี้ไม่เอื้ออำนวย แต่ทางโครงการก็ใช้หลักการเดียวกับ การสนับสนุนให้กับกลุ่มแม่บ้านหมู่ที่ 1 คือประสานงานกับผู้นำกลุ่มที่เป็นเจ้าของแพปลาเช่นกัน ซึ่งก็ทำได้เช่นกันแต่การดำเนินงานของกลุ่มยังไม่ต่อเนื่องเพราะสภาพเศรษฐกิจของหมู่ที่ 3 ต่างจากหมู่ที่ 1

6.3.3 รูปแบบกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่หมู่ที่ 7

เป็นกลุ่มแม่บ้านที่มีสภาพทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดี เพราะชาวประมงส่วนใหญ่เป็นชาวประมงขนาดเล็ก จึงทำให้รายได้ของชาวประมงไม่พอเพียงสำหรับครอบครัว เศรษฐกิจในพื้นที่นี้จะดีในฤดูมรสุม เพราะมีกุ้งเข้ามาในบริเวณชายฝั่งของหมู่ที่ 7 มาก แต่จะมีชาวประมงจากบริเวณใกล้เคียงเข้าทำการประมงในพื้นที่นี้มากกว่าคนในพื้นที่ เพราะเครื่องมือประมงอวนกุ้งมีราคาสูงและชาวประมงที่ใช้เครื่องมือนี้จะต้องมีความชำนาญมากพอจึงจะสามารถทำเครื่องมือชนิดนี้ได้ ซึ่งชาวประมงในพื้นที่หมู่ที่ 7 ส่วนใหญ่เป็นชาวประมงรุ่นใหม่ ดังนั้นในฤดูมรสุมชาวประมงในพื้นที่นี้จะเป็นลูกจ้างเรืออวนกุ้งเป็นส่วนใหญ่ แม่บ้านประมงในพื้นที่นี้ก็มีอายุน้อยเช่นกัน ประสบการณ์ในด้านการทำการแปรรูปและด้านการตลาดก็มีน้อย ดังนั้นรูปแบบการส่งเสริมแม่บ้านในสภาพพื้นที่นี้จะต้องให้มีการอบรมการแปรรูปสัตว์น้ำ และการนำเอาตัวแทนแม่บ้านไปศึกษาและดูงานกลุ่มที่ประสบความสำเร็จให้มากกว่ากลุ่มอื่น

6.4 ค้นพบผลิตภัณฑ์หลากหลายในพื้นที่โครงการ

ในช่วงระยะเวลาประมาณ 7-8 เดือนที่แม่บ้านในตำบลปากคลองได้ทำกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำ สามารถคิดค้นการแปรรูปได้หลายรูปแบบด้วยตัวของแม่บ้านเอง ปัจจุบันมีสินค้าหลากหลายในตำบลปากคลอง โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิต ต.ปากคลองสามารถผลิตสินค้าแปรรูปสัตว์น้ำได้ 3-4 ชนิด คือข้าวเกรียบปลา ข้าวเกรียบหมึก ปลากะตักปรุงรส น้ำพริกปลากะตัก ซึ่งขึ้นอยู่กับฤดูที่ทำการประมง ในช่วงปิดอ่าวชาวประมงสามารถทำการประมงได้สัตว์น้ำหลายชนิดรวมทั้งปลาชนิดต่างๆ ซึ่งปลาเหล่านี้จะมีราคาถูกจึงเหมาะที่จะนำปลาเหล่านั้นมาทำการแปรรูป

สำหรับหมู่ที่ 7 แม่บ้านได้คิดค้นการแปรรูปสัตว์น้ำ โดยจะใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น เพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิต โดยเลือกวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น เช่น หอยแมลงภู่ ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ของหมู่ 7 มีข้าวเกรียบหอยแมลงภู่ ข้าวเกรียบหมึก ข้าวเกรียบฟักทอง ข้าวเกรียบเผือก

7. ปัญหาและข้อเสนอแนะ

7.1 ปัญหา

ปัญหาของกลุ่มธุรกิจการแปรรูปในตำบลปากคลอง แม่บ้านประมงส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มและการดำเนินการในรูปกลุ่ม พอจะสรุปปัญหาที่พบได้ดังนี้

1. โครงสร้างของกลุ่มไม่ค่อยเข้มแข็ง ได้แก่การจัดระเบียบของกลุ่ม และหน้าที่ของสมาชิก

    1.1 การจัดระเบียบของกลุ่ม ยังไม่ได้แบ่งงาน กำหนดความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน หรือกล่าวในเชิงวิชาการคือ ยังไม่ได้มีการจัดองค์การและการบริหารงานที่ดี

    1.2 สมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่ยังไม่เห็นความสำคัญและไม่เห็นประโยชน์ที่จะได้รับ

2. ปัญหาเรื่องตลาดและปัจจัยในการผลิตที่จำเป็น เช่น เงินทุน ความรู้ ความสามารถของบุคลากรที่จะดำเนินการ

7.2 ข้อเสนอแนะ

ตามที่โครงการฯ ได้ดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมการแปรรูปสัตว์น้ำให้กับแม่บ้านใน ต.ปากคลองนั้น ปัจจุบันมีการรวมตัวของแม่บ้านเพื่อทำกิจกรรมการแปรรูปสัตว์น้ำรวม 3 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีการพัฒนาที่ต่างกันออกไป กลุ่มแม่บ้านประมงเพื่อการผลิต ต.ปากคลอง มีการพัฒนามากที่สุด และวัตถุประสงค์ของกิจกรรมมุ่งหวังที่จะให้แม่บ้านประมงของ ต.ปากคลองมีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิมและมีสินค้าประจำตำบล

และจากการทำงานร่วมกับกลุ่มแม่บ้านมาเป็นเวลาประมาณเกือบปีการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านที่กล่าวไว้ข้างต้น บางกลุ่มมีปัญหาทางด้านการตลาด และบางกลุ่มก็มีปัญหาทางด้านการจัดการ จากปัญหาดังกล่าวสามารถที่จะวางแผนให้กับกลุ่มแม่บ้านได้ดังนี้

1. ให้กลุ่มที่เข้มแข็งที่สุดเป็นผู้นำทางด้านการตลาด คือเป็นศูนย์กลางในการนำสินค้าออกสู่ตลาด
2. ให้การอบรมด้านการจัดการกลุ่มแก่กลุ่มที่ยังไม่แข็งแรง

ประสบการณ์ในการกำหนดเขตพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งและพื้นที่เลี้ยงหอย โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

ภัทรียา สวนรัตนชัย [1]
จินดา เพชรกำเนิด [2]
สายันต์ เอี่ยมรอด [3]

บทคัดย่อ

จากกรณีข้อขัดแย้งระหว่างชาวประมงและผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เรื่องการขยายพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและการกีดขวางเส้นทางเดินเรือประมง และกีดขวางพื้นที่สำหรับจอดเรือหลบมรสุม ทางโครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนในส่วนความรับผิดชอบของสำนักงานประมงจังหวัดชุมพร ได้เสนอแนวทางการจัดสรรพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำให้ผู้เกี่ยวข้องในตำบลปากคลอง คือเปลี่ยนพื้นที่อนุญาตเลี้ยงหอยเดิมให้เป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของตำบล และประกาศเขตพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำให้ถูกต้องตามกฎหมาย โดยขั้นตอนการพิจารณาพื้นที่ได้จัดทำประชาพิจารณ์ขึ้นและขอมติจากประชาชนในตำบลปากคลอง ซึ่งมติคือพื้นที่ส่วนแรกเป็นพื้นที่สำหรับเลี้ยงปลาในกระชังจำนวน 300 ไร่ พื้นที่ส่วนที่สองเป็นพื้นที่เลี้ยงหอยจำนวน 600 ไร่ และจัดให้มีพื้นที่หลบลมมรสุมสำหรับเรือประมง ซึ่งเป็นข้อกำหนดในการควบคุมและจัดการพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จากนั้นตัวแทนประชาชน เจ้าหน้าที่จากกรมประมงและจากโครงการฯ ได้เดินทางลงไปในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวเพื่อกำหนดพิกัดจุดที่แน่นอน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวสำนักงานประมงจังหวัดจะทำการเสนอทางจังหวัดต่อไป

คำสำคัญ : แนวทางการจัดสรรพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มติประชาชนในตำบลปากคลอง

[1] สำนักงานฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
[2] ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง จังหวัดชุมพร กรมประมง
[3] สำนักงานประมงจังหวัดชุมพร

2. สรุปความเห็นในระดับตำบล เพื่อรวบรวมความคิดเห็นจากทุกหมู่บ้าน เพื่อทราบความต้องการที่แท้จริงนำเสนอจาก อบต. เพื่อให้การรับรอง และมีผลบังคับใช้ต่อไป (รูปที่ 2)

3.1 **ขั้นตอนที่** 1 ปัจจัยหลัก แบ่งออกเป็น 2 วิธีการ คือ

1. ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม

2. ให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนนี้ ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ปี 2543 ซึ่งต้องการให้ผู้ใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจต่อการวางแผนเพื่อการพัฒนาและการจัดการ รวมทั้งกฎระเบียบของชุมชนนั้นๆ ความคิดต่างๆในขั้นที่ 1 ก็จะนำไปสู่การประชุมหมู่บ้าน จนกระทั่งชาวบ้านทุกๆคนมีความพอใจและยอมรับ

สำนักงานประมงจังหวัดชุมพรและเจ้าหน้าที่โครงการฯ ได้ทำการสำรวจความเห็นของชุมชนในระดับหมู่บ้านโดยจัดประชุมชาวประมงและผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่ตำบลปากคลองจำนวน 2 ครั้ง คือวันที่ 19 สิงหาคม 2545 มีจำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 43 คน และวันที่ 29 สิงหาคม 2545 มีจำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 41 คน เพื่อหาข้อสรุปในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่อนุญาตเลี้ยงหอยเดิม (ปี 2527) เป็นพื้นที่เพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำโดยถูกต้องตามกฎหมาย และสำรวจความคิดเห็นในการกำหนดพื้นที่เพาะเลี้ยง

สำนักงานประมงจังหวัดชุมพรและเจ้าหน้าที่โครงการฯ จัดประชุมชาวประมงและผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่ตำบลปากคลองเพื่อประเมินความเห็นและสำรวจความเป็นไปได้ในการกำหนดเขตพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง โดยเจ้าหน้าที่โครงการฯจัดเตรียมแผนที่แหล่งประมง เพื่อใช้ประโยชน์ในการเป็นสื่อต่อการแสดงความคิดเห็นของชาวบ้าน เจ้าหน้าที่องค์กร เจ้าหน้าที่โครงการฯ ผู้ใช้ทรัพยากร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ โดยแลกเปลี่ยนข้อมูลการใช้ประโยชน์พื้นที่ชายฝั่ง และข้อจำกัดของการใช้พื้นที่ โดยผู้ใช้ทรัพยากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ใดใช้ประโยชน์อย่างไร พื้นที่ใดเป็นสันทราย และพื้นที่ใดที่ควรหลีกเลี่ยง

3.1.1 ผลการขอความเห็นชอบจากชาวประมงในครั้งแรก

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินความเห็นของผู้ใช้ทรัพยากร และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆในการใช้ประโยชน์พื้นที่ครั้งแรก(Yamao, 2002) ผู้ใช้ทรัพยากร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเห็นด้วยว่าควรปรับเปลี่ยนประกาศจังหวัดปี 2527 จากที่อนุญาตเลี้ยงหอยเป็นที่อนุญาตเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจะแบ่งเป็น 2 พื้นที่คือ พื้นที่แรกเป็นพื้นที่สำหรับเลี้ยงปลาจำนวนประมาณ 300 ไร่ ส่วนพื้นที่ที่ 2 เป็นพื้นที่เลี้ยงหอยประมาณ 600 ไร่ และจัดเป็นที่หลบลมมรสุมสำหรับเรือประมงซึ่งเป็นข้อกำหนดในการควบคุมและจัดการพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเห็นของชาวบ้านตำบลปากคลอง ครั้งแรก เกี่ยวกับการจัดสรร และจัดการพื้นที่เพื่อการเพาะเลี้ยง

สำรวจความเห็นชอบของชุมชน ม.1 และ ม.6 (19 สิงหาคม 2545)	สำรวจความเห็นชอบของชุมชน ม.2,3,5,7 (29 สิงหาคม 2545)
1. ที่ประชุมเห็นด้วยว่าควรปรับเปลี่ยนประกาศจังหวัดปี 2527 จากที่อนุญาตเลี้ยงหอยเป็นที่อนุญาตเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 2. การจัดสรรพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งแบ่งออกเป็น 2 พื้นที่คือ 2.1 พื้นที่สำหรับเลี้ยงหอยประมาณ 600 ไร่ 2.2 พื้นที่สำหรับเลี้ยงปลาประมาณ 300 ไร่ 3.จัดเขตพื้นที่สำหรับกระชังเลี้ยงปลาและแปลงเลี้ยงหอย (แมลงภู่) ซึ่งต้องการให้มีการแบ่งเขตอย่างชัดเจน 4. จัดที่หลบลมมรสุมสำหรับเรือประมง 5. เลือกตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านเพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่ม/คณะกรรมการร่วมกันพิจารณา -ในการจัดเขต/แบ่งพื้นที่สำหรับเลี้ยงปลาและแปลงเลี้ยงหอย -พิจารณาการจัดที่จอดเรือเพื่อหลบลมมรสุม	1. ที่ประชุมเห็นด้วยว่าควรปรับเปลี่ยนประกาศจังหวัดปี2527 จากที่อนุญาตเลี้ยงหอยเป็นที่อนุญาตเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 2. ที่ประชุมเห็นสมควรจัดตั้งกฎระเบียบสำหรับการจัดการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

3.1.2 การเลือกพื้นที่

สำนักงานประมงจังหวัดชุมพรแนะนำให้ชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ เลือกตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่ม/คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาเลือกพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งโดยกลุ่มตัวแทนร่วมกับสำนักงานประมงจังหวัด และเจ้าหน้าที่โครงการฯ จะลงไปกำหนดจุดและทำเครื่องหมายร่วมกันโดยใช้ GPS

ตัวแทนแต่ละกลุ่มจะเป็นผู้คัดเลือกพื้นที่ด้วยตนเอง เพราะทุกคนมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับแหล่งประมงของตนเองดี เพราะฉะนั้นจุดที่ถูกเลือกจะเป็นแหล่งที่สามารถทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งได้ รูปที่ 3 แสดงพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งที่เป็นผลจากการกำหนดจุดของตัวแทนแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งทั้ง 6 พื้นที่จะถูกนำมาให้ชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมกันพิจารณาเป็นครั้งที่ 2

3.1.3 การปรับพื้นที่

สำนักงานประมงจังหวัดชุมพรให้ความเห็นว่าพื้นที่ทั้ง 6 พื้นที่ที่ถูกเลือกควรจะลดลงเหลือเพียง 5 พื้นที่ (รูปที่ 4) เพราะจะเป็นการง่ายในการจัดการและการควบคุม เจ้าหน้าที่โครงการฯจึงนำเสนอแผนที่ต่อชุมชนทั้ง 2แบบ คือแผนที่ที่ชุมชนเลือกเอง (รูปที่ 3) และแผนที่ที่ผ่านการพิจารณาจากสำนักงานประมงจังหวัดแล้ว (รูปที่ 4) เพื่อจะได้ร่วมกันพิจารณาลงความเห็นอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งผลการพิจารณาทุกคนเห็นชอบตามที่สำนักงานประมงจังหวัดเสนอ จึงมีการรวมพื้นที่ที่ 1 และ พื้นที่ที่ 2 เข้าด้วยกัน(รูปที่ 5)

ขณะนี้เจ้าหน้าที่โครงการฯ ได้รับมติเห็นชอบจากที่ประชุมหมู่บ้านของหมู่ที่ 2, 3, 4, 5, 6 และ 7 เรียบร้อยแล้ว คงเหลือแต่ความเห็นชอบจากที่ประชุมหมู่บ้านหมู่ที่ 1 เท่านั้น ซึ่งคาดว่าจะทราบผลในเดือนมีนาคมนี้

3.2 **ขั้นตอนที่** 2 สรุปความเห็นในระดับตำบล

3.2.1 **เสนอข้อตกลงร่วมกันของชุมชนต่ออบต.**

สำนักงานประมงจังหวัดชุมพรจะสรุปพื้นที่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งตามที่ได้ตกลงกันครั้งสุดท้าย และจะนำไปเข้าที่ประชุมในระดับตำบลเพื่อสรุปความเห็นชอบของชุมชนอีกครั้งหนึ่ง แผนที่แสดงพื้นที่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้จากการตกลงของชุมชนจะใช้เป็นต้นแบบการนำเสนอต่อที่ประชุมอบต. เมื่อผ่านความเห็นจากอบต.แล้วองค์กรท้องถิ่นจะแต่งตั้งผู้นำของชุมชนในการจัดการและควบคุมพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำดังกล่าว

สำนักงานประมงจังหวัดชุมพรจะนำข้อตกลงที่ได้จากตำบลเสนอต่อจังหวัดชุมพร เพื่อขออนุมัติจากคณะรัฐมนตรีต่อไป (รูปที่ 2)

4. ข้อจำกัดในการจัดสรรพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

4.1 ศักยภาพการผลิตของพื้นที่

ศักยภาพการผลิตของพื้นที่เป็นปัจจัยหลักที่ใช้สำหรับการพิจารณาในการออกกฎข้อบังคับเพื่อการจัดการพื้นที่ เพราะในบางพื้นที่ไม่มีชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใช้พื้นที่เพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเนื่องจากไม่คุ้มค่าการลงทุนเพราะสภาพทางภูมิศาสตร์และปัจจัยทางกายภาพไม่เหมาะสม

4.2 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น

ชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นขาดความเข้าใจในเรื่องผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมต่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ทั้งๆที่ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเป็นข้อมูลที่สำคัญยิ่งในการบอกชาวบ้าน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ทราบว่าสภาพเช่นไรที่เหมาะสมต่อการลงทุนเพื่อให้ได้ผลคุ้มค่าที่สุด และสภาพแวดล้อมเช่นไรที่ควรหลีกเลี่ยง หากทุกคนมีความรู้ในด้านนี้ก็จะสามารถบอกกล่าวและให้คำแนะนำต่อกันได้

5. สรุป

การดำเนินงานลักษณะเช่นนี้เป็นกลไกหนึ่งที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายตามกิจกรรมที่ 2 ได้สำเร็จ (ส่งเสริมการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน) เป็นที่คาดหวังว่าการจัดการพื้นที่จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างชาวประมงและเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ดังนั้นการจัดการลักษณะเช่นนี้จะมีประโยชน์ต่อการควบคุมจำนวนเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และจำนวนกระชัง รวมทั้งจำนวนลูกพันธุ์สัตว์น้ำโดยอัตโนมัติ และการถูกจำกัดโดยธรรมชาติคือศักยภาพการผลิตของพื้นที่ สภาพทางภูมิศาสตร์และปัจจัยทางกายภาพอื่นๆ รูปแบบของการจัดการในพื้นที่ลักษณะนี้สามารถปรับเปลี่ยนเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในพื้นที่อื่นได้ต่อไป

ขั้นตอนในการจัดสรรพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งโดยผ่านความเห็นชอบของชุมชน และการยอมรับจากอบต. นับเป็นบทเรียนและประสบการณ์ที่มีค่าต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่โครงการฯ ชาวบ้าน และผู้มีส่วน

เกี่ยวข้องอื่นๆ ในการพัฒนารูปแบบการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง บทเรียนและประสบการณ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติในครั้งนี้จะเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ของชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและเข้าใจถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมอีกทั้งเสริมสร้างศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากร

การจัดสรรพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งเป็นตัวอย่างหนึ่งของการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ซึ่งอาจไม่สามารถนำไปปรับใช้กับชุมชนอื่นได้ แต่ก็แสดงให้เห็นว่าความร่วมมือกันระหว่างชาวบ้าน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและเจ้าหน้าที่ของรัฐ สามารถเกิดขึ้นโดยแท้จริง บทเรียนที่ได้รับจากการกำหนดพื้นที่ในอ่าวทุ่งมหาคือความสำคัญของขบวนการผ่านความเห็นชอบจากชุมชนจนไปสู่ความเห็นชอบ

ขั้นตอนต่างๆในการกำหนดพื้นที่จะต้องง่าย ต่อความเข้าใจและง่ายต่อการนำไปใช้ของชาวบ้าน ในชุมชนเองควรมีกลุ่มของชาวบ้านผู้ต้องการใช้ทรัพยากร และเลือกตัวแทนจากสมาชิกเพื่อเป็นกรรมการในการจัดสรรและการจัดการพื้นที่ โดยคณะกรรมการจะเสนอข้อตกลงของชุมชนสู่อบต. อบต.จะเสนอข้อตกลงที่ผ่านความเห็นชอบต่อจังหวัดเพื่อขออนุมัติ และเสนอเรื่องจากจังหวัดเพื่อขออนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต่อไป

สำนักงานประมงจังหวัดและโครงการฯ มีแผนในการทำให้กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมั่นคงขึ้นโดยการจัดหลักสูตรฝึกอบรม และส่งเสริมการเพาะเลี้ยง ลำดับแรกจะเป็นการส่งเสริมซึ่งเน้นหนักในการควบคุมจำนวนกระชังและความหนาแน่นของจำนวนปลาต่อกระชังเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบสิ่งแวดล้อม และเพื่อให้ได้ผลตอบแทนคุ้มค่า ต่อมาจะพัฒนาระบบการเลี้ยงและการจัดการเพื่อให้สามารถเลี้ยงปลาหรือหอยได้อย่างยั่งยืน

รูปที่ 1 การใช้สอยพื้นที่ชายฝั่งในอ่าวทุ่งมหา

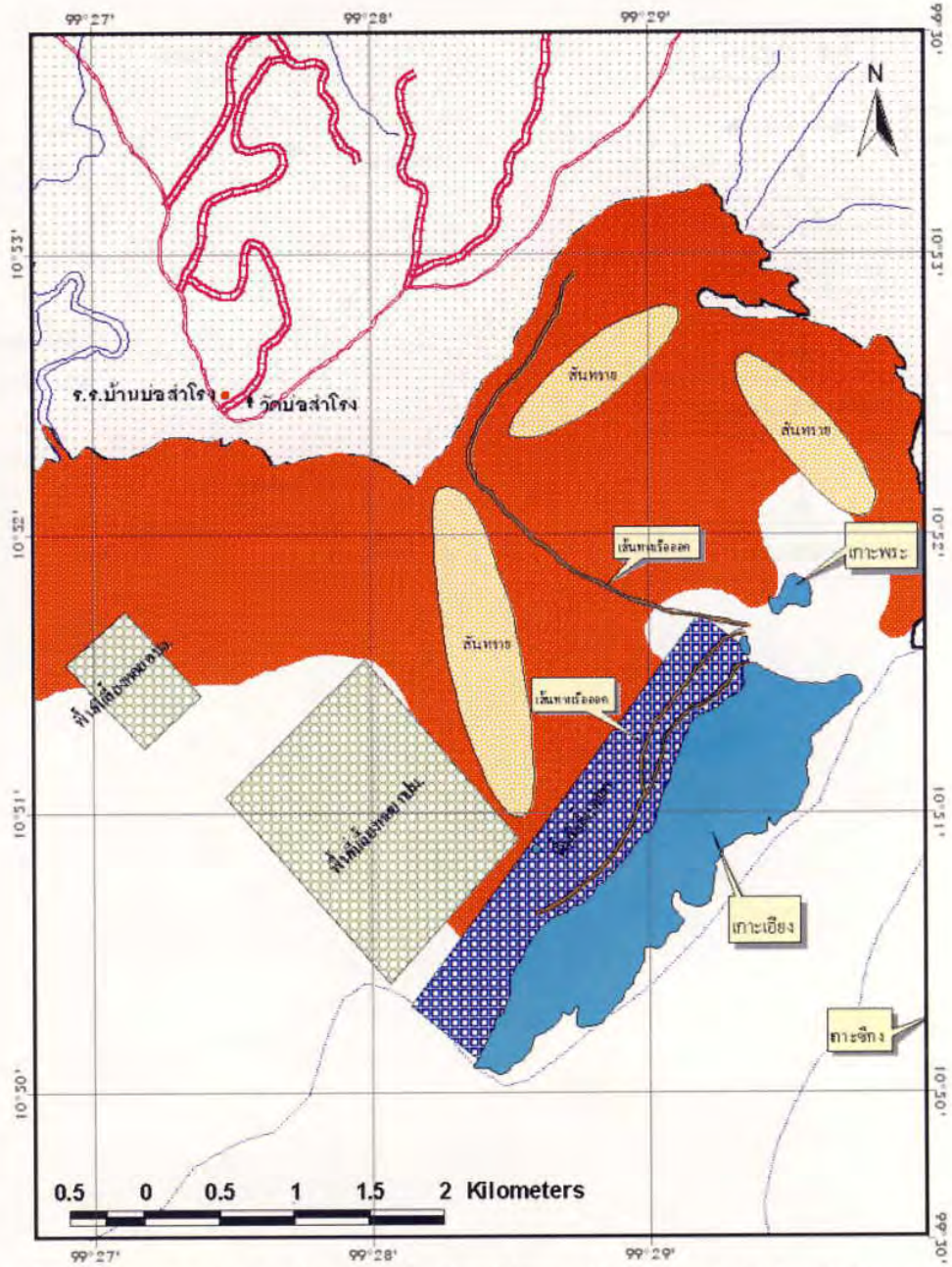

จัดทำโดย นายศักดิ์ราย อานุภาพบุญ และนางสาวศิริพร แพงพร กองวิจัย สำนักงานฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กุมภาพันธ์ 2546

รูปที่ 2 ขั้นตอนการพิจารณาการจัดสรรพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

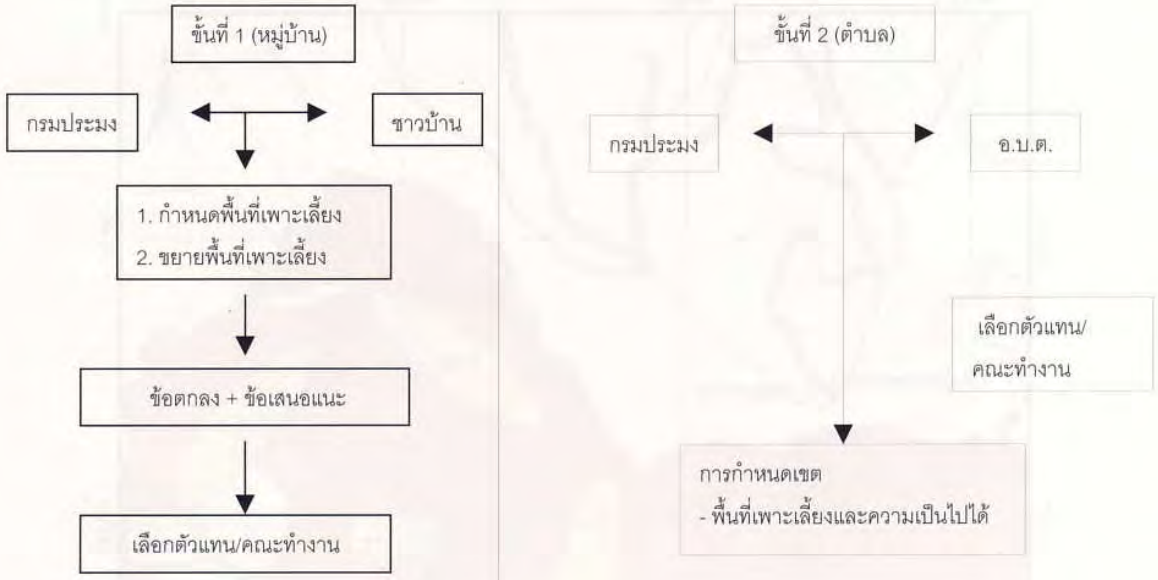

รูปที่ 3 ผลของการเลือกและกำหนดพื้นที่เพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งครั้งแรก

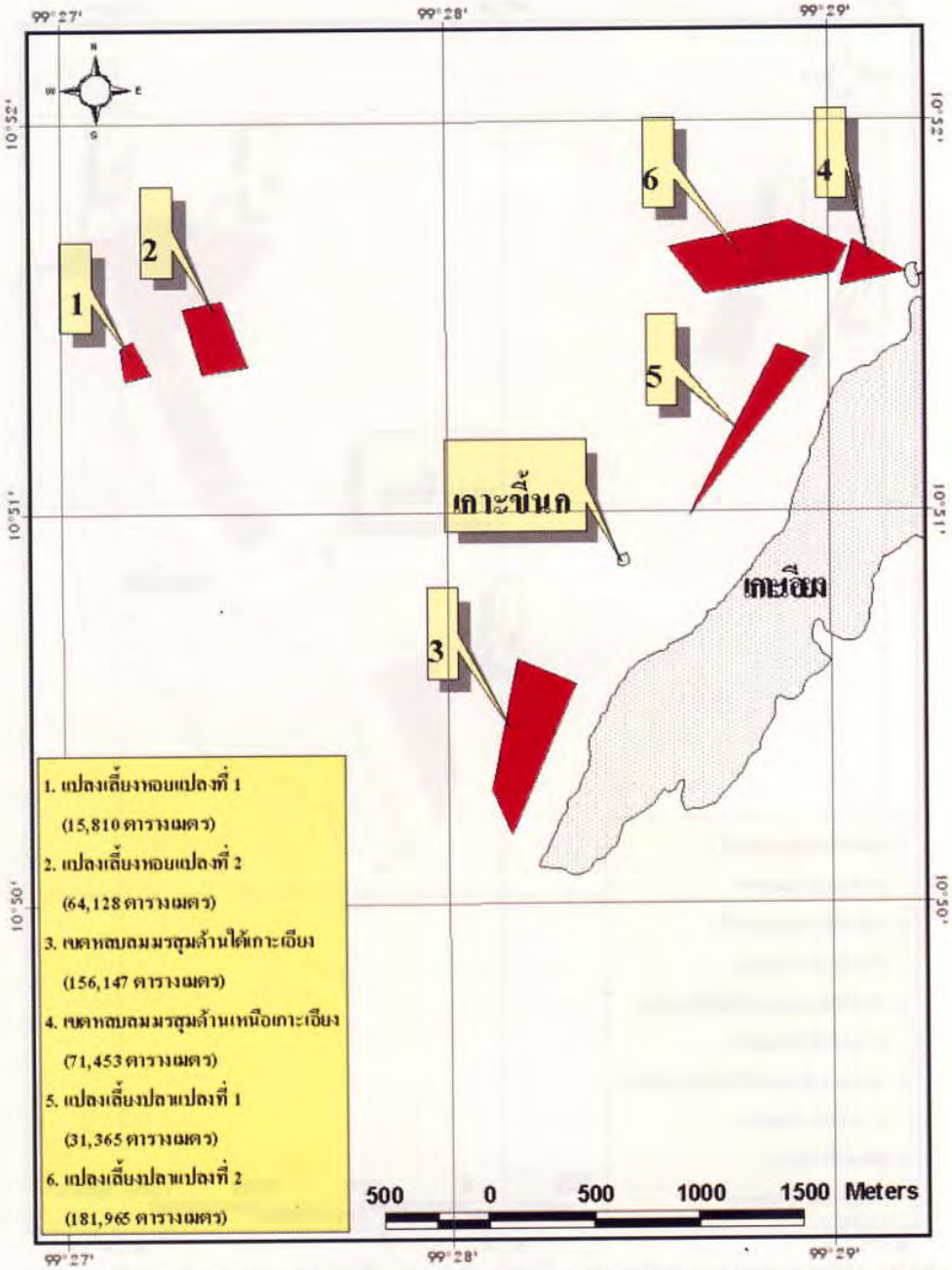

จัดทำโดย นายศิริชัย อานุภาพบุญ และ นางสาวศิริพร แพงคช กองวิจัย สำนักงานฝึกอบรมศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กุมภาพันธ์ 2546.

รูปที่ 4 การรวมพื้นที่เพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งโดยการแสดงความคิดของเจ้าหน้าที่ประมงระดับท้องถิ่น(จังหวัด)

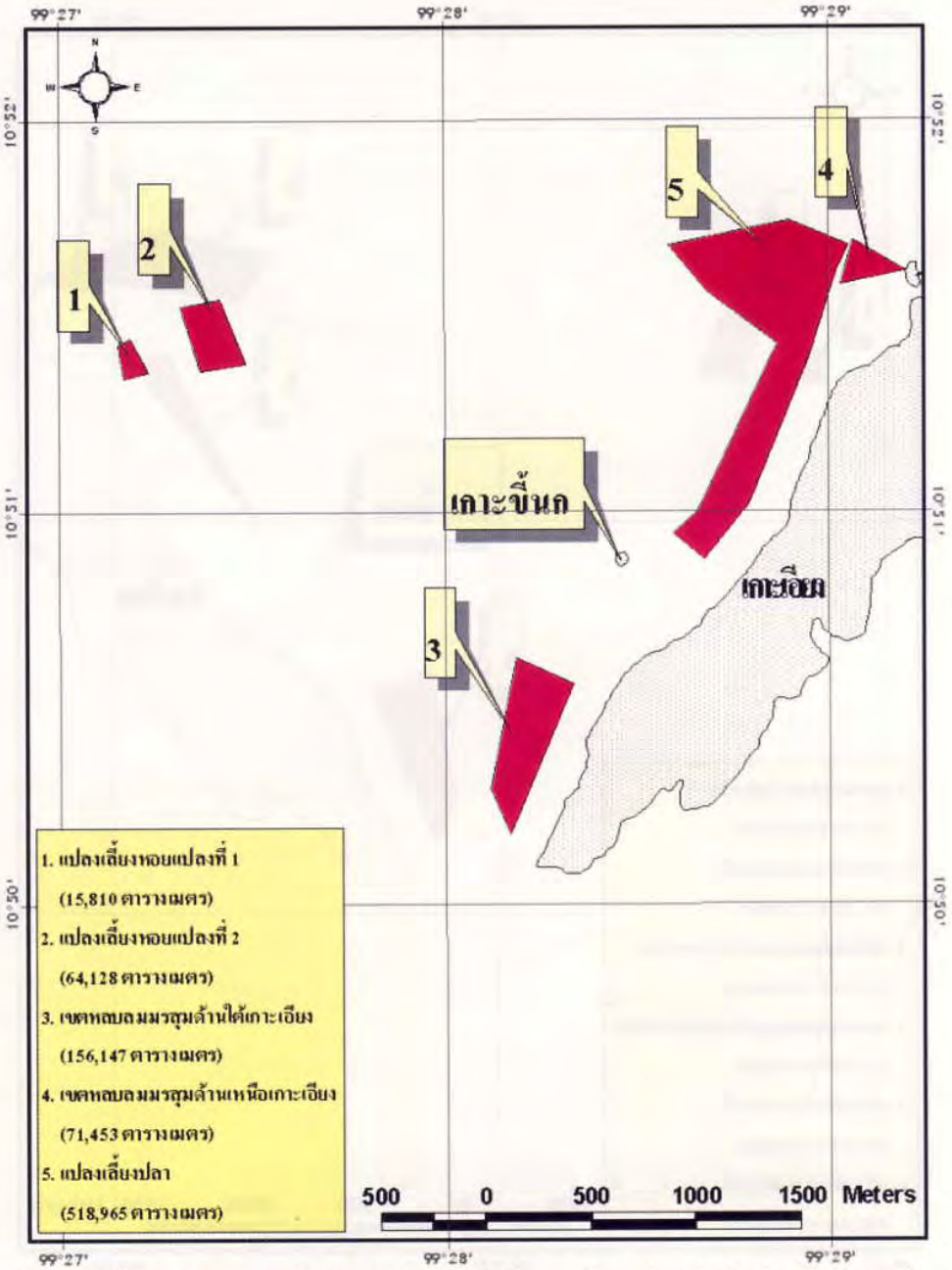

จัดทำโดย นายศักดิ์ชาย ยานุภาพบุญ และ นางสาวศิริพร แพงคร กองวิจัย สำนักงานฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กุมภาพันธ์ 2546.

รูปที่ 5 การรวมพื้นที่และการขยายพื้นที่เพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งโดยความคิดเห็นของชุมชน

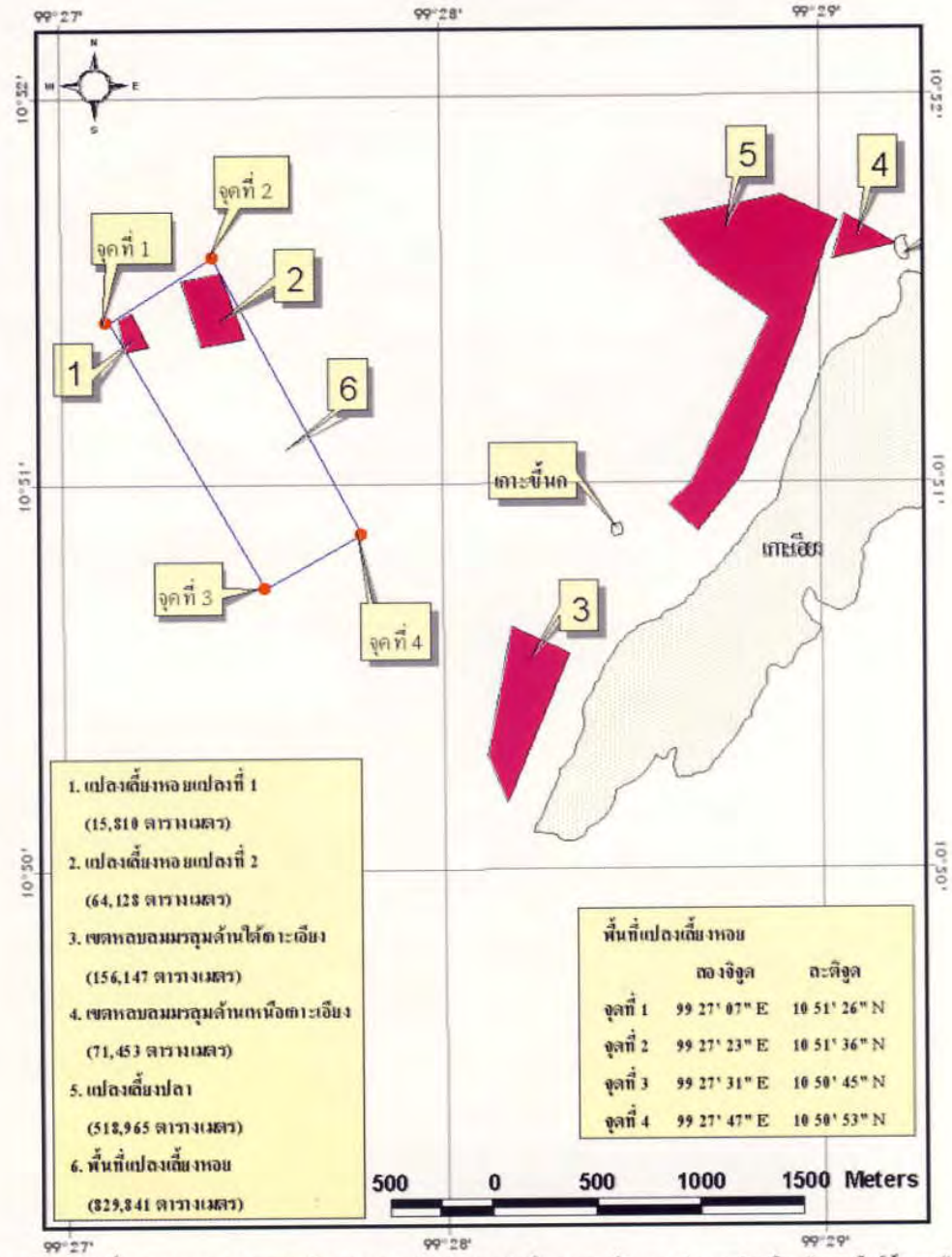

จัดทำโดย นายศักดิ์ชาย อานุภาพบุญ และ นางสาวศิริพร แพงคร กองวิจัย สำนักงานฝ่ายศึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กุมภาพันธ์ 2546

การกำหนดเขตพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

สายันต์ เอี่ยมรอด [1]
ภัทรียา สวนรัตนชัย [2]
จินดา เพชรกำเนิด [3]

บทคัดย่อ

การดำเนินงานโครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร อาศัยขบวนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดย อบต.จะมีหน้าที่รับผิดชอบ ในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชนร่วมกับคนในชุมชน กรมประมงได้จัดทำประชาพิจารณ์ขึ้นในชุมชนเพื่อการกำหนดเขตพื้นที่จัดการประมง ได้มติว่าพื้นที่การจัดการทรัพยากรประมงครอบคลุมตั้งแต่บริเวณหัวเขาบางเบิดถึงหัวเขาบางจาก โดยพื้นที่ดังกล่าวห้ามทำประมงอวนลาก อวนล้อม อวนรุน คราดหอยประกอบเรือยนต์ และอวนช้อนอวนยก และทางสำนักงานประมงจังหวัดได้เสนอมติดังกล่าวต่อกระทรวงฯเพื่อออกเป็นกฎหมายประกาศใช้ ส่วนการเตรียมการเพื่อตรวจสอบและบังคับใช้ให้เป็นไปตามกฎหมายพื้นที่ประกาศเขต ทางเจ้าหน้าที่โครงการฯได้จัดเตรียมส่งเสริมให้ประชาชนและผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้สอดส่องดูแลและควบคุม และจะจัดตั้งศูนย์วิทยุในการรับแจ้งเหตุการณ์ในพื้นที่ โดยกิจกรรมเหล่านี้จะมีปัจจัยที่เป็นสิ่งจำเป็นอาทิเช่น การฝึกอบรมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม และสนับสนุนในการดูแลและสอดส่อง การจัดเตรียมงบประมาณในการสนับสนุนและดูแลในระดับตำบล การร่วมมือของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ถึงอย่างไรก็ยังมีข้อจำกัดบางประการในการจัดการพื้นที่ทรัพยากรประมงชายฝั่ง เช่น การถ่ายโอนอำนาจไปยังอบต.ยังไม่เพียงพอ ทำให้อบต.ไม่สามารถดำเนินการจับกุมผู้กระทำผิดกฎหมายได้

คำสำคัญ : การกระจายอำนาจ การกำหนดเขตพื้นที่จัดการประมง การตรวจสอบและบังคับใช้กฎหมาย ปัจจัยในการตรวจสอบ ข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่

[1] สำนักงานประมงจังหวัดชุมพร
[2] สำนักงานฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
[3] ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง จังหวัดชุมพร กรมประมง

1. ความเป็นมา

1.1 นโยบายการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง

กรมประมงทราบถึงการแข่งขันกันระหว่างชาวประมงพื้นบ้านและชาวประมงพาณิชย์มีมากขึ้น จนนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งและปัญหาสังคม จึงได้บรรจุโครงการฟื้นฟูทะเลไทยลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เพื่อลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด โครงการนี้ได้นำหลักการเรื่องการกำหนดพื้นที่ชายฝั่ง ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งที่ลดความขัดแย้งของผู้ใช้ทรัพยากร กรมประมงได้นำหลักการของแนวทางดังกล่าวมาใช้เพื่อการกำหนดเขตการทำการประมง

นอกจากนั้นกรมประมงได้ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้าใจถึงหลักการของการจัดการประมงโดยชุมชน เพื่อเป็นพื้นฐานในการจัดการพื้นที่ประมงชายฝั่งในชุมชนของตนเอง การจัดการประมงโดยชุมชนนี้มุ่งสร้างสรรค์และวางแนวทางการปฏิบัติ รวมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วม

1.2 การเตรียมการโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

กรมประมงได้เริ่มโครงการฟื้นฟูทะเลไทยในอำเภอบางสะพาน และอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยใช้ชื่อโครงการว่า โครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน อ่าวบางสะพาน โดยได้กำหนดพื้นที่ชายฝั่งบางส่วนเป็นพื้นที่ควบคุมชนิดเครื่องมือประมงที่ทำลายทรัพยากร ได้แก่ อวนลาก และอวนล้อมจับปลากะตักปั่นไฟซึ่งต้องใช้ขนาดตาอวนใหญ่กว่า 2.5 เซนติเมตร (Yamao & Suanrattanachai , 2001)

กรมประมงมีแผนในการขยายและเสริมสร้างประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน โดยเชื่อมโยงต่อจากโครงการในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีแผนในการรวมพื้นที่การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งซึ่งมีแผนการดำเนินงานในตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร กับโครงการตามพระราชดำริ

กรมประมงเป็นผู้นำในด้านประมงในการสนับสนุนโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง กองประมงทะเล กรมประมง รับผิดชอบในการจัดทำโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งอย่างยั่งยืน (Yamao & Suanrattanachai, 2001)

1.3 การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

การกำหนดเขตทำการประมงสามารถพัฒนาได้โดยอาศัยขบวนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งรัฐบาลไทยได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ได้มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ขึ้นในปี พ.ศ. 2537 สมาชิก อบต.มีการเลือกตั้งมาจากแต่ละหมู่บ้าน โดยจะรับผิดชอบในการพัฒนาหมู่บ้านและสังคม ในหมู่บ้านนั้นๆ รัฐธรรมนูญใหม่ซึ่งประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2540 มุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมต่อขบวนการ ตัดสินใจที่มีผลต่อชุมชนนั้นๆ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับโอกาสมากขึ้นในการมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

ในส่วนของการทำประมงพื้นบ้าน อบต.จะมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน โดยอาศัยคำแนะนำจากสำนักงานประมงจังหวัด

2. การส่งเสริมการกำหนดเขต

2.1 การกำหนดเขตทำการประมง

กรมประมงได้ดำเนินการจัดตั้งโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว โดยใช้ประสบการณ์จากโครงการอ่าวบางสะพาน คือกำหนดเขตการทำการประมงในอ่าวปะทิว

เจ้าหน้าที่ของกรมประมงในจังหวัดชุมพรได้จัดการประชุม 2 ครั้ง เพื่อทำประชาพิจารณ์ ซึ่งขบวนการนี้ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ สมาชิกของ อบต.ก็มีส่วนร่วมในการประชุมครั้งนี้ด้วยเช่นกัน เพื่อทำหน้าที่ตัดสินใจในขั้นสุดท้าย

2.2 ข้อตกลงในการประชุม

ครั้งแรกมีการประชุมในวันที่ 11 สิงหาคม 2543 สำนักงานประมงจังหวัดชุมพร ได้จัดประชุมกำหนดเขตห้ามทำการประมงหน้าโครงการพัฒนาส่วนพระองค์จังหวัดชุมพร ตั้งแต่บริเวณหัวเขาบางเบิดถึงหัวเขาแหลมใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ 46 ตารางกิโลเมตร โดยห้ามเครื่องมือประมง 5 ชนิด คือ อวนลาก อวนล้อมทุกชนิด อวนรุน คราดหอยประกอบเรืออยนต์ และอวนช้อน ครอบยกปลากะตัก

การประชุมครั้งที่ 2 ในวันที่ 5 มิถุนายน 2544 สำนักงานประมงจังหวัดชุมพร ได้จัดประชุมราษฎรที่องค์การบริหารส่วนตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร เพื่อขอความเห็นในการขยายพื้นที่โครงการฯ ให้ครอบคลุมอ่าวทุ่งมหา ตั้งแต่หัวเขาแหลมใหญ่จนถึงหัวเขาบางจาก เป็นพื้นที่ส่วนที่ 2 อยู่ทางทิศใต้ มีพื้นที่ 70 ตารางกิโลเมตร และที่ประชุมมีมติเห็นชอบ

3. การดำเนินการเพื่อการประกาศเขต

3.1 วิธีการในการดำเนินงานเพื่อการประกาศเขต

สามารถสรุปได้ 3 ขั้นตอน คือ

1. ชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนลงมติเกี่ยวกับเรื่องการประกาศเขต ซึ่งเปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกคนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ เสนอความต้องการของตนเอง โดยมีสำนักงานประมงจังหวัดเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ชาวบ้านเสนอความคิดเห็นและลงมติต่อไป สมาชิก อบต. ก็จะมีส่วนร่วมอยู่ในขั้นตอนนี้เพื่อสรุปข้อตกลงที่ได้เสนอต่อเจ้าหน้าที่ของสำนักงานประมงจังหวัดต่อไป

2. สำนักงานประมงจังหวัดนำมติที่ได้ในข้อที่ 1 เสนอคณะกรรมการจังหวัดเพื่อพิจารณาว่าไม่ขัดต่อกฎหมายประมงปี 2490 จากนั้นนำเสนอต่อคณะกรรมการการอนุรักษ์ฯของกรมประมง

3. คณะกรรมการการอนุรักษ์ฯ ของกรมประมงส่งเรื่องเสนอให้สมาคมประมงแห่งประเทศไทยเพื่อขอความเห็นจากสมาคมประมงท้องถิ่นและชาวประมงที่ได้รับผลกระทบ จากนั้นกรมประมงจึงเสนอเรื่องต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ความเห็นชอบ เพื่อจังหวัดชุมพรจะได้ประกาศกำหนดเขตพื้นที่โครงการฯต่อไป คณะกรรมการอนุรักษ์ของกรมประมงนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาและอนุมัติและประกาศมีผลบังคับใช้แล้วตามประกาศจังหวัดชุมพร ลงวันที่ 4 ตุลาคม 2545 (รูปที่ 1)

4. กลไกที่จะทำให้การจัดการพื้นที่การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งมีความเข้มแข็ง

ภายใต้แผนงาน Fisheries Consultative Groups (FCG) Scheme ได้ให้ความเห็นชอบที่ฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเข้าร่วมโครงการโดยขยายกิจกรรมเป็นโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ซึ่งประเทศไทยจะเป็นแกนนำในการนำร่องการดำเนินโครงการฯ ผลของโครงการฯนี้จะได้รับการพัฒนาเพื่อถ่ายทอด หรือนำไปใช้กับประเทศสมาชิกของศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยกรมประมงและสำนักงานฝ่ายฝึกอบรมศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติงานโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร มาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2544

4.1 วัตถุประสงค์ของโครงการฯ

1) ศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนในระดับพื้นที่
2) ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง
3) ยกระดับรายได้ของชุมชนประมงชายฝั่ง

4.2 แผนปฏิบัติโครงการฯและกิจกรรม

แนวทางที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ประกอบด้วย

1) การประยุกต์ใช้หลักการจัดการประมงโดยชุมชนมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการร่วมระหว่างรัฐและชุมชน
2) การฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำ
3) การสร้างอาชีพเสริม

โครงการนี้ประกอบด้วย 6 กิจกรรมคือ การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน (กิจกรรมที่ 1) การส่งเสริมการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน (กิจกรรมที่ 2) การส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจในท้องถิ่น (กิจกรรมที่ 3) การส่งเสริมศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน (กิจกรรมที่ 4) การพัฒนาระบบและวิธีการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน (กิจกรรมที่ 5) การฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง (กิจกรรรมที่ 6)

4.3 การจัดการพื้นที่การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง

ตัวแทนดำเนินงานประกอบด้วย กรมประมง เจ้าหน้าที่ของสำนักงานประมงจังหวัด ประมงอำเภอปะทิว เจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง และเจ้าหน้าที่จากศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้(SEAFDEC) มีการวางแผนให้ อบต.มีส่วนร่วมในการควบคุมการกำหนดเขตประชาชนที่มีส่วนร่วมจะเห็นถึงความสำคัญและสามารถนำไป ใช้ประโยชน์โดยได้รับการส่งเสริมจาก อบต.

ในการดำเนินงานโครงการฯ มีการจัดฝึกอบรม (กิจกรรมที่ 4) และมีการพัฒนาระบบและวิธีการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน (กิจกรรมที่ 5) ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลางได้จัดประชุมชี้แจงชาวประมงในพื้นที่โครงการฯเรื่องการจัดตั้ง

โครงการฯ วัตถุประสงค์ของโครงการฯ ขั้นตอนการดำเนินงาน ในเดือนเมษายน 2545 ผลจากการประชุมทำให้ชาวบ้านและผู้นำในชุมชนมีความเข้าใจโครงการฯ และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโครงการฯมากขึ้น การประชุมในครั้งนี้จัดขึ้นที่หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านรวม 7 หมู่บ้าน จำนวน 5 วัน

ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง ได้เสนอข้อมูลของโครงการฯ ผ่านทางใบปลิวและโปสเตอร์ โดยโปสเตอร์จะนำไปติดตามสถานที่ต่าง ๆ ในพื้นที่โครงการฯ ซึ่งโปสเตอร์จะประกอบด้วยแผนที่เขตพื้นที่โครงการฯ ซึ่งจะช่วยในการเผยแพร่สู่ชุมชนอื่น และเป็นการช่วยส่งเสริมให้ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการออกกฎข้อบังคับในการกำหนดพื้นที่การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งด้วยตนเอง

4.4 การเตรียมการเพื่อการตรวจตราและบังคับใช้ในพื้นที่ที่กำหนดการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง

เจ้าหน้าที่จากสำนักงานประมงจังหวัดชุมพร ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง และศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วางเป้าหมายให้ อบต.มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ และเตรียมงบประมาณในการตรวจตราและควบคุมเรือประมงที่ผิดกฎหมาย และรุกล้ำเข้ามาทำการประมงในพื้นที่ที่กำหนด ขั้นตอนการวางแผนการส่งเสริมของโครงการฯ โดยให้ชาวบ้านและผู้นำชุมชนเป็นผู้สอดส่องดูแล และควบคุม โดยเจ้าหน้าที่จากทั้ง 3 หน่วยงานดังกล่าวข้างต้น ไปดูงานที่ Iloilo ประเทศฟิลิปปินส์ในเดือนธันวาคม 2544 และนำความรู้มาปรับปรุงประยุกต์ใช้เพื่อการจัดการพื้นที่การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งต่อไป

เจ้าหน้าที่จากทั้ง 3 หน่วยงานดังกล่าวข้างต้น ได้จัดเตรียมข้อมูลเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสอดส่องดูแลและควบคุมสู่ อบต. ชาวบ้าน และผู้มีส่วนร่วม โดยมีการจัดการประชุม ที่ประชุมเห็นว่า อบต. ควรจะมีเรือตรวจการณ์ฯที่ซื้อโดย อบต. และควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการรับผิดชอบในการสอดส่องดูแลและควบคุมในพื้นที่การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง ประมงอำเภอและตำรวจควรร่วมเป็นคณะกรรมการในการ สอดส่องดูแลและควบคุมการทำการประมงที่ผิดกฎหมายด้วย

สำนักงานคณะกรรมการประสานงานโครงการอันเนื่องจากพระราชดำริ (กปร.) ได้สนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างอาคารสำนักงานโครงการฯ ซึ่งภายในอาคารสำนักงานโครงการฯจะมีศูนย์วิทยุในการรับแจ้งเหตุการณ์ในพื้นที่ซึ่งสามารถช่วยสอดส่องดูแลและควบคุมการทำการประมงที่ผิดกฎหมายได้

4.5 ปัจจัยจำเป็นในการจัดการพื้นที่การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง

1. การฝึกอบรมสำหรับชุมชนให้มีส่วนร่วม และสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในการสอดส่องดูแลควบคุมในระดับชุมชน การเตรียมข้อมูลข่าวสาร และการฝึกอบรมเพื่อช่วยให้ชุมชนเข้าใจว่าจะสามารถปกป้องและดูแลทรัพยากรในชุมชนได้อย่างไร และควรทำอย่างไร
2. การเตรียมงบประมาณในการสนับสนุนระบบการควบคุมดูแลในระดับตำบล ซึ่งงบประมาณนี้ควรมาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้แก่ เจ้าหน้าที่จากสำนักงานประมงจังหวัด อบต. และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
3. การร่วมมือของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งมีสำนักงานในอำเภอปะทิวให้คำแนะนำแนวทางในการจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบในการสอดส่องดูแลและควบคุมในระดับชุมชน

4.6 ข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง

การถ่ายโอนอำนาจยังไม่เพียงพอ รัฐบาลมีนโยบายในการถ่ายโอนอำนาจในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งสู่ชุมชน อย่างไรก็ตามปัจจุบันรัฐบาลยังไม่ได้ถ่ายโอนอำนาจให้ อบต.ในการจัดการทรัพยากรได้ โดยที่ อบต. รับผิดชอบในการเป็นพยานให้รัฐบาลท้องถิ่นในการจับกุมผู้ที่ทำผิดกฎหมาย

5. ข้อสรุป

การปฏิรูปรัฐธรรมนูญของไทย (2540) และการกระจายอำนาจก่อให้เกิดองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อรองรับการขยายตัวการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน มีการกำหนดเขตในการจัดการพื้นที่ การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง เพื่อใช้ทรัพยากรประมงชายฝั่งอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตามชาวประมงส่วนใหญ่ (ทั้งชาวประมงพื้นบ้านและชาวประมงพาณิชย์) ไม่ยอมรับการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยการกำหนดเขตและให้สิทธิการทำประมงเฉพาะในเขตกำหนด กรมประมงได้ห้ามการทำประมงที่ทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำ เช่นเรืออวนลาก ทำการประมงในเขต 3 กิโลเมตร สำหรับโครงการฯ กรมประมงได้ส่งเสริมชาวประมงและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้บรรลุการทำประชาพิจารณ์และสร้างข้อตกลงในการใช้พื้นที่ที่กำหนดในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งได้อย่างไร อบต.เป็นหน่วยงานของรัฐในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชาวประมง และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำแผนและพัฒนากิจกรรมการจัดการทรัพยากรประมง ซึ่งแน่นอนพื้นที่ที่กำหนดได้ให้ชาวประมงและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากที่อื่นเข้ามาทำประมงได้

การกำหนดเขตพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งในอ่าวปะทิวจะเป็นตัวอย่างหนึ่งในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยมี อบต. ผู้ใช้ทรัพยากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีการอภิปรายความเห็น ในที่ประชุม ดังนั้นชุมชนจึงมีมติเห็นชอบในการกำหนดพื้นที่การจัดการทรัพยากรในเขตที่1 และเขตที่ 2 ซึ่งให้พื้นที่อยู่ภายใต้การบังคับใช้ของประกาศจังหวัดชุมพร โดยมี อบต. ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งรัฐบาลท้องถิ่นในการสอดส่องดูแล และควบคุมให้เป็นไปตามกฎหมาย

รูปที่ 1 แผนที่แนบท้ายประกาศจังหวัดชุมพร ลงวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2545
เรื่อง กำหนดเขตห้ามใช้เครื่องมือบางชนิดทำการประมง จังหวัดชุมพร

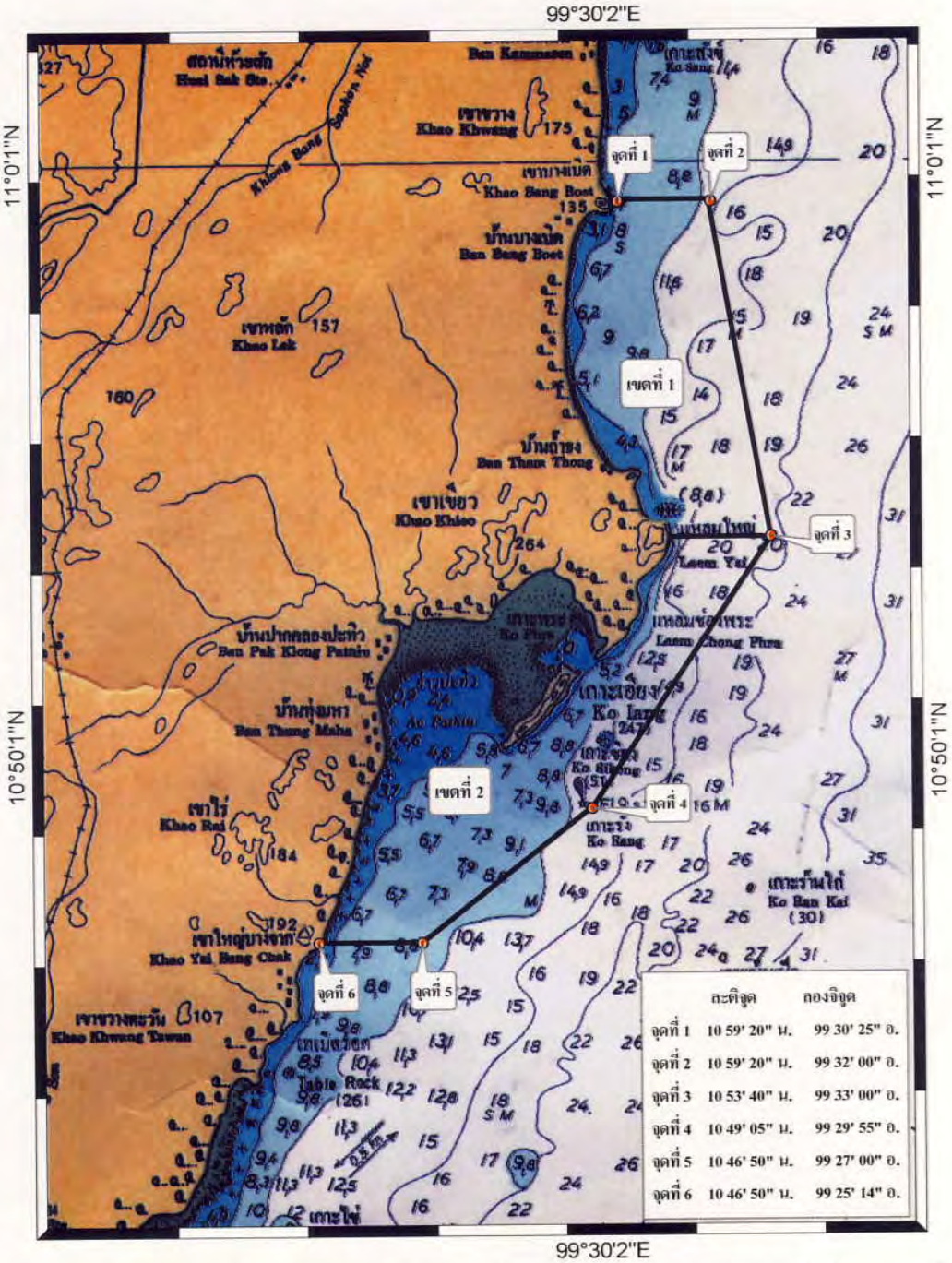

จัดทำโดย นางสาวศิริพร แพงศร กองวิจัย สำนักงานฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กุมภาพันธ์ 2546.

การทำประมงแบบร่วมมือกันระหว่างอวนจมปูและลอบปู โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

จินดา เพชรกำเนิด [1]
ภัทรียา สวนรัตนชัย [2]
สายันต์ เอี่ยมรอด [3]

บทคัดย่อ

ผลจากการสำรวจการทำประมงปูในตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร พบว่าสามารถแบ่งการทำประมงปูออกเป็น 3 ชนิดคือ 1) ทำการประมงอวนจมปู 2) ทำการประมงลอบปู 3) ทำการประมงอวนจมปูและลอบปู โดยพื้นที่ทำประมงจะอยู่บริเวณเขตน้ำลึก เขตแนวชายฝั่ง และทั้ง 2 เขต การทำประมงอวนจมปูในทุกหมู่บ้านมีการจ้างแรงงาน อัตราการจับสัตว์น้ำจากลอบเฉลี่ยทั้งหมด 33.98 กรัม/ลอบ 1 ลูก สัตว์น้ำหลักที่จับได้คือปูม้า จำนวนเฉลี่ย 33.13 กรัม/ลอบ 1 ลูก หรือคิดเป็น 97.5% ของสัตว์น้ำที่จับได้ทั้งหมด ส่วนอัตราการจับและชนิดสัตว์น้ำที่จับได้จากเครื่องมืออวนจมปูมีอัตราการจับเฉลี่ยทั้งหมด 1.09 กิโลกรัม/ความยาวอวน 100 เมตร สัตว์น้ำชนิดหลักที่จับได้คือปูม้า จำนวนเฉลี่ย 1.05 กิโลกรัม/ความยาวอวน 100 เมตร หรือ คิดเป็น 96.38% ของสัตว์น้ำที่จับได้ทั้งหมด ความยาวเฉลี่ยกระดองของปูม้าที่จับได้จากลอบ เพศผู้ 9.17 ซม. เพศเมีย 9.56 ซม. ส่วนความยาวเฉลี่ยกระดองของปูม้าที่จับได้จากอวนจมปู เพศผู้ 11.8 ซม. เพศเมีย 12.91 ซม. ผลกระทบจากลอบปูที่จับปูได้ขนาดเล็ก และความขัดแย้งกับผู้ทำประมงอวนปู โครงการฯ จึงได้ดำเนินการปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมงลอบปูร่วมกับชาวประมง โดยทำการปรับเปลี่ยนตาอวนที่พื้นท้องลอบจาก 1 นิ้วเป็น 4 นิ้ว และมีชาวประมงบางส่วนต้องการเปลี่ยนไปทำเครื่องมือประมงชนิดอื่น สำนักงานประมงจังหวัดได้เสนอและขออนุมัติงบประมาณไปที่กรมประมงเพื่อจัดทำกิจกรรมดังกล่าวในปี 2546

คำสำคัญ : การทำประมงปู ลอบปู อวนปู พื้นที่ทำประมง อัตราการจับสัตว์น้ำ ความยาวกระดองปู การปรับเปลี่ยนเครื่องมือ

[1] ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลาง กรมประมง
[2] สำนักงานฝ่ายฝึกอบรม ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
[3] สำนักงานประมงจังหวัดชุมพร

เนื้อหาของเอกสาร

เนื้อหาของเอกสารนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 จะเกี่ยวกับสภาวะการประมงปูในตำบลปากคลอง โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจทางด้านสภาวะการประมง ทางด้านสิ่งแวดล้อม และทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ในปี 2545 ส่วนที่ 2 จะเกี่ยวกับโครงการปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมงของกรมประมง

ส่วนที่ 1

1. สภาวะการประมงปูในตำบลปากคลอง

สภาวะการประมงปูในตำบลปากคลอง จะเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจทางด้านสภาวะการประมง ทางด้านสิ่งแวดล้อม และทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลของข้อมูลมีความสำคัญต่อเจ้าหน้าที่ของ อบต.เจ้าหน้าที่ของรัฐจากส่วนกลาง และเจ้าหน้าที่โครงการฯ ในการกำหนดกฎระเบียบในการพัฒนาการจัดการประมงปู

ผลจากการสำรวจจะใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการอภิปรายการใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งประมงระหว่างชาวประมงและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเฉพาะชาวประมงอวนจมปู และชาวประมงลอบปู

2. ลักษณะและจำนวนของการทำประมงปู

ทีมสำรวจทางด้านเศรษฐกิจและสังคมได้ทำการสำรวจข้อมูลจำนวน 2 ครั้ง ในเรื่องการสำรวจข้อมูลหมู่บ้านในตำบลปากคลอง และการสำรวจการทำการประมงปู ผลจากการสำรวจแสดงไว้ใน**ตารางที่** 1 แสดงจำนวนชาวประมงที่ทำประมงอวนจมปู และ/หรือ ลอบปู

ชาวประมงจากบ้านท่าแอด หมู่ที่ 7 มีจำนวนครัวเรือนประมงที่ทำการประมงอวนจมปูสูงที่สุดคือ 31 ครัวเรือน(**ตารางที่** 2) ผลจากการสำรวจการทำการประมงปู สามารถแบ่งการทำการประมงปูออกเป็น 3 ชนิด คือ 1) ทำการประมงอวนจมปูเพียงอย่างเดียว 2) ทำการประมงลอบปูเพียงอย่างเดียว และ 3) ทำการประมงอวนจมปูและลอบปู โดยครัวเรือนที่ทำการประมงปูเพียงอย่างเดียวจะออกไปทำการประมง 3 เขต ขึ้นอยู่กับความลึกของน้ำ มีการทำการประมงในเขตน้ำลึก ในเขตแนวชายฝั่ง และทั้งในเขตน้ำลึกและเขตแนวชายฝั่ง

ลอบปูจะแบ่งประเภทตามขนาดของลวด ลวดขนาดเล็ก ลวดขนาดใหญ่ และลวดทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนเครื่องมือประมงอวนจมปู และลอบปู ตามความยาวอวน และจำนวนลอบปู ชาวประมงทุกหมู่บ้านมีการจ้างแรงงานในการทำการประมงอวนจมปู โดยเฉพาะการทำการประมงในเขตน้ำตื้น ชาวประมงอวนจมปูที่บ้านทุ่งมหา หมู่ที่ 1 มีการใช้อวนในการทำการประมงในเขตน้ำตื้นจำนวนสูงสุด 70 ผืน ลอบปูที่บ้านท่าแอด หมู่ที่ 7 มีจำนวนลอบปูทั้งลวดขนาดเล็กและขนาดใหญ่สูงสุด 350 ลูก

3. อัตราการจับเฉลี่ยและชนิดสัตว์น้ำที่จับได้

จากผลการสำรวจทางด้านสภาวะการประมงในตำบลปากคลอง ในปี 2545 **ตารางที่** 4 แสดงอัตราการจับเฉลี่ย (CPUE) และชนิดสัตว์น้ำที่จับได้จากเครื่องมือประมงลอบปู โดยมีอัตราการจับเฉลี่ยทั้งหมด 33.98 กรัม/ลอบ 1 ลูก สัตว์น้ำหลักที่จับได้ได้แก่ ปูม้าจำนวน 33.13 กรัม/ลอบ 1 ลูก หรือ 97.5 % ของสัตว์น้ำที่จับได้ทั้งหมด

ตารางที่ 5 แสดงอัตราการจับและชนิดของสัตว์น้ำที่จับได้จากเครื่องมืออวนจมปู โดยมีอัตราการจับเฉลี่ยทั้งหมด 1.09 กิโลกรัม/ความยาวอวน 100 เมตร สัตว์น้ำชนิดหลักที่จับได้ได้แก่ ปูม้าจำนวน 1.05 กิโลกรัม/ความยาวอวน 100 เมตร หรือ 96.38 % ของสัตว์น้ำที่จับได้ทั้งหมด

4. ขนาดของสัตว์น้ำที่จับได้

ความยาวของปูที่จับได้จะบ่งบอกว่าปูที่จับได้มีขนาดใหญ่เพียงไร **ตารางที่** 6 แสดงความยาวของปูที่จับได้จากลอบปูจากการสำรวจตั้งแต่เดือนมกราคม-ธันวาคม 2545 ในตำบลปากคลอง ขนาดของปูจะขึ้นอยู่กับชนิดและเพศ แบ่งเป็น ความกว้างกระดองต่ำสุด ความกว้างกระดองสูงสุด ขนาดที่พบมาก และความกว้างกระดองเฉลี่ย ความกว้างกระดองเฉลี่ยของปูม้าเพศผู้ 9.17 เซนติเมตร ความกว้างกระดองเฉลี่ยของปูม้าเพศเมีย 9.56 เซนติเมตร

ตารางที่ 7 แสดงความกว้างกระดองปูม้าที่จับได้จากอวนจมปู จากการสำรวจตั้งแต่เดือนมกราคม-ธันวาคม 2545 ในตำบลปากคลอง ความกว้างกระดองเฉลี่ยของปูม้าเพศผู้ 11.8 เซนติเมตร ความกว้างกระดองเฉลี่ยของปูม้าเพศเมีย 12.91 เซนติเมตร

ปูม้าเป็นสัตว์น้ำชนิดหลักที่จับได้จากอวนจมปูและลอบปู รูปที่ 1 แสดงขนาดของปูที่จับได้จากอวนจมปูและลอบปู โดยลอบปูจะจับปูได้จำนวนมากกว่าอวนจมปู แต่อวนจมปูสามารถจับปูที่มีขนาดใหญ่กว่าลอบปู

ส่วนที่ 2 โครงการปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมง

1 หลักการและเหตุผล

จากการที่ทรัพยากรสัตว์น้ำถูกนำขึ้นมาใช้มากจนเกินศักยภาพการผลิตตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสาเหตุให้สภาวะของทรัพยากรสัตว์น้ำเสื่อมโทรมในปัจจุบัน นอกจากนี้จำนวนเครื่องมือมีมากเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องมือที่จับสัตว์น้ำขนาดเล็กก่อนวัยอันควรที่จะนำมาใช้ประโยชน์ เช่น อวนรุน อวนลาก และอวนอื่นๆ ที่ใช้แสงไฟประกอบในการจับสัตว์น้ำ ทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำยิ่งเสื่อมโทรมลงเรื่อยๆ และเป็นวิธีการใช้ประโยชน์จากสัตว์น้ำที่ไม่ถูกต้อง มาตรการที่สมควรนำมาใช้แก้ปัญหานี้ ได้แก่การปรับเปลี่ยน เครื่องมือประมงบางประเภทไปเป็นเครื่องมือที่มีลักษณะจับสัตว์น้ำที่มีขนาดเหมาะสม จะทำให้เป็นการใช้ ทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างถูกต้องและยั่งยืน

ปูม้าเป็นสัตว์น้ำเศรษฐกิจอีกชนิดหนึ่งซึ่งนับวันจะลดน้อยถอยลง เนื่องจากมีการจับปูม้าขนาดเล็กก่อนวัยอันควรขึ้นมาบริโภคเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะจากเครื่องมือประมงลอบปู และมักเกิดปัญหาขัดแย้งกับเครื่องมือประมงอวนจมปูอยู่บ่อยครั้ง โครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพรจึงได้ดำเนินโครงการปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมงลอบปูแก่ชาวประมงในพื้นที่โครงการฯ ตามแนวทางการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน เพื่อให้ชาวประมงสามารถ ใช้ประโยชน์จากสัตว์น้ำได้ยั่งยืนยาวนาน โดยชาวประมงที่มีความพร้อมและยอมรับในการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ โครงการฯจะสนับสนุนเงินทุนแก่ชาวประมงที่ต้องการปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมงในรูปของปัจจัยการผลิต

2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ชาวประมงในพื้นที่โครงการฯ ปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมงจากเครื่องมือบางชนิดเช่น ลอบปู มาใช้เครื่องมือที่ไม่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำ

2. ส่งเสริมให้ชาวประมง คัดและเลือกใช้สัตว์น้ำที่ได้ขนาดตลาด และปล่อยพ่อแม่พันธุ์กลับลงสู่ทะเล

3. เพื่อให้ชาวประมงได้ตระหนักถึงสภาวะการทำการประมงของไทย และสภาวะทรัพยากรประมง ตลอดจนสภาพปัญหาที่จะเกิดขึ้นเนื่องจากการขาดการอนุรักษ์ทรัพยากร

3 ขั้นตอนการดำเนินงาน

3.1 การคัดเลือกพื้นที่

ได้คัดเลือกพื้นที่ในพื้นที่โครงการฯ คือ บ้านท่าแอต (เกาะเตียบ) หมู่ที่ 7 อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพรเนื่องจากชาวประมงในหมู่บ้านนี้มีการทำการประมงโดยเครื่องมือลอบปู เป็นหมู่บ้านชาวประมงขนาดเล็กมีจำนวนประชากรไม่น้อยกว่า 20 ครัวเรือน และมีความพร้อม รวมทั้งยอมรับที่จะเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว

3.2 การเสนอโครงการ

สำนักงานประมงจังหวัดชุมพรตรวจสอบความเหมาะสมของพื้นที่ตามเงื่อนไข เสนอโครงการที่จะดำเนินการโดยมีชาวประมงที่จะเข้าร่วมโครงการจำนวน 25 คน ซึ่งชาวประมงบางส่วนต้องการเปลี่ยนตาอวนพื้นท้องลอบจากขนาดประมาณ 1 นิ้ว เป็นตาอวนขนาด 4 นิ้ว บางส่วนต้องการเปลี่ยนเครื่องมือประมงไปทำการประมงชนิดอื่น สำนักงานประมงจังหวัดจึงเสนอโครงการปรับเปลี่ยน เครื่องมือประมงเพื่อขออนุมัติงบประมาณไปที่โครงการจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรประมง ซึ่งจะดำเนินการในปีงบประมาณ 2546

3.3 การจัดเตรียมองค์กร

3.3.1 การประชาสัมพันธ์และชี้แจงกิจกรรม

จัดประชุมชาวประมงจำนวน 1 ครั้ง ในวันที่ 24 สิงหาคม 2545 เพื่อชี้แจงเรื่องโครงการปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมง มีชาวประมงเข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 41 คน และมีชาวประมงลอบปูที่ต้องการปรับเปลี่ยนเครื่องมือทั้งสิ้น 25 คน

3.3.2 การคัดเลือกสมาชิก

สำนักงานประมงจังหวัดชุมพรร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน คัดเลือกสมาชิกเข้าร่วมโครงการฯ จำนวนไม่น้อยกว่า 20 ครัวเรือน/หมู่บ้าน โดยมีคุณสมบัติคือ

- เป็นครัวเรือนประมงขนาดเล็ก
- เป็นผู้มีรายได้น้อย
- เป็นผู้มีความประพฤติดี
- เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ และอายุไม่เกิน 60 ปี

3.3.3 การจัดตั้งคณะกรรมการกิจกรรมการปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมง

1) สมาชิกโครงการฯ พิจารณาการคัดเลือกกรรมการจำนวน 5 คน ประกอบด้วย

ประธาน	1 คน
กรรมการ	2 คน
กรรมการและเหรัญญิก	1 คน
กรรมการและเลขานุการ	1 คน

2) หน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการ
- ร่วมปฏิบัติงานวางแผน ปรึกษาหารือ และประสานงานกับเจ้าหน้าที่และสมาชิก
- กำหนดกฎเกณฑ์การบริหารกองทุน และจัดสรรรายได้
- กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มของสมาชิกและราษฎรในพื้นที่ให้มีกิจกรรมต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง
- สรุปผลการดำเนินงาน และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น

3) การสิ้นสุดการเป็นสมาชิกโครงการ และคณะกรรมการฯ
- ตาย
- ลาออก
- ครบวาระตามที่กำหนดไว้
- สมาชิกโครงการฯ มีมติให้พ้นจากตำแหน่ง โดยคะแนนเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

4) คณะกรรมการฯ ต้องได้รับการรับรองจากผู้ใหญ่บ้านหรือประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน

3.4 การจัดหาปัจจัยการผลิต

สำนักงานประมงจังหวัด จัดหาปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกิจกรรมที่กลุ่มมีมติแจ้งความประสงค์ และดำเนินการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มกองทุนประมงต่อไป

3.5 การจัดสรรผลประโยชน์

คณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันจัดสรรปัจจัยการผลิตที่ได้รับตามลักษณะของกิจกรรม ให้สมาชิกไปดำเนินการประกอบ และดำเนินกิจกรรมที่ได้ทำความตกลงกันไว้ เมื่อมีรายได้เกิดขึ้นสมาชิกต้องนำเงินมาคืนให้คณะกรรมการฯ ตามกฎระเบียบที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนเงินทุนในกลุ่มและสร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ชุมชนของตนต่อไป

3.6 สำนักงานประมงจังหวัดชุมพรและเจ้าหน้าที่จากศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนกลางเข้าให้คำแนะนำ และติดตามผลการดำเนินการของกลุ่มฯ และรายงานผลให้สำนักวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีประมงทะเลทราบ

4. ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทรัพยากรสัตว์น้ำถูกนำขึ้นมาใช้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
2. ชาวประมงมีการปรับเปลี่ยนการใช้เครื่องมือประมงมาใช้เครื่องมือที่จับสัตว์น้ำขนาดที่เหมาะสมขึ้นมาใช้ประโยชน์
3. ชาวประมงมีจิตสำนึกในการคัดเลือกใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

5. ขอขอบคุณทีมสำรวจทรัพยากรสัตว์น้ำที่ได้จัดเตรียมข้อมูล เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่สร้างความเข้าใจให้กับผู้ร่วมสัมมนา

ตารางที่ 1 จำนวนครัวเรือนประมงที่ทำประมงอวนจมปู และลอบปู ในตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือนประมง		จำนวนที่เปลี่ยนแปลง
	จากการสำรวจครัวเรือนประมง	จากการสำรวจการทำประมงปู	
บ้านทุ่งมหา(หมู่ที่ 1)	10	11	1
บ้านบ่อสำโรง (หมู่ที่ 2)	15	16	1
บ้านถ้ำธง (หมู่ที่ 3)	4	3	-1
บ้านน้ำพุ (หมู่ที่ 5)	0	2	2
บ้านบางเบิด (หมู่ที่ 5)	3	6	0
บ้านบนไร่ (หมู่ที่ 6)	42	4	0
บ้านท่าแอด (หมู่ที่ 7)	32	31	-1

ตารางที่ 4 อัตราการจับสัตว์น้ำจากการทำประมงลอบปู เดือนมกราคม-ธันวาคม 2545
บริเวณตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

ชนิด	อัตราการจับ	
	กรัม/ลูก	%
อัตราการจับทั้งหมด	33.98	100
ปูม้า	33.13	97.5
ปูลาย	0.39	1.15
ปูดาว	0.37	1.09
ปูดำ	0.07	0.21
สัตว์น้ำอื่นๆ	0.02	0.06
จำนวนตัวอย่าง(ลูก)	9,675	

ตารางที่ 2 จำนวนครัวเรือนประมงตามชนิดเครื่องมือประมงในตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

หมู่บ้าน	อวนจมปู			ลอบปู			ครัวเรือน อวนจมปูและลอบปู	รวม
	น้ำลึก	ชายฝั่ง	น้ำลึกและชายฝั่ง	ลวดเส้นเล็ก	ลวดเส้นใหญ่	ลวดเส้นเล็กและเส้นใหญ่		
บ้านทุ่งมหา(หมู่ที่ 1)	2	6	0	2	0	0	1	11
บ้านบ่อสำโรง (หมู่ที่ 2)	4	11	0	0	0	0	1	16
บ้านถ้ำธง (หมู่ที่ 3)	1	2	0	0	0	0	0	13
บ้านน้ำพุ (หมู่ที่ 5)	0	2	0	0	0	0	0	2
บ้านบางเบิด (หมู่ที่ 5)	2	3	1	0	0	0	0	6
บ้านบนไร่ (หมู่ที่ 6)	3	1	0	0	0	0	0	4
บ้านท่าแอต (หมู่ที่ 7)	12	3	0	9	0	2	5	31
รวม	24	28	1	11	0	2	7	73

LBCRM-PD/REF 10
การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชนเพื่อการประมงอย่างยั่งยืนในอ่าวไทยตอนบน

หน่วยปฏิบัติการวิจัยเพื่อการจัดการทรัพยากรดินและน้ำอย่างยั่งยืน
อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร 19-21 มกราคม 2546

ตารางที่ 3 จำนวนเครื่องมืออวนจมปูและลอบปูในตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

หมู่บ้าน	อวนจมปู								ลอบปู					
	น้ำลึก				ชายฝั่ง				ลวดเส้นเล็ก			ลวดเส้นใหญ่		
	สูงสุด (ผืน)	ต่ำสุด (ผืน)	ค่าเฉลี่ย (ผืน)	ค่าเฉลี่ยความยาว(ม.)	สูงสุด (ผืน)	ต่ำสุด (ผืน)	ค่าเฉลี่ย (ผืน)	ค่าเฉลี่ยความยาว(ม.)	สูงสุด (ลูก)	ต่ำสุด (ลูก)	ค่าเฉลี่ย (ลูก)	สูงสุด (ลูก)	ต่ำสุด (ลูก)	ค่าเฉลี่ย (ลูก)
บ้านทุ่งมหา(หมู่ที่ 1)	6	2	4	353	70	1	22	334	240	180	210			150
บ้านบ่อสำโรง (หมู่ที่ 2)	20	3	7	400	10	2	4	400			60			60
บ้านถ้ำธง (หมู่ที่ 3)			15	420	4	2	3	256						
บ้านน้ำพุ (หมู่ที่ 5)					4	4	4	300						
บ้านบางเบิด (หมู่ที่ 5)	11	3	7	653	13	3	6	403						
บ้านบนไร่ (หมู่ที่ 6)	3	1	2	500	0	0	2	500						
บ้านท่าแอด (หมู่ที่ 7)	120	8	28	288	25	1	7	343	350	45	208	350	50	125

ตารางที่ 5 อัตราการจับสัตว์น้ำจากการทำการประมงลอบปู เดือนมกราคม - ธันวาคม 2545
บริเวณตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

ชนิด	อัตราการจับ	
	กก./ความยาวอวน 100 ม.	%
อัตราการจับทั้งหมด	1.09	100
ปูม้า	1.05	96.38
ปูลาย	0.03	2.89
สัตว์น้ำอื่นๆ	0.01	0.73
จำนวนตัวอย่าง(เมตร)	105,280	

ตารางที่ 6 ขนาดของสัตว์น้ำ (ซม.) จากการทำการประมงลอบปู เดือนมกราคม - ธันวาคม 2545
บริเวณตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

ชนิดสัตว์น้ำ	ต่ำสุด - สูงสุด	ฐานนิยม	ค่าเฉลี่ย
ปูม้าเพศผู้	5.0-13.5	9	9.17
ปูม้าเพศเมีย	6.5-14.0	9.5	9.56
ปูลาย	6.0-11.0	8.5	9.55
ปูดำ	11.5	11.5	11.5

ตารางที่ 7 ขนาดของสัตว์น้ำ(ซม.)จากการทำการประมงอวนปู
บริเวณตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

ชนิดสัตว์น้ำ	ต่ำสุด - สูงสุด	ฐานนิยม	ค่าเฉลี่ย
ปูม้าเพศผู้	8.5-15.5	12	11.8
ปูม้าเพศเมีย	9.0-15.5	12.5	12.91
ปูลาย	9.0-14.0	10.5	12.39
ปูดำ	13.5	13.5	13.5

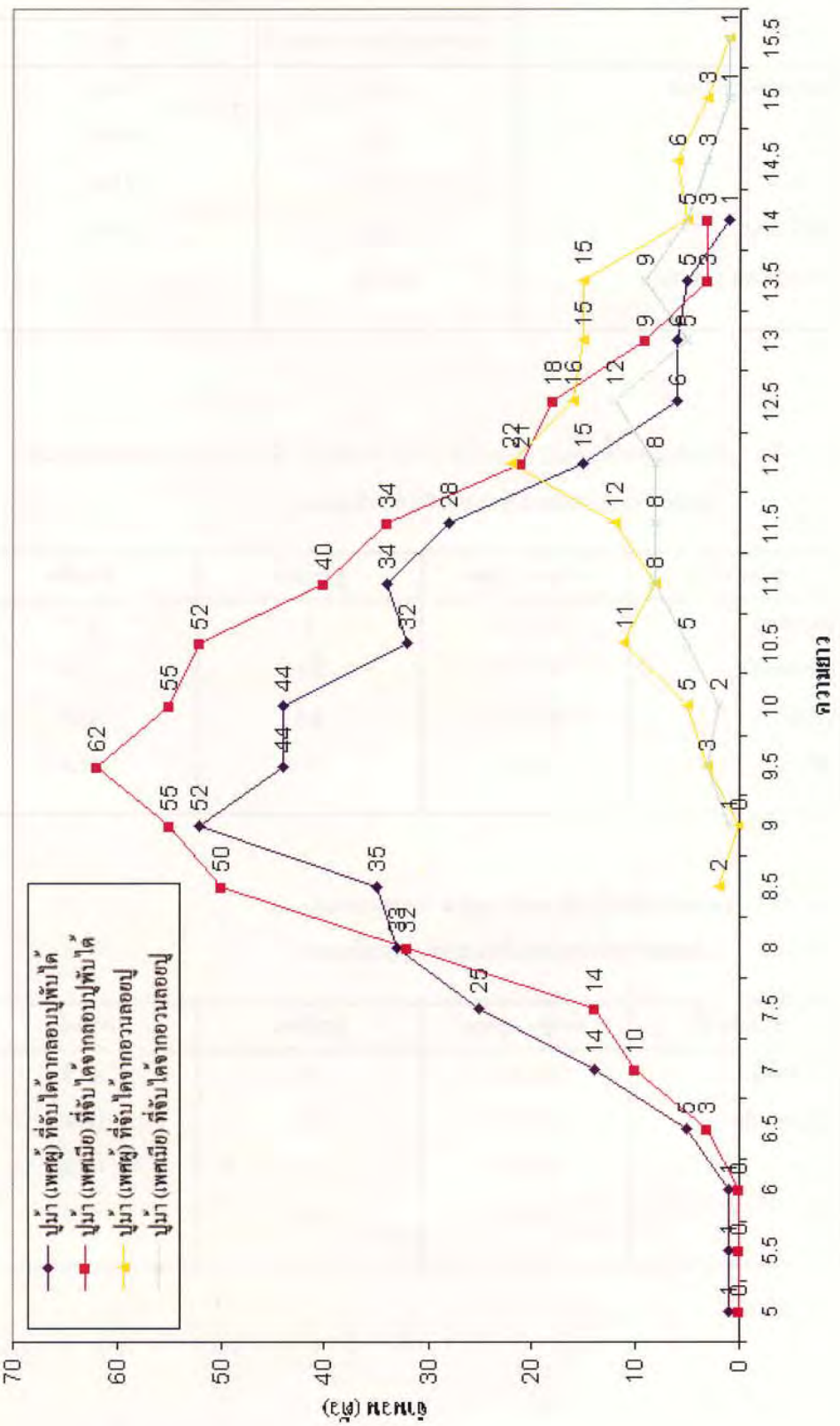

รูปที่ 1 จำนวนปูม้าที่ได้จากการจับโดยใช้กลอนปูพับได้และอวนลอยปู

รูปที่ 2 แหล่งทำประมงของลอบปูพับได้และอวนลอยปู

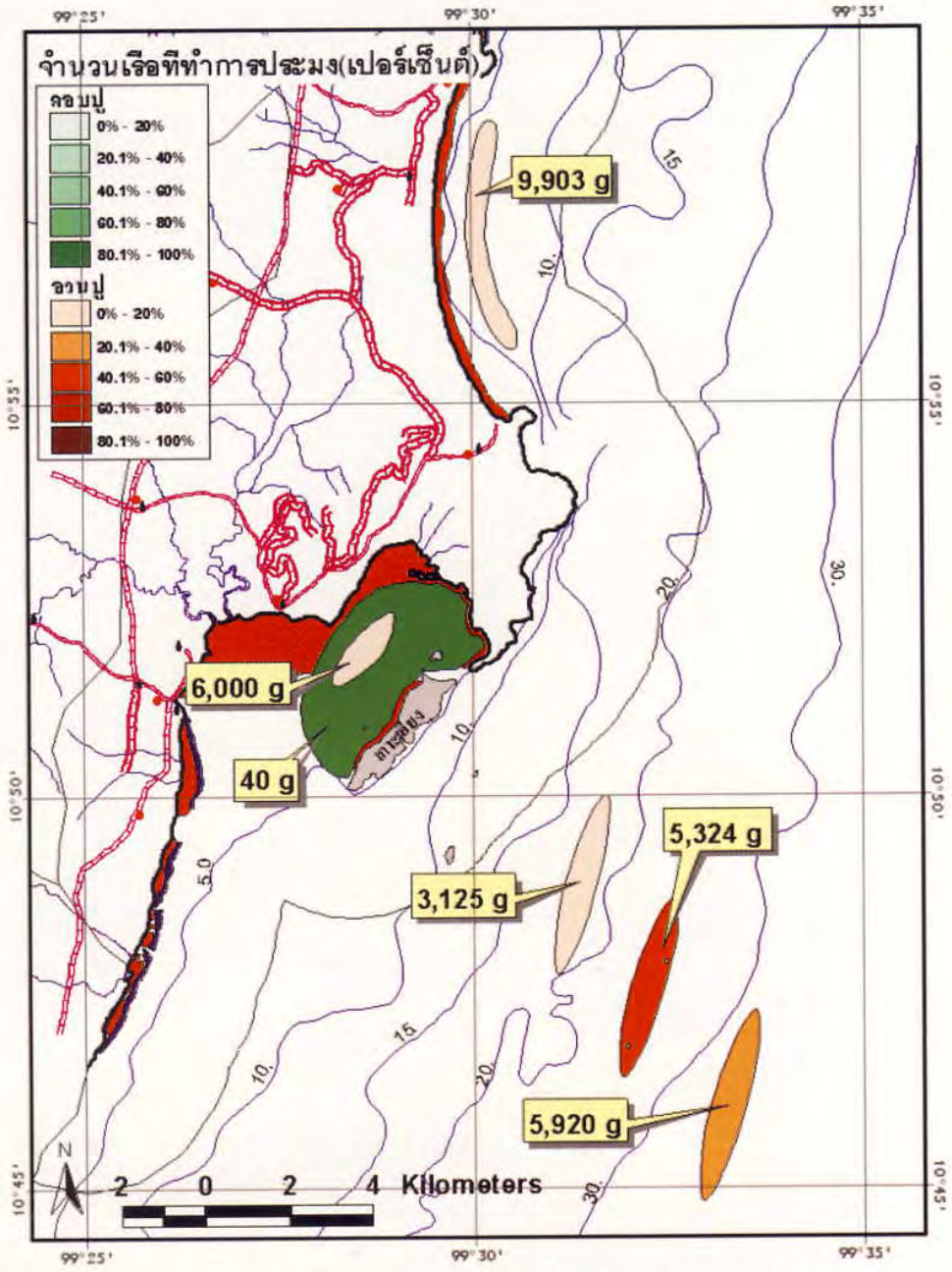

จัดทำโดย นายศักดิ์ราช อานุภาพบุญ และ นางสาวศิริพร แพงศร กองวิจัย สำนักงานฝ่ายฝึกอบรมศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กุมภาพันธ์ 2546

โครงการโรงเรียน-ชุมชนร่วมใจพิทักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา

สุกัญญา มารศรี [1]
เดชา พยัคฆิน [2]

บทคัดย่อ

โครงการโรงเรียน-ชุมชนร่วมใจพิทักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา เป็นโครงการร่วมระหว่างองค์กรท้องถิ่นร่วมกับผู้นำชุมชนตำบลปากคลองและตำบลใกล้เคียง เพื่อพิทักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร และกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา (คปอ.) เป็นกิจกรรมหนึ่งของโครงการฯ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นในรูปแบบการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน โรงเรียน องค์กรภาครัฐ และองค์กรภาคเอกชน กิจกรรมของเครือข่ายแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ ด้านทรัพยากรป่าไม้ ด้านสร้างจิตสำนึกและประชาสัมพันธ์ และด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กิจกรรมธนาคารปู เป็นกิจกรรมหนึ่งของเครือข่าย มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยการนำปูไข่ที่มีไข่นอกกระดองและเป็นปูที่จับได้จากเครื่องมือลอบมากักไว้ในธนาคารปู(เป็นกระชังปลาที่จัดทำขึ้นโดยความร่วมมือของสมาชิกกลุ่ม)เพื่อให้ปูทำการฟักไข่ออกก่อนแล้วจึงนำปูเหล่านั้นออกขาย รายได้จากการขายปูจะนำมาเป็นสวัสดิการของกลุ่มเพื่อใช้ในกิจกรรมของกลุ่ม สำหรับกิจกรรมบ้านปลาเป็นกิจกรรมที่มุ่งหวังให้เป็นที่อยู่ของสัตว์น้ำ เป็นแหล่งหลบภัยของสัตว์น้ำ และเป็นตัวกำหนดแนวเขต 3,000 เมตร เพื่อป้องกันเรือประมงขนาดใหญ่เข้ามาทำการประมงในเขตชายฝั่ง วิธีการทำบ้านปลาโดยการนำยางรถยนต์ที่หมดสภาพการใช้งานมาผูกต่อกันในลักษณะสามเหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยม และใช้ท่อคอนกรีตขนาด 500 กิโลกรัม มาผูกถ่วงไว้เพื่อให้ยางจมลงก้นทะเล ผลจากกิจกรรมทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกในการร่วมดูแลและรักษาทรัพยากรในท้องถิ่น ทั้งยังเกิดกระแสในการร่างข้อตกลงการใช้ทรัพยากรและร่วมผลักดันให้เป็นข้อบังคับระดับจังหวัดต่อไป

คำสำคัญ : การฟื้นฟูป่าชายเลน การรักษาทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น ธนาคารปู บ้านปลา

[1] ผู้ประสานงานภาคสนาม สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
[2] ผู้ประสานงานเครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา

1. บทนำ

เป็นโครงการสานต่อจากการดำเนินงานขององค์กรท้องถิ่น คือ "ชมรมพิทักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา" และ "ศูนย์สิ่งแวดล้อมศึกษาจังหวัดชุมพร" ร่วมกับผู้นำชุมชนตำบลปากคลองและตำบลใกล้เคียง ที่ได้ร่วมกันดำเนินงานพิทักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร พื้นที่ 6,552 ไร่ ซึ่งได้มีการดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ลักษณะโครงการจะเป็นโครงการรณรงค์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนัก ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นให้แก่คนในชุมชน และบุคลากรในโรงเรียนไปพร้อมๆ กันโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อนำไปสู่การเกิดจิตสำนึก รวมทั้งยังมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งของชุมชน และเยาวชน (ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน) เพื่อประสานความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมและกำหนดแนวทางในการพิทักษ์รักษาและฟื้นฟูป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา อันจะเป็นแบบอย่างในการร่วมมือร่วมใจระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

2. ความสำคัญและสภาพปัญหาของพื้นที่เป้าหมาย

ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา เป็นหนึ่งในห้าของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนเขตอนุรักษ์ ในท้องที่จังหวัดชุมพร ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 836 พ.ศ. 2523 และเป็นป่าชายเลนผืนเดียวของอำเภอปะทิวที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุด มีพื้นที่ทั้งหมด 6,552 ไร่ ประกอบด้วยพันธุ์สัตว์และพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด รวมทั้งไม้โกงกางที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ และยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่ใหญ่ที่สุดตลอดแนวชายฝั่งกว่า 8 กิโลเมตรของอำเภอปะทิว จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อสภาพความเป็นอยู่และการดำรงชีพของราษฎรในท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง นอกจากนี้ พื้นที่ดังกล่าวยังมีศักยภาพทางด้านการศึกษาธรรมชาติและการท่องเที่ยว เนื่องจากในบริเวณนี้มีความสวยงามของภูมิประเทศที่เป็นป่า ภูเขา และเกาะแก่ง ดังนั้น ราษฎรของตำบลปากคลองซึ่งอยู่รอบๆ พื้นที่ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา จึงได้มีแนวคิดร่วมกันในการป้องกันดูแลป่าชายเลนผืนนี้

ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหาที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดของอำเภอปะทิวผืนนี้ กำลังประสบปัญหาการถูกบุกรุกทำลายเป็นบริเวณกว้างกว่า 2,000 ไร่ เพื่อสร้างบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ แม้ว่าจะเป็นนากุ้งแบบธรรมชาติ แต่มีการนำเครื่องจักรกลเป็นเครื่องสูบน้ำขนาดใหญ่เข้ามาเพื่อใช้ในกิจการ ตลอดจนเริ่มมีการก่อสร้างอาคารสถานที่พักถาวรภายในพื้นที่ป่าดังกล่าว ซึ่งโดยปกติหากสัญจรทางบกจะพบลักษณะภายนอกที่ยังคงสภาพป่าที่สมบูรณ์ (นับตั้งแต่บ้านปากคลอง หมู่ 1 บ้านบ่อสำโรง หมู่ 2 และบ้านท่าแอด หมู่ 7) แต่หากลึกเข้าไปจากแนวป่าดังกล่าวประมาณ 50-60 เมตร จะพบว่ามีการทำลายสภาพป่าโดยการสร้างคันกั้นน้ำเพื่อมิให้มีการระบายน้ำขึ้น-ลงตามธรรมชาติ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเพาะเลี้ยงกุ้งของนายทุน เมื่อไม่มีการระบายน้ำ ต้นไม้ในป่าบริเวณดังกล่าวจึงตายลงและกลายสภาพเป็นป่าเสื่อมโทรมภายในระยะเวลาเพียง 4-5 เดือนเท่านั้น

ผลกระทบจากการบุกรุกทำลายป่าชายเลนแห่งนี้ที่เห็นได้ชัดอีกประการหนึ่งก็คือ ปริมาณสัตว์น้ำที่ลดลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้ประชากรต้องหันเหจากการทำอาชีพประมง ไปประกอบอาชีพอย่างอื่นและเกิดการอพยพไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น นอกจากนี้ชาวบ้านได้เล่าว่า ในอดีตเมื่อยังไม่มีผู้บุกรุกนั้น ผู้ที่อาศัยอยู่รอบๆ ป่าชายเลนได้เคยอาศัยทรัพยากรจากป่าเป็นสิ่งยังชีพ แต่เมื่อมีผู้เข้าไปบุกรุกและแอบอ้างสิทธิในการครอบครองเป็นเจ้าของ บริเวณดังกล่าวจึงกลายเป็นเขตหวงห้ามไปโดยปริยาย ส่งผลไปถึงการลดลงของ

นักท่องเที่ยว ดังนั้นรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์จากทะเลและ การขายสินค้าพื้นเมืองของชาวบ้านในปัจจุบันจึงลดลงอย่างมาก

3. แนวคิดและหลักการในการดำเนินโครงการ

"โครงการโรงเรียน-ชุมชนร่วมใจพิทักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา" ได้ยึดหลักการที่ว่า ***"ความสำเร็จที่ยั่งยืนในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นต้องขึ้นอยู่กับความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น"*** โดยโครงการมีแนวคิดที่จะ *"สร้างความรู้ความเข้าใจ"* ในคุณค่าและประโยชน์ของป่าชายเลนที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้เกิดความตระหนักในการพิทักษ์รักษาและเฝ้าระวังป่า รวมทั้ง *"สร้างการมีส่วนร่วม"* ในการอนุรักษ์และการจัดการ การใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างกลุ่มภาคีต่างๆ ในท้องถิ่นเอง ควบคู่ไปกับการใช้มาตรการเดิมของชาวบ้านและการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมโดยอาศัยทั้ง *"โรงเรียน และองค์กรชุมชน"* ที่มีอยู่ปัจจุบันในท้องถิ่นเป็นแกนนำหลัก

4. พื้นที่เป้าหมายและกลุ่มเป้าหมายของโครงการ

4.1 พื้นที่ป่าชายเลนที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟู

1) พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา แปลงที่ 1-3 ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร เนื้อที่ 6,552 ไร่ ซึ่งป่าชายเลนแห่งนี้จัดเป็นเขตป่าอนุรักษ์โดยมีพื้นที่ที่ถูกบุกรุกทำลายจะต้องทำการฟื้นฟูประมาณ 2,000 ไร่

2) พื้นที่ที่จะจัดทำเป็นแหล่งธรรมชาติศึกษาป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา แปลงที่ 1 หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งมหา ต.ปากคลอง จ.ชุมพร เนื้อที่ประมาณ 5 ไร่ ซึ่งพื้นที่นี้อยู่ในความรับผิดชอบดูแลของ อบต.ปากคลอง ร่วมกับสำนักงานป่าไม้จังหวัดชุมพร

4.2 กลุ่มเป้าหมายของโครงการ

กลุ่มเป้าหมายของโครงการฯ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. **ชุมชนเป้าหมาย** : ประกอบด้วย 7 หมู่บ้านใน 2 ตำบลของ อ.ปะทิว จ. ชุมพร ตำบลปากคลอง จำนวน 6 หมู่บ้าน และตำบลดอนยาง จำนวน 1 หมู่บ้าน

2 **โรงเรียนเป้าหมาย** : โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านเป้าหมาย และรอบๆ พื้นที่ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา

4.3 ระยะเวลาดำเนินโครงการ

ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2544 – เดือนมิถุนายน 2546 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 24 เดือน (2 ปี)

เครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา (คปอ.)

บทเรียนจากชุมชน : สู่การพัฒนายุทธศาสตร์ภาคีความร่วมมือการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น

1. บทนำ

ผลจากการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ในระยะเวลาที่ผ่านมา ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เป้าหมายที่บ่งชี้ถึงความสำเร็จของโครงการ กล่าวคือ เกิดการก่อตั้ง " เครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา" (คปอ.) นับเป็นจุดเริ่มต้นของการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นในรูปแบบการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน โรงเรียน องค์กรภาครัฐ และองค์กรภาคเอกชนอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา ได้แบ่งการทำงานเป็นฝ่าย 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายทรัพยากรชายฝั่งและทะเล ฝ่ายทรัพยากรป่าไม้ และฝ่ายสร้างจิตสำนึกและการประชาสัมพันธ์ และได้มีการประชุมในวันที่ 28 ของทุกเดือนเพื่อร่วมกันวางแผนการทำงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำงาน และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน

2. เป้าหมาย

เป้าหมายของเครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา คือ ทรัพยากรชายฝั่งอ่าวทุ่งมหาได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟูอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน พร้อมทั้งชุมชนท้องถิ่นได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพชีวิตที่อยู่เย็นเป็นสุขภายใต้การพึ่งพาทรัพยากรท้องถิ่น

3. วิสัยทัศน์

1. พื้นที่ป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหามีความอุดมสมบูรณ์และมีการป้องกันดูแลให้มีการฟื้นฟูสภาพระบบนิเวศน์อย่างต่อเนื่อง
2. ชุมชนมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องและพึ่งพาทรัพยากรอย่างสันติสุข
3. มีการศึกษาเรียนรู้ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหา โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ ผ่าภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. มีการประสานความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อการจัดการป่าชายเลน อนุรักษ์อ่าวทุ่งมหาอย่างยั่งยืน

4. ยุทธศาสตร์

1. เสริมสร้างองค์กรชุมชนและสร้างภาคีความร่วมมือ
และระดับประเทศในด้านการจัดการทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม
2. ส่งเสริมกิจกรรมการฟื้นฟูการอนุรักษ์ป่าชายเลนและสภาพแวดล้อมท้องถิ่น
3. เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ จิตสำนึก และพัฒนาศักยภาพแก่บุคลากรในโรงเรียนและชุมชน
4. สร้างศูนย์การเรียนรู้และพัฒนาระบบข้อมูลทรัพยากรชายฝั่งอ่าวทุ่งมหา

5. ส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาและอนุรักษ์อ่าวทุ่งมหา

6. ส่งเสริมอาชีพทางเลือกเพื่อลดผลกระทบต่อทรัพยากรชายฝั่งอ่าวทุ่งมหา

5. โครงสร้างการทำงานของ คปอ.

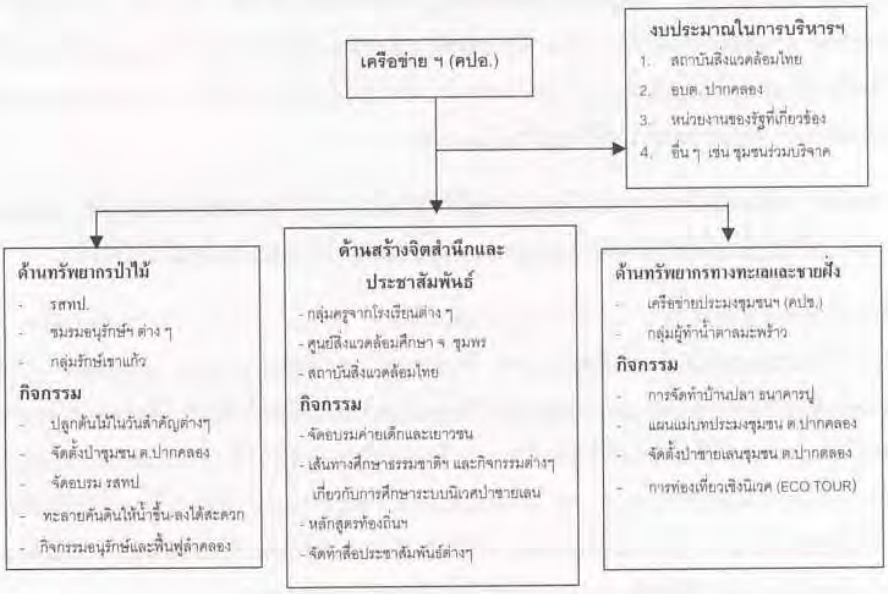

กรณีตัวอย่าง : กิจกรรมการดำเนินงานของเครือข่ายฯ

1. เส้นทางศึกษาธรรมชาติ

ด้วยพื้นฐานแนวคิดที่ว่า วิธีการหนึ่งในการดูแลรักษาป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหาให้อยู่คู่กับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน คือ *การให้การศึกษาแก่เยาวชนให้เรียนรู้ถึงประโยชน์และคุณค่าของป่าชายเลนผืนนี้* โดยจะต้องมีการจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้นิเวศป่าชายเลนของโรงเรียนและชุมชนที่อยู่โดยรอบ เพื่อใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยไม่ต้องเดินทางไปศึกษาเรื่องดังกล่าวจากที่อื่น ๆ เป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย และเวลาในการเดินทาง ทั้งยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้กับเด็ก เยาวชน ตลอดจนประชาชนทั่วไปในชุมชน ในการอนุรักษ์หวงแหนป่าชายเลนอ่าวทุ่งมหาให้สมบูรณ์และเป็นมรดกอันล้ำค่าของชุมชนต่อไป

2. หมู่บ้านปลาและธนาคารปู

จากปัญหาการใช้ทรัพยากรด้วยขาดจิตสำนึกและปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างเรือประมงขนาดเล็กกับเรือประมงพานิชย์ที่เข้าจับสัตว์น้ำในเขตน้ำตื้น เรือประมงต่างถิ่นใช้สารเคมีในการจับสัตว์น้ำตามแนวประการัง หรือแม้แต่ความขัดแย้งระหว่างเรือประมงเล็กกับเรือปลากระตักที่เป็นปัญหาแทบทุกท้องที่ในปัจจุบัน ผู้ใหญ่สุพจน์ เคยนำชาวบ้านออกผลักดันเรือประมงพานิชย์ไม่ให้เข้าจับสัตว์น้ำในเขตน้ำตื้นหลายครั้ง การวางซั้งเพื่อกันเรืออวนลาก การเฝ้าดูแลเรือประมงต่างถิ่นที่ต้องสงสัย เข้ามาจับสัตว์น้ำใกล้บริเวณเกาะต่างๆ แต่ด้วยกำลังชาวบ้านเพียงไม่กี่คนจึงไม่สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้ จึงทำให้เกิดการรวมตัวกันระหว่างชาวประมงชายฝั่งของตำบลปากคลอง โดยมี หมู่ 1 บ้านทุ่งมหา หมู่ 2 บ้านบ่อสำโรง หมู่ 3 บ้านถ้ำธง หมู่ 6 บ้านบนไร่ หมู่ 7 บ้านเกาะเตียบ(ท่าแอต) ในรูปของเครือข่ายประมงชุมชนตำบลปากคลอง (คปช.)โดยมีคุณพะเยาว์ ศรีจันทร์ ผู้นำ หมู่

3 บ้านถ้ำธง เป็นประธานเครือข่ายฯ ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ รณรงค์ให้ชาวตำบลปากคลองร่วมกันดูแลทรัพยากรและจับสัตว์น้ำให้ได้ขนาด

" **กิจกรรมธนาคารปู** " เกิดจากปัญหาการจับปูม้าที่ไม่ได้ขนาด เนื่องจากการใช้เครื่องมือประเภทลอบปูที่มีตาอวนขนาดเล็ก มีผลทำให้จำนวนปูม้าลดลงอย่างรวดเร็ว ชาวประมงที่ใช้ลอบปูไม่คัดแยกปูขนาดเล็กและจับปูที่มีไข่นอกกระดอง จนทำให้ปูในทะเลขยายพันธุ์ ได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภค กิจกรรมธนาคารปูจึงเป็นทางออกในการจัดการทรัพยากรอีกทางหนึ่ง ด้วยการรับบริจาคแม่ปูไข่มาพักฟื้นในกระชังซึ่งจัดไว้ที่ธนาคารปู เมื่อปูวางไข่จึงจับปูที่ปล่อยไข่ออกแล้วไปจำหน่ายนำเงินเข้ากองทุนเป็นค่าใช้จ่าย และสวัสดิการต่างๆของกลุ่ม เป็นการสร้างจิตสำนึกให้กับชาวประมงที่จับปูม้าเป็นอาชีพ

แนวทางอีกทางหนึ่งที่เครือข่ายฯทำเพื่ออนุรักษ์ปูม้าไปพร้อมๆกับกิจกรรมธนาคารปู คือการเปลี่ยนแปลงขยายตาลอบปูจากเดิมให้ใหญ่ขึ้นเพื่อที่ปูตัวเล็กจะสามารถหลุดรอดออกไป และเติบโตเป็นปูเต็มวัย

" **กิจกรรมหมู่บ้านปลา** " จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น แนวเขตประมงชายฝั่ง 3,000 เมตร ที่ไม่ชัดเจนทำให้เรือประมงพานิชย์ เช่นเรืออวนลาก เรืออวนรุน และเรือปลากระตัก เข้าจับสัตว์น้ำในบริเวณน้ำตื้น จนทำให้ประการังซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย และแหล่งหลบภัยของปลา และสัตว์น้ำอื่นๆ เสียหาย กิจกรรมหมู่บ้านปลาจึงเกิดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายให้เป็นทั้งที่อยู่อาศัย และที่หลบภัยของสัตว์ อีกทั้งเป็นตัวกำหนดแนวเขต 3,000 เมตรที่จะสามารถป้องกันเรือพานิชย์ต่างๆ ได้ในระดับหนึ่ง หมู่บ้านปลาที่ชาวบ้านสร้างขึ้นมีลักษณะคล้ายการทำประการังเทียม โดย นำยางรถยนต์ที่หมดสภาพในการใช้งานมาผูกต่อกันในลักษณะ สามเหลี่ยม หรือสี่เหลี่ยม และใช้ท่อคอนกรีตขนาด 500 กิโลกรัม มาผูกถ่วงไว้เพื่อให้ยางจมลงก้นทะเล

กิจกรรมหมู่บ้านปลานอกจากจะเกิดประโยชน์ดังข้างต้นแล้ว ยังก่อให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่อง คือการสร้างอาชีพให้กับกลุ่ม เรือเบ็ดซึ่งสามารถตกปลาได้จากบริเวณบ้านปลาดังกล่าว ขณะเดียวกันการตกปลาไม่ว่าจะเพื่อการดำรงชีพ การหารายได้แล้ว ยังเป็นการจัดกิจกรรมตกปลาเพื่อการพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวได้อย่างดี รวมทั้งเป็นการเฝ้าระวังไม่ให้เรือประมงพานิชย์เข้ามาทำการประมงล่วงล้ำเขต 3,000 เมตร เนื่องจากเป็นการเฝ้าระวังตามธรรมชาติจากเรือต่างๆที่ใช้ประโยชน์จากหมู่บ้านปลาดังกล่าว

ผลจากกิจกรรมต่างๆที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกในการร่วมดูแลรักษาทรัพยากรในท้องถิ่น ทั้งยังเกิดกระแสในการร่างข้อตกลงการใช้ทรัพยากรอันเป็นแผนแม่บทของตำบลปากคลองเสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบล และร่วมผลักดันให้เป็นข้อบังคับระดับจังหวัดต่อไป

" ยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อความยั่งยืนของท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติมีความสอดคล้องกับแนวคิดของสังคมโลกในยุคของการให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเฉพาะในแง่มุมของการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรมนุษย์ ให้ความสำคัญอย่างสูงในการแก้ไขปัญหา สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น ไปจนถึงการให้สิทธิและอำนาจสู่ชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง (Empowerment) เหล่านี้คือเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดในการนำไปสู่ "การพัฒนาชุมชนอย่างผสมผสานเพื่อความยั่งยืน" (วารสารเส้นทางสีเขียว ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2541)

การกระจายอำนาจ: การมีส่วนร่วมของชาวบ้านและบทบาทที่เพิ่มขึ้น ของหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นต่อการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง

มาซาฮิโร ยามาโอะ *

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์หลักของการดำเนินการโครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน อ.ปะทิว จ.ชุมพร เพื่อเป็นการทดลองระบบการกระจายอำนาจกับโครงสร้างการจัดการประมง โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองของรัฐบาล โดยการมอบอำนาจการบริหารและจัดการส่วนท้องถิ่นให้กับ อบต. ในเรื่องของการจัดการทรัพยากรประมง อบต.จะมีหน้าที่ประสานงานและเป็นหน่วยบริหารของการจัดการประมง สนับสนุนกิจกรรมต่างๆของผู้ใช้ทรัพยากร เป็นตัวแทนในการนำมติของผู้ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเสนอต่อรัฐกลาง เป็นต้น นอกจากนี้การดำเนินโครงการฯ ยังเป็นการรองรับกฎหมายประมงฉบับใหม่ซึ่งได้เพิ่มข้อกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรประมงโดยชาวประมงมีส่วนร่วมเข้าไปด้วย โครงการฯได้จัดประชาพิจารณ์ขึ้นเพื่อการกำหนดเขตพื้นที่การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง ซึ่งทำร่วมกันระหว่างประชาชนในพื้นที่ โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ให้คำแนะนำ

คำสำคัญ : การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม การจัดการทรัพยากรประมง หน้าที่ของ อบต. กฎหมายประมงฉบับใหม่ การทำประชาพิจารณ์ การกำหนดพื้นที่

* ศาสตราจารย์, บัณฑิตวิทยาลัยสาขาวิชา Biosphere Science, มหาวิทยาลัยฮิโรชิม่า
1-4-4 คางามิยามะ, ฮิงาชิ ฮิโรชิม่า, 739-8528 ประเทศญี่ปุ่น
อีเมล์: yamao@hiroshima-u.ac.jp

1. วัตถุประสงค์

เอกสารวิชาการฉบับนี้อธิบายถึงวัตถุประสงค์สำหรับระบบการจัดการ การกระจายอำนาจแบบใหม่ โดยการมีส่วนร่วมจากการสังเกตการณ์และการดำเนินการในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่ อ.ปะทิว จ.ชุมพร

วัตถุประสงค์หลักของโครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนคือการทดลองระบบการกระจายอำนาจกับโครงสร้างของการจัดการประมง ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน การนำเสนอและการอธิบายเชิงวิเคราะห์ที่เขียนไว้ในเอกสารฉบับนี้ เป็นข้อสันนิษฐานของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

เนื้อหาของเอกสารชุดนี้ประกอบด้วย 3 ส่วนด้วยกัน ส่วนที่หนึ่งจะกล่าวถึงทิศทาง การกระจายอำนาจที่สอดคล้อง กับการบังคับใช้กฎหมายประมงฉบับใหม่ ส่วนที่สองกล่าวถึงพื้นฐานของโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง ครอบคลุมถึงการจัดการประมงโดยชุมชน หน้าที่ของหน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่น และ อบต. ส่วนที่สามกล่าวถึงกลไกการกระจายอำนาจเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งที่ อ.ปะทิว

2. ทิศทางใหม่ของการกระจายอำนาจและกฎหมายประมงฉบับใหม่

2.1 การกระจายอำนาจและออกกฎหมาย

1. ปัจจุบันการกระจายอำนาจกลายเป็นหัวข้อสำคัญที่สุดของการปกครองของไทย โดยรัฐบาลทำการกระจายอำนาจด้วยการจัดตั้ง อบต. ขึ้นในปี 2537 โดยปกติการปกครองของประเทศไทยเป็นแบบจากบนลงล่าง กล่าวคือจาก จังหวัดไปสู่อำเภอและไปสู่ตำบล แต่กลไกการกระจายอำนาจจะเริ่มจากการถ่ายทอดอำนาจไปสู่ระดับท้องถิ่นโดยผ่าน อบต. ซึ่งบุคคลที่จะมาทำหน้าที่บริหาร อบต.ได้มาจากการเลือกตั้งของคนในท้องถิ่น ประธาน อบต. เป็นผู้ได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิก อบต.ทั้งหมด ซึ่งจะทำงานร่วมมือกับเลขานุการและพนักงานของ อบต. หน้าที่ของ อบต. ได้แก่การพัฒนาชุมชน ดูแลสวัสดิการของชาวบ้าน การเก็บภาษีท้องถิ่น การจัดสรรงบประมาณ และยังทำหน้าที่หลายอย่าง แทนที่ว่าการอำเภอ

2. การบริหารระดับท้องถิ่นของไทย อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของที่ว่าการอำเภอ ซึ่งมีหน่วยงานจากกระทรวงต่างๆ ทำงานร่วมกับอำเภอโดยมีนายอำเภอเป็นหัวหน้าบริหาร ในส่วนของการจัดการประมงในแต่ละเขตอำเภอเช่น การจดทะเบียนการทำประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและส่งเสริมการประมง เป็นหน้าที่ของประมงอำเภอ ซึ่งรับนโยบายการทำงานมาจากประมงจังหวัด

3. **แผนภาพที่** 1 การบริหารระดับท้องถิ่นในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยกระบวนการตรงข้ามทางความคิด (Polarization) อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ยังไม่มีชัดเจนเห็นได้จากการกระจายอำนาจ และการลดหน้าที่ของหน่วยงานระดับท้องถิ่น การดำเนินงานต่างๆ ของที่ว่าการอำเภอ จะถูกโอนย้ายไปที่จังหวัดและ/หรือ อบต. โดยหน่วยงานบางส่วนของที่ว่าการอำเภอจะเข้าไปรวมกับจังหวัด ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องจับตามอง ในระยะแรกๆ อบต.ต้องเป็นผู้รับผิดชอบการพัฒนาชุมชน และงานบริหาร หลายๆด้าน โดยชุมชนและชาวบ้านมีโอกาสมากขึ้นในการมีส่วนร่วม ในการวางแผนพัฒนาทางด้าน เศรษฐกิจ และสังคม การดำเนินการตามแผนพัฒนาฯ พร้อมกับการเข้าถึงแหล่งเงินกู้เพื่อนำมาลงทุน ในการผลิตและการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ สำหรับการประมงชายฝั่งหรือประมงพื้นบ้าน อบต.และเครือข่ายของ

อบต.อาจเป็นหน่วยงานที่ต้องจัดการทางด้าน ประมงชายฝั่ง[1] โดยได้รับ คำแนะนำจากสำนักงานประมงจังหวัด ดังนั้นโครงการนำร่องเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งจึงต้องหันมาให้ความสนใจในเรื่องการกระจายอำนาจ

2.2 กฎหมายประมงฉบับใหม่

สำหรับประเทศไทย รัฐบาลยังมีอำนาจเต็มที่ในการควบคุมการจดทะเบียนและ กิจกรรมต่างๆเกี่ยวกับการประมงในเขตน่านน้ำไทย กฎหมายประมงฉบับปัจจุบันและกฎระเบียบข้อบังคับ[2] ไม่ได้เจาะจง ถึงเรื่องกลไกและกระบวนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในระดับท้องถิ่น ความสำคัญและการมีส่วนร่วม ของชาวประมงและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงการไม่ได้มอบหน้าที่และบทบาทการจัดการให้กับหน่วยงานในระดับท้องถิ่น ซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าวไม่มีการปรับปรุงแก้ไขเป็นเวลานานแล้ว การออกกฎหมายและระเบียบข้อบังคับจะให้อำนาจเต็มกับผู้ว่าราชการจังหวัด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และอธิบดีกรมประมง ในการควบคุมและจัดการกิจกรรมทางการประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ[3] อย่างไรก็ตามประมงพาณิชย์และประมงพื้นบ้านไม่สามารถหาข้อตกลงในเรื่องความคัดแย้งต่างๆได้ ภายใต้กรอบกฎหมายดังกล่าว ซึ่งควรที่จะมีการแก้ไขโดยกระบวนการทางกฎหมายที่เหมาะสม

รัฐบาลไทยได้พิจารณากฎหมายประมง พ.ศ.2490 และออกกฎหมายประมงฉบับใหม่ขึ้นมาถึงแม้ยังไม่ได้ประกาศใช้ก็ตาม กรมประมงได้เสนอแนะกลยุทธและรูปแบบเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง[4] โดยในขั้นแรกได้ทำการแบ่งเขตน่านน้ำไทยเป็น 2 ส่วนได้แก่เขตเศรษฐกิจจำเพาะและเขตประมงชายฝั่ง ถึงแม้ว่าจะมีการแสดงความไม่เห็นด้วยในการกำหนดแนวเขตการประมงชายฝั่งด้วยระยะขึ้นลงสูงสุดและต่ำสุดของระดับน้ำ แต่การกำหนดแนวเขตชายฝั่งก็ยังต้องทำการปฏิบัติและขยายพื้นที่ต่อไป ขั้นที่สองชุมชนที่ถูกจัดตั้ง/ถูกเลือก จะกลายเป็นหน่วยเบื้องต้นในการจัดการประมงชายฝั่ง[5] พื้นที่ชายฝั่งของชุมชนที่ถูกจัดตั้ง/ถูกเลือกหมายถึงพื้นที่ทางกายภาพที่ถูกกำหนดโดยกระทรวงฯหรืออธิบดีกรมประมง สำหรับชุมชนที่ถูกจัดตั้ง/ถูกเลือกจะได้รับสิทธิและมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการและดำเนินการอย่างเหมาะสมเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรสัตว์น้ำ ขั้นที่สามคณะกรรมการประมงในระดับท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องการจัดการและประสานภายในของเขตที่ตนดูแล คณะกรรมการประกอบด้วย ชาวประมง ชุมชน จังหวัดและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ซึ่งต้องทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการ การอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรในพื้นที่ที่กำหนด คณะกรรมการท้องถิ่นมีอำนาจพิเศษในการออกกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรสัตว์น้ำในพื้นที่กำหนด รวมทั้งการออกใบอนุญาตเพื่อการจัดการโดยชุมชน โดยเสนอกระทรวงหรืออธิบดีกรมประมงให้ร่างเป็นกฎหมายใหม่ โดยกฎหมายใหม่จะกำหนดให้ชุมชนมีหน้าที่รับผิดชอบและสิทธิทางกฎหมายเพื่อการควบคุมและการจัดการกิจกรรม ทางการประมงภายในพื้นที่กำหนด สมาชิกของชุมชนสามารถเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจเพื่อการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง ในขณะที่การบังคับใช้กฎหมายเพื่อควบคุมพื้นที่ชุมชนจะดำเนินการพัฒนาการจัดการตามหน้าที่ ดังนั้นความจำเป็นของการอภิปรายเพื่อการจัดการและการประสานงานโดยพิจารณาจากความรับผิดชอบและการติดต่อระหว่างชุมชนที่กำหนด และคณะกรรมการประมงท้องถิ่น **แผนภาพที่** 2 แสดงให้เห็นถึงระบบการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตภายใต้แนวการจัดการประมงแบบใหม่ (แผนภาพที่ 2 ระบบการจดทะเบียนสำหรับประมงพื้นบ้าน) อาจจะมีหน่วยจัดการหลายๆรูปแบบ ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของการประมง ชีววิทยา กายภาพ และสภาวะสังคมและเศรษฐกิจ การประกาศใช้กฎหมายประมงใหม่อาจช่วยให้ตำบลกลายเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่จดทะเบียนแทนประมงอำเภอและประมงจังหวัด ในความเป็นจริงแล้วที่ว่าการอำเภอไม่สามารถจัดการทุกกิจกรรมหรือหน้าที่ได้อย่าง

สมบูรณ์เนื่องจาก ขาดทั้งงบประมาณและบุคลากร ที่อำเภอปะทิวเจ้าหน้าที่ 2 คนได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่จดทะเบียน ตรวจตรา และบริหารงานอื่นๆ เจ้าหน้าที่ทั้ง 2 คนต้องดูแลพื้นที่ทั้งหมด 6 ตำบล ซึ่งประกอบด้วยจำนวนชาวประมงและเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งมีประมาณ 689 ราย ซึ่งอยู่ทั่วไปใน 6 ตำบล ดังนั้นการบังคับใช้กฎหมายจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก

3. พื้นฐานของการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนที่ตำบลปากคลอง

3.1 การจัดการพื้นที่ที่กำหนด

รัฐบาลได้ทำการกระจายอำนาจการบริหารและการพัฒนาในระดับท้องถิ่น โดยให้อำนาจกับ อบต. และองค์กรของชุมชนก่อนที่จะมีการบังคับใช้กฎหมายใหม่ การจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่หลักของ อบต.(หรือเครือข่ายของหมู่บ้าน)[6] ดังนั้นโครงการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนจึงเหมาะสมที่จะดำเนินการ โดยพิจารณาจากกระบวนการกระจายอำนาจและการบังคับใช้กฎหมายประมงฉบับใหม่

ชาวประมงในท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ของกรมประมงเห็นร่วมกันว่าควรจัดตั้งพื้นที่กำหนด ที่ตำบลปากคลอง ซึ่งชาวประมง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้นำของชุมชน มีโอกาสในการออกกฎและระเบียบตามมติจากการทำประชาพิจารณ์ กฎหรือระเบียบที่ชุมชนจะจัดตั้งขึ้นต้องไม่ขัดกับข้อกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

แผนภาพที่ 3 แสดงถึงรูปแบบการจัดการในปัจจุบันซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 3 กม.จากแนวชายฝั่ง พื้นที่ดังกล่าวห้ามทำเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายเช่น เรืออวนลาก อวนรุน และเครื่องมือทำลายสัตว์น้ำ (แผนภาพที่ 3 ระบบน่านน้ำไทยในปัจจุบัน) โดยหลักการแล้วชาวประมงพื้นบ้านสามารถทำประมงภายในพื้นที่ที่กำหนด การเข้าทำประมงอย่างอิสระเป็นหลักการขั้นพื้นฐาน แต่ในบางพื้นที่ทางภาคใต้ของไทย ไม่ได้มีการห้ามใช้ทรัพยากรในพื้นที่ที่ได้รับสิทธิการประมง ประมงจังหวัดและกรมประมงพยายามที่จะควบคุมไม่ให้มีการทำประมงเครื่องมือที่ทำลายสัตว์น้ำและการบุกรุกของเรือพาณิชย์ในเขต 3 กม. แต่ทำได้ยาก

โครงการฯจะได้เสนอแนะการจัดตั้งหน่วยจัดการที่เหมาะสมเพื่อรับผิดชอบ การจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่กำหนด ในขณะที่การบังคับใช้ระบบการกำหนดเขต 3 กม. โดยกฎหมายประมง (**แผนภาพที่** 4 หน้าที่ของโครงการฯ) ผู้ใช้ทรัพยากร ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่นได้ใช้ผล ของการทำประชาพิจารณ์เรื่องการลดจำนวนการทำประมงที่ทำลายทรัพยากร การลดความขัดแย้งระหว่างชาวประมง การตั้งกฎในระดับท้องถิ่น การบังคับใช้และการเพิ่มการทำงานร่วมกันระหว่าง กรมประมงกับหน่วยงานในระดับท้องถิ่น หรืออีกนัยหนึ่งบุคคลเหล่านี้ได้รับมอบอำนาจหลายอย่างในการจัดการพื้นที่ที่กำหนดอย่างเหมาะสม ซึ่งถ่ายโอนอำนาจโดยรัฐบาลและจังหวัด นอกจากนี้ความหมายของชาวประมงท้องถิ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังหมายรวมถึงพวกที่ทำประมงในเขตพื้นที่กำหนด ทั้งนี้เพราะว่ามีชาวประมงที่อยู่ในตำบลใกล้เคียงหรือหมู่บ้านใกล้เคียงเข้ามาทำประมงในพื้นที่กำหนด ชาวประมงเหล่านี้สามารถเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจของการจัดการ ภายใต้การจัดการประมงรูปแบบใหม่ โดยความเป็นจริง การฝึกอบรมและกิจกรรมการศึกษาจะเน้น กลุ่มเป้าหมาย[7]ที่เป็นชาวประมงในพื้นที่ใกล้เคียง

ในกระบวนการพัฒนาของโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นได้วางแผนที่จะกำหนดเขตพื้นที่ ซึ่งได้แสดงไว้ในแผนที่ภาพที่ 5 (**แผนภาพที่** 5 การกำหนดพื้นที่ใช้สอยในพื้นที่กำหนด) มีรายงานได้นำเสนอว่ากิจกรรมที่ 2 ของโครงการฯ

มีส่วนสนับสนุนให้เกิดการอภิปราย เรื่องการกำหนดพื้นที่ใช้สอย ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันจัดตั้งหน่วยการจัดการ มีหน้าที่ตัดสินใจในการสร้างองค์กรที่มีประสิทธิภาพเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนแก้ไขด้านการจัดการ และปรึกษากับหน่วยงานประมงทะเลและหน่วยงานของรัฐบาลเพื่อประกาศและควบคุมกฎ โดยแท้จริงแล้ว ต้องอาศัยเวลาในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์เหล่านี้ซึ่งต้องเป็นไปตามขั้นตอนทีละขั้น

ถึงแม้ว่าการกระจายอำนาจยังไม่ชัดเจน อบต.เป็นหน่วยงานเบื้องต้นที่ทำหน้าที่บริหารแทนที่ว่าการอำเภอ อบต.และระบบบริหารควรประสานงานร่วมกับชาวบ้านในชุมชน คณะกรรมการของโครงการพระราชดำริ และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเลือกพื้นที่โครงการในตำบลปากคลอง และได้นำเสนอกิจกรรมของโครงการที่ อบต.ปากคลอง

การกำหนดเขตพื้นที่การจัดการไม่ได้ขยายไปทั้งตำบลและหมู่บ้านใกล้เคียง และไม่ได้ห้ามทำประมง ในเขตทะเลของตำบลปากคลอง ซึ่งการเลือกพื้นที่โครงการอาจไม่เหมาะสมกับความเป็นจริงของชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวบ้าน แต่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขภายในและภายนอกตำบล รวมทั้งการสำรวจระบบการจัดการ ทรัพยากรชายฝั่งในระดับตำบล ดังนั้น อบต.ควรมีหน้าที่

1. เป็นหน่วยบริหารการจัดการประมง ประมงจังหวัดและประมงอำเภอมอบหน้าที่ให้กับ อบต. ในเรื่อง การจดทะเบียนและออกใบขออนุญาต และการวางแผนเพื่อการจัดการในขั้นแรกของการ กระจายอำนาจ อบต.อาจช่วยพัฒนาระบบการจดทะเบียนเครื่องมือประมง เรือประมง บ่อเพาะเลี้ยง และอื่น ๆ โดยร่วมมือกับเจ้าหน้าที่จากตำบลปากคลอง โครงการฯกำหนดให้อบต.และผู้ใช้ ทรัพยากรสามารถจัดการแทนประมงจังหวัดและประมงอำเภอ โดยโครงการฯจะสำรวจระบบการ จดทะเบียนประมงในระดับตำบล อย่างไรก็ตามความพยายามนี้จะดำเนินอยู่บนฐานของ ความสมัครใจ และขึ้นอยู่กับการประกาศและกฎระเบียบข้อบังคับของกฎหมายประมงฉบับใหม่
2. สนับสนุนกิจกรรมการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของผู้ใช้ทรัพยากร เพื่อให้บรรลุถึงผลประชาพิจารณ์ และความเห็นเรื่องการจัดการพื้นที่ที่กำหนดแบบยั่งยืน รวมทั้งสนับสนุนการจัดตั้งและการจัดการ กลุ่มผู้ใช้ทรัพยากร สนับสนุนให้ชาวบ้านมาร่วมเป็นสมาชิกและมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร
3. การยอมรับถึงการตัดสินใจของผู้ใช้ทรัพยากรและข้อตกลง อบต.ปากคลองอาจพบอุปสรรค ในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเนื่องจากขาดบุคลากรและงบประมาณ อย่างไรก็ตาม อบต.ก็ยังสามารถบังคับใช้ข้อตกลงตามกฎหมายซึ่งเกิดจากการตัดสินของผู้ใช้ทรัพยากรเอง ถึงแม้ว่าจะมีการตั้งข้อสังเกตว่า อบต.มีความสามารถพอที่จะทำหน้าที่การจัดการทรัพยากร ได้หรือไม่ซึ่งเรื่องดังกล่าวจะต้องค่อยๆพิจารณา

3.2 หน่วยจัดการชุมชนและบทบาทของหน่วย

ปัจจุบันชาวประมงและผู้เกี่ยวข้องได้ร่วมกันอภิปรายและตัดสินใจเพื่อการพัฒนาชุมชนและสวัสดิการ สังคมในระดับหมู่บ้าน หมู่บ้านเป็นหน่วยพื้นฐานของการบริหารระดับท้องถิ่นและเป็นศูนย์รวมชาวบ้าน รายงานอื่นของโครงการฯ (Suanrattanachai et al., 2003) เกี่ยวกับการกำหนดเขตพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ได้กระทำครั้งแรกในการประชุมประจำหมู่บ้านเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

หน่วยจัดการชุมชนกลายเป็นหน่วย/กลุ่มเบื้องต้นในระดับหมู่บ้าน ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบอย่างน้อย 6 อย่าง (**ตารางที่** 1 บทบาทของหน่วยจัดการชุมชน) เช่นปราบปรามปัญหาและการแก้ปัญหาการจัดการทรัพยากร

ประมงชายฝั่งทั้งในระดับหมู่บ้านและตำบล หน่วยงานนี้ได้สร้างโอกาสหลายๆอย่าง ซึ่งมีกำเนิดมาจากพื้นฐานของผลการทำประชาพิจารณ์ ในเรื่องการออกกฎระเบียบการทำประมงและการเพาะเลี้ยงได้ในเขตพื้นที่กำหนด เนื่องจากมีหลายวัตถุประสงค์ที่ชาวบ้านต้องการ ดังนั้นหน่วยจัดการชุมชนได้ปรับกฎและวิธีบังคับการปรับปรุงหรือการประสานงานเพื่อลดข้อขัดแย้งในเขตพื้นที่กำหนดเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยจัดการประมง ซึ่งเป็นตัวแทนอย่างเป็นทางการและเป็นศูนย์กลางขององค์การประมงและผู้ใช้ทรัพยากรในตำบลปากคลอง

สิ่งที่สำคัญที่สุดไม่ใช่การจัดการองค์กรแต่เป็นการสร้างองค์กรที่มีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะผลักดันชาวประมงและผู้ใช้ทรัพยากรให้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการดำเนินการในระดับตำบล ประเด็นที่องค์กรและกิจกรรมของหน่วยจัดการควรมีการพิจารณาอย่างลึกซึ้ง

1) องค์กรพื้นฐานระดับหมู่บ้านและสมาชิกทั่วไปภายใต้ระบบบริการระดับท้องถิ่น หน้าที่ของหมู่บ้านเหมือนหน่วยบริการเบื้องต้น ซึ่งอยู่ระดับชาวบ้านกับ อบต.และครอบคลุมถึงระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องหน่วยบริหาร ระดับหมู่บ้านต้องเปิดโอกาสให้ผู้สนใจสามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกซึ่งหมู่บ้านในตำบลปากคลอง กลายเป็นหน่วยวิถีชีวิตของชาวบ้าน

2) พื้นที่ดูแลของหน่วยการจัดการชุมชนหมู่บ้าน ไม่ควรมีการแบ่งแยกสมาชิกของแต่ละหมู่บ้าน ตัวอย่างเช่น บ้านหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 6 เป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดกัน อีกทั้งมีลักษณะทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมและสภาพสังคมวัฒนธรรมที่เหมือนกัน ชาวประมงส่วนใหญ่จอดเรืออยู่บริเวณทางเดียวกัน และทำประมงในแหล่งประมงเดียวกัน สมาชิกในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการจัดการและฝึกอบรมเดียวกัน

3) การเพิ่มหน้าที่ในการจัดการทรัพยากร การถ่ายโอนกลุ่มที่มีอยู่และกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นใหม่ การจัดตั้งกลุ่มใหม่ไม่มีความจำเป็น ถ้าหากว่าการบริหารของหมู่บ้านนั้นได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการจัดการทรัพยากร โดยการทำหน้าที่หลายอย่างในการจัดการทรัพยากรจะคุ้มค่า และมีประสิทธภาพโดยเฉพาะพื้นที่ที่ประกอบด้วยครัวเรือนประมงเป็นจำนวนมาก ในกรณีอื่น ชาวประมงและผู้ใช้ทรัพยากรได้จัดตั้งกลุ่มชาวประมงที่มีอยู่ในปัจจุบันให้เป็นหน่วยจัดการ ซึ่งเหมาะสมและไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเหมือนกับ การจัดตั้งกลุ่มฯ ใหม่ แต่กลุ่มประมงที่มีอยู่ ในปัจจุบันในพื้นที่โครงการฯ ดูเหมือนจะรับเฉพาะสมาชิกในพื้นที่[7]ถ้าปราศจากการเปิดรับสมาชิกอย่างเสรีชาวประมงและผู้ใช้ทรัพยากรก็ไม่อาจทำหน้าที่เป็นหน่วยจัดการ

4) การรวมกันเฉพาะกลุ่มประมง หน่วยการจัดการชุมชนเป็นสมาชิกพื้นฐานของพื้นที่ประเภทที่ทำประมงชั่วครั้งชั่วคราว นี้ไม่ได้หมายถึงความไม่จำเป็นในการจัดการชาวประมงประเภทนี้อีกต่อไป พวกเกษตรกรเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (เลี้ยงปลากระพง,หรือเลี้ยงหอย) ได้จัดตั้งกลุ่มขึ้นแล้ว กลุ่มนี้คาดหวังไว้ว่าจะทำหน้าที่จัดการพื้นที่เพาะเลี้ยงในบริเวณนี้ สมาชิกของกลุ่มได้ขยายพื้นที่เลี้ยงออกไปในตำบลปากคลอง หน่วยพื้นที่และหน่วยจัดการประมงจะประสานงานและทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาที่แตกต่าง ซึ่งหน่วยเหล่านี้สนับสนุนประเภทที่ให้ผลตอบแทนและไม่ให้ผลตอบแทนอาจมีข้อขัดแย้งในหลักการจัดการองค์กร และกิจกรรมซึ่งในที่สุดเพิ่งจะถูกนำมาใช้ในพื้นที่โครงการฯ ชาวบ้านเองก็กำลังค้นหาหน่วยการจัดการที่เหมาะสม และมีการจัดเตรียมองค์การที่สร้างสรรค์โครงการจัดการทรัพยากรชุมชน

3.3 ระบบรวมหรือระบบเครือข่ายของหน่วยจัดการชุมชน/ กลยุทธ์ของโครงการ

การบริหารระดับท้องถิ่น ระบบ อบต.เพิ่งเริ่มต้น ดังนั้นระบบอบต.ยังไม่แข็งแกร่ง การให้ อบต.รับผิดชอบเต็มที่ในการจัดการทรัพยากรประมงจากระดับแรก ๆ จึงเป็นไปได้อยาก ความสามารถในการจัดการทรัพยากรจะขึ้นอยู่กับความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน

โครงการฯ ประกอบด้วยสามหน่วย ได้แก่ อบต. หน่วยจัดการชุมชนและเครือข่ายของหน่วยจัดการชุมชน (แผนภาพที่ 5 กรอบของโครงการ) ในทางปฏิบัติทุกหน่วยจะเป็นศูนย์รวมประมงเครือข่าย เครือข่ายซึ่งแต่ละเครือข่ายจัดตั้งกฎของตัวเอง และจัดทำกิจกรรมในระดับตำบล เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้านและระหว่างกลุ่มที่แตกต่างกัน

การรับผิดชอบร่วมกันระหว่างอบต.ปากคลองและเครือข่ายจะต้องมีความยืดหยุ่นสำหรับการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับของการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน โครงการได้จัดเตรียมแผนดำเนินการที่ครอบคลุมพื้นที่โครงการฯ ซึ่งควรจัดตั้งเป็นทางการและเป็นที่รู้จักของชาวบ้าน ไม่เช่นนั้นจะมีความสับสนและเป็นอุปสรรคในการดำเนินการ

โครงการฯ ได้นำเสนอมติที่ได้จากการทำประชาพิจารณ์ในเรื่องการกำหนดเขตพื้นจัดการต่อ อบต.และหน่วยจัดการชุมชนซึ่งเป็นสมาชิกของตำบลปากคลองเพื่อใช้เป็นข้อพิจารณาในการออกกฎสำหรับการทำประมงของชาวประมงในตำบลปากคลอง แต่ในความเป็นจริงแล้วการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าว มิใช่มีเพียงชาวประมงในตำบลปากคลองเท่านั้น แต่ยังมีชาวประมงจากตำบลอื่นด้วย จากการทดลองดำเนินการที่ผ่านมาพบว่า รูปแบบโครงการที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากร ไม่จำเป็นเสมอไปที่หน่วยการจัดการประมงระดับท้องถิ่นจะต้องอยู่ในแนวเดียวกับระบบการบริหารส่วนท้องถิ่น ภายใต้รูปแบบการทำการประมงอย่างเสรีชาวประมง และผู้ใช้ทรัพยากรสามารถใช้ทรัพยากรได้อย่างอิสระทุกพื้นที่ทำการประมง การมีหน่วยการจัดการและเครือข่ายที่ประสานงานกันในทุกตำบลจะมีประสิทธิภาพมากกว่า การป้องกันและปราบปรามโดยสำนักงานบริหารระดับท้องถิ่นเพียงหน่วยงานเดียว

โครงการฯ เปรียบเสมือนโครงการนำร่องที่ได้เริ่มต้นจากการกำหนดพื้นที่ ซึ่งแตกต่างจากโครงการที่ใช้ระบบ ของ TURF ที่อนุญาตเฉพาะชาวประมงในท้องถิ่นเข้าทำประมง แต่รูปแบบการดำเนินงานของโครงการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยชุมชนที่บริเวณอำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร เป็นรูปแบบการจัดการที่เริ่มต้นด้วยการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม (**แผนภาพที่** 6 ลักษณะทรัพยากรสาธารณะในการจัดการชายฝั่ง) โครงการฯ เริ่มต้นดำเนินการด้วยการให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการกำหนดเขตพื้นที่ โดยการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากประมงจังหวัดและประมงอำเภอ พื้นที่ดังกล่าวได้ห้ามทำเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายและเครื่องมือประมงทำลายทรัพยากร กระบวนการปรึกษา การให้ข้อมูลข่าวสารและขั้นตอนต่างๆสู่คนในพื้นที่ประมงจังหวัดและประมงอำเภอได้เสนอว่า ควรจะดำเนินการให้สั้นที่สุดเท่าที่จะทำได้

ประมงจังหวัดและประมงอำเภอจะถ่ายโอนหน้าที่และออกใบอนุญาต ให้ดำเนินการในโครงการฯ ซึ่งส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับประมงพื้นบ้าน และเครื่องมือที่ใช้ในการปฏิบัติได้แก่ เรือประมง และเครื่องมือประมง ระบบการจดทะเบียน จะเป็นรูปแบบการทดลองโดยความสมัครใจ ซึ่งอยู่ภายกรอบของกฎหมายประมงฉบับใหม่ โครงการฯ จะค้นหาระบบการจดทะเบียนที่มีประสิทธิภาพให้กับประมงพื้นบ้านและประมงชายฝั่งทะเล

4. โครงการฯ ในรูปของพื้นฐานระบบการกระจายอำนาจ

โครงการฯ คาดหวังว่ากลไกการกระจายอำนาจที่เป็นไปได้ในการจัดการทรัพยากร ซึ่งแสดงในภาพที่ 7 (**แผนภาพที่** 7 กลไกของการกระจายอำนาจ)[8] แสดงถึงกระบวนถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ระดับท้องถิ่น

คณะกรรมการท้องถิ่นอาจยืนอยู่ระหว่างรัฐบาลกลางและท้องถิ่น เนื่องมาจากกรอบกฎหมายประมงฉบับใหม่ คณะกรรมการจะรับผิดชอบในการจัดการและประสานงานระหว่างพื้นที่ที่แตกต่างและระหว่างประเภทการทำการประมงที่แตกต่าง พื้นที่ที่ดูแลโดยคณะกรรมการอาจไกลเกินกว่าหน่วยการจัดการ คณะกรรมการอาจมีหน้าที่เหมือนหน่วยจังหวัดหรือภูมิภาคที่ประกอบด้วยหน่วยจัดการหลาย ๆ หน่วย โครงการฯ เป็นหน่วยจัดการเบื้องต้นในรูปแบบการจัดการทรัพยากรชายฝั่งแบบกระจายอำนาจ ซึ่งอยู่ระหว่าง คณะกรรมการท้องถิ่นและชุมชนรูปแบบขององค์กรกลางและองค์กรระดับภูมิภาคจะเป็นที่ต้องการเพื่อให้บรรลุ ถึงการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ คณะกรรมการอาจประกอบไปด้วยการ รวมตัวกันของหน่วยจัดการภายในท้องถิ่นนั้น ขณะเดียวกันหน่วยงานประมงรัฐบาล เช่นจังหวัด และประมงอำเภอเป็นผู้แนะนำกิจกรรมของคณะกรรมการ

อ้างอิง

สายันต์ เอี่ยมรอด, ภัทรียา สวนรัตนชัย และ จินดา เพชรกำเนิด *"ประสบการณ์ในการกำหนดเขตพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งและพื้นที่เลี้ยงหอย"*, รายงานการสัมมนาโครงการจัดการประมงโดยชุมชนบริเวณอำเภอปะทิว, ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ - กรมประมง, 2546.

---

1 สำนักงานฝ่ายฝึกอบรม (TD) และกรมประมงได้จัดทำแผนขึ้นในปี 2544(2001) รัฐบาลยังไม่ได้กำหนดทิศทางของการกระจายอำนาจสู่ภาคเกษตร ประมง และป่าไม้

2 กฎหมายหลักได้แก่ 1) กฎหมายประมง 2490(1974), 2) กฎหมายอนุญาตให้จับสัตว์น้ำในน่านน้ำไทยปี 2482(1939), 3) กฎหมายเรือไทย ปี 2481(1938)

3 ถ้าจำเป็น อำนาจเหล่านี้ควรบังคับใช้โดยระเบียบของจังหวัด กระทรวง และกรม ตามลำดับ

4 การอภิปรายจะอยู่บนฐานของกฎหมายปี พ.ศ. 25..(draft) ที่อภิปรายในที่สาธารณะ

5 "ชุมชนที่ถูกจัดตั้ง/ถูกเลือก" หมายถึงบุคคลที่มีสิทธิในการเก็บเกี่ยวทรัพยากรสัตว์น้ำ ภายในเขตพื้นที่ที่กำหนดของชุมชน หรือถูกใช้อำนาจในการจัดการและดำเนินการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากร สัตว์น้ำภายในเขตพื้นที่ที่กำหนด ของชุมชน

6 มีการแสดงความไม่เห็นด้วยที่จะให้ อบต./ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของทรัพยากรท้องถิ่น การพัฒนาการปลูกป่าตั้งแต่ปี 2537(1990) แนวคิดทางด้านสังคมป่าไม้ได้ถูกพัฒนา และกระจายสู่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามข้อตกลงนี้ยังไม่ได้สรุปว่าทรัพยากรสัตว์น้ำจะเหมือนทรัพยากรป่าไม้ ที่มีลักษณะเป็นทรัพยากรสาธารณะที่มีเจ้าของ ซึ่งยังเป็นข้อถกเถียงกันมาก

7 กลุ่มเหล่านี้ได้จัดตั้งหน่วยเงินกู้ขนาดเล็กให้กับสมาชิกโดยกรมประมงเป็นผู้สนับสนุนเงินทุน ให้สำหรับการกู้ยืม

8 การอธิบายแผนภาพนี้ยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ แต่เป็นแนวความคิดของผู้เขียนเอง ซึ่งผู้เขียนแสดงความรับ ผิดชอบ ต่อการแสดงความคิดและการอธิบายสำหรับแผนภาพนี้

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการถ่ายโอนหน้าที่ของประมงอำเภอ

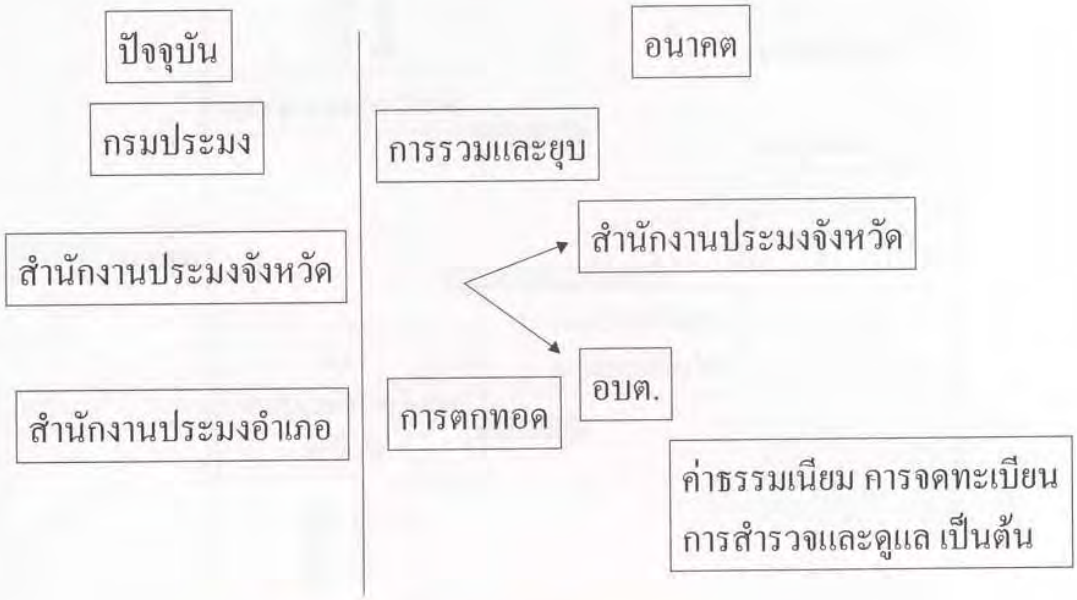

ภาพที่ 2 ระบบการจดทะเบียนสำหรับชาวประมงพื้นบ้าน

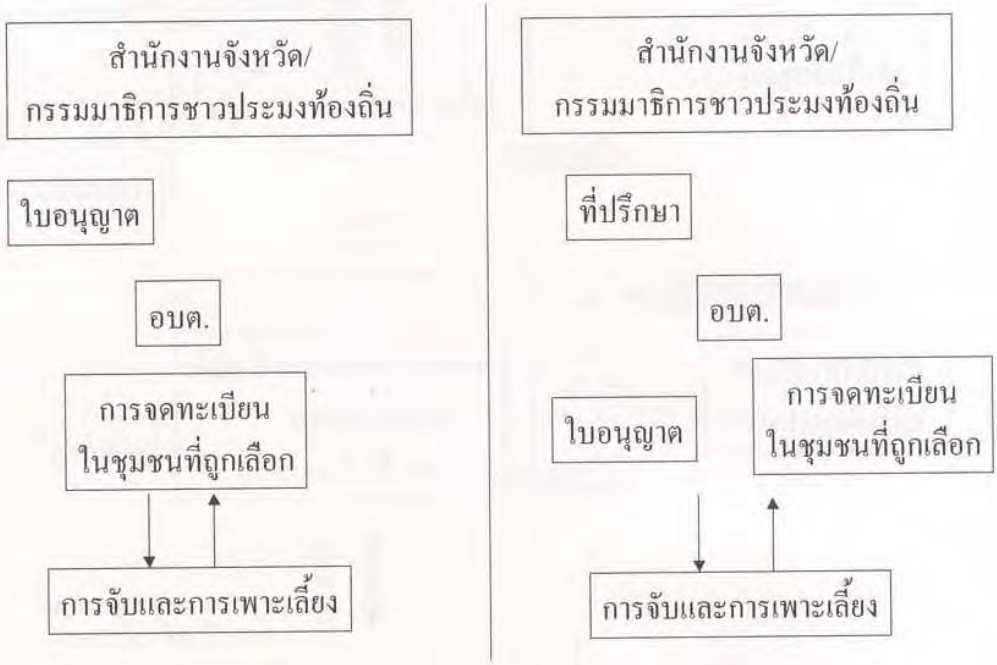

ภาพที่ 3 ระบบน่านน้ำชายฝั่งของประเทศไทยในปัจจุบัน

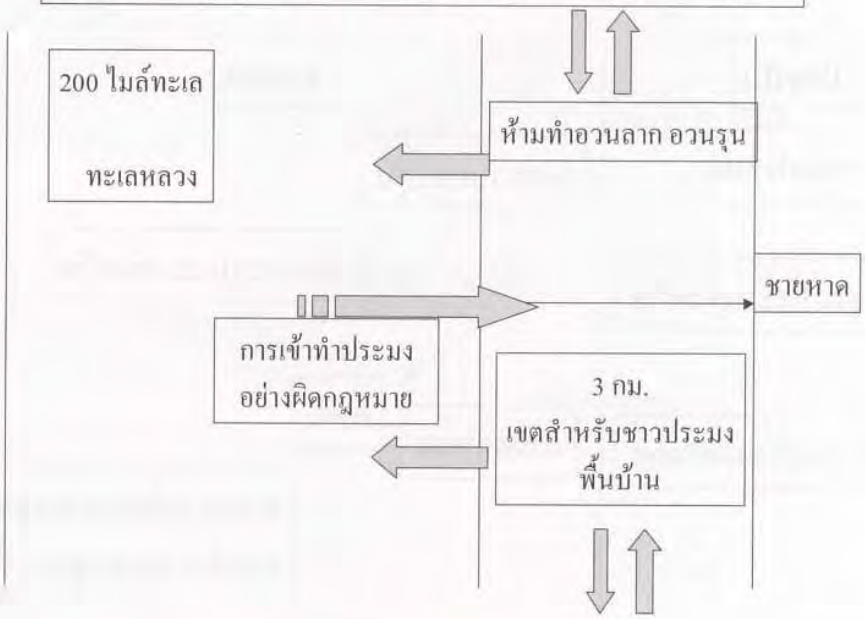

ภาพที่ 4 หน้าที่ของโครงการฯ

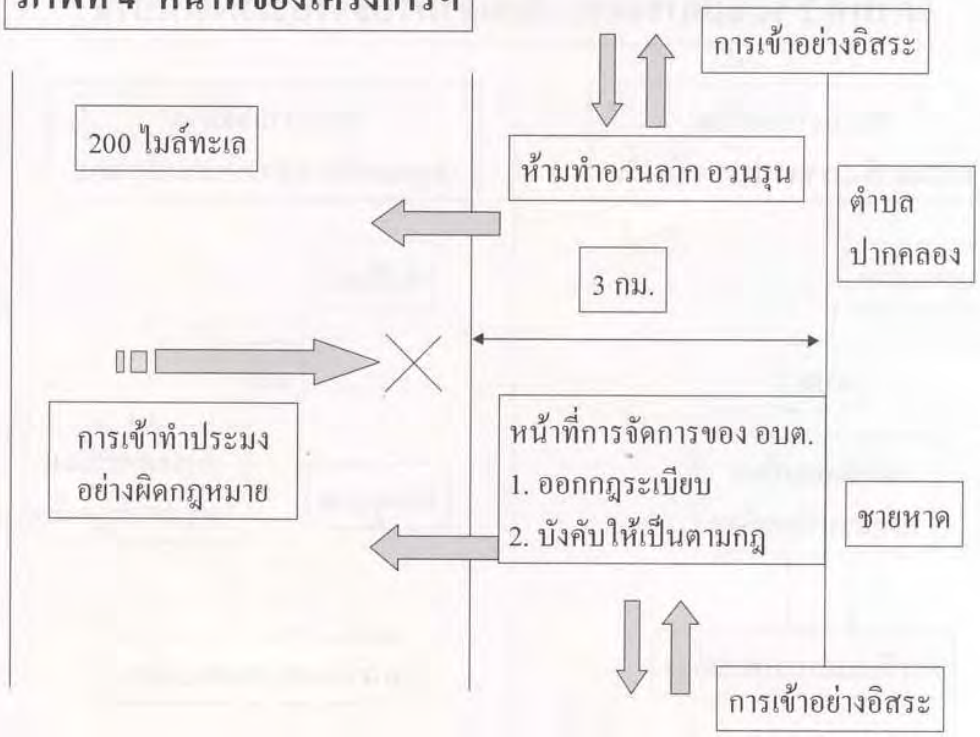

ภาพที่ 5 LBCRM-PD: พื้นที่กำหนดเขต

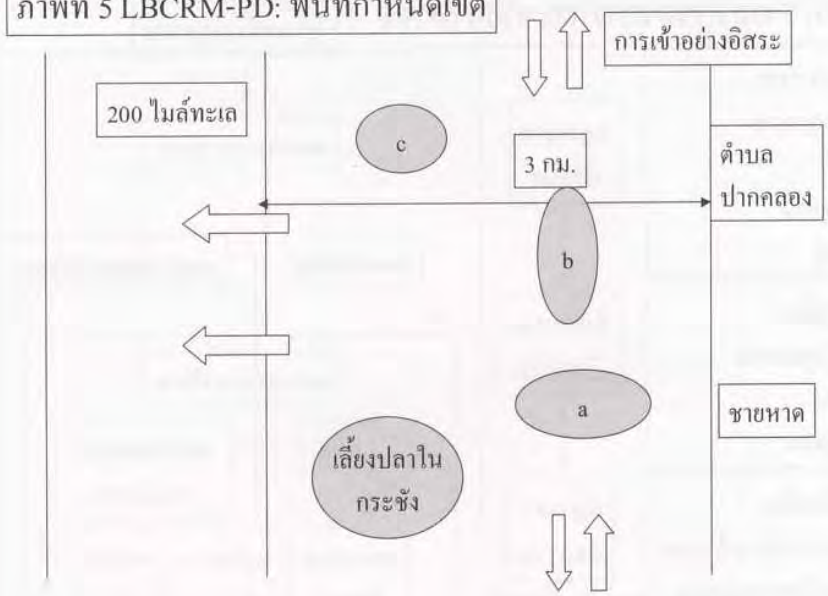

ภาพที่ 6 ลักษณะของทรัพยากรสาธารณะในการจัดการชายฝั่ง

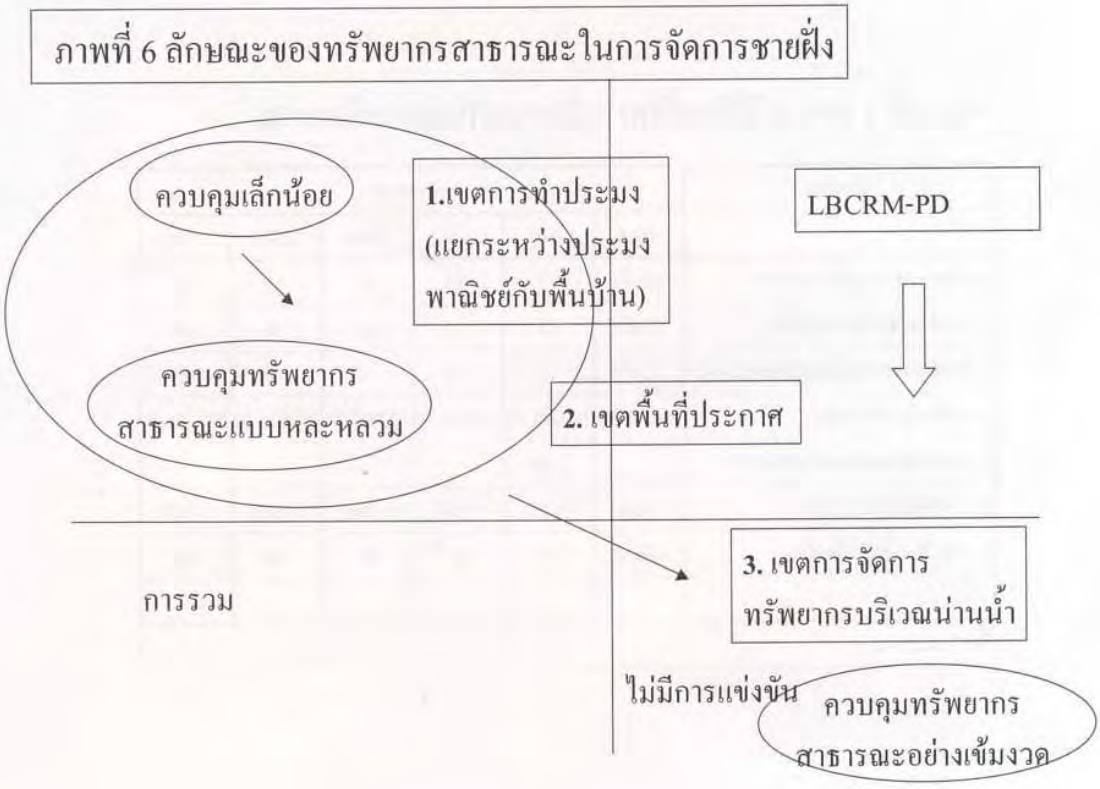

ภาพที่ 7 กลไกของการกระจายอำนาจ

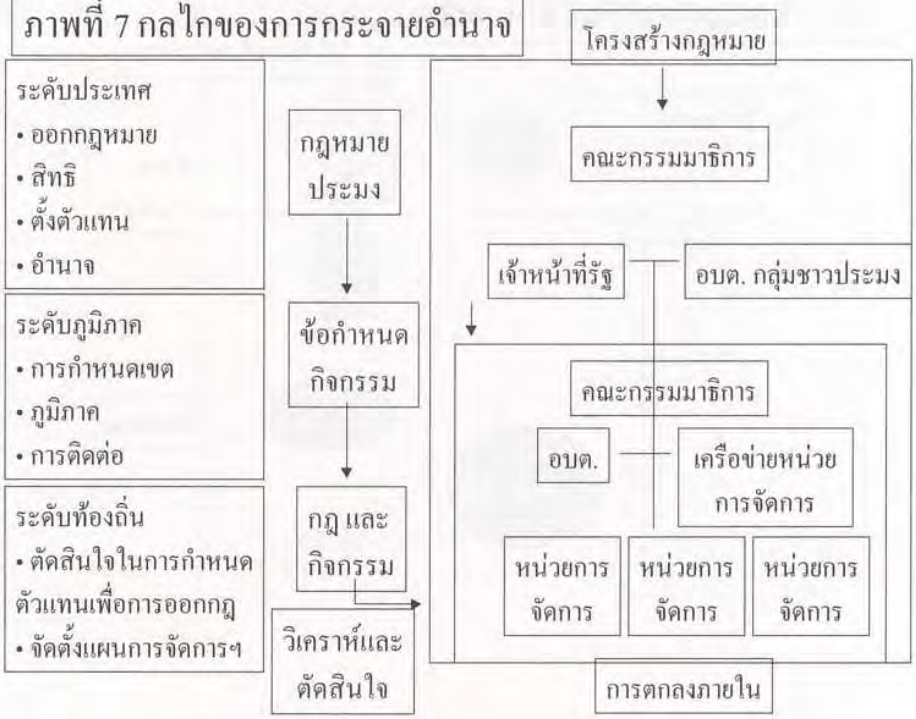

ตารางที่ 1 แผน 5 ปีสำหรับการกำหนดเป้าหมายกิจกรรม

กิจกรรม	เป้าหมาย					
	2545	2546	2547	2548	2549	รวม
1. การสำรวจสภาวะสิ่งแวดล้อม	12 ครั้ง	12	12	12	12	60
2. การสำรวจทรัพยากรสัตว์น้ำ	12 ครั้ง	12	12	12	12	60
3. การสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคม	12 ครั้ง	12	12	12	12	60
4. การฟื้นฟูแหล่งประมง	100000 ตัว	100000 ตัว	100000 ตัว	100000 ตัว	100000 ตัว	500000 ตัว
5. การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล		2 แห่ง				
6. การจัดตั้งกลุ่มชาวประมง	1 กลุ่ม	1 กลุ่ม	1 กลุ่ม	1 กลุ่ม	1 กลุ่ม	5 กลุ่ม
7. การปรับเปลี่ยนเครื่องมือ	60 ราย	60	60	60	60	300
ที่มา กรมประมง						

ระบบการจดทะเบียน

เรือประมงและชนิดการทำประมงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการควบคุมแบบ Input และ Output

1) การจดทะเบียนที่เหมาะสมกับรูปแบบการทำประมง
2) การจดทะเบียนตามรูปแบบการประมงและประเภทของการจัดการ
3) การจดทะเบียนที่เชื่อมโยงกับใบอนุญาตทำประมง

การดำเนินงานของสำนักงานประมงอำเภอปะทิว

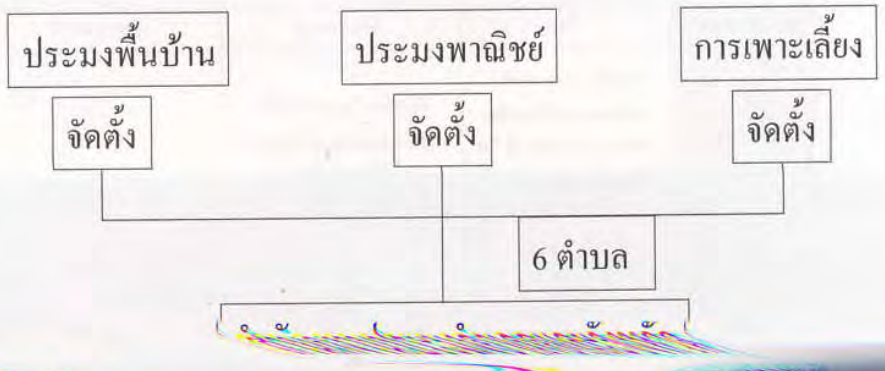

ระบบการจดทะเบียน

เรือประมงและชนิดการทำประมงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการควบคุมแบบ Input และ Output

1) การจดทะเบียนที่เหมาะสมกับรูปแบบการทำประมง
2) การจดทะเบียนตามรูปแบบการประมงและประเภทของการจัดการ
3) การจดทะเบียนที่เชื่อมโยงกับใบอนุญาตทำประมง

การดำเนินงานของสำนักงานประมงอำเภอปะทิว

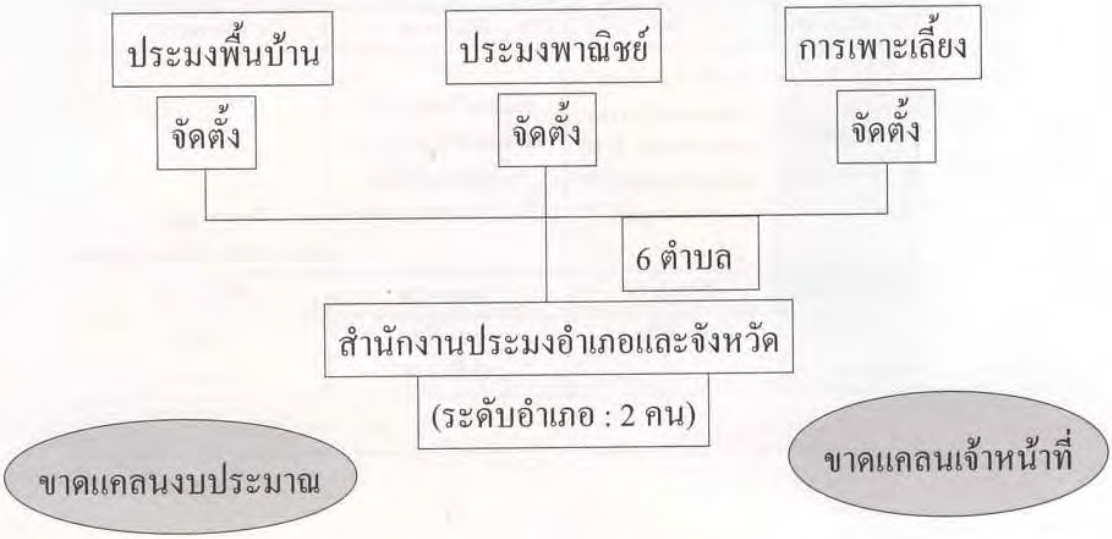

ระบบการจดทะเบียนของประมงพาณิชย์

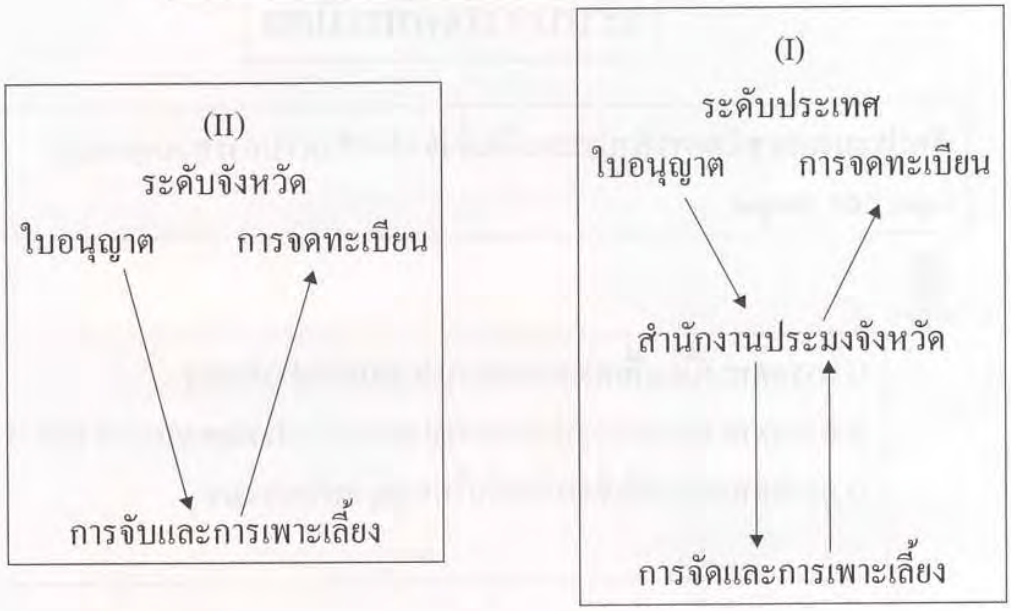

การแบ่งประเภทการจดทะเบียนของประมงพื้นบ้าน

ชนิดของการจดทะเบียน	การเข้าแบบอิสระ	จดทะเบียนทำประมง	จดทะเบียนและมีใบอนุญาต
ชาวประมง	ไม่	ต้องการ	ต้องการ
การทำประมง (เครื่องมือ)	อิสระในการทำประมงเครื่องมือต่างๆ ยกเว้น ที่ได้จดทะเบียนและมีใบอนุญาต	อิสระในการทำประมงกับการจดทะเบียน(เลือกเครื่องมือทำประมง)	ใบอนุญาต (เลือกเครื่องมือทำประมง
เรือประมง	ต้องการ	ต้องการ	ต้องการ
พื้นที่ทำประมง	ชายฝั่ง	ชายฝั่ง (Fixed)	ชายฝั่ง (Fixed)

บทบาทของเครือข่ายรัฐบาลเพื่อการจัดการทรัพยากรในประเทศฟิลิปปินส์

แมรี่ เลา ลาโรซา *

บทคัดย่อ

ประเทศฟิลิปปินส์ได้มีการประกาศใช้กฎหมาย 7160 (RA 7160) ซึ่งทำให้หน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดการและบริหารทรัพยากรชายฝั่งมากขึ้น สำหรับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของอ่าวบานาเตะได้ทำการตกลงกับเทศบาลใกล้เคียงในการร่วมกันดำเนินการ โดยมีคณะกรรมาธิการเป็นผู้ประสานงาน ความร่วมมือระหว่างเทศบาล การดำเนินโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ดำเนินกิจกรรมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร การให้ชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมการทำวิจัยและเก็บข้อมูลในรูปแบบธนาคาร โครงการได้ประสบปัญหาขาดงบประมาณในการดำเนินงาน การต่อต้านจากชาวประมงตลอดจนผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง แต่การแก้ไขปัญหาเหล่านี้ก็สามารถผ่านไปได้ด้วยดี ผลจากการดำเนินโครงการทำให้ทราบว่าการประสานงานกับหลายหน่วยงานทำให้โครงการประสบความสำเร็จ ความแข็งแกร่งของกฎทางการเมืองอำนวยความสะดวกในการดำเนินการและความร่วมมือของกรรมาธิการทำให้โครงการดำเนินงานได้อย่างไม่ติดขัด

คำสำคัญ : คณะกรรมาธิการ การประสานงาน การทำประมงผิดกฎหมาย ปัญหาการดำเนินโครงการ ผลจากการดำเนินงาน

* Executive Director of the Banate Bay Resource Management Council, Inc. Banate, Iloilo, Philippines

เอกสารฉบับนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลด้านปัญหาในการจัดการทรัพยากรในประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งได้อธิบายตัวอย่างของการจัดการทรัพยากร โดยมีหน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่นเป็นแกนนำในการดำเนินการ โดยยกตัวอย่างการจัดการทรัพยากรในอ่าวบานาเตะ ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 4 เทศบาล

1. ที่มาของโครงการฯ

ประเทศฟิลิปปินส์เป็นประเทศหมู่เกาะประกอบด้วยเกาะทั้งหมด 7,000 เกาะ มีความยาวชายฝั่งทั้งหมด 18,000 กม. มีประชากรประมง 80 ล้านคน 62% ของประชากรทั้งหมดอาศัยอยู่ตามแนวชายฝั่ง มีเทศบาลทั้งหมด 1,542 แห่ง ซึ่งเป็นเทศบาลตามแนวชายฝั่ง 832 แห่งและ 25 แห่งเป็นจังหวัดชายฝั่ง

ตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมามีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชายฝั่งเป็นจำนวนมากทำให้เกิดความเสื่อมโทรมปะการังมากกว่า 75 % ถูกทำลายโดยมนุษย์ (Chow et al., 1994; Gomez et al., 1994) ป่าชายเลนลดลงด้วยอัตรา 2000 เฮคแตร/ปี ซึ่งในปัจจุบันมีพื้นที่ป่าเหลือเพียง 120,000 เฮคแตร จาก 160,000 เฮคแตร เมื่อ 20 ปีที่แล้วและจาก 450,000 เฮคแตรเมื่อศตวรรษที่แล้ว (DENR, 1995; White and Deleon, 1996) ผลผลิตทางการประมงในระดับเทศบาลลดลงโดยดูจากรายงานของกรมประมงตั้งแต่ปี 1991 (BFAR 1995, 1997) ระบบนิเวศน์ชายฝั่งและความสามารถในการผลิตได้ถูกทำลายลงอย่างถาวร ส่งผลกระทบต่อคนรุ่นใหม่ประสบปัญหาในการขาดแคลนทรัพยากร การลดลงของกำลังผลิตของระบบนิเวศน์ (DENR, 2001)

2. การจัดการทรัพยากรในประเทศฟิลิปปินส์ : สร้างจากประสบการณ์และบทเรียนที่ได้รับ

การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร การเจริญเติบโตและรูปแบบการใช้ทรัพยากรแบบไม่ยั่งยืนได้นำมาสู่กิจกรรมการพัฒนาการจัดการทรัพยากรหลายรูปแบบ โดยเน้นการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนมากขึ้น ขั้นแรกเป็นความหลากหลายของการจัดการโดยชุมชน ซึ่งผลที่ได้เป็นตัวอย่างของความสำเร็จที่แสดงว่าชุมชนจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างไรบ้าง โดยความช่วยเหลือขององค์กรเอกชนหรือสถาบันทางการศึกษาและการได้รับเงินช่วยเหลือ ขั้นที่สอง ปัจจัยหลักได้แก่โครงการช่วยเหลือซึ่งส่งผลต่อโครงการนำร่องในการจัดการทรัพยากรเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังสร้างบทเรียนจากรูปแบบชุมชนขนาดเล็กที่มีการพัฒนาในช่วงแรกๆ โครงการจัดการหลายๆ โครงการเป็นความร่วมมือระดับล่างสู่บน

ถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานต่างๆเข้าร่วมด้วยในหลายด้าน แต่ด้านนโยบายของชาติเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งยังคงไม่เข้มแข็งพอและยังไม่มีกฎระเบียบที่ระบุชัดเจนถึงอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานของรัฐในการประสานงานเรื่องการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

ปัจจัยหลักอีกอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในประเทศฟิลิปปินส์ก็คือ การถ่ายโอนอำนาจจากรัฐบาลกลางไปสู่หน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่น (ระดับจังหวัดและเทศบาล) การกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถในการจัดการทรัพยากร โดยทั่วไปหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่นจะขาดประสบการณ์ งบประมาณ ความสามารถในการวางแผน และความรู้ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ถึงแม้จะมีข้อจำกัดมากมายแต่หน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นก็มีความพยายามที่จะดำเนินการ เนื่องจากเข้าใจถึงความรุนแรงของปัญหาซึ่งต้องรีบแก้ไข และโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ในอ่าวบานาเตะจึงเป็นตัวอย่างในโครงการจัดการฯ การจัดการทรัพยากรชายฝั่งเป็นเสมือนการบริการขั้นพื้นฐานของหน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่น ก่อนที่จะผ่านกฎหมาย 7160 ในปี 1991 บทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นถูกจำกัดอำนาจการตัดสินใจและจัดสรรงบประมาณ ภาษีส่วนใหญ่ถูกส่งให้รัฐบาลกลางงบประมาณที่รับไม่

เพียงพอ ต่อการพัฒนาทรัพยากร กฎหมาย 7160 รองรับบทบาทของหน่วยงานรัฐให้มีความเข้มแข็งมากกว่าเดิม การบริการและหน้าที่ของหน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่นได้ถูกถ่ายโอนจากรัฐบาล ความรับผิดชอบของหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นในปัจจุบันที่อยู่:

มาตรา 17 ของ กฎหมาย 7160

การบริการขั้นพื้นฐานและสาธารณูปโภค หน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นควรพยายามที่จะสามารถพึ่งตนเองและปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งหน้าที่และความรับผิดชอบได้รับการถ่ายโอนหรือมอบอำนาจโดยตรงจากหน่วยงานระดับชาติตามกฎหมายนี้ หน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นจะปฏิบัติอำนาจหน้าที่เหมือนที่เคยปฏิบัติมาโดยคำนึงถึงความจำเป็นและความเหมาะสม เพื่อให้บรรลุถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริการขั้นพื้นฐานและสาธารณูปโภค

มาตรา 33 ของกฎหมาย 7160

ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่น อาจกระทำโดยเทศบัญญัติของกลุ่ม ประสานงานหรือร่วมมือด้านการบริหารทรัพยากรให้เกิดผลโดยรวมในการพัฒนาท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐในระดับท้องที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอาจจะขึ้นอยู่กับการยอมรับของคณะกรรมาธิการที่มีหน้าที่รับ ผิดชอบ (Sangguniang concerned) หลังจากได้มีการทำประชาพิจารณ์เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ การสนับสนุนเงินทุน ที่ดิน อุปกรณ์และทรัพย์สินอื่นๆ การแต่งตั้งหรือมอบหมายให้บุคคลที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว ให้มีส่วนร่วมในการกำหนดข้อตกลง (Memorandum Agreement) จะต้องผ่านการเห็นชอบจากหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่น

มาตรา 35 ของกฎหมาย 7160

หน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นสามารถติดต่อกับงานด้านธุระกรรมหรืองาน ด้านสหกรณ์ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างองค์กรประชาชนและองค์กรเอกชน เพื่อสนับสนุนโครงการจัดการด้านการบริการพื้นฐานศักยภาพและความเป็นอยู่ และพัฒนาธุรกิจในระดับท้องถิ่นเพื่อปรับปรุงผลผลิตและรายได้ ความหลากหลายด้านการเกษตร การสนับสนุนอุตสาหกรรมชนบท ส่งเสริมภาวะสมดุลของระบบนิเวศน์ ส่งเสริมเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน

มาตรา 447 ของกฎหมาย 7160

คณะกรรมาธิการของเทศบาลมีอำนาจในการปกป้องสิ่งแวดล้อมและลงโทษผู้กระทำผิดกฎหมาย เช่น การระเบิดปลาและการทำประมงด้วยเครื่องมือทำลายสัตว์น้ำ การทำผิดกฎหมายในพื้นที่สัมปทาน การส่งออกนำเข้าสัตว์สงวนและทรัพยากรทางทะเลอย่างผิดกฎหมาย ซึ่งเร่งให้เกิดภาวะไม่สมดุลของระบบนิเวศน์ของแม่น้ำทะเลสาบ

3. กรณีศึกษาของหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรในอ่าวบานะเตะ

อ่าวบานาเตะเป็นแหล่งทำประมงที่สำคัญที่สุดของหมู่เกาะปาไนย์ ที่ครอบคลุมพื้นที่ของเทศบาล อะนิลาโอ บานะเตะและบาโรแทคนูวอยู่ในจังหวัดอิโลอิโล ประเทศฟิลิปปินส์ ประมาณ 10 ปีที่แล้วผลผลิตจากอ่าวนี้ลดลงเนื่องจากการจับสัตว์น้ำที่เกินศักยภาพการผลิตและการเสื่อมโทรมของที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน ในอดีต หน่วยงานหลายหน่วยงาน รวมทั้งสถาบันต่างๆได้ทำการทดลองโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง แต่ขาดความร่วมมือจากสาธารณชน เนื่องมากจากนโยบายการบริหารจากบนลงล่าง ทำให้การมีสวนร่วมของเทศบาลค่อนข้างน้อย การผ่านกฎหมายที่เกี่ยวกับหน่วยงาน

ท้องถิ่นปี 1991 ซึ่งอยู่ภายใต้ กฎหมาย 7160 ทำให้หน่วยงานระดับท้องถิ่นถูกบังคับให้จัดการแก้ปัญหาของตนเอง

ภายใต้ความเชื่อที่ว่า การพัฒนาชายฝั่งสามารถจัดสรรตามนโยบายและเขตการปกครอง ดังนั้นหน่วยงานเทศบาลของ อะนิลาโอ บานาเตะ และ บาโรแทคนูโอ ซึ่งอยู่ในจังหวัด อิโลอิโล ได้ทำข้อตกลงภายใต้ชื่อข้อตกลงในการจัดการทรัพยากรในอ่าวบานาเตะ ปี 1996 ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 1996 เครือข่ายจัดการอ่าวอยู่ภายใต้แผนการพัฒนาของคณะกรรมาธิการการจัดการทรัพยากรในอ่าวบานาเตะซึ่งเป็นความหวังใหม่ของการจัดการรูปแบบของความสำเร็จก็คือการจัดตั้งหน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่นซึ่งติดต่อกันในรูปแบบของความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรที่จำกัด โครงการสามารถดำเนินงานไปได้ถึงแม้ว่าจะไม่มีเงินทุนสนับสนุนจากภายนอกความจำกัดของงบประมาณและความเปลี่ยนแปลงของผู้นำทางการเมืองนำไปสู่การเลือกตั้งระดับท้องถิ่น สิ่งที่บ่งบอกถึงความสำเร็จของโครงการคือการได้รับรางวัล หนึ่งในสิบของประเทศที่มีการจัดการระดับท้องถิ่นจากสถาบันการจัดการแห่งเอเชีย (Asian Institute of Management, AIM) โดยความร่วมมือระหว่างกระทรวงมหาดไทย การปกครองท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาทางการปกครองท้องถิ่น (The Department of Interior and Local Government and Local Government Academy/DILG-LGA)

เนื่องจากได้รับการสนับสนุนโครงการจากชุมชนซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย หลังจากนั้น 6 ปี เทศบาลเมือง บาโรแทค วีโจ ซึ่งอยู่ใกล้เคียง ได้ตกลงที่จะเป็นเทศบาลร่วม ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ดังนั้นโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ได้ขยายไปอ่าว บาโรแทค ด้วย

3.1 วัตถุประสงค์ของโครงการฯ

เพื่อที่จะรักษา ป้องกัน และสร้างโอกาส ระบบความปลอดภัยให้กับอ่าว จึงได้ดำเนินโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังนี้

1. เพื่อขจัดรูปแบบการประมงที่ผิดกฎหมาย เรือประมงที่ถูกห้ามทำประมง ที่ทำลายหญ้าทะเลหยุดการเก็บปะการัง
2. เพื่อนำระบบจำกัด การสร้างบ่อปลาที่ผิดกฎหมาย และสร้างสิ่งก่อสร้างในพื้นที่อ่าว
3. เพื่อดำเนินการโครงการใหม่ๆ เช่นการปลูกป่าชายเลน การสร้างปะการังเทียม
4. บริหารให้ชาวประมงพื้นบ้านจัดตั้งเป็นสมาคมหรือสหกรณ์ และพัฒนาความสามารถในการจัดการองค์กรของตน
5. เพื่อดำเนินการศึกษาวิจัยการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง
6. เพื่อการจัดเก็บระบบข้อมูลในรูปแบบธนาคาร

3.2 ส่วนประกอบของโครงการ

1. การพัฒนาองค์กร

กุญแจสำคัญที่มีส่วนให้โครงการประสบผลสำเร็จคือการร่วมมือของชุมชน และนี่เป็นสาเหตุที่ว่าทำไมคณะการกรรมาธิการจัดการทรัพยากรชายฝั่งได้ลงทุนในระยะยาวเพื่อโครงการศึกษาสาธารณะ กิจกรรมหลายกิจกรรมได้รวมอยู่ในการศึกษาองค์กรชุมชน และการพัฒนาองค์กร เพื่อกลายเป็นผู้จัดการที่มีประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรของตนเอง โดยการนำการปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับ

2. กฎหมายประมง

การรับผิดชอบในการพิจารณาและออกกฎหมายของ 4 เทศบาลอย่างรับผิดชอบ กฎและระเบียบที่เข้มงวด ควรถูกนำมาใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ กระบวนการให้อาชญาบัตรได้ถูกวิจารณ์ เพื่อประสิทธิภาพในการบังคับการทำการปะมงซึ่งมีส่วนช่วย ในการเป็นเครื่องมือคอยตรวจตราของเทศบาล

3. ทรัพยากรที่เกิดขึ้นใหม่ได้/การปลูกป่าชายเลน

เพื่อที่จะรักษาลำดับการผลิตของอ่าวบานาเตะ โครงการเช่น ฟาร์มทะเล การปลูกป่าชายเลน การจัดตั้งพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ และที่อยู่อาศัย ได้ถูกนำมาปฏิบัติ แผนการจัดการเขตแบบผสมผสานได้ถูกพัฒนาและปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับฉันทามติของเทศบาลประมง

4. การวิจัยตามแนวชายฝั่งและธนาคารข้อมูล

ซึ่งมีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและการศึกษาข้อมูล ผลได้จากการทำวิจัยและการติดตามโครงการและการประเมินโครงการ

5. การพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่

เพื่อจะดำรงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นผลมาจากการบังคับใช้แผนการจัดการโครงการความเป็นอยู่ ได้ถูกจัดทำขึ้นในปีที่ 2 ของแผน ซึ่งได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ การเพาะเลี้ยงหอยสองฝา หมึก สาหร่าย ผลิตภัณฑ์ เครื่องมือ การตลาด การเพิ่มมูลค่า และการประมงพื้นบ้าน

6. การพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน

การจัดสร้างสาธารณูปโภคสำหรับการเก็บเกี่ยวเพื่อพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ การจัดตั้งศูนย์ทรัพยากร ชายฝั่งเพื่อการฝึกอบรมและการประชุม การจัดตั้งพื้นที่เพื่อการพักผ่อนสำหรับครอบครัวชาวประมง และปรับปรุงฟาร์มเพื่อการตลาด

3.3 สิ่งที่ได้ดำเนินการ

1. การมีส่วนร่วมของเทศบาลในการทำข้อตกลงเพื่อจัดการทรัพยากรในอ่าว ข้อตกลงนำไปสู่การจัดตั้งหน่วยที่จะรับผิดชอบในการปฏิบัติการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง หน่วยจัดการได้รับการสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณเพื่อความต้องการในการปฏิบัติและแรงงาน

2. การจัดตั้งของคณะกรรมาธิการของอ่าวบานาเตะเพื่อเตรียมการและปฏิบัติแผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างผสมผสานซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการร่วมมือของเทศบาล

3. มีหน่วยงานทั้งหมด 11 หน่วยงานเป็นเหมือนหน่วยงานที่ให้คำปรึกษา แก่คณะกรรมาธิการ ซึ่งหน่วยงานนี้เรียกว่า คณะกรรมการจัดการเพื่อการผสมผสานหลายด้าน มีการประชุม อยู่เป็นประจำ ซึ่งเป็นตามข้อตกลงระหว่างหน่วยงานและหน่วยงาน

4. การเตรียมการเพื่อการปฏิบัติแผนเขตแบบผสมผสาน 6 เขต ได้ถูกแบ่ง ซึ่งอยู่บนฐานของวัตถุประสงค์การจัดการ

เขต 1 เขตบ่อเลี้ยงปลาน้ำกร่อย
ครอบคลุมแม่น้ำทั้งหมด รวมทั้งเขตรอยต่อและเขตบ่อเลี้ยงปลาน้ำกร่อยทั้งที่พัฒนาแล้ว และยังด้อยพัฒนา

เขต 2 เขตป่าชายเลน
ครอบคลุมพื้นที่ในระยะที่ไม่น้อยกว่า 50 เมตร จากขอบบ่อลงไปในทะเลซึ่งมีหรือไม่มีพืชน้ำ

เขต 3 พื้นที่น้ำขึ้นน้ำลง
ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดในบริเวณที่มีน้ำลงต่ำสุด ยกเว้นบริเวณป่าชายเลนที่ถูกจำกัดเพื่อการอนุรักษ์และการจัดการหอย

เขต 4 แหล่งประมงในบริเวณน้ำตื้น
หมายถึงพื้นที่ ซึ่งความลึกของน้ำ 0.5 ถึง 10 เมตร ในช่วงที่น้ำลงต่ำที่สุด พื้นที่นี้ได้ถูกเก็บเพื่อเป็นแนวปะการังน้ำตื้น ที่อยู่ของปลา เครื่องมือประจำที่ ลอบปู ลอบปลา แหครอบ อวนรุน (สัตว์น้ำที่กำหนดในระหว่างฤดู) การเพาะเลี้ยงหอย การรวบรวมลูกปลาเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

เขต 5 แหล่งประมงน้ำลึก
หมายถึง พื้นที่ซึ่งมีความลึกของน้ำมากกว่า 10 เมตรในช่วงน้ำลง พื้นที่ประมงน้ำลึกประกอบด้วยพื้นน้ำของเทศบาลทางทะเลที่มีความลึกเกิน 10 เมตร

เขต 6 การอพยพ/ที่อยู่อาศัย

ประกอบด้วยพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งรวบถึงการประกาศเป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ที่อยู่อาศัยและ/หรือพื้นที่อนุรักษ์เพื่อสัตว์น้ำที่เฉพาะเจาะจงหรือระบบนิเวศน์

5. การประนีประนอมตามมติของเทศบาลเพื่อการประมง

กฎระเบียบเหมือนกับที่ได้กล่าวแล้ว ซึ่งอนุมัติให้จัดตั้งหน่วยงานก่อนที่จะมีการดำเนินการ

6. จัดตั้งคณะกรรมการจัดการ

ก. กรรมการการจัดการแบบผสมผสาน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ จากหน่วยงานแห่งชาติโดยเฉพาะจากกระทรวงเกษตรฯ

ข. กรรมการพิเศษ ประกอบด้วย หัวหน้าพิเศษในระดับท้องถิ่นของ 4 เทศบาลและผู้อำนวยการพิเศษ

ค. การบังคับใช้กฎหมายในระดับท้องถิ่น ประกอบด้วยตัวแทนจากตำรวจ สำนักงานผู้ว่าเทศบาล สำนักงานเกษตรเทศบาล สำนักงานคลังเทศบาล สมาคมประธานหมู่บ้าน คณะกรรมาธิการจัดการประมงและทรัพยากรสัตว์น้ำ ผู้เฝ้าระวังปลา(Fish warder) ประธานของกรรมการเกษตรและประมงของแต่ละเทศบาล

ง. คณะกรรมาธิการประมงหมู่บ้านและการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำ

7. จัดตั้งและเสริมสร้างสมาคมประมงพื้นบ้านและสหกรณ์
8. มีส่วนร่วมในการเตรียมการวาระพิเศษของการมีส่วนร่วมของเทศบาล
9. จัดตั้งธนาคารข้อมูลและทำการวิจัยและการประเมินพื้นที่
10. จัดทำวีดีโอและแผนที่ชายฝั่ง
11. จัดตั้งโครงการดำรงวิถีชีวิตเพื่อประโยชน์ของประมงพื้นฐาน
12. จัดตั้งการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างต่อเนื่องระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
13. จัดตั้งโครงการการเกิดใหม่ของทรัพยากรเช่นปะการังเทียม อนุรักษ์ป่าชายเลน

3.4 ความยากของปัญหา

1. ทุนที่จำกัดสำหรับโครงการสร้างทางเลือก ชาวประมงบางคนได้รับผลกระทบจากนโยบายการจัดการรณรงค์เรื่องการศึกษาอย่างต่อเนื่องทำให้ ชาวประมงต่อต้านการที่จะมีอาชีพใหม่ที่เป็นไปตามนโยบายการจัดการ คณะกรรมาธิการได้จำแนกและจัดลำดับความต้องการและประสานงานกับหลายสถาบันเพื่อขอความช่วยเหลือให้กับชาวประมง (เช่น กรมวิชาการเกษตร การพัฒนาเทคนิคการ ศึกษาและทักษะ เจ้าหน้าที่รัฐของอิโลอิโล กรมประมง แผนสนับสนุน หน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่น นักการเมืองและองค์กรเอกชน เป็นต้น)
2. สาธารณูปโภคและอุปกรณ์ที่จำกัด คณะกรรมาธิการเริ่มงานโครงการจากเครื่องพิมพ์ดีดเก่าๆ เอกสารสำคัญได้จัดทำที่สำนักงานของคุณพาบลิโต อาราเนตา (ประธานมูลนิธิ) คอมพิวเตอร์จัดซื้อในปี 2000 ซึ่งเป็นเงินรางวัลที่ได้จากสถานการศึกษาหน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่น คณะกรรมาธิการได้จัดซื้อโต๊ะทำงานมาเอง สำหรับการตรวจตราและตรวจจับผู้กระทำผิดในอ่าวบานาเตะยากลำบากและเสียค่าใช้จ่ายสูง คณะกรรมาธิการได้แก้ปัญหาโดยการจ้างเรือ (pumpboat) หลังจากนั้นผลจากการรณรงค์เรื่องการใช้การศึกษาอย่างต่อเนื่อง ชาวประมงหันมาให้การสนับสนุนและอนุญาตให้ใช้เรือโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
3. ความเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมืองหลังจากการมีการดำเนินงานมา 2 ปี การเปลี่ยนผู้นำเกิดขึ้นในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นในปี 1998 การเลือกตั้งอย่างเป็นทางการแบบใหม่ (3 ผู้ว่า และคณะกรรมาธิการ เทศบาลหลักและหมู่บ้านทางการ) มีความจำกัดเรื่องแผนงานและการสนับสนุน กรมบังคับแรงงานพบความลำบากในการดำเนินงานตามแผนงาน คณะกรรมาธิการได้จัดทำข้อตกลงและแผนงาน เพื่อลดปัญหาเหล่านี้ การแก้ปัญหานำผลมาซึ่งความคิดในทางบวกการให้สนับสนุนที่จำเป็น
4. ทัศนคติของประชาชนต่อการเปลี่ยนแปลงในช่วงที่เริ่มปฏิบัติแผนงาน คณะกรรมาธิการได้จัดทำชุดการรณรงค์การศึกษาและข้อตกลงใน 30 หมู่บ้านชายฝั่ง ตามแผนงานและนโยบายการจัดการหลังจากนั้น ไม่นานชาวประมงเริ่มมีปฏิกิริยาต่อต้าน เนื่องจากมีผลกระทบต่อรายได้ของพวกเขา อย่างไรก็ตามชาวประมง ก็เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของแผนงานและเข้าใจบทบาทของตนเองในการดำรงทรัพยากรของอ่าว เพราะตัวเองไม่ได้เป็นเพียงผู้ใช้ทรัพยากรแต่เป็นผู้จัดการทรัพยากรซึ่งเป็นผลมาจากการจัดการ ศึกษาและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ผลที่ได้ก็คือ ชาวประมงกระตือรือร้น

ในการทำกิจกรรม การสำรวจ เก็บข้อมูล เข้าประชุม ปลูกป่าชายเลน ติดตามโครงการและได้เข้าเป็นชาวประมงอาสาในที่สุด

3.5 บทเรียนที่ได้รับ

1. การประสานงานของหลายหน่วยงานเช่น ระหว่างหน่วยงานของรัฐ นักการเมือง สถาบันวิจัย เป็นต้น เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการนำไปสู่ความสำเร็จของแผนงาน ปัจจุบันมี 11 หน่วยงานร่วมงานกับคณะกรรมาธิการ อ่าวบานาเตะ

2. กฎทางการเมืองที่แข็ง ผู้ว่าการเทศบาลมีส่วนช่วยในการจัดตั้งโครงการ ความปลอดภัยให้กับอ่าวบานาเตะ เขาแสดงให้เห็นถึงการยอมรับวาระการพัฒนาโดยการประสาน ซึ่งแม้ว่าจะจำกัดทั้งงบประมาณ และทรัพยากรบุคคลในการเริ่มดำเนินงาน เขาไม่ท้อแท้ต่อการดำเนินงาน ถึงแม้จะขาดการสนับสนุน จากรัฐบาลและความช่วยเหลือจากสถาบันภายนอก แผนงานและโครงการของหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่น ที่จัดตั้งโดยหน่วยงานของรัฐระดับท้องถิ่นเองเหมือนเป็นแรงดึงดูดให้หน่วยงาน/สถาบันเข้ามาร่วมงาน และสนับสนุน

3. การร่วมมืออย่างเต็มที่ของสมาชิกของคณะกรรมาธิการเป็นปัจจัยหนึ่งนำมาซึ่งความสำเร็จในโครงการจัดการ ทรัพยากรชายฝั่งหลายโครงการ โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งหลัก คณะกรรมาธิการทำกันแบบง่าย ตามความสะดวก แต่ในกรณีของอ่าวบานาเตะ เทศบาลได้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ชาวประมงอย่างเป็นการถาวร ร่วมทำงานกับคณะกรรมาธิการ อยู่ภายใต้ผู้อำนวยการซึ่งเป็นการประกันความต่อเนื่องในการดำเนิน โครงการภายใต้คณะกรรมาธิการของอ่าวบานาเตะ ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงของหน่วยรัฐ ในระดับท้องถิ่น

3.6 แผนงานในอนาคต

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสมาคมชาวประมงเพื่อการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ ซึ่งมี 17 กลุ่มชาวประมงที่ดูแล โดยคณะกรรมาธิการอ่าวบานาเตะ ได้จดทะเบียนกับกรมแรงงานและการจ้างงานและมี 25 กลุ่มที่ได้รับการเสริมสร้างความเข้มแข็งและช่วยเหลือ

2. กำหนดแนวเขตของเทศบาล การกำหนดพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์เพื่อการป้องกันและการอนุรักษ์

3. การจัดตั้งหน่วยอนุบาลและเพาะพันธุ์ปลา หอยเพื่อดำรงจำนวนสัตว์น้ำ การจัดตั้งศูนย์เพาะพันธุ์และอนุบาล ปลาเช่น ปลาเก๋า ปลากะพงและนิล เพื่อเพิ่มจำนวนของปลาเหล่านี้

4. การสร้างสาธารณูปโภค (โรงแปรรูป ที่ทำการของชาวประมง ตลาดเพื่อการกระจายสินค้า) มีความต้องการในการจัดสร้าง โรงน้ำแข็ง ห้องเย็น (ในตอนแรกโรงน้ำแข็งตั้งอยู่ทางตอนเหนือของอิโลอิโล) ท่าขึ้นปลาในอ่าว ถนนเพื่อการขนส่งสินค้าสู่ตลาด

5. สร้างมาตรฐานของผลิตภัณฑ์จากอ่าว สู่การแข่งขันระดับโลก สินค้าจากอ่าวได้แก่ ปูม้า กุ้ง ปลาซาดีน ปลาทู หอยเชลล์

6. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ จะมีการประกาศเขตพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 100 เฮคแตร เพื่อเป็นแหล่งอนุรักษ์ป่าชายเลน และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ (ในเขตพลาเซียวาน ทวิ บาโรแทคนูโว) พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และพื้นที่อนุรักษ์นกอย่างน้อย 21 ชนิด พื้นที่ตอนนี้

หนาแน่นไปด้วยป่าชายเลน พื้นที่ในบาโรแทคนูโวมีวัตถุประสงค์ที่จะจัดตั้ง เป็นแหล่งท่องเที่ยว และเพื่อการอนุรักษ์ การอนุรักษ์ป่าชายเลนอาจจะเป็นพื้นที่สำหรับการทดลองและการฝึกอบรมภาคสนาม สำหรับนักเรียนและผู้สนใจ

7. การจัดตั้งศูนย์การจัดการทรัพยากรในอ่าวปาไนย์ ความฝันอันสูงสุดของคณะกรรมาธิการอ่าวบานาเตะ คือการเป็นแหล่งอาหารเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและนอกประเทศ ในการกระจายการใช้กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรและเป็นโอกาสในการ ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนชายฝั่ง โดยผลการตั้งศูนย์ฝึกอบรมการจัดการทรัพยากร

8. การบำรุงรักษาป่าชายเลน ป่าเพาะชำในระดับหมู่บ้าน การจัดการพื้นที่ป่าชายเลนมีประสิทธิภาพในการดำเนินการโดยการจัดตั้งป่าเพาะชำในระดับหมู่บ้าน การสร้างสำนักให้เป็นที่อยู่อาศัย ในเขตรอยต่อของแผ่นดินกับป่าชายเลน ซึ่งมีส่วนร่วมในการสร้างโอกาสให้ชุมชน ซึ่งจะเป็นผู้ตอบสนองความต้องการการปลูกป่าและการบำรุงรักษาป่า

9. การจัดตั้งพันธมิตรกับเทศบาลที่ไม่ได้ตั้งอยู่ตามแนวชายฝั่ง การจัดตั้งพันธมิตรได้กระทำ ร่วมกับหลายเทศบาล โดยหัวหน้าหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่นทั้งในอดีตและปัจจุบัน แบบแผนที่เป็นรูปร่างในการจัดทำต่อไป

10. การติดต่อกับหน่วยงานจัดหาทุน (ในและนอก) ความพยายามอย่างต่อเนื่องได้มุ่งเน้น เรื่องความเข้มแข็ง ในการติดต่อกับหน่วยงานแรกๆเช่น CIDA ก็สนับสนุนแผนของหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่น กองทุนสัตว์ป่า ในฟิลิปปินส์และหน่วยงานระดับชาติ รวมทั้งองค์กรเอกชน นอกเหนือจากความร่วมมือระหว่างหน่วยงานอื่นๆ เช่น สถาบันวิจัยและสถาบันทางการเงิน

11. จำแนกและพัฒนาโครงการดำรงคุณภาพชีวิตเช่น

    ก. เลี้ยงปลาในกระชัง
    ข. เลี้ยงสาหร่ายผมนาง
    ค. เลี้ยงปูทะเลในป่าชายเลน
    ง. การพัฒนาธุรกิจขนาดเล็ก
    จ. การเก็บข้อมูลตามผลผลิตสัตว์น้ำ เช่น ปูม้า กุ้ง ชาดีน และหลังเขียว

อ้างอิง

Perla E. Legaspi, 2001 The Changing Role of the Local Governments under a Decentralized State, Some Cases in Philippine Local Governance , 2001, National College of Public Administration and Governance, University of the Philippines Diliman, Quezone City, Philippines.

Philippine Coastal Management Guidebook Series, Number 3, 2001, Coastal Resource Management Project, Cebu City, 2001

บทบาทของ อบต.ต่อการพัฒนาท้องถิ่น

นายวัฒนา เยาวภักดี *

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.) คือการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้คนในชุมชนมีโอกาสใช้ความคิด ความรู้ความสามารถในการปกครองตนเอง ตัดสินใจแก้ไขปัญหาของตนเองด้วยตนเอง ลักษณะพิเศษของ อบต. มีอิสระในการบริหารงาน และมีความเป็นนิติบุคคล คณะกรรมการบริหารงานส่วนหนึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยคนในแต่ละหมู่บ้านภายในตำบล อบต.มีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนในตำบล จัดเก็บภาษี เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นเสมือนโรงเรียน หรือสถานฝึกอบรมให้คนในชุมชนได้เข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย คือใช้หลักเสียงข้างมากในการตัดสินใจ หลักการเลือกตั้ง หลักการปกครองโดยใช้กฎหมาย และหลักความเสมอภาค

คำสำคัญ : วัตถุประสงค์การจัดตั้ง อบต. ลักษณะพิเศษ หน้าที่ของ อบต. วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

* กลุ่มงานบริหารงานบุคคลและการพัฒนาท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายคือ พระราชบัญญัติ สภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 โดยจัดตั้งขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2538 จำนวน 617 แห่ง จัดตั้งเพิ่มขึ้นอีกในปี พ.ศ. 2539 จำนวน 2,143 แห่ง และจัดตั้งเพิ่มขึ้นอีกในปี พ.ศ. 2540 จำนวน 3,637 แห่ง รวมองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการจัดตั้งขึ้นทั่วประเทศ จำนวนทั้งสิ้น 6,397 แห่ง

เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายในการที่จะกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่นประกอบกับมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบมีความเป็นอิสระมากขึ้น องค์การบริหารส่วนตำบล จึงเป็นองค์กรส่วนท้องถิ่นที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลคือการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสที่จะได้ใช้ความคิด ความรู้ความสามารถในการปกครองตนเอง ตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาของตนเองด้วยตนเอง หรือตัวแทนที่อยู่ใกล้ชิดกับตนเอง ดังจะเห็นได้จากลักษณะพิเศษของโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ประกอบไปด้วยตัวแทนจากหมู่บ้านภายในตำบล แตกต่างจากองค์กรปกครองท้องถิ่นรูปแบบอื่น ๆ ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีผู้ที่รู้ปัญหาของทุก ๆ ชุมชน มีผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจครบทุก ๆ ชุมชนถือว่าเป็นความเสมอในทางโอกาสที่ประชาชนจะได้มีตัวแทนอย่างเท่าเทียมกัน

องค์การบริหารส่วนตำบลจึงเป็นความคาดหวังของคนในชุมชนที่ประสบปัญหามาเป็นเวลานานและรอคอยการแก้ไขปัญหา ซึ่งเราจะเห็นได้ว่าเมื่อมีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นใหม่ ๆ ในปี พ.ศ. 2538 – 2539 งานและโครงการที่องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ปฏิบัติจัดทำจะเป็นไปในลักษณะของการก่อสร้างถนนและแหล่งน้ำ ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตเมืองหรือชนบทล้วนแต่ทำแต่เรื่องถนนและเรื่องน้ำนั่นก็เป็นเพราะว่าคนในชุมชนนั้น ๆ ประสบปัญหาเรื่องถนน และการขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้น้ำเพื่อการเกษตร และรอคอยการแก้ไขปัญหาเหล่านี้มาเป็นเวลานาน หน่วยงานทางราชการที่จะเข้ามาช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้ ได้แก่ จังหวัด อำเภอ หรือกระทรวง ทบวง กรม ในส่วนกลางก็ไม่สามารถจะทำการแก้ไขปัญหาได้อย่างทั่วถึง ทันต่อความต้องการและยังอาจจะไม่ตรงต่อเหตุแห่งปัญหาอีกด้วย

ฉะนั้น ในทันทีที่มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้น โครงการพัฒนาถนนและแหล่งน้ำโดยองค์การบริหารส่วนตำบลจึงได้เกิดขึ้นอย่างมากมายราวกับกระแสน้ำที่ถูกปิดกั้นเอาไว้ชั่วนาตาปี คนในชุมชนได้รับประโยชน์จากถนนและแหล่งน้ำที่องค์การบริหารส่วนตำบลก่อสร้าง ด้วยเงินของท้องถิ่นภายใต้การตัดสินใจของตัวแทนของคนในชุมชนเอง จึงไม่เป็นที่น่าสงสัยเลยว่าคนในชุมชนจะให้การยอมรับและสนับสนุนต่อการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลมากแค่ไหน

1. ความสำคัญขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อชุมชนและประเทศชาติ

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนซึ่งแต่เดิมมีสภาพเป็นสภาตำบลที่มีบทบาท และอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นค่อนข้างจะจำกัด ประกอบกับมีจุดอ่อนที่ไม่มีงบประมาณและบุคลากรเป็นของตนเอง ทำให้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในตำบลเป็นไปด้วยความล่าช้า ด้อยประสิทธิภาพ ไม่ทันต่อการเติบโตของชุมชนในเขตเมืองซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วเช่นเทศบาล ดังนั้น รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายในการที่จะกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่นในระดับพื้นฐานคือ"ตำบล" เพื่อเป็นการสร้างรากฐานของระบบประชาธิปไตยให้มั่นคงโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานระดับตำบลและปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารงานในระดับตำบลให้เกิดความคล่องตัว รวมทั้งสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ได้มีทรัพยากรในการบริหารงาน ไม่ว่าจะเป็นงบประมาณหรือบุคลากรเป็นของตนเองเพียงพอที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึง จึงได้มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นทั่วประเทศ โดยเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีลักษณะพิเศษ ดังนี้

1) มีอิสระในการบริหารงาน และมีความเป็นนิติบุคคลโดยรัฐบาลได้กระจายอำนาจในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจในการบริหารงาน ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลการกำหนดอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจนในการพัฒนาตำบล การให้อำนาจอิสระในการจัดทำงบประมาณรายจ่าย อำนาจอิสระในการออกข้อบังคับตำบลเพื่อใช้บังคับในเขตตำบลเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมาย และอำนาจอิสระในการจัดเก็บรายได้ของตนเองคือ ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือน และที่ดิน ภาษีป้าย เป็นต้น

2) การเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล จะเห็นได้ว่าสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมาจากการเลือกตั้งโดยตรงและลับเป็นส่วนใหญ่ (2 ใน 3 ของสมาชิกทั้งหมด) สำหรับในส่วนที่เหลือแม้จะมาโดยตำแหน่งแต่ก็เป็นตำแหน่งที่มาจากการเลือกตั้งจากประชาชนเช่นกัน คือ กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน (ยกเว้นตำแหน่งแพทย์ประจำตำบล) ฝ่ายบริหารหรือคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลก็มีที่มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเช่นเดียวกัน

3) องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่เกิดจากกระแสเรียกร้องและความต้องการของประชาชนที่จะมีอำนาจในการบริหารงานในตำบลของตนให้มากขึ้น จากจุดนี้เองส่งผลให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความตื่นตัวในการปกครองตนเองสูง และยังเป็นการฝึกหัดให้ประชาชนได้เรียนรู้วิธีการบริหารงาน การมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง รวมทั้งจะทำให้การแก้ไขปัญหาและความต้องการของประชาชนนั้นตรงเป้าหมายมากที่สุดอีกด้วย
เราอาจแบ่งเนื้อหาของส่วนนี้ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1.1 ความสำคัญขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อชุมชนเป็นอย่างมากเนื่องจาก

1.1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองของชุมชน คณะผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นคนที่อยู่ในชุมชน รับรู้และเข้าใจในปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนเป็นอย่างดี การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลจึงเป็นการทำงานหรือการบริหารงานพัฒนาโดยคนในชุมชนเอง ไม่ใช่โดยคนภายนอกย่อมจะสามารถสนองตอบต่อความต้องการของคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนได้อย่างตรงตามความต้องการและสามารถควบคุมกันเองได้อีกด้วย

1.1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีทรัพยากรในการบริหารงานพร้อมที่จะอำนวยประโยชน์ให้กับชุมชน ปัจจัยที่ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถจะสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนได้ ได้แก่

1) ปัจจัยในเรื่องของคน องค์การบริหารส่วนตำบลมีบุคลากรเป็นของตนเอง คือพนักงานส่วนตำบล และลูกจ้างซึ่งอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นข้าราชการส่วนท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถที่จะปฏิบัติงาน

ตามนโยบายและแนวทาง ที่ฝ่ายการเมืองกำหนดขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาตำบลได้ในที่สุด

2) ปัจจัยในเรื่องของรายได้ องค์การบริหารส่วนตำบลมีรายได้เป็นของตนเอง ทั้งจากภาษีที่จัดเก็บได้และจากเงินอุดหนุนของรัฐบาล ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถนำเงินรายได้ดังกล่าว ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเองได้อย่างเต็มที่ ตรงตามความต้องการของคนในชุมชน และทันต่อความจำเป็น เป็นผลให้เกิดความพึงพอใจต่อการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบล และเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นอย่างรวดเร็วถึง 6,397 แห่งทั่วประเทศ ภายในระยะเวลาเพียง 3 ปี (ยังมีสภาตำบลที่ยังไม่ได้จัดตั้งขึ้น เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลอีกเพียง 567 ตำบล)

1.1.3 การพัฒนาชุมชนของตนเองโดยตัวแทนของชุมชนเอง ย่อมจะสอดคล้องกับหลักการและแนวทางในระบบประชาธิปไตย องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นภาพจำลองของระบบ การเมืองในระดับชาติจึงเป็น เสมือนโรงเรียนทางการเมืองที่ฝึกฝนให้คนในชุมชนท้องถิ่นได้เรียนรู้ ในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับชาติ และเรียนรู้ที่จะพัฒนาทางการเมืองการปกครองอันจะนำมาซึ่งการพัฒนาในทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม

1.2 ความสำคัญขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อประเทศชาติ

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติในหลายแง่มุม ได้แก่

1.2.1 องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานที่ช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ของรัฐบาลกลางได้เป็นอย่างมาก เนื่องจากการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่าเป็นการมอบหน้าที่และงานของรัฐบาลให้กับประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีอำนาจในการปกครองตนเอง สามารถตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ของตนเองได้ตามแนวทางและวิธีการที่คนในชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้น องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นตัวอย่างที่ดีของการแบ่งเบางานที่รัฐบาลให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้มีอำนาจในการ บริหารงานของตนเองอย่างแท้จริง โดยคณะผู้บริหารส่วนท้องถิ่นซึ่งมาจากการเลือกตั้งของคนในชุมชนนั้น ๆ คณะผู้บริหารที่ว่านี้จะทำหน้าที่เป็นผู้ใช้อำนาจที่ได้มาจากรัฐบาลในการกำหนดนโยบายและควบคุมการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามนโยบายของชุมชนท้องถิ่นและคำนึงถึงนโยบายของรัฐบาล และแนวนโยบายแห่งรัฐด้วย

1.2.2 สร้างเสริมและกระจายทรัพยากรบุคคลไปสู่ชุมชนในท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นศูนย์รวมภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่มีคุณค่า เนื่องจากการบริหารงานขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นจะต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและแนวทางความคิดที่จะเป็นประโยชน์ในการบริหารงาน และเมื่อผ่านการทำงานไปเวลาหนึ่งแล้ว ก็จะทำให้เกิดความชำนาญและทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ จนทำให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรบุคคลขึ้นได้ นำไปสู่การเพิ่มพูนความเข้มแข็งให้กับชุมชนและประเทศชาติได้ องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรในระดับพื้นฐานที่จะทำหน้าที่พัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศ เราจะมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ มีแนวความคิดในการพัฒนาประเทศนับพันนับหมื่นคน ทรัพยากรบุคคลเหล่านี้จะมีการพัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชน และพัฒนาสังคมโดยส่วนรวม โดยมีเป้าหมายร่วมกันที่ความเจริญก้าวหน้าของสังคมไทย

1.2.3 องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นสถาบันทางการเมืองการปกครองที่จำลองภาพของการปกครองประเทศ จึงเป็นเสมือนโรงเรียนหรือสถานฝึกอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตยในทาง

ปฏิบัติ ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้แนวทางในการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย ซึ่งเราเรียกว่า **วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย**

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นรูปแบบการปกครองตนเอง ที่ใช้วิถีชีวิตและประชาธิปไตยเป็นหลักในการทำงาน ได้แก่

1) หลักการตัดสินใจโดยใช้เสียงข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นการขอมติ ในการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

2) ผู้แทนโดยการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหารหรือฝ่ายสภาจะต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

3) หลักการปกครองโดยกฎหมาย การปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องยึดระเบียบกฎหมายของทางราชการเป็นหลัก หากเกิดผลเสียต่อสังคมโดยส่วนรวมจะต้องได้รับการลงโทษตามกฎหมาย

4) หลักความเสมอภาค ถือว่าทุกคนในชุมชนมีความเท่าเทียมกันในเรื่องของการแสดงออกทางความคิด เพื่อร่วมกันในการพัฒนาท้องถิ่น ภายใต้กรอบของกฎหมาย

2. ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อชุมชนและประเทศชาติ

ในส่วนนี้ขอแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน คือ

2.1 ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อประเทศชาติ

ในช่วงแรกของการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ระหว่างปี พ.ศ. 2538 – 2540 องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นที่กล่าวถึงอย่างมาก ในเรื่องของการทุจริตประพฤติมิชอบ หรือการฉ้อราษฎร์บังหลวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการกระทำของฝ่ายบริหาร คือ ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลและกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานในองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตรง จนเกิดเป็นภาพในทางลบต่อภาพรวมขององค์การบริหารส่วนตำบลทั่วประเทศ เป็นข้อสังเกตในแง่ของจุดอ่อนของนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นของรัฐบาล

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาของการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังกล่าวแล้วก็เป็นเรื่องที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องมีบทบาทและความรับผิดชอบในฐานะองค์กรหนึ่งในระดับสังคม เป็นหน่วยงานในระดับท้องถิ่นของประเทศย่อมจะต้องแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยการตรวจสอบและควบคุมทั้งจากคนในชุมชนเองและจากส่วนต่าง ๆ ของสังคมที่อยู่ภายนอกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของโลกที่ไร้พรมแดน การติดต่อสื่อสารสามารถได้อย่างสะดวก รวดเร็ว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านเล็ก ๆ อยู่ติดชายแดนไทย – พม่า จะเป็นที่รู้กันทั่วโลกได้ในเวลาไม่กี่ชั่วโมง

ดังนั้น ในยุคที่สังคมไทยเป็นสังคมเปิด องค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถจะอยู่ได้โดยเอกเทศโดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้ใดหรือหน่วยงานอื่นใดได้ องค์การบริหารส่วนตำบลจะทำโครงการพัฒนาอะไรย่อมจะส่งผลกระทบถึงองค์กรใกล้เคียงและหน่วยงานภายนอกก็เช่นเดียวกันเมื่อทำอะไรก็จะมีผลกระทบต่อองค์การบริหารส่วนตำบลด้วย จึงเป็นเรื่องปกติที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องมีบทบาทและความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติโดยส่วนรวมในฐานะที่เป็นองค์กรหนึ่งในสังคม

ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีต่อประเทศชาติ อาจแยกได้ ดังนี้

2.1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องเป็นศูนย์รวมของการพัฒนาชนบท โดยรองรับความช่วยเหลือที่จะมาจากภายนอก และให้ความร่วมมือต่อการพัฒนาที่เกิดขึ้นทั้งในเขตตำบลและพื้นที่ที่ใกล้เคียง

ในปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลหลายแห่งมีความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่เรียกว่า พหุภาคี มีเป้าหมายที่จะทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรที่พัฒนาเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาตำบล หรือที่เรียกว่า ประชาคมตำบล ถือว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันของประเทศที่จะต้องอาศัยการร่วมมือกันจากทุก ๆ ฝ่ายในการพัฒนาประเทศ ระดมทรัพยากรกำลังคน และภูมิปัญญาความคิด ดังแนวความคิดที่เรียกว่า เศรษฐกิจชุมชน ไม่ใช่การทำงานคนเดียวหรือองค์กรเดียวดังเช่นในอดีต

2.1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นที่รัฐมีความคาดหวังว่า จะเป็นองค์กรที่จะสามารถรองรับและแก้ไขปัญหาพื้นฐานในชนบท เช่น ปัญหาการคมนาคมขนส่ง การขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ในฤดูแล้ง เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ตัว เป็นปัญหาที่คนในชุมชนรับรู้มานานแล้ว และในบางชุมชนได้รอคอยการแก้ไขปัญหาจากหน่วยงานที่มาจากภายนอกมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว

เมื่อมีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นรัฐบาลจึงมอบหมายงานในลักษณะที่จะเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้กับองค์การบริหารส่วนตำบล พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณให้ในรูปแบบของเงินอุดหนุนทั่วไปเพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลได้นำเงินงบประมาณที่ได้รับ ประกอบกับองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนมากมีรายได้ของตนเองเพียงพอที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ไปใช้ในการแก้ไขปัญหา สนองตอบต่อความต้องการของประชาชนในชุมชนได้อย่างตรงจุดทันต่อ ความต้องการ ซึ่งในอนาคตก็คาดหมายได้ว่า องค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถแก้ไขปัญหาพื้นฐานในตำบลได้ และรัฐบาลจะลดบทบาทในเรื่องดังกล่าวลง คงไว้ซึ่งงานที่จะเป็นผู้ประสานโครงการที่เกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลาย ๆ แห่ง เช่น โครงการจัดสร้างทางหลวงผ่านหลาย ๆ จังหวัด โครงการซลประทานขนาดใหญ่ เป็นต้น

2.1.3 องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรที่รับผิดชอบในการฝึกหัดให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจในการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย เพื่อให้คนในชุมชนมีความพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้น จนถึงในระดับชาติ

องค์การบริหารส่วนตำบลมีโครงสร้างการบริหารงานเหมือนกับเทศบาลและระบบการเมืองของประเทศไทย จึงมีความเหมาะสมที่จะใช้องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นสนามในการฝึกฝนคนในชุมชนให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และความคุ้นเคยในกระบวนการการปกครองในระบบประชาธิปไตย เพื่อที่ในอนาคตเมื่อชุมชนท้องถิ่นมีความเจริญพร้อมที่ยกฐานะเป็นเทศบาล ประชาชนจะได้มี ความพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นเพิ่มมากยิ่งขึ้น และในขณะเดียวกันประชาชน ก็จะสนใจเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระดับชาติมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

2.2 ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อชุมชน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้จัดตั้งขึ้นโดย

มีวัตถุประสงค์ที่จะแบ่งเบาภาระหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจากรัฐบาล โดยให้คนในชุมชนร่วมกันบริหารจัดการเอง มีการจัดเก็บรายได้ วางแผนพัฒนาและดำเนินโครงการการพัฒนาด้วยตนเอง รัฐบาลและหน่วยงานส่วนภูมิภาคจะมีหน้าที่เพียงแค่กำกับดูแลให้องค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินงานไปตามนโยบายและแนวทางปฏิบัติเพื่อมิให้เกิดผลเสียหายต่อส่วนรวม ส่วนการตรวจสอบควบคุมให้การทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปตามความต้องการของคนในชุมชนนั้นจะต้องเป็นหน้าที่ของคนในชุมชนที่จะต้องควบคุมตรวจสอบกันเองซึ่งสอดคล้องกับหลักการปกครอง ตนเองในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ดังนั้นการตรวจสอบควบคุมของคนภายในชุมชนจึงเป็นสิ่งที่ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลต้องมีความรับผิดชอบต่อชุมชน จะทำโครงการพัฒนาตำบลรูปแบบใด จะต้องคำนึงถึงความต้องการของคนในชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งโดยหลักการปกครองตนเองแล้ว การกำกับดูแลจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจะต้องมีน้อยที่สุด มีเท่าที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น ชุมชนท้องถิ่นจะต้องตรวจสอบควบคุมการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยติดตามและตรวจสอบการทำหน้าที่ของตัวแทนที่ทำหน้าที่ในฐานะฝ่ายการเมือง ได้แก่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ว่าเป็นไปในแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชนและตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชนหรือไม่ หากตรงกับความต้องการของชุมชน เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน หมายความว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีความรับผิดชอบต่อชุมชน แต่หากการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลไม่ตรงกับความต้องการของคนในชุมชน ไม่เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ ก็เท่ากับองค์การบริหารส่วนตำบลขาดความรับผิดชอบต่อชุมชน

ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อชุมชน อาจแยกได้ดังนี้

2.2.1 องค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชนเนื่องจาก โดยลักษณะของงานที่องค์การบริหารส่วนตำบลทำในพื้นที่ ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทอย่างมากในเรื่องของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นด้านของความจำเป็นพื้นฐานต่าง ๆ หรือการพัฒนาเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

องค์การบริหารส่วนตำบลได้ปฏิบัติงานพัฒนาจนเป็นที่ยอมรับว่ามีความสามารถในการเข้าไปรับผิดชอบ ในการสร้างสาธารณูปโภคที่มีความจำเป็นสำหรับชุมชนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นถนนที่ใช้สำหรับสัญจรไปมาในหมู่บ้าน แหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค แหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรที่รับผิดชอบงานพัฒนาในลักษณะนี้ได้และมีแนวโน้มที่รัฐบาลจะมอบหมาย หรือกระจายงาน และความรับผิดชอบในงานด้านการพัฒนาสิ่งสาธารณูปโภค ที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยราชการต่างๆ ไปให้กับองค์การบริหารส่วนตำบล เช่น ในกรณีที่รัฐบาลมีนโยบายที่จะมอบงานพัฒนาชนบทของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.)กรมประชาสงเคราะห์ และกระทรวงสาธารณสุข ในบางเรื่องไปให้กับองค์การบริหารส่วนตำบล เพราะได้พิจารณาแล้วเห็นว่าเป็น ความซ้ำซ้อนและสิ้นเปลืองที่รัฐบาลจะเข้าไปทำงานในลักษณะเดียวกันกับที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีความพร้อมมากกว่าในหลายๆ ด้าน กล่าวคือ

1) องค์การบริหารส่วนตำบลรับรู้ปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนได้โดยตรง เพราะเป็นองค์กรที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ มีผู้บริหารและผู้ปฏิบัติหน้าที่มาจากคนในชุมชนอยู่แล้ว ย่อมจะรู้ปัญหา เข้าใจในความต้องการของชุมชนได้ดีกว่าเร็วกว่าหน่วยงานราชการที่มีที่ตั้งอยู่นอกชุมชน มีผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานที่มาจากบุคคลภายนอกชุมชน ข้อมูลที่จัดมาใช้ในการประกอบการตัดสินใจหรือประกอบการวางแผนการพัฒนาเป็นข้อมูลจาก

การรายงานซึ่งมีที่มาจากคนในชุมชนนั่นเอง หากไม่ได้ข้อมูลจากคนที่อยู่ในชุมชนแล้วก็มักจะมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนไม่อาจจะเชื่อถือได้ ทำให้การพัฒนาที่ผ่านมามักประสบปัญหาต่างๆ เช่น แก้ปัญหาไม่ตรงจุด หรือไม่ทันต่อความต้องการของประชาชน เป็นต้น

2) องค์การบริหารส่วนตำบลมีทรัพยากรในการบริหารงานพัฒนาที่มีความพร้อม ได้แก่คนที่ประจำในพื้นที่ มีงบประมาณที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างรวดเร็วกว่าการรอโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากเงินงบประมาณของรัฐบาล

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรที่ความพร้อมทั้งในเรื่องของคน และเงินเนื่องจากเป็นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นอิสระ ทั้งในเรื่องของการบริหารงานบุคคล การเงินการคลัง มีการจัดเก็บรายได้เอง วางแผนพัฒนาและทำข้อบังคับงบประมาณเองจึงมีความสามารถในการพัฒนาได้ด้วยตนเอง ในขณะที่หน่วยงานราชการที่มาจากภายนอกชุมชนจะต้องรอเงินงบประมาณที่มาจากส่วนกลาง และอาศัยคนที่มาจากการแต่งตั้งของรัฐบาล จึงไม่สามารถทำงานพัฒนาชุมชนได้ดีเท่ากับการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างองค์การบริหารส่วนตำบลทำ

3) ในปัจจุบันสังคมไทยเรียกร้องให้มีการปฏิรูประบบการเมืองซึ่งรวมไปถึงระบบการปกครองอันหมายถึงการพัฒนาประเทศที่จะต้องกระจายอำนาจในการตัดสินใจไปให้กับชุมชนท้องถิ่นให้คนในชุมชนสามารถตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้ ให้คนในชุมชนคิดและลงมือแก้ปัญหาของตนเองด้วยตนเองได้

2.2.2 องค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นศูนย์รวมของการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบ ประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในชุมชน เพราะโดยพื้นฐานแล้วการทำงานในองค์การบริหารส่วนตำบลต้องมีกระบวนการของแนวความคิดแบบประชาธิปไตย ตั้งแต่การเข้ามาทำหน้าที่ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหารหรือฝ่ายของสมาชิกสภาองค์การ บริหารส่วนตำบล จะต้องผ่านกระบวนการการเลือกตั้ง ต้องมีการประชุม การลงมติโดยใช้เสียงข้างมาก การตรวจสอบติดตามการทำงานโดยตัวแทนของประชาชนและอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ เพื่อให้การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลมีประสิทธิภาพและได้รับการสนับสนุนของประชาชนในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลจึงจะต้องมีความรับผิดชอบต่อชุมชนในฐานะที่เป็นองค์กรที่มาจากประชาชนในชุมชน

แนวทางในการดำเนินการดังกล่าว เรียกว่า แนวความคิดเกี่ยวกับประชาคมตำบลโดยมุ่งเสริมสร้างความเข็มแข็งให้กับองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งโดยอาศัยองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเวทีระดมความคิดเห็น ความร่วมมือร่วมใจและวางแนวทางพัฒนาตำบลร่วมกัน ซึ่งหลักการในการบริหารงานและพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลได้แก่ "ทำถูก คิดเป็น มีอิสระ และประชาชนมีส่วนร่วม" กล่าวคือ เป็นเสมือนวิสัยทัศน์ที่องค์การบริหารส่วน ตำบลจะต้องมี ดังนี้

1) ทำถูก คือ ทำถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย โปร่งใส และเป็นไปตามความต้องการของประชาชน

2) คิดเป็น คือ สามารถวางแผนการพัฒนาตำบลโดยมีการมองการณ์ไกล และรู้จักการ

ประสานงานกับหน่วยงานข้างเคียง

3) มีอิสระ คือ มีความเป็นอิสระ มีสิทธิในการบริหารงานได้ด้วยตนเอง โดยคนในชุมชนเอง

4) ประชาชนมีส่วนร่วม คือ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งในด้านการตัดสินใจ เรียนรู้ ติดตาม และตรวจสอบการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

3. โดยสรุป

แนวทางที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นศูนย์รวมของการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยในชุมชน ที่เรียกว่าประชาคมตำบลนั้นจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตน ทั้งนี้ องค์การบริหารส่วนตำบล จะร่วมมือกับกลุ่มหรือองค์การพัฒนาประชาชนกลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มออมทรัพย์ ผู้นำท้องถิ่น ประชาชน เพื่อกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนาตำบลโดยใช้ข้อมูล ความคิด ความเห็น จากทุกกลุ่ม เพื่อวิเคราะห์เป็นปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความเร่งด่วน ผลกระทบที่ประชาชนจะได้รับ การแสดงความคิดเห็นในลักษณะของประชาคมตำบลนี้ เป็นส่วนสำคัญในกระบวนการแบบประชาธิปไตย ซึ่งสิ่งที่ได้รับจากการระดมความคิดเห็นนี้จะนำมาซึ่งความพึงพอใจของทุกฝ่าย อันจะทำให้การนำแผนงาน ไปสู่การปฏิบัติสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่างแท้จริง

ภาพรวมของการที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเป็นศูนย์รวม การพัฒนาของประชาชนได้อย่างแท้จริง สามารถเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้กระบวนการแบบประชาธิปไตย และเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาของชุมชนในลักษณะ "ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับ ประโยชน์อย่างแท้จริง"